

ABRAHAM H. LASS

DÜNYA EDEBİYATININ ŞAHESERLERİ

DON KİŞOT • ROBINSON CRUSOE • GÜLİVERİN SEYAHATLARI • CANDIDE • TOM JONES • WAK
EFIELD PAPAZI • GURUR VE AŞK (PRIDE AND PREJUDICE) • KARA SÖVALYE (VAMANKUE)
MİZİ VE SİYAH KİTAP (THE MONK) • NOTRE DAME'NİN KAMBURU • EUGENIE GR
ANDET • PLEIN SÜRETT (GODOT KABA) • MOHOKANLARIN SONU (THE LAST OF THE MOHICANS)
MOBY DICK • TOM AMCATIN KULÜBESİ (UNCLE TOM'S CABIN) • ÖLÜ CANLAR • MONTE KRİSTO
KONTU • MADAM BOVARY • DOLOMOV • BABALAR VE OĞULLAR • PICKWICK İN EVRARI • DAVID
COPPERFIELD • İKİ SEHRİN HİKAYESİ • BÜYÜK ÜMITLER • ÖLMEYEN AŞK (RUZGARLI BAYIRI)
SUK VE CEZA • KARMAZOV KARDEŞLER • TOM SAWYER • HUCKLEBERRY FINNİN MACERA
LARI • 1831'DEN 2000 YILININ DÖNÜŞÜ • BİR HAYATIN HİKAYESİ • CESARETİ MADALYASI
HÖGÖAMLAR PANAYIRI • ALICE HARİKALAR DİYARINDA • ANNA KAREMINA • HARP VE SÜLH
DENİZLER ALTINDA 20 BİN FERİŞAH • NANA • GERMINAL • EREWON • YUVAYA DÖNÜŞ • AŞI
KALPLER • DETİNE ADASI • DORIAN GRAY'IN PORTRESİ • AHTAPOT • VAHŞETİN ÇAĞIRIŞI • KIZ
KARDEŞİM CARRIE • BİR AMERİKAN FACIASI • BARBIT • ARROWSMITH • MUHTEŞEM GATSBY
ZAMAN MAKİNESİ • TONO-BUNGAY • BİR HAYAT HİKAYESİ • ORMAN ÇOCUĞU • SİLVESTRE
BOHARDY'N CÜRMÜ • PENGUİNLER ADASI • GÖSTA BERLING EFSANESİ • BUDDENBROOK Aİ
LESİ • ŞİHRİLİ DAĞ • IMMORALİST • KALPAZANLAR • GÜNEŞ YINE DOĞAR • SİLAHLARA VEDA
İHTİYAR BALIĞI • BERİ GEL MELEĞİM • SES VE ÖFKE • AGÜST
OS İŞİĞİ • VATAN SEVGİSİ • GEMİDEKİ İSYAN • ALLAHA ADANAN TOPRAK • GAZAP ÜZÜMLERİ

100 BÜYÜK ROMAN

GE
ANDEKİ İSYAN • ALLAHA ADANAN TOPRAK • GAZAP ÜZÜMLERİ
LAR ÖNDE GİDER • KARALIK KÖMEDİSİ • KRALLAR
LOWAY • GÜNEY RÜZGARININ UFLUKLARI • HAYAT BAĞLARI • JEAN-CHRISTOPHE • SWANNIN
AŞKI (GEÇMİŞ ZAMAN PEŞİNDE) • DÜNYA NİMETİ • DÜNYA HAYALI • ŞATO • DAVA • VE DURG
UN AKARCI DÖN • GELİN TAÇI • GARP CEPHESİNDE YENİ BİR SEY YOK • İNSANLIK DURUMU
SES SESE KARŞI • CESUR YENİ DÜNYA • EKMEK VE ŞARAP • BULANTI • YABANCI • 1984 • GÜN
DÜNYA EDEBİYATININ ŞAHESERLERİ
DÖN KİŞOT • ROBINSON CRUSOE • GÜLİVERİN SEYAHATLARI • CANDIDE • TOM JONES • WAK
EFIELD PAPAZI • GURUR VE AŞK (PRIDE AND PREJUDICE) • KARA SÖVALYE (VAMANKUE)
MİZİ VE SİYAH KİTAP (THE MONK) • NOTRE DAME'NİN KAMBURU • EUGENIE GR
ANDET • PLEIN SÜRETT (GODOT KABA) • MOHOKANLARIN SONU (THE LAST OF THE MOHICANS)
MOBY DICK • TOM AMCATIN KULÜBESİ (UNCLE TOM'S CABIN) • ÖLÜ CANLAR • MONTE KRİSTO
KONTU • MADAM BOVARY • DOLOMOV • BABALAR VE OĞULLAR • PICKWICK İN EVRARI • DAVID
COPPERFIELD • İKİ SEHRİN HİKAYESİ • BÜYÜK ÜMITLER • ÖLMEYEN AŞK (RUZGARLI BAYIRI)
SUK VE CEZA • KARMAZOV KARDEŞLER • TOM SAWYER • HUCKLEBERRY FINNİN MACERA
LARI • 1831'DEN 2000 YILININ DÖNÜŞÜ • BİR HAYATIN HİKAYESİ • CESARETİ MADALYASI
HÖGÖAMLAR PANAYIRI • ALICE HARİKALAR DİYARINDA • ANNA KAREMINA • HARP VE SÜLH
DENİZLER ALTINDA 20 BİN FERİŞAH • NANA • GERMINAL • EREWON • YUVAYA DÖNÜŞ • AŞI
KALPLER • DETİNE ADASI • DORIAN GRAY'IN PORTRESİ • AHTAPOT • VAHŞETİN ÇAĞIRIŞI • KIZ
KARDEŞİM CARRIE • BİR AMERİKAN FACIASI • BARBIT • ARROWSMITH • MUHTEŞEM GATSBY
ZAMAN MAKİNESİ • TONO-BUNGAY • BİR HAYAT HİKAYESİ • ORMAN ÇOCUĞU • SİLVESTRE
BOHARDY'N CÜRMÜ • PENGUİNLER ADASI • GÖSTA BERLING EFSANESİ • BUDDENBROOK Aİ
LESİ • ŞİHRİLİ DAĞ • IMMORALİST • KALPAZANLAR • GÜNEŞ YINE DOĞAR • SİLAHLARA VEDA
İHTİYAR BALIĞI • BERİ GEL MELEĞİM • SES VE ÖFKE • AGÜST
OS İŞİĞİ • VATAN SEVGİSİ • GEMİDEKİ İSYAN • ALLAHA ADANAN TOPRAK • GAZAP ÜZÜMLERİ
LAR ÖNDE GİDER • KARALIK KÖMEDİSİ • KRALLAR ÖNDE GİDER • KARALIK KÖMEDİSİ • KRALLAR
LOWAY • GÜNEY RÜZGARININ UFLUKLARI • HAYAT BAĞLARI • JEAN-CHRISTOPHE • SWANNIN
AŞKI (GEÇMİŞ ZAMAN PEŞİNDE) • DÜNYA NİMETİ • DÜNYA HAYALI • ŞATO • DAVA • VE DURG
UN AKARCI DÖN • GELİN TAÇI • GARP CEPHESİNDE YENİ BİR SEY YOK • İNSANLIK DURUMU
SES SESE KARŞI • CESUR YENİ DÜNYA • EKMEK VE ŞARAP • BULANTI • YABANCI • 1984 • GÜN
DÜNYA EDEBİYATININ ŞAHESERLERİ
DÖN KİŞOT • ROBINSON CRUSOE • GÜLİVERİN SEYAHATLARI • CANDIDE • TOM JONES • WAK
EFIELD PAPAZI • GURUR VE AŞK (PRIDE AND PREJUDICE) • KARA SÖVALYE (VAMANKUE)
MİZİ VE SİYAH KİTAP (THE MONK) • NOTRE DAME'NİN KAMBURU • EUGENIE GR
ANDET • PLEIN SÜRETT (GODOT KABA) • MOHOKANLARIN SONU (THE LAST OF THE MOHICANS)
MOBY DICK • TOM AMCATIN KULÜBESİ (UNCLE TOM'S CABIN) • ÖLÜ CANLAR • MONTE KRİSTO
KONTU • MADAM BOVARY • DOLOMOV • BABALAR VE OĞULLAR • PICKWICK İN EVRARI • DAVID
COPPERFIELD • İKİ SEHRİN HİKAYESİ • BÜYÜK ÜMITLER • ÖLMEYEN AŞK (RUZGARLI BAYIRI)
SUK VE CEZA • KARMAZOV KARDEŞLER • TOM SAWYER • HUCKLEBERRY FINNİN MACERA
LARI • 1831'DEN 2000 YILININ DÖNÜŞÜ • BİR HAYATIN HİKAYESİ • CESARETİ MADALYASI
HÖGÖAMLAR PANAYIRI • ALICE HARİKALAR DİYARINDA • ANNA KAREMINA • HARP VE SÜLH
DENİZLER ALTINDA 20 BİN FERİŞAH • NANA • GERMINAL • EREWON • YUVAYA DÖNÜŞ • AŞI
KALPLER • DETİNE ADASI • DORIAN GRAY'IN PORTRESİ • AHTAPOT • VAHŞETİN ÇAĞIRIŞI • KIZ
KARDEŞİM CARRIE • BİR AMERİKAN FACIASI • BARBIT • ARROWSMITH • MUHTEŞEM GATSBY
ZAMAN MAKİNESİ • TONO-BUNGAY • BİR HAYAT HİKAYESİ • ORMAN ÇOCUĞU • SİLVESTRE
BOHARDY'N CÜRMÜ • PENGUİNLER ADASI • GÖSTA BERLING EFSANESİ • BUDDENBROOK Aİ
LESİ • ŞİHRİLİ DAĞ • IMMORALİST • KALPAZANLAR • GÜNEŞ YINE DOĞAR • SİLAHLARA VEDA
İHTİYAR BALIĞI • BERİ GEL MELEĞİM • SES VE ÖFKE • AGÜST
OS İŞİĞİ • VATAN SEVGİSİ • GEMİDEKİ İSYAN • ALLAHA ADANAN TOPRAK • GAZAP ÜZÜMLERİ
LAR ÖNDE GİDER • KARALIK KÖMEDİSİ • KRALLAR ÖNDE GİDER • KARALIK KÖMEDİSİ • KRALLAR
LOWAY • GÜNEY RÜZGARININ UFLUKLARI • HAYAT BAĞLARI • JEAN-CHRISTOPHE • SWANNIN
AŞKI (GEÇMİŞ ZAMAN PEŞİNDE) • DÜNYA NİMETİ • DÜNYA HAYALI • ŞATO • DAVA • VE DURG
UN AKARCI DÖN • GELİN TAÇI • GARP CEPHESİNDE YENİ BİR SEY YOK • İNSANLIK DURUMU
SES SESE KARŞI • CESUR YENİ DÜNYA • EKMEK VE ŞARAP • BULANTI • YABANCI • 1984 • GÜN

4 ÖZET-TEKNİK-KRİTİK
KARAKTER ANALİZLERİ
YAZAR BİYOGRAFİLERİ

ÖTÜKEN

A B R A H A M H . L A S S

Batı Edebiyatını iyi öğrenebilmek için bu edebiyatı oluşturan eserler ve yazarları hakkında bilgi sahibi olmak gerekir. "100 Büyük Roman" bu ihtiyacı karşılamak için hazırlanmış ve dört cilt halinde okuyucuya sunulmuştur.

Ayrıca, birinci cildin başında yazarın

Roman nasıl okunur?, Romancının realite görüşü, Romandaki karakterler, Romancı nasıl çalışır?, Karakterlerin betimlenmesi, Romana bakış tarzı, Roman, Hikâye, Üslup hakkındaki giriş yazısının da roman konusuyla ilgilenenler için faydalı olduğunu belirtmek isteriz.

Bu kitabın herşeyden önce öğretmen ve öğrencilerle roman meraklılarına yararlı olacağına inanıyoruz.

DÜNYA
EDEBİYATININ
ŞAHESERLERİ

100
BÜYÜK
ROMAN

ISBN 975-437-637-9

9 789754 376371

Abraham H. Lass

Dünya Edebiyatının Şaheserleri

100

BÜYÜK ROMAN

4

Çeviren:

Nejat Muallimoğlu

Özet-Teknik-Kritik
Karakter analizleri
Yazar biyografileri

YAYIN NU: 688
EDEBÎ ESERLER: 305

1. Basım: 1980
2. Basım: 1993
3. Basım: 1995
4. Basım: 1998
5. Basım: 2003

T.C.
KÜLTÜR ve TURİZM BAKANLIĞI
SERTİFİKA NUMARASI
1206-34-003178

978-975-437-633-3 (Tk)
ISBN 978-975-437-637-1

ÖTÜKEN NEŞRİYAT A.Ş.®

İstiklâl Cad. Ankara Han 65/3 34433 Beyoğlu-İstanbul
Tel: (0212) 251 03 50 • (0212) 293 88 71 - Faks: (0212) 251 00 12
Ankara irtibat bürosu:
Yüksel Caddesi: 33/5 Yenışehir - Ankara
Tel: (0312) 431 96 49
İnternet: www.otuken.com.tr
E-posta: otuken@otuken.com.tr

Kapak Tasarımı: grataNONgrata
Dizgi - Tertip: Ötüken
Kapak Baskısı: Birlik Ofset
Baskı: Özener Matbaası
Cilt: Yedigün Mücellithanesi
İstanbul - 2007

İÇİNDEKİLER

Bayan Dalloway / 7

•

Güney Rüzgârı / 16

•

Çin Ufukları / 24

•

Hayat Bağları / 31

•

Jean-Christophe / 39

•

Swann'ın Aşkı / 61

•

Dünya Nimeti / 74

•

Dünya Hayali / 82

•

Şato / 92

•

Dâvâ / 101

•
Ve Durgun Akardı Don / 110

•
Gelin Tacı / 121

•
Garp Cephesinde Yeni Bir Şey Yok / 139

•
İnsanlık Durumu / 146

•
Ses Sese Karşı / 156

•
Cesur Yeni Dünya / 163

•
Ekmek ve Şarap / 173

•
Bulantı / 185

•
Yabancı / 195

•
1984 / 204

•
Gün Ortasında Karanlık / 213

•
Doktor Jivago / 222

•
Lord Jim / 237

YAZARLARA GÖRE ALFABETİK FİHRİST

- Camus, Albert / Yabancı / s. 195
Conrad, Joseph / Lord Jim / s. 237
Douglas, Norman / Güney Rüzgârı/ s. 16
Hamsun, Knut / Dünya Nimeti/ s. 74
Hilton, James / Çin Ufukları / s. 24
Huxley, Aldous / Cesur Yeni Dünya /s. 163
Huxley, Aldous / Ses Sese Karşı / s. 156
Kafka, Franz / Dâvâ / s. 101
Kafka, Franz / Şato / s. 92
Koestler, Arthur / Gün Ortasında Karanlık / s. 213
Malraux, Andre / İnsanlık Durumu / s. 146
Maugham, W. Somerset / Hayat Bağları/ s. 31
Orwell, George / 1984 / s. 204
Pasternak, Boris L. / Doktor Jivago/ s. 222
Proust, Marcel / Swann'ın Aşkı / s. 61
Remarque, Erich Maria / Garp Cephesinde Yeni Bir Şey Yok/ s. 139
Rolland, Romain / Jean-Christophe/ s. 39
Sartre, Jean-Paul / Bulantı / s. 185
Sholokhov, Mikhail Alexandrovich / Ve Durgun Akardı Don/ s. 110
Silone, Ignazio / Ekmek ve Şarap / s. 173
Undset, Sigrid / Gelin Tacı / s. 121
Wassermann, Jacob / Dünya Hayali/ s. 82
Woolf, Virginia / Bayan Dalloway / s. 7

Bayan Dalloway

(Mrs. Dalloway)

Yazan
Virginia Woolf
(1882-1941)

Başlıca Karakterler:

Clarissa Dalloway: Hissî, tahayyül gücü kuvvetli, orta, yaşlı Londralı bir sosyete kadını.

Richard Dalloway: Kocas, Parlamento'nun pek başarılı sayılmayan bir üyesi.

Peter Walsh: Bn. Dalloway'ın önceki sevgilisi. Hindistan'da beş yıl hizmet gördükten sonra, son zamanlarda Londra'ya dönmüştür.

Elizabeth: Bn. Dalloway'ın muhataplarında iz bırakan on yedi yaşındaki kızı.

Doris Kilman: Elizabeth'in, çevresindekilere kızgınlık besleeyn çirkin özel hocası; dinî bir fanatik.

Sally Seton: Bn. Dalloway'ın önceki arkadaşlarından biri; zamanların canlı ve neşeli kadını şimdi kendisini oldukça ihmal etmiştir.

Septimus Warren Smith: Şarapnel seslerinin kendisini şoke ettiği eski bir asker; çevresindekilere karşı iyi hisler besleyebilme özelliğini kaybetmiştir.

Lucrezia: Smith'in ıstırap içindeki sevimli İtalyan karısı.

Sir William Bradshaw: Tanınmış bir psikolog; mağrur ve küstah.

Hikâye

Parlak, sıcak bir haziran sabahı Clarissa Dalloway, Westminster'deki güzel evinden çıkar alışveriş yapmaya gider. O akşam, önemli bir yemek ziyafeti verecektir. Yolda, Hugh Whitbread adındaki eski bir arkadaşına rastlar. Whitbread şimdi şişmanlamış ve epeyce de kibirli olmuştur. Hugh Whitbread şehirde olduğundan, Bn. Dalloway, adamın mütemadiyen hasta karısı Evelyn'i bir doktora göstermesi gerektiğini düşünür. Clarissa, Evelyn hastaneye yattığı takdirde onu ziyarete gittiği zaman nasıl bir hediye götürceğini düşünür. Ama ilkin, akşamki ziyafeti için çiçek almalıdır.

Çiçekçiye gittiği zaman, Bn. Dalloway, özel bir şoförün kullandığı büyük bir otomobilin yol kenarında durduğunu görür. Arabanın perdelerinin çekilmiş bulunması, yoldakilerin dikkatini çeker. Otomobil içindeki acaba Kraliçe veya önemli bir vekil, yoksa Başvekil midir? Bn. Dalloway'ın kocası milletvekilidir, fakat şu veya bu sebeplerden ötürü adam, fazla yükselememiştir. Bakan değildir ve hiçbir zaman da olamayacaktır. B. Dalloway iyi bir adam olmakla beraber, kibirlidir, tahayyül gücü pek yoktur. Otomobil Buckingham Sarayı'na doğru gittiği zaman Bn. Dalloway içindekinin Kraliçe olduğundan emindir.

Gökte bir uçak, bir tür karamelanın adını yazmaktadır. Bu tür reklamlar, 1920'lerde yenilikti ve Bn. Dalloway, diğer Londralılar gibi, başını kaldırarak bu hayret uyandırıcı vâkıayı seyreder.

Londra ve şehrin hareketliliği ona, kendi mazisini hatırlatır. İyi bir eğitimden geçmişti ve babasının şehir dışındaki evi her zaman misafirlerle dolup taşıyordu. Bu misafirler arasında Clarissa'nın bilhassa ilgisini çeken kimse Sally Seton adında put kırıcı (geleneklerle, cemiyetin tanınmış kişileriyle alay eden) neşeli bir kızdı. Sally, çevresindekilerle alay etmekten bilhassa zevk alıyordu. Sally, bir akşam Clarissa'nın âşık olduğu Richard Dalloway adındaki kendini beğenmiş gençle alay edince ara-

larındaki dostluk soğumuştur. Dalloway'lerin şimdi, Elizabeth adında, hemen hemen büyümüş genç bir kızları vardır. Elizabeth'in, tiksindirici, herkesle kavgaya edene Doris Kilman adındaki dinî bir fanatiklikle çalışmaya başlaması, Bn. Dalloway'i endişelendirir.

Clarissa, Richard Dalloway ile evlenmeden önce, yakışıklı, parlak zekalı Peter Walsh'a âşık; fakat Peter, Clarissa ailesinin kibiri ile alay ediyor ve Richard Dalloway'a karşı Sally Seton'un tarafını tutuyordu. Peter, daha sonra Hindistan'a gider. Clarissa onun evlendiğini duyar. Mazinin bütün bu hatıraları onda sıcak bir nostalji yaratır. Bu güzel günde o akşam vereceği parti için alışveriş yaparken mutludur.

Fakat Londra sokaklarında dolaşan bir diğeri o kadar mutlu değildir. Bu, harbin şoke ettiği ve Lucrezia adında bir İtalyanla evli Septimus Warren Smith'in, en yakın arkadaşı ve kumandanı Evans, hiç bir zaman aklından çıkmaz. Mütarekeden kısa bir zaman önce Evans öldürülmüş ve Smith, bu en yakın arkadaşının ölümü ile şu veya bu şekilde herhangi bir his duymadığına şaşmıştır.

Kendisi de, idealist düşüncelerle askere gitmiş, İngiltere ve Shakespeare için kahramanca çarpışmış. Şimdi, insanların kötü oldukları düşüncesi ve Evans'ın hatıraları kendisini hiçbir zaman terketmez. Karısı Lucrezia, onun için yabancı olan Londra'da kaybolmuştur, ne yapacağını bilemez. Harpten kısa bir müddet sonra evlenen Smith, çocuk sahibi olmayı istemez; mutemadiyen hayat ve ölüm üzerinde durur.

Smith'in doktoru tok gözlü, sevimli Dr. Holmes, onun kansasına, kocasının hiçbir zaman heyecana kapılmaması gerektiğini söyler. Septimus, hissizlikle suçlandığı doktoru görmek istemez.

Clarissa Dalloway, elindeki çiçeklerle eve döndüğü zaman, kocasının -sadece kocasının- Millicent Bruton adındaki kurnaz, vicdansız kadın tarafından öğle yemeğine davet edildiğini öğrenir. Bn. Dalloway, bu yemeğe davet edilmediği için üzülür

(Lady Bruton'un yemek ziyafetlerinin çok eğlenceli geçtiği söylenmektedir); fakat Lady Bruton'un erkek, arkadaşlarının kanlarına -bilhassa onların, kocalarının siyasî hayatta yükselmelerini engellediklerine inanıyorsa- tahammül etmediğini de bilir.

Bn. Dalloway, elbisesini dikerken, beş sene kaldığı Hindistan'dan kısa bir müddet önce dönen Peter Walsh kendisini ziyaret eder. Peter hiç değişmemiştir: Sosyete hayatından kendisini kurtaramadığı için Clarissa ile yine şaka yapar. Peter, evli bir kadın olan Daisy'ye Hindistan'da âşık olduğunu ve şimdi boşanmak için Londra'ya geldiğini anlatır. Karısından boşanmış, işini kaybetmiştir. Şimdi, Daisy'ye ve onun iki çocuğuna bakmak için Hugh Whitbread'ın kendisine bir iş bulabileceğini umar.

Clarissa, kızı Elizabeth'i Peter'le tanıştırdınca Peter, hayatta çok şey kaybetmiş olduğunu anlar. Fakat Clarissa Peter'den yemek ziyafetine gelmesini istediği zaman, Peter Walsh birdenbire, Clarissa'nın sosyal hadiselerle dolu hayatının boş ve önemsiz olduğunu görür.

Bu arada Lady Bruton'un yemek ziyafetinde, Richard Dalloway ve Hugh Whitbread, ev sahibelerinin *Times* gazetesine göndermek istediği önemsiz bir mesele hakkındaki mektubunun yazılmasında yardımcı olurlar. Lady Bruton, mütemadiyen siyasî "meseleler"in savunuculuğunu yaparsa da, bir gazeteye okuyucu mektubu yazamayacak kadar dağınık fikirlidir. Hugh Whitbread, onun namına, gösterişli ve klişe dolu bir mektup hazırlar.

Lucrezia'ya gelince, kocası onu çok düşündürür, endişelendirir. Peter, neşeli Dr. Holmes'i görmek istemediğinden, Lucrezia, Londra'nın tanınmış psikologlarından Sir William Brandshaw ile temasa geçmiştir. Fakat Lucrezia gibi saf bir kadın bile Bradshaw'ın bencil, insanlara sempati beslemeyen biri olduğunu anlar. Sir William, intihar etmesini önlemek için, ruhî bunalımı devam ettiği müddetçe, Semptimus'un -yalnız olarak- kır bölgesinde bir istirahat evine gitmesini tavsiye eder.

O gün, öğleden sonra Dr. Holmes, Smith'i görmek için onun evine gittiği zaman Dr. Holmes, merdivenleri çıkarken, sinir bohranı geçiren Smith de pencereden atlayarak intihar eder. Dr. Holmes güzel bir karısı olan ve parlak bir istikbale sahip bulunan bir gencin nasıl kendi hayatına kıyabileceğini anlamaz. Kocasını kaybeden Lucrezia, kedere boğulur, ne yapacağını bilemez.

Yine aynı gün öğleden sonra, Doris Kilman ve Elizabeth beraberce alışverişe çıkarlar. Bn. Dalloway, kızı Elizabeth'i eğitmesi için kocasının tuttuğu bu öğretmen kadından nefret eder. Fakir bir kadın olan Bn. Kilman, Dallowaylerin servet ve rahat hayatlarından hem tiksindir hem kıskanır. Oldukça zeki bir modern tarih öğretmeni olmasına rağmen okumayan zihnini çalıştırmayan bu kadın, Alman asıllı olduğu ve harpte Almanlar'a sempati beslediği için bir okuldaki öğretmenliğini kaybetmişti. Yalnız bir hayat süren ve çirkin kadın olan Kilman, teselli bulmak için kendisini dine vermiştir. Bilhassa din konusunda liberal fikirlere sahip Bn. Dalloway, Kilman'ın, Elizabeth'e kilisenin doktrinlerini aşlamak istediğini öğrenince hiddetlenir. Bn. Dalloway, istihzalı bir tavırla, "Aşk ve din", der. "Ne kadar nefret edilecek şeyler!" İnsanlar, niye kendi düşünce ve yaşayışlarını diğerlerine empoze etmek isterler? İnsanlardan nefret etmenin yanlış bir şey olduğunu bilmesine rağmen, Bn. Dalloway, yine de, talihsiz Doris Kilman'dan tiksindir.

Yemek ziyafeti için davetliler gelmeye başlamıştır. Misafirlerin, başlangıçta iyi kaynaşmamalarına rağmen, ziyafet gayet başanlı geçer. Başkanın gelişi misafirler arasında heyecan yaratır. Herkes Bn. Dalloway'ın heyecan uyandırıcı bir ev sahibesi olduğunu kabul eder.

Sadece Peter Walsh kendisini mutlu hissetmez. Sally Seton'u gördüğü zaman kendisinin gerçekten yaşlandığını hüznle hisseder. Şimdi Lady Rossettar olan Sally Seton beş erkek çocuğun anasıdır. Bir zamanların canlı put kincisi Sally artık bencil ve sınıf şuurlu bir kadın olmuştur. Kadın, sosyal bakımdan

kabul edilmekle beraber, romantik bir insan olmayan Richard Dalloway ile evlendiğinden Clarissa'ya hâlâ tepeden bakar. Önceleri medenî Londra'ya döndüğü için memnun olan Peter, bu sosyeteye nasıl tahammül edeceğini endişe ile düşünür.

Yemeğin ortasında, Sir William Bradshaw, karısı ile gelir. Sir William, harpten dönen hastalarından biri intihar ettiği için geciktiğini söyler. Bu arada Richard Dalloway'e şarapnel şoku geçiren bu kimselerle parlamentonun ilgilenmesi gerektiğini belirtir.

Zengin ve kendisine güven besleyen Sir William, intihar eden Septimus Smith'e sempati beslemez. Fakat Clarisa hadiseyi öğrendiği zaman, onu hiç görmemiş olmasına rağmen, harbin ve mazinin hatıralarından kendisini kurtaramayan bu gencin hayatı ile kendisinin hayatı arasında hayret uyandırıcı benzerlikler bulunduğunu farkederek. Kendisinin hayatının da boşuna harcanmış olduğundan, bu gencin niye intihar ettiğini gayet iyi anlar. Misafirlerin ekserisi ayrıldıktan sonra, Peter Walsh, Clarisa'nın yanına gider ve senelerce önce hissettiği heyecanı yine duyar. Peter, yaşlanmakta olmasına rağmen güzelliğini muhafaza eden Clarissa Dalloway'ya hâlâ âşıktır.

Eleştirisi

Joyce'nin *Ulysses*'i gibi, *Bayan Dalloway*'da da olaylar bir günde vuku bulur ve bazılarının "şuurlarında yerleşip kalanlar" dediği gibi anlatanlar bilhassa iki kişidir: Olup bitenler hakkında kendi kendisine sorular yönelten, hissî hayata âşık olmakla beraber başarılı olamadığını idrak eden Clarisa Dalloway ve mazinin hatıralarından kendisini kurtaramayan Septimus Warren Smith. Clarisa, ziyafette Sir William Bradshaw'ın hissiz bir tarzda anlatması dışında, Smith'in kim olduğunu bilmez ve onunla hiçbir zaman tanışmamıştır.

Bununla beraber, Londra'daki bütün insanlar arasında, Bn. Dalloway'ın, kendisini en yakın hissettiği kimse harp-

ten yeni dönen bu gençtir. Bir bakıma, her ikisi de, hayatı anlamalarına imkân verecektir ipuçları aramakla meşguldürler; her ikisi de, hayatı günü gününe yaşarlar. Hiçbiri aradığını bulamaz. Septimus, vicdan azabını ve kendisini bomboş hissettiğini anlayışlı fakat yabancı karısına anlatamaz; Bn. Dalloway, hayatta kendisini yapayalnız hissetmesine iyi huylu, fakat pratik fikirli kocasına izah edemez.

Birbiri ile tanışmayan bu iki yalnız insan karşısında Sir William Bardshaw ve Doris Kilman'ın kötü ruhları yer alıyor. Gerçi onlar da birbiri ile tanışmamış iseler de, Septimus'un ve Bn. Dalloway'm ruhlarını yıkanlar onlardır. Her ikisi de, kendi iradelerini diğerlerine empoze etmek isteyen egoistlerdir: Sir William, talihsiz hastaları üzerinde hâkimiyet kurar. Bn. Kilman da saf bir kız olan Elizabeth Dalloway üzerinde.

Değişik karakterlerin monolog ve kaderleri birbirlerine mükemmel bir teknik ve ustalıkla bağlanır. Romanın, yapayalnız bir hayat süren karakterleri, meselâ, günün her saatini haber veren Big Ben adlı meşhur saatin çalışanlarını işitirler. (Virginia Woolf'un bu romanı için düşündüğü ilk isim *The Hours-Saatler-* idi.) Romandaki muhtelif karakterler, kraliyet arabasına ve gökyüzünde reklam yazan uçağa bakmak için dururlar. Peter Walsh, bir ara, ağlayarak Lucrezia Smith'e, bilmemesine rağmen, onun ıstırap çektiğini anlar. Romanın yazılışında başvurulmuş bu hastalar, sadece mekanik vasıtalar değildirler. Onlar romanın bellibaşlı bir tezini işaret ediyorlar. Paradoks şurada: Bu karakterler, tamamiyle yapayalnız görünmelerine rağmen, müşterek bir kader, onları birbirine bağlar. En iyi insanlar, bu gerçeği idrak etmenin kendilerine ıstırap vermesine rağmen, kendileri ile beşeriyet arasında bir bağlantı bulunduğunu idrak edenlerdir. Hayattaki yegâne "şeytanlar" da, çevrelerinde olup bitenlere sırt çeviren ve kendilerini

üstün insanlar olarak gören Sir William Bradshaw gibi egoistlerdir.

Yazar

Virginia Wolf 1882'de doğdu. Babası Sir Leslie Stephen çağın tanınmış bilgini, münekkidi ve *Cornhill Magazine* adlı dergi ile büyük *Picti-onary of National Biograph* adlı biyografi lûgatının editörü idi. James Rus-seli Lowell adındaki Amerikalı şair de büyük babası idi. Hardy, Ruskin, Stevenson ve Meredith gibi çağın tanınmış edebiyatçıları babasının evinde tanıdı.

Zayıf ve utangaç bir kız olan Virginia, eğitimini, babasının muazzam kütüphanesinde yaptı. Virginia, 1921 senesinde, Seylan'da yedi yıl devlet hizmetinde bulunduktan sonra, İngiltere'ye dönüp parlak bir gazetecilik hayatına başlayan Leonard Woolf ile evlendi. Karı koca, beş sene sonra vaad verici tanınmış yazarların eserlerini basmak için bir yayımevi kurdu-lar. Zamanla, bu matbaa, İngiltere'nin en önemli yayımevlerinden biri ol-du. Yayımevinin, İngiliz okuyucusuna tanıttığı meşhur kimseler arasında Freud da vardır.

Bn. Woolf'un kendisinin edebî hayatı 1915'te arkadaşı E. M. Fors-ter'in etkisi altında yayınladığı *The Voyage out* adlı kitabı ile başladı. Ar-dından, 1919'da *Night and Day* (*Gece ve Gündüz*) ve 1922'de de, belli başlı ilk romanı sayılan *Jacob's Room* (*Jacob'un Odası*) geldi.

1920'ler, yazarın en verimli yılları idi. Bn. *Dalloway* (1925), *To the Lighthouse* (*Deniz Fenerine Doğru*) ve (1927) garip, esoterik bir hayal üzerinde duran *Orlando*, kültürlü okuyucular arasında kendisine şöhret kazandırdı. 1931'de yayımlandığı *The Waves* (*Dalgalar*) adlı kitabından sonra 1937'de bir İngiliz orta sınıf ailesini anlatan *The Years* (*Seneler*) adlı romanı geldi.

Bn. Woolf, *A Room of One's Own* (*İnsanın Kendi Odası*) (1929) ve *Three Guineas* (1938) adlı eserlerinde de görüldüğü gibi ateşli bir femi-nist (kadın haklarını savunucu) idi. Velud ve hissî bir eleştirici olan Bn. Woolf, *Times* gazetesinin edebiyat ilâvesinde devamlı yazdı. Kendisini, kendi neslini bir sözcüsü olarak gördü; Bennett, Galsworthy ve Wells gi-bi Edward çağının geleneklerini savunanların düşünceleriyle alay etti.

Her zaman hissî ve asabî bir insan olan Bn. Woolf, gençliğinde şid-detli bir sinir krizi geçirmişti. İkinci Dünya Harbi patladığı zaman, sınırları

yeniden bozuldu. İkinci bir sinir buhranı korkusu ve harbin doğuracağı vahşet endişesi altında, Virginia Woolf, 28 Mart 1941'de Sussex şehri civarında bir nehirde intihar etti.

Diğer Eserleri

Deniz Fenerine Doğru: Bn. Woolf'un psikolojik ve teknik açıdan en muğlak romanlarından biri olan bu eser, yaz aylarını Hebrides adalarında geçiren Ramsay ailesini anlatır. Roman üç bölüme ayrılmıştır. Birincisi -ki en uzunudur- bir yaz boyunca vukubulanları anlatır; ikincisi, zamanın akışını oldukça impressiyonik bir tarzda ele alır. (Mr. Ramsey bu arada ölür) ve üçüncüsü de, romanın başlangıç karakterlerini senelerce sonra bir araya getirir. Deniz feneri, romanın etrafında döndüğü sembolik noktadır. Başlangıçta, genç James Ramsey, araştırma yapmak için uzak ülkelere gitmek ister, fakat (Sir Leslie Stephen gibi) ünlü bir bilgin olan babası, onun emelleri önüne set çeker. Kitabın sonlarına doğru, genç James -ki artık babasına karşı daha fazla anlayış gösterir- nihayet dalgalı sulardan geçerek deniz fenerine ulaşır ve ebeveyni ile olan ilişkilerinde sembolik bir şekilde olgunluğa erişir.

Orlando: Bn. Woolf'un romanları arasında aynı anda hem en fazla şaşırtıcı hem de zevkiendirici olanıdır. Vit Sackville West adında bir dostunun ailesine dayanan Orlando, Birincisi Elizabeth devrinde yaşayan on sekiz yaşındaki bir çocuğun fantastik bir hikâyesidir. Asırlar arasında geçen çocuk, Victoria çağına bir kız olarak görünür ve nihayet 1928'de, otuz sekiz yaşında bir kadın olarak ilk defa gökyüzünde bir uçak görür. Orlando aslında, İngiliz edebiyat ve sosyal tarihinin, şair bir gencin hisleri arasında süzölmüş bir tahayyül bir kronolojisidir. Meselâ cinsiyetin, değişmesi, sembolik olarak onyedinci ve onsekizinci asırların erkekçe özellikli edebiyatı karşısında Victoria çağına efemine (kadınsı) karakterini karşılaştırır. *Orlando*, kısmen roman, kısmen şairane bir hayal, kısmen sağlam bir edebî tenkid olarak benzersiz bir eserdir.

Güney Rüzgârı (South Wind)

Yazan

Norman Douglas

(1868-1952)

Başlıca Karakterler:

Thomas Heard: Nepenthe'nin yumuşatıcı meşhur rüzgârı altında sertliğinden biraz kaybeden İngiltere Kilisesi'nin Bompopo piskoposu.

Bn. Meadows: Piskoposun yeğeni; Nepenthe'de esrarengiz bir şekilde yaşar ve yerli halk tarafından hürmet edilir.

B. Muhlen: Retlow adını kullanan bir gezgin, geçimini, şuna buna şantaj yapmakla sağlayan ve şimdi Bn. Meadows'un peşine düşen ahlâksız biri.

Don Francesco: Şişman, sevimli, eğlenceyi seven bir Katolik papazı.

Cornelius van Koppen: Güzel ve genç kızlarla doldurduğu yatı ile dünyayı dolaşan milyoner bir Amerikalı.

Sir Herbert Street: Van Koppe'in kendini beğenmiş sanat uzmanı ve müşaviri.

Freddy Parker: Alpha ve Omega Kulübünün dejenere sahibi.

B. Keith: Nepenthe'nin medenî eğlencelerinden zevk alan rasyonel bir İskoç.

Ernest Eames: Kendi âleminde, dünyadan uzakta yaşayan yaşlı bir bilgin; sadece, Perrelli'nin, Nepenthe'nin tarihini anlatan Antiquities adlı eserinin yeni bir baskısını yayınlamak için yaşar.

Kont Caloveglia: Fakir, fakat hayatın iyi taraflarından, bilhassa, heykellerden hoşlanan, aristokratik zevklere sahip biri.

Signor Malipizzo: Nepenthe'nin papazlar sınıfı karşısında yer alan, dejenere hâkimi.

Denis Phipps: Angelia adındaki hizmetçi kıza âşık, hissî ve karamsar bir İngiliz şairi.

Edgar Marten: Angelina'ya göz koyan, sevimsiz hissiz bir jeolog.

Commendatore Giustino Morane: "Katil" diye bilinen, kendisinden çok korkulan Kara El çetesinin bir mensubu.

Hikâye

Putperest yerlileri Hristiyan yapmak için Afrika'ya giden ve bu gayretlerinde başarılı olamayan Bompopo Piskoposu Thomas Heard, İngiltere'ye dönerken Akdeniz'deki güzel ve sakin Nepenthe adasına uğrar. Orada, yeğeni Bn. Meadows ile buluşacak, kadını ve çocuğunu İngiltere'ye getirecektir. Bn. Meadows'un kocası Hindistan'dadır. Gemide, Don Francesco adında, Roma ve Akdeniz'de hoppa bir hayat sürdüğünü söyleyen ve Mr. Heard'ın düşüncelerini paylaşan neşeli ve sevimli bir Katolik papazı ile tanışır.

Maamafih, Mr. Heard'ı mahallî cemiyete Don Francesco sokar. Her çeşit egzantrikliğin bulunduğu bu cemiyetin en üst kademesinde San Martino Düşesi adındaki bir Amerikalı ve en altında veya en altına yakın bir yerde de başlarında Bazhakuloff adında bir mistiğin bulunduğu zararsız Rus dinî fanatikleri vardır. Mr. Heard, Bompopo'daki neşeli, dünyayı umursamayan yerliler arasında geçirdiği yılların dahi Nepenthelileri anlamak için yeterli olamayacağını görür. Burada, kendisini içkiye veren ve halk önünde soyunmaktan çekinmeyen Bn. Wilberforce adında bir İngiliz kadını; dünyadan elini ayağını çeken ve hayatını, Nepenthe tarihi ile ilgili bir kitabının ikinci baskısını hazırlamaya adanmış Ernest Eames adında münzevî bir bilgin; dünya zevklerinden hoşlanan Mr. Keith ve adı dillere düşmüş Alfa ve Omega kulübüne gelen müşterilerine verdiği içkiye su katan Frenddy Parker de vardır.

Mr. Head, Nepenthe'deki ilk günlerinde kendisini pek görmek istemeyen yeğenini ziyaret eder. Yeğeni, amcasını soğuk karşılar. Nepenthe halkının, ülkenin ölmüş putperest başpapa-zı Dodekanus namına yaptığı şenlikler Mr. Heard'ı tiksindirir. Maamafih, Nepenthe'nin bu neşeli hayatı uzun sürmez, bir di-zi uğursuzluklar ada halkının huzurunu kaçıır. İlk şifalı kuyu-lar kurar, ardından civardaki volkan, boşucu gaz ve kül çıkar-maya başlar. Genellikle güneyden, Afrika'dan devamlı surette esen siroko rüzgârının bu külleri ve gazları dağıtması gereki-yordu. Fakat bu kül banyosu, bilhassa Freddy Parker için ta-hammülün dışındadır. Onun bunun hakkında en çirkin dediko-dulan yayan üvey kız kardeşi ölmüştür, fakat kül yağmuru dur-maçdan kadın gömülemez. Freddy Parker'ın başına bir felâket daha gelir: Kendisini Nepenthe maliye komiseri tayin eden Ni-karagualı politikacı vekillikten atılmıştır. Freddy'nin şimdi, ken-disine çıkar sağlayacak bir iş bulması için başka birinin kuyru-ğuna sanılması gerekmektedir.

Freddy'nin aklına mükemmel bir fikir gelir: Nikaragua ile girişeceği müzakerelerde kilisenin desteğini sağlayacaktır. Don Francesco'nun düşmanı mahallî kilisenin papazına Katolikliği benimseyebileceğini imâ ederek, volkanik küllerin durdurulma-sı için, Aziz Dodekanus nâmına bir ayin yapılmasını teklif eder. Papaz, onun bu isteğini yerine getirir; volkan, mucizevî bir şe-kilde kül yağdırmasını durdurur ve kuvvetli bir yağmur da, ön-cki külleri alıp götürür.

Sefih Amerikan milyoneri Van Koppen'in, yatı ile Nepent-he'ye gelmesi ada halkını heyecanlandırır. Herkes ondan para kopardığından Van Koppen'in her sene adayı ziyaret etmesi ümitle beklenir. Mahallî papaz, kilisenin gereksiz tamirâtı için Van Koppen'den daima para sızdırır. Bu kurnaz ve cömert mil-yoner, adadaki diğer hayır işlerine de bağışlar yapar. Van Kop-pen'e yapılan tekliflerden biri de, son olarak açıkta (hem de gün ışığında) soyunan Bn. Wilberforce için bir ev inşa edilme-sidir. Böylece bazı riyakârların kendilerine çıkar sağlayacakları-

nı düşünen Van Koppen, Mr. Keith'den bu iş için çok az miktarda da olsa para koparabilirlerse, büyük bir bağış yapacağını söyler. Eğer Bn. Wilberforce'ın hürriyetinin kısıtlanmasını teklif ederse bu zevk ve sefahat düşkünü arkadaşının şiddetle karşı çıkacağını bilir. Van Koppen, düşüncelerinde haklıdır. Freddy Parker'in üvey kızkardeşinin cenazesinde bir grup, elinde rahat bir şekilde kahvaltısını yapan Mr. Keith'e gider. Mr. Keith de onlara, riyakârcasına ahlâk ve fazilet dersi verir.

Bununla beraber, Van Koppen'den para koparma yolunda bir diğer teşebbüs daha başarılı olur. Nazik ve çürümüş bir aristokrat olan Kont Caloveglia'nın hayatta sadece iki ihtirası vardır: Kızı Matilda ve heykeltıraşlık. Fakat kızını evlendirmek için başlık parası yoktur. Van Koppen'a, Avrupa'daki malikânesinin bahçesinde tarihî değeri haiz bir geyik heykeli bulunduğunu ve bu heykeli İtalyan gümrüğünden kaçırdığını, şayet milyoner Van Koppen heykeli satın alırsa sanat koleksiyonunu çok zenginleştirmiş olacağını anlatır. Van Koppen,, sanat danışmanını Sir Herbert Steet'i çağırır. O da, geyik heykelinin klasik değeri hâiz büyük bir eser olduğunu söyler. Fakat Van Koppen, Kont Caloveglia'nın bu heykeli kendisinin yaptığı ve ondan sonra da gömdüğünü bilir. Bunun için de Sir Herbert'in saflığı ile alay eder. Buna rağmen heykeli satın alır ve Kont Caloveglia da böylece, kızı Matilda için yüklü bir başlık parası elde eder.

Adadaki en mutsuz insan belki de sadece Denis Phipps adında, çaresizlik içinde ne yapacağını bilemeyen bir İngiliz üniversite talebesi ve şairdir. Denis, düşesin güzel vücutlu hizmetçisi Engelina'ya âşıktır. Fakat asık suratlı Jeolog rakibi Edgar Martin, kadınlar üzerinde Denis'ten daha başarılıdır. Denis bir gün, Mrd. Heard'ı ziyaret ederek, kendisi ile dağa tırmanmasını teklif eder. Mr. Keith, ona, Nepenthe'nin kayaları üzerinde, "esas güçler"le temas kuracağını ve istikbâlin vaadlerini göreceğini söylemişti. Öğle üzerinin kızgın güneşi altında ikisi, Bn. Meadow'un villası yanından dağa tırmanmaya başlarlar.

Bir ara dinlenmek üzere oturdıkları zaman, Mr. Head, yeğeni-
nin Mr. Muhlen ile sahilde gezindiğini görür.

Yeğenin, hakkında bir sürü söz söylenen, geçimini bir ta-
kım bulaşık yollarla sağladığı belirtilen ve asıl adının Retlow ol-
duğu söylenen bu kimseyi nasıl cazip bulduğunu anlayamaz.
Papaz, birdenbire yeğenin, Muhlen'i kayadan aşağı ittiğini,
adamın öldüğünü dehşetle görür. Daha sonra Retlow, öyle an-
laşıyor ki, ikinci evlenişinin ve bu evlilikten doğan çocuğunun
gayrimeşru olduğunu söyleyerek Bn. Meadows'a şantaj yap-
mak istiyordu. Piskopos, şimdi bir çıkmaz içindedir: Yeğenin
cinayet işlediğini polise söyleyecek midir?

Daha önceki zamanlarda olsa idi, ne yapması gerektiğinde
şüphe etmezdi. Vazife her şeyin üstünde idi. Fakat Nepent-
he'nin yozlaştıncı güney rüzgârı onu da etkilemişti. Artık ahlâ-
kın, siyah veya beyaz gibi kesin bir şey olduğu düşüncesinde
değildir. Retlow ölümü hak etmişti. Bn. Meadows, şimdi ikinci
kocas ve çocuğu ile mutlu bir hayat sürmeye hak kazanmıştır.
Piskopos sesini çıkarmamaya karar verir.

Retlow'un görünmeyişi üzerine herkes onun borçlarını öde-
memek için kaçtığını sanır. Maamafih, bir gün, adadan ayrıldı-
ğı sanılan şantajcıya ait olduğu bilinen bir miktar para, mahallî
papazın genç yeğeni üzerinde bulunur. Eski düşmanından inti-
kam almak isteyen ruhban sınıfı düşmanı ve bir Mason olan
Nepenthe baş hâkimi Signor Malipizzo çocuğu tevkif eder ve
bu "delil"i onun aleyhinde kullanır.

Mahallî papaz hemen harekete geçer, derhal güçlü bir po-
litikacı ve avukat olan Commendatore Morena'nın desteğini
temin eder. Morena, kilisenin dahilî politikasında büyük bir gü-
ce sahip olduğu gibi, dehşet saçan Kara El Derneği'nde de
büyük nüfuzu vardır. Kurbanlarının kendisine "katil" dediği
Commendatore Morena, cinayetle suçlanan çocuğu savun-
mak üzere Nepenthe'ye gelir. Signor Malipizzo da, papazın ye-
ğeni aleyhindeki dâvâdan kendisini kimsenin yıldıramayacağını
göstermek için Küçük Beyaz İnekler Derneği'nin ekseri üye-

lerini tevkif eder. Maamafih, papazın yeğeni aleyhine açtıldığı bu dâvâda başanlı olamaz. Morena'nın büyüleyici belâğatinin tesirinde kalan jüri, çocuğun suçsuz olduğu hükmüne varır ve Nepenthe halkı da, Mr. Retlow'un bir yabancı ve ondan da önemlisi bir Protestan olduğu için, onun bir cinayete kurban giderek unutulmasıyla pek bir şey kaybetmiş olmayacakları hükmüne varır. Nepenthe âdetlerine göre de olsa adalet mekanizması işlemiş olduğundan, Bn. Meadows artık hür bir kadındır, hiç kimse onu cinayet işlemekle suçlamayacaktır.

Kuzeni ile Nepenthe'den ayrılmaya hazırlanan piskopos, adadaki iki haftalık hayatı sırasında medenî dünya hakkında yeterli bilgi edindiğini idrak eder. Gerçi Nepenthe adası halkının dini hemen hemen putperestlik ise de, halk mutludur, gerçekte İngilizler'in ekserisinden daha mutludur. Gerçi kilise ve devlet işleri fazlasıyla dejenere bir şekilde yürütülüyorsa da, bir çeşit haşin bir adalet hükmünü yürütür. Piskopos, halkın, zevk içinde bir hayat sürdürüklerinden, kendilerini suçlu hissetmeleri gerektiğinin hatırlatılması ile değil, katolik de olsa, kendi arzulanyla seçtikleri hayatı sürmelerine müsaade edildiği zaman mutlu olacaklarını öğrenir.

Eleştiri

Güney Rüzgârı, hem geriye dönerek Birinci Dünya Harbi'nden önceki Avrupa'ya bir bakış, hem de dinî ve geleneksel ahlâk telâkkilerinin 1920'lerde nasıl parçalandığını anlatan kehanetli bir roman. Şekil olarak, Nepenthe'nin eski tarihi ile -hem mahallî hem yabancı- egzantrik insanları birbirine bağlayan bir dizi anekdot. Ondokuzuncu asrın başlangıcındaki Thomas Love Peacock'un romanlarını taklit eden Douglas, garip bir şekilde seçilmiş karakterlerini harekete sürükler veya daha ziyade onları konuşturur. Geriye yaslandığı koltuğundan karakterlerin entelektüel sohbetini seyreder, bu tekniği ile *Güney Rüzgârı*,

aynı zamanda Aldous Huxley'in put kırıcı, nükteli romanlarının da habercisidir.

Bununla beraber, Nepentheli yerlilerin ve adadaki yabancıların davranışları, önümüze ciddi bir hayatın görüntüsünü seriyor. Gerçi Douglas, kendisinin adasına örnek olarak Kapri'yi seçti ise de, "Nepenthe" eski insanların, acı ve ıstıraplarını körletmeleri ve hayal âlemine dalmaları uğrunda kullandıkları uyuşturucu bir madde idi. *Güney Rüzgârı*, bir bakıma, hiç kimsenin çok çalışmak veya üzülme mecburiyetinde olmadığı, insanların hoş bir iklim ve rahat geçen hayatta zevklerini yerine getirdiği bir çeşit ütopyadır. Douglas, yumuşak hicivlerinde, genellikle Marten gibi, zevksiz bir dogmatik meslek uğruna, hayatın fizikî güzelliğine sırt çevirenleri ele alır.

Böylece, zevkli bir hayat süren sevimli Don Francesco'nun elinde Katolik dini, iyi bir dindir. Fakat mahallî papaz gibi dincilerin elinde tiksindiricidir. Bunun gibi Mr. Keith'in nüktedan sohbetlerinde ifade edildiği şekli ile bilinmezcilik de aynı ölçüde iyidir. Fakat papaz düşmanı saldırgan ve doktriner Senyor Malipizzo'nun elinde hayatı inkâr eden saçma bir şekle bürünür.

Eğer Douglas'ın egzantrikler galerisinde baş rolü oynayan bir kimse var ise o da, Nepenthe'den ibret alan Piskopos Heard'dır; insan, anlayışlı olmakla, diğerlerinin saçmalıklarına tahammül etmekle ve mazinin en iyi putperestleri gibi hayatın şehvanî ve entelektüel yönlerinden zevk almakla rahat bir hayat sürer. Mr. Muhlen gibi, diğerlerinin başına çorap örmeye çalışanlar, hareketlerinin cezasını çekerler. Gerçi kitaptaki bazı mükâlemeler, geleneklere karşı gelen bir okul çocuğunun tutumu ile ele alınan, zor okunan, modası geçmiş mükâlemeler iseler de, hiçbir roman, beşer egzantrikliğini *Güney Rüzgârı* kadar anlayışlı ve müsamahakâr bir görüntü ile ele almamıştır.

Yine hiçbir roman, Akdeniz kültürünün şevhanî tarafını böylesine nükteli bir şekilde işlememiştir.

Yazar

Norman Douglas hem mizacı, hem eğitimi ile, *Güney Rüzgârı* gibi nükteli, öğretici ve put kırıcı bir romanı yazabilecek kabiliyetle mücehhezdi. Ecdadının İskoçya'daki şatosunda 8 Aralık 1868'de doğan Douglas, Karlsruhe'de (Almanya) birkaç sene, yabancı diller ve ilim üzerine eğitim yaptı. Ardından İngiliz hariciyesine intisap etti, üç sene Rusya'da hizmet gördü. İlme -bilhassa zooloji ve arkeolojiye- ilgi gösteren Douglas, harcıye mesleğini terketti, karısı ve çocuklarıyla Nepenthe'ye model olarak seçtiği Kapri adasına yerleşti. Orada ilmî değeri haiz makaleler yazdı ve nihayet 1911'de "popüler" bir kitap olacağını söylediği, *Siren Land* adlı romanını yayınladı. Romanın tutulmaması Douglas'ın ümitlerini kıramadı ve üzerinde senelerce çalıştığı *Güney Rüzgârı'nı* 1917'de yayınladı. Nostaljik (sıla hastalığı) hislere hitap ederek harpten önceki hayatı en sofistike bir tarzda ele alan bu kitap çok tutundu.

Romanındaki Mr. Keith gibi Douglas da, geniş kültürlü bir insandı. Kapri'de bir İngiliz centilmenin hayatını yaşadı, az sayıda eser verdi. Şarap, nükteli sohbetler, musiki ve Akdeniz yaşayışının oluşturduğu kültürlü bir hayat sürdü. En iyi kitaplarından biri olan *Old Calobria* (1928) zahiren bir seyahat kitabı ise de, yazara çok cazip gelen İtalyan Folkloru ve gelenekleri üzerindedir. Diğer kitapları arasında, hatıralarını anlatan *Looking Back* (1933) ile ölümünden sonra yayınlanan ve afrodizyak yemek tariflerini ihtiva ettiği söylenen *Love in the Kitchen* (*Mutfaktaki Aşk*) başta gelirler.

Norman Douglas'ın nefret ettiği tek şey, ister dinî ister siyaset olsun, fanatiklikti. Hristiyanlık'tan ve komünizmden aynı derecede tiksindi. Yirminci asrın ideolojik çatışmalarına buluşmadığı bu güzel adada, aşağı yukarı faziletli bir putperest hayatı yaşadı. Sonuna kadar Edward devrinin bir centilmeni olarak kalan ve kendi çağında, zevk verici bir çağdışı hayat süren Douglas, 9 Şubat 1952'de öldü.

Çin Ufukları (Lost Horizon)

Yazar

James Hilton

(1900-1954)

Başlıca Karakterler:

Hung Conway: Doğu Asya'da bir İngiliz konsolosu. Bölgede giriştiği cesurca maceraları kendisine "Muhteşem" Conway denmesine yol açmıştır. Son derece bilgili, yakışıklı bir kimse olan Conway Batı medeniyetinden ümitsizliğe düşmüştür.

Charles Mallinson: Conway'ın kahramana tapan yardımcısı; Doğunun cazibesi, hikmeti ve sırları karşısında hissizdir.

Rutherford: Conway'ın Shargri-La Hikâyesi'ni ilk defa anlattığı romancı arkadaşı.

Henry Bernard: Kendisini Chalmers Bryant diye tanıtan sahtekâr bir Amerikalı; kanun kaçağıdır.

Roberta Brinklow: Herkesi Hıritiyan yapmak isteyen bir İngiliz misyoneri.

Chang: Shangri-La'daki esrarengiz, yüksek ölçüde medenî bir Çinli lama. Lamalığın âdetlerini öğrenmeleri için Batılılara yardım eder.

Papaz Perrault: Shangri-La'nın yüksek laması olan bir Fransız misyoneri.

Lo-Tsen: Shangri-La'da yaşayan güzel, musiki yetenekleri fazla bir Çinli kız.

Hikâye

Romancı Rutherford'un zamanında Hugh Conway, Oxford Üniversitesi'nin en başanlı ve cazibeli talebelerinden biri idi. Conway'ın Uzak Doğu'da, bir konsolosluktan diğerine dolaştığı on sene zarfında Rutherford onun izini kaybetti.

Bir gün, Chung-Kiang'daki bir Katolik hastanesinde Rutherford bu eski arkadaşına tesadüf eder. Yorgun, zayıf ve oldukça şaşkın Conway, kendisine inanılmaz bir hikâye anlatır:

Conway otuz yedi yaşında iken, 1931 Mayıs'ında ihtilâlin cemiyet düzenini altüst ettiği Baskul şehrinde konsolostur. Conway, görülmemiş bir gayretle şehrin beyaz halkının tahliyesini başarır ve gizli belgeleri tahrip eder. Daha sonra, Hintli bir mihracenin ödünç verdiği ve Fenner adında mahir bir İngiliz'in kullandığı bir uçakla şehirden ayrılır. Uçakta, Charles Mallison adındaki sinirli yardımcısı, Henry Bernard adındaki geveze fakat şüpheli Amerikalı ve Bn. Brinklow adındaki bir İngiliz misyoneri de vardır.

Bir saat uçtuktan sonra Mallison, uçağın önceden kararlaştırılan rotayı takip etmediğini ve pilotun de Fenner olmadığını hisseder. Ayrıca Conway da, garip bir bölgede Tibet'in yalçın dağları üzerinde uçtuklarını anlatır. Uçaktakiler, pilotun yüzünü görürler. O, bir Çinlidir!

Pilot tedricen, son derece zor bir inişe geçer ve uçağı, dağlar arasındaki bir vadiye indirir. Silâhlı yerliler, hemen uçağın etrafını sarar ve azalmakta olan yakıtını tazelerler. Yolcular, kendilerinin kaçırıldıklarını ve serbest bırakılmaları için fidye isteneceğini sanırlar. Fakat uçak yakıtını alır almaz, tekrar havalanır ve Çinli pilot da bir tek kelime söylemez.

Pilot, saatler sonra, Himalaya dağlarındaki bir düzlüğe mecburî bir iniş yapar. Şaşkınlık içindeki yolcular, uçaktan dondurucu havaya çıktıkları vakit, pilotun ciddî bir şekilde yaralandığını görürler. Pilot, yolculara, civarda Shangri-La denilen bir lama manastırında bannacaklarını söyler ve ölür. Yolcular, La-

ma manastırına mı gitmeyi, yoksa medeniyete mi dönmeyi aralarında tartıştıkları sırada, manastırdan bir grup insan gelir.

Onlardan biri Chang adında bir Çinli'dir. Hatâsız bir İngilizce ile şaşkınlık içindeki yolculara kendisini tanıtır ve kendisiyle beraber manastıra gelmelerinde ısrar eder. Mallison'un, Avrupalı olmayanlara güvenilmemesi gerektiği düşüncesine rağmen, meşakkatli yoldan Shangri-La'ya gitmekten başka çareleri yoktur. Buraya ulaştıkları vakit, bu aşılmaz dağlar arasında hiçbir Batılı'nın görmediği güzel bir vadi bulurlar. Merkezî ısıtma sisteminin bulunduğu lamalık binası, ancak Batıda görülebilecek her türlü rahatlıkta döşenmiştir.

Kendilerine rahat odalar ve iyi yiyecek verilmesine rağmen, yolcular -bilhassa Mallison- Chang'a ne zaman Hindistan'a dönebileceklerini sorarlar. Chang, kaçamak cevap vererek, Shangri-La dünyadan tecrit edilmiş bulunduğundan, dağları aşarak gelecek hamalların beklenmesi gerekeceğini söyler. Daha sonra, Lamalığın, Yüce Lama tarafından yönetildiğini, kendilerinin, onunla tanışmayacaklarını ilave eder. Conway, Chang'ın tutumundan, kendilerinin Shangri-La'ya bilhassa getirildiklerini ve buradan ayrılmalarına müsaade edilmeyeceğini sezer.

Bir müddet sonra Chang, Conway'a Yüce Lama ile görüşebileceğini bildirir. Bunu fırsat bilen Mallinson, Conway'dan, kendilerinin geri gönderilmesinde Yüce Lama'ya ısrar etmesini ister. Ayrıca, şimdi hakikî adının Chalmers Bryant olduğu anlaşıncı Amerikalı sahtekârın da kanuna teslimi gerektiğini anlatmasını söyler.

Conway, Yüce Lema'nın huzuruna çıkarıldığı zaman, Shangri-La'nın kurulması ile ilgili hayret uyandırıcı hikâyeyi dinler. 1734'te, 50 yaşlarında Perrault adındaki bir Fransız papazı, bir Budist lamalığına sığındı. Zamanla, buranın huzurlu hayatına alışan papaz, halkı Hristiyan yapmaktan vazgeçti. Zaman ve mesafe papazın, kendi kilisesi ile olan bağlarının da kopması-

na yol açtı. Papaz Perrault burada kaldı. Tedricen Hıristiyanlık ve Budistlik'in en iyi taraflarını birleştirdi.

Papaz Perrault, 1789'da ölmek üzere olduğunu sandı. Maamafih, buranın saf havası ve halkın asırlardır kullandığı mahallî ilâçlar hayatını kurtardı. Halk, papaz Perrault'un Budist lamlarla birlikte huzur içinde bir hayat sürdüğü bu yerde Shangri-La'yı inşa etti. Zaman zaman, bazıları da tesadüfen, insanların huzur ve ahenk içinde, dış dünyanın çatışma ve meselelerinden uzakta bir hayat sürdükleri bu yere geldiler. Fakat kimsenin, bu ütopyayı terketmesine müsaade edilmedi. Kaçmaya çalışanlardan bazıları da hiçbir zaman muvaffak olamadılar.

Conway, kendisinin ve arkadaşlarının Shangri-La'yı doldurmak için getirdiklerini öğrenir. Yüce Lama, yeni bir harbin, medeniyeti ortadan kaldıracabileceğini hissettiğinden, kültürü muhafaza etmek ve medeniyeti yeniden başlatmak için, buraya yeterli sayıda insan getirmek ister. Yüce Lama, hayret ve şaşkınlık içindeki Conway'ya, kendisinin 250 yaşındaki Papaz Perrault olduğunu ve hayatının son günlerine yaklaştığını söyler.

Conway, şimdi arkadaşlarına ne söyleyeceğini düşünür. Batı medeniyetinin yarattığı çatışmalardan bıkkınlık duyduğundan, hayatı boyunca burada yaşamamanın kendisini rahatsız etmeyeceğini sanır. Fakat Mallinson'un İngiltere'ye dönmek istediğini ve hamallann kendisine dağlar arasından yol göstereceklerini sandığını söyler. Conway, bu arada, Bn. Brinklow'un, bura halkını Hıristiyan yapmak için Shangri-La'da kalmayı düşündüğünü öğrenir. Tabî Bernard da, hapsedileceğinden, İngiltere'ye dönmek istemez.

Conway, lamalık manastırında huzur içinde yaşar, bilgisini arttırır. Hayret uyandırıcasına zengin kütüphaneden çok istifade eder. Briac ve Lo-Tsen adındaki iki müzisyen ile arkadaş olur. Briac, Chopin'in talebesi idi ve üstadının yayınlamadığı eserlerini çalar. Lo-Tsen de, Conway'ın âşık olduğu güzel ve zayıf bir Çinli kızdır. Fakat Lo-Tsen'in altmış beş yaşında olduğunu öğrenince Conway şaşır kalır. Shangri-La'nın huzur için-

de geçen hayatı onun yaşlanmasını önlemiştir. Conway, Mallison'un da ona âşık olduğunu görünce, Lo-Tsen hakkında öğrendiklerini açıklamaz.

Yüce Lama, Conway ile birkaç defa görüştüktan sonra, yakın zamanda öleceğini ve o zaman lamalığı onun yürütmesini ister. Harp, dünyanın öteki ülkelerini ortadan kaldırdıktan sonra Conway'ın, Shangri-La'nın büyük kültürünü devam ettireceğine inanır.

Bir gece, Papaz Perrault ile derin bir tartışmaya daldığı sırada, Conway, onun sandalyesine çöktüğünü ve nihayet sonunun geldiğini görür. Çok üzülen Conway bahçeye çıkar. Derin düşüncelere daldığı bir sırada, Mallison yanına yaklaşarak hamallann geldiğini söyler. Mallison, Conway'ı Lo-Tsen'i ve kendisini Shangri-La'dan almalan için hamallara gereken parayı daha şimdiden vermiştir. Bn. Brinklow ve Bernard geride kalacaktır. Conway, Mallinson'a, Lo-Tsen'in gerçekte ihtiyar bir kadın olduğunu, Shangri-La'nın ikliminin kadını mucizevî bir şekilde genç tuttuğunu, dış dünyada hemen öleceğini söyler. Buradan ayrılmak istemeyen Conway, uzun ve meşakkatli yolculukta kendilerine yardım etmesinde ısrar eden Mallinson'a dayanamaz. Shangri-La'dan ayrılırken, dünyada beşerî korku ve endişelerin dokunmadığı yegâne yerin burası olduğunu anlar.

Rutherford'un Conway'dan işittikleri bunlardır. Onu daha sonra misyonerlik hastanesinde görecektir. Bir doktor Rutherford'a Conway'ın hastaneye, adının Lo-Tsen olduğu sanılan ihtiyar bir kadın tarafından getirildiğini söyler. Conway son defa, Shangri-La'nın barış huzurunu bulmak için tekrar yüksek Himalaya dağlarına doğru yürürken görülür.

Eleştiri

Kasvetli 1933 senesinde yayınlanan Çin Ukuları'nın hemen tutunduğunu anlamak hiç de zor değil. Harpten bıkan ve yeni bir harbin yaklaşmakta olduğunu hisseden,

1920'lerin kaotik dünyasında yeni değerler arayan fakat kasvetli bir depresyonla karşılaşan insanlar, *Çin Ufukları*'nın rahat felsefesinde en derin ümit ve hayallerin gerçekleştiğini görürler. Gerçekleşmeyecek de olsa, Shangri-La'nın barışçı, müsamahakâr, akıllı dünyasının, 1930'ların doğurduğu zorluklara hal çaresi olduğu sanıldı.

Çin Ufukları, aslında uzun ütopyik romanlar dizisinden bir tanesidir. Ütopyaların ekserisi gibi Shangri-La da, fizikî bakımdan ulaşılması güç bir ülke olduğundan, kendi kendisini tahrip eden dış dünyanın tesirlerinden kendisini kurtarmıştır. Fakat Sangri-La, ancak kendisini bu dünyaya vermek isteyenlere cazip gelebilir. Meselâ, genç Mallison, mücadele içinde geçen hakikî dünyadan başka hiçbir yerde mutlu olamaz ve lamalığın zaman tanımayan hikmetine hazır değildir. Sadece Batı "medeniyeti"nin değerleri bulunduğu inandığı içindir ki, bu dünyada başarılı olamaz. Hristiyan dinine derinden bağlı bulunduğu için de, Bn. Brinklow, lamalığın barışçı ve hümanist dinini kabul edemez. Fakat Conway, "hakikî" dünyanın sınırlarını yeterince gördüğünden ebediyen barış içinde geçen bir hayatı takdir eder.

Yazar

James Hilton, 1930'ların en fazla satılan birçok romanlarının yazarı idi. Londra'da bir öğretmenin çocuğu olan sakini ve içine kapalı James Hilton 9 Eylül 1900'de İngiltere'nin Lancashire şehrinde doğdu.

Hugh Conway gibi, parlak bir talebe idi. Cambridge Üniversitesi'ni 1921'de birincilikle bitirdi. İlk makalesi, henüz on yedi yaşında iken *Manchester Guardian* gazetesinde yayınlandı ve ilk romanı da (*Catherine Herself*) 1920'de çıktı. Üniversiteden mezun olduktan sonra, harp sonrasının iktisadî durgunluğu içinde, serbest bir yazar ve kitap münekkidi olarak on sene mücadele etti. *British Weekly* adındaki dergi, ondan iki hafta içinde bir Noel hikâyesi yazmasını istediği zaman eline büyük bir fırsat geçti. Ne yazacağını bilemeyen Hilton, bir gün bisikleti ile dolaşırken, aklına *Goodby Mr. Chips* (*Hoşçakal, Mr. Chips*) geldi. Süratli bir yazar olduğundan

hikâyesini dört gün içinde bitirdi. Hikâye, Amerika'da *Atlantic Monthly* adındaki ünlü dergide yayınlandı. 1934'te de Alexander Woolcott adındaki Amerikalı eleştirci kitabı radyo programında övdüğü zaman, en fazla satılan kitaplar arasına geçti.

Hoşçakal Mr. Chips'in başarısı *Çin Ufukları*'nın yayınlanmasına zemin hazırladı. Kitap 1933'te ünlü Hawthorden mükâfatını kazanmasına rağmen pek fazla tutunmadı. Fakat sonraları, bu kitap da gayet başarılı oldu. Hatta Amerika Cumhurbaşkanı Roosevelt, yazlık evine bu Tibet ütopyasındaki Shangri-La adını verdi.

Hilton, 1935'ten itibaren zamanın büyük bir kısmını Hollywood'da geçirdi. Yazarın sinemaya adapte edilen romanları arasında *Hoşçakal, Mr. Chips*'ten başka şunlar da vardır: *We are Not Alone* (1937), *Random Harvest* (1941), ve *So Well Remembered* (1945).

Diğer yazarların aksine Hilton, kendisini Hollywood'da rahat hissetti, sinema için yazmakta zorluk çekmedi. Sakin, samimî tavırları, kendisini radyoda işitenlere sevdirdi. *Gerçi Çin Ufukları* ve *Hoşçakal, Mr. Chips* gibi başarılı eser vermedi ise de Hilton, halkça benimsenen romanlarını devam ettirdi; 20 Aralık 1945'te Hollywood'da öldü.

Diğer Eserleri

Hoşçakal, Mr. Chips: Bu, Hilton'un öğretmen, okul müdürü babasına adadığı zarif bir romandır. Brookfield'de küçük bir okulun müdürü olan Mr. Chipping'in mazisi anlayışlı bir şekilde işler. Çocukların kendisine Mr. Chips dediği Chipping seksen beş yaşında iken, evindeki şömine önünde, zahiren heyecan içinde geçmeyen hayatının hiç de başarısız bir hayat sayılmayacağını anlar. Hiçbir zaman parlak bir öğretmen değildi, ismi geçmeyen bir okulda Latince hocalığı yaptı. Fakat âşık oldu ve güzel Katherine Bridges ile evlendi ve genç karısı, ne yazık ki, birkaç sene sonra çocuk doğururken öldü. Harp yıllarında, talebelerine, Brookfield'den tamamen değişik olan dünya karşısında ümitsizliğe uğramamalarını söyledi. Gerçi son yıllarında, huysuz ve egzantrik bir insan oldu ise de, bu eski okulda yumuşak bir hümanizmin geleneklerini devam ettirdi ve bu da, hayatına mânâ kattı. Bir Noel hikâyesi olarak yazılan *Hoşçakal, Mr. Chips*, bu nostaljik roman, İngiliz geleneklerinin en iyi ve devamlı yönlerini hissi bir şekilde hatırlatır.

Hayat Bağları (Of Human Bondage)

Yazan

W. Somerset Maugham
(1874-1965)

Başlıca Karakterler:

Philip Carey: Ziyadesiyle hissî bir kimse; çocuk yaşında anasız baba-sız kalmıştır. Yumruk ayak denilen şekilde ayak parmaklarından mahrum olarak doğmuştur.

William Carey: Philip'in papaz amcası; dar kafalı, hissiz, kendisini büyük sanan mağrur bir adam.

Louisa Carey: Philip'in, çocuk sahibi olmayı arzu eden müşfik yengesi.

Bn. Emily Wilkinson: Philip'ten iki defa yaşlı ve çok daha sofistike bir kadın; Philip'in ilk aşkı.

Cronshaw: Son derece bencil bir şair taslağı ve amatör bir diabolist (şeytana tapan). Philip'i, Paris'te etkisine alır.

Fanny Price: Paris'te, sanatkâr olmaya çalışan yeteneksiz bir adam.

Mildred Rogers: Çirkin, cazibesiz ve kendi çıkarım düşünen bir kadın olmasına rağmen, kendisine yanıp tutuşurcasına âşık olan Philip'in kölesi haline gelir.

Thorpe Atheiny: Philip'in berbat bir hayat sürdüğü sırada, onunla arkadaşlık kuran egzantrik bir insan.

Sally Atheiny: Samimî ve sıcakkanlı bir kız.

Hikâye

Annesi, 1885'te öldüğü zaman dokuz yaşında olan Philip Carey, amcası William ve yengesi Louisa ile kalmak üzere onların Londra civarında Blackstable kasabasındaki evlerine gider. Philip, son derece hissî bir çocuktur ve yumruk ayak şeklinde doğması da onu rahatsız eder. Paralı bir insan olan amcası zalim bir adamdır; kendi ahlâkî düşüncelerini diğerlerine empoze etmeye çalışır. Philip'in, müşfik bir anlayışlı yengesi çocuğu bağrına basar; bu çocuksuz kadın ona, kimsesizliğini unutturmaya çalışır.

Philip'in okul arkadaşları, onun sakatlığı ile mütemadiyen alay ederler. Spor faaliyetlerine katılamayan ve sınıf arkadaşlarının alay ve istihzalanından kurtulamayan Philip, kendi içine kapanmayı, fakat bağımsız bir kimse haline gelmeyi öğrenir. Amcasının, pek okuyan biri değilse de, çok sayıda kitabı vardır. Philip kısa bir zamanda, amcasının kütüphanesindeki bütün macera ve heyecan kitaplarını okur.

Tercanbury'deki King's School denilen liseye giderken, sakat ayağını sınıf arkadaşlarına göstermeye zorlanır ve onlar da, zalimcesine onunla alay ederler. Bu korkunç hadise Philip'i, daha fazla içine kapanmaya zorlar. Dinî bir hareketin okula da sirayet ettiği günlerde, küçük bir papazın yeğeni olan Philip, derhal gece gündüz İncil'i okumaya başlar. Dinî inancın dağları harekete geçireceğini öğrenince, bir tecrübeye girer. Bir gece Allah'tan sakat ayağını iyileştirmesini niyaz eder. Ertesi sabah ayağının düzelmediğini görünce, bütün inancını kaybeder ve hayatı boyunca bir agnostik olur. (Agnostikler, Allah'ın mevcudiyetinin bilinmeyeceğini söylerler.)

Philip, on sekiz yaşına geldiği zaman amcasına, babasından kalan mirasın bir kısmını Oxford Üniversitesi'ne gitmek yerine, Alman üniversitesinden birine giderek harcayacağını söyler, kendisine yardım etmesini ister. Heidelberg Üniversitesi profesörlerinden Erlin'in evinde bir sene kalan Philip, bu ünlü üniversite kasabasının entelektüel nüfuzundan kendisini kurtar-

ramaz. Almanca öğrenen, felsefe çalışan Philip'in agnostikliği daha da sertleşir. Philip, Almanya'da mutlu bir sene geçirir. Burada, Blackstable'in dışında büyük bir dünya bulunduğunu görmüştür.

Philip, İngiltere'ye döndüğü zaman, amcasının papazlık yaptığı kilisenin bir binasında kalan ve bir papaz kızı olan Emily Wilkinson'a âşık olur. Emily, Philip'in iki misli yaşında, canlı ve neşeli bir kadındır ve Philip'i kolaylıkla baştan çıkarır. Fakat kadın bir mürebbiye olarak Almanya'ya döndüğü zaman, Philip çabucak kendine gelir. Londra'da bir muhasebe dairesinde çalışmaya başlar.

Londra'da kendisini yalnız hisseden ve işini de sevmeyen Philip, Paris'e giderek sanat tahsil etmeye karar verir. Amcası, onun bu arzusuna şiddetle karşı çıkar ve para veremeyeceğini söyler. Fakat yengesi Louisa, kendi biriktirdiği paradan 100 İngiliz lirası verir ve Philip Paris'te fakir bir sanat talebesinin bohem hayatını yaşamaya başlar.

Philip, Paris'te bir müddet Cronshaw'ın etkisinde kalır. Cronshaw, yeteneksiz bir yazar olmasına rağmen, şeytana tapış hakkında inatçı birtakım fikirleri olan kuvvetli bir hatiptir. Kendisini gece gündüz resim yapmaya veren Philip, sanat hocasından bu sahada kabiliyeti olmadığını öğrenir. Kendisine resim yapamayacağı söylendiği zaman intihar eden Fanny Price adındaki bir kız talebenin başına gelen trajedinin tesiri altında kalan Philip, İngiltere'ye dönerek tıp tahsili etmeye karar verir.

Amcasını da tasvibi ile St. Luke Hastanesi Koleji'ne yazılan Philip çok çalışır, fakat kendisini yine yalnızlık içinde hisseder. Mildred Rogers adında solgun, verem yüzlü, bayağı ve çok bencil bir kızla tanışır ve ona sahip olmak arzusu ile tutuşur. Mildred, Philip'in yanında cilveli şuh bir kızdır. Şahsını küçük düşürürcesine kendisini Mildred'e veren Philip, imtihanlarında başarılı olamaz. Mildred, daha sonra Miller adındaki zengin bir Alman ile evleneceğini söyler.

Philip, ne yapacağını bilemeyecek kadar harap olmuştur. Teselliyi yeni tanıştığı Norah adındaki genç bir dulda bulur. Beraberce, direkt ve canlı bir aşk hayatı sürerler; fakat Mildred, Philip'in aklından çıkmaz. Bir müddet sonra Mildred yeniden meydana çıkar ve Philip'e Miller'in evli olduğunu ve söylediği kadar da zengin olmadığını anlatır. Miller, Mildred'i hamile bırakarak ayrılmıştır.

Mildred, kendisine bakacak durumda bulunmadığından, Philip onun ilaç masraflarını öder ve kadın bir kız çocuğu doğurduğu zaman, ikisini de yanına alır. Philip, zamanla bu küçük kızı sevmeye başlarsa da, Mildred, hâlâ ondan tiksindir ve yumruk ayağı ile alay eder. Mildred, çok geçmeden Griffiths adında sefihi biri ile yaşamaya başlar. Zavallı Philip, Mildred bir gece âşığı ile buluşmaya gittiği zaman ona para dahi verir.

Philip, bu arada kaldığı dersten tekrar imtihana girer ve başarılı olur. Tutulan bir stajyer olarak hastanede çalışmaya başlar. Yumruk ayağından ameliyat olur ve topallaması da bir hayli düzelir. Philip, Thorpe Athelny adında, evli ve dokuz çocuklu kırk sekiz yaşında, çocuklarına bakacak parası bulunmayan egzantrik bir hastası ile dostluk kurar. Athelny, taburcu olduğu zaman, bu içine dönük doktoru evine davet eder. Philip, adamın mesut bir aile babası olduğunu zevkle görür. Bu aile, Philip'in çocukluğunu geçirdiği kasvetli atmosferden öylesine farklıdır ki, Athelny'nin evini sık sık ziyaret eder.

Bir akşam geç vakit, Philip, Londra sokaklarında tekrar Mildred'i görür. Griffiths tarafından da terkedilen kadın şimdi fahişedir. Philip, kadına yine acır, fakat artık ona eskisi gibi tutkun değildir. Zahirî daha mahzun ve akıllı bir kadın haline geldiği görülen Mildred, Philip'in ev işlerini yaparak onun evinde barınmaya razı olur. Fakat Mildred, şimdi Philip'i arzu eder. Philip kendisi ile bir aşk hayatı yaşamak istemediğini söyleyince hiddetlenir ve Philip'in evde bulunmadığı bir gün, mobilya ve tabloları parçalar, tahrip eder. Philip, döndüğü zaman, evin altüst olduğunu ve Mildred'in de kaybolduğunu görür.

Philip, bir yatırım firmasında çalışan bir İskoç arkadaşının tavsiyesi üzerine, eşyalarını alır ve karşı tarafındaki eve taşınır. Babasından kalan mirasın mütebakisini de hisse senetleri borsasına yatırır. İlk para kazanır, fakat ardından (Güney Afrika'daki) Boer Harbi patlak verir ve Philip elindeki avucundakini kaybeder. Tekrar, tıp fakültesinden ayrılmaktan başka çaresi yoktur. Bir ara açlıkla karşı karşıya kalır. Thorpe Athelny, ona kendisinin çalıştığı kumaşçı dükkânında bir iş bulur, fakat Philip tezgâhtarlıktan hoşlanmaz. Sonunda durumu biraz düzelir, ressamlık yeteneklerini kullanarak poster, kadın elbiseleri desenleri çizmeye başlar.

Amcasının ölümü ile 500 İngiliz lirası miras kalan Philip, yeniden tıp çalışmalarına döner. Nihayet Dorsetshire'deki bir doktorun yanında asistanlık yapar. Doktor, Philip'e ortaklık teklif ederse de, şimdi otuz yaşına kadar Philip, macera aşkı ile tutuşur ve bir gemiye doktor olmak ister.

Mamafih, bir gemi ile anlaşmadan önce Philip, tatilini Athelny'nin yazlık kulübesinde geçirir. Orada, o zamana kadar küçük bir kız gözü ile baktığı Sally Athelny'nin büyüyüp olgunlaştığına dikkat eder. Beraberce kırdan dolaşırlar ve Philip, Athelny'nin kızıyla aşk yapar.

Sally, birkaç gün sonra Philip'e hamile olduğunu söyler. Philip, şimdi kendisinin yapacağı en şerefli işin, seyahat planlarından vazgeçmek ve Sally ile evlenmek olduğunu idrak eder. Fakat daha sonra Sally, yanıldığını söylediği vakit, Philip, rahatlamak bir yana, üzülür. Artık, yapayalnız bir bekâr olarak hayatını seyahatlerde harcamak yerine, kendisini anlayan Sally Anthelny ile bir yuva kurması gerektiğini anlar. Böylece, Philip ve Sally evlenirler. Philip de, bir kır doktoru olarak yepyeni bir hayata başlar. Nihayet, Mildred Rogers'e beslediği ümitsiz aşktan kurtulur ve kendisine yeniden güven besler.

Eleştiri

David Copperfield, *The Way Of All Flesh* ve *Sons and Lovers* gibi, İngiliz roman geleneklerini devam ettiren *Hayat Bağları* da, büyümekte, olgunlaşmakta olan bir gencin hissi, entelektüel ve ruhî ıstıraplarıyla ilgilidir. Kitap, genç Maugham'ın hayatını ve aşklarını anlatan otobiyografik bir roman olmaktan başka, yazarın entelektüel gelişmesini de kapsıyor: Amcasının evinde soğuk dinî geleneklere göre büyütülmesinden Heidelberg'in felsefî hürriyetine; bütün saçmalık ve trajedileriyle Paris'in bohem hayatına, nihayet, Londra'da hayatın mânâsını anlamasına ve At-hemny ailesinin müşfik ve makul hayatına kadar gördüklerini geçirdiklerini, yaşadıklarını, romanın kahramanı Philip'e aktarıyor.

Spinoza'nın *Ahlâk* adlı kitabından aktarılan isim, onun, diğer otobiyografik romanların tezinden ayrıldığı'nın bir işareti. Spinoza'ya göre insanoğlunun köleliği, bir kimsenin kendi varlığının yetersiz bir obje, yani devamlı olmaktan ziyade geçici bir obje üzerinde toplanması idi. İnsan, ancak şehvanî hislerini ve ruhî zayıflığını kontrol altına aldığı ve kendisini devamlı bir şeye bağladığı zaman var olabilir.

Philip Crey'in, gençliğinde takip etmesi gereken yol budur. Onun pis ve bayağı bir kadın olduğunu bilmesine rağmen, şahsını, tiksindirici bir bağ ile Mildred'e bağlar. Mildred, muhtelif vesilelerle Philip'in hayatını hemen hemen tahrip ederse de, Philip'in ruhu, zamanla kendisini kadının tesirinden kurtarır ve ihtiraslarını kontrol altına alır. Kitabın sonunda, Sally Athelny'ye duyduğu aşk Mildred'e beslediği aşktan daha az ihtiraslı ise de, daha makul ve sıhhatli bir histir. Bu his onun, sağlam bir hayat kurmasına zemin hazırlayacaktır.

Aslında *Hayat Bağları*, başarılı bir hayatın hikâyesidir. Romanın kahramanı, genellikle kendisinin sebep olduğu birçok sıkıntı ve tecrübeden sonra, fazla bir yara almadan mutlu ve yeni bir hayata başlar. Bn. Wilkinson'dan başla-yarak Sally ile evleninceye kadar başından geçen her aşk macerasında, Philip, yeni bir şey öğrenir; kendisinden tiksinen veya hiç olmazsa yüz vermeyen birine aşık olmanın ıstırabına nasıl katlanacağını ve sonunda, böyle bir aşkın kışkacından nasıl kurtulacağını.

Hayat Bağları, psikolojik olarak *Sons and Lovers* kadar derin veya Joyce'in *Portrait of the Artist as a Young Man* kadar teknik bakımdan heyecan uyandırıcı olmamasına rağmen, iyi yazılmış, iyi dengelenmiş bir gencin uyanışı tezi-ni sık sık derin bir sezgi gücü ile işleyen bir roman. İlk de-fa yayınlandığı tarihten bugüne kadar elli seneden fazla geçmiş olmasına rağmen, hâlâ geniş bir okuyucu kitlesi tarafından okunan bir kitap.

Yazar

En fazla beğenilen İngiliz hikâye yazarlarından biri olan William Somers-
et Maugham, 25 Ocak 1874'te Paris'te doğdu. Babası, İngiliz elçili-
ğinin avukatı idi. Çocukluk hayatı mutlu geçen Somerset Maugham, İngi-
lizce'den önce Fransızca konuşmaya başladı. Maamafih, on yaşına gel-
diği zaman, romanındaki Philip Carey gibi babasını kaybetti ve Whitsab-
le'e, amcasının yanına gönderdi.

Maugham'ın gençliği Philip'inkine çok benziyordu. King's School'a ve
Canterbury'a gittikten sonra, daha geleneksel Oxford Üniversitesi yerine
Heidelberg Üniversitesi'ne devam etti. Dilinin hayli rekaketli olması Ma-
ugham üzerinde, yumruk ayaklı olmanın Philip'te bıraktığı psikolojik tesiri yarattı. Mahçup ve yalnız bir hayat süren Maugham'da, o sırada verem emareleri de görüldü. Maugham, müşküllerle dolu gençliğini, kendisine bir meslek aramakla geçirdi.

Philip gibi, Maugham da doktor çıktı, fakat akli fikri yazmakta idi. *Li-za of Lamberth* adındaki ilk kitabı (1897) soğuk bir roman olmakla beraber, Maugham'ın, St. Thomas hastanesinde stajyerlik yaparken Lon-

dra'nın fakir halkı hakkında öğrendiklerini ustaca anlatır. O zaman oldukça moda olan Fransız realizmi üslûbu ile yazılan bu hikâye, eleştiriciler tarafından hürmetle karşılanmasına rağmen pek tutunmadı.

Maugham, yazmakta ısrar etti ve başarılı ilk piyesi *Lady Frederick*'in yayımlandığı 1907'ye kadar Paris'te, açlıkla, hem-hudut bir hayat sürdü. Bu eserinden sonra, Maugham, son derece popüler bir piyes yazarı ve romancı oldu. Kitaplarının getirdiği para ile seyahat arzularını gerçekleştirdi ve zengin sanat eserleri topladı. Maugham, dünya seyahatlerinde, çok sayıda hikâyesi için malzeme biriktirdi. "*Yağmur*" adlı hikâyesi bunlardan en meşhurdur.

Birinci Dünya Harbi'ne ilkin, bir ambulans birliğinde er olarak katılan Maugham, daha sonra Haberalma Servisi'ne girdi ve burada edindiği cüssusluk tecrübelerini, bir İngiliz ajanın hayatını anlatan *Ashenden* (1928) adlı eserinde kullandı. Maamafih, onun en iyi kitabı, kendisinin zorluklar içinde geçen hayatını anlatan romanı idi: *Hayat Bağları*. 1915'te yayınlanan bu roman derhal tutundu. Ardından *The Moon and Sixpence* (1919) ve *Cakes and Ale* (1930) ile çok sayıda diğer romanları hikâyeleri, makaleleri yayınlandı. Piyes yazarı olarak hayatı, harbin çok öncesinden 1920'iere kadar sürdü. *The Circle* (1921), *Our Betters* (1923) ve *The Constant Wife* (1927) gibi parlak piyesleri, onu İngiliz sahnesinin ünlü bir siması yaptı.

Maugham, 1930'ların ilk yıllarında, Cap Ferrat'taki (Güney Fransa) Villa Mauresque adlı meşhur villasına çekildi ve bazı geziler dışında, ölümüne (1965) kadar orada kaldı.

Diğer Eserleri

The Moon and Sixpence: Büyük Fransız ressamı Gauguin'in hayatına dayanan bu romanda Maugham, bir sanatkârı büyük yapan özellikleri, bencilliği, aklını fikrini sanatına vermesini yorumlar. Romanın kahramanı Charles Strickland adında biridir. Evli ve iki çocuk babası olmasına rağmen, resim yapmak saplantısından kendisini kurtaramaz. İşini, karısını terkeder ve Paris'te, bir taraftan kendini sanatına verirken, öte yandan da sefil bir hayat sürer. Bu yolda, kendisine hayranlık besleyen arkadaşı Dirk Storoeve'nin karısını intihara sürükler. Nihayet Tahiti'ye göç eden Charles Strickland, kör ve fakir, bu adada öldüğü zaman, ilkel kulübesinde çok sayıda büyük değerleri haiz sanat eserleri bırakır.

Jean-Christophe

Yazan

Romain Rolland

(1866-1944)

Başlıca Karakterler:

Ada: Christophe'in ilk metresi; oldukça bayağı ve sahtekâr bir işçi kızı.

Amelle: Bir süthanenin menajeri olan kadın; Oliver'in çevresindeki solcu arkadaşlarından biri.

Arnaud: Christophe'nin dairesinde yaşayan bir öğretmen; zeki, çalışkan, samimî.

Mme. Arnaud: Arnaud'un karısı. Sakin, içine kapalı ve Christophe'nin sırdaşlarından biri.

Aubert: Kendi kendisini eğiten bir elektrik ustası.

Babi: Braunların, her işe burnunu sokan hizmetçileri.

Kont Bereny: Grazia Buontempi'nin kocası; bir diplomat.

Aurora Bereny: Grazia'nın kızı.

Lionello Bereny: Grazia'nın oğlu; huysuz bir malûl.

Berthe: Joussier'in metresi.

Dr. Erich Braun: Christophe'ı barındıran İsviçreli arkadaşı; sıradan fakat müşfik bir insan.

Anna Braun: Dr. Braun'un karısı. Baskı altında tutulan dindar bir kadın; Christophe'ye âşık olur.

Von Brombach: Minna von Kerich ile evlenen bir devlet memuru.

Grazia Buontempi: Collette Stevens'in yeğeni ve Christophe'nin talebesi. Büyüdükçe, huzurlu ve zarif bir kadın olur.

Pierre Canet: Orta sınıftan bir ihtilâlcî.

Kumandan Chabran: Emekli bir subay; aşırı bir muhafazakâr ve Yahudi düşmanı.

Mlle Chabran: Kumandan Chabran'ın kızı. Andre Elsberger ile evlenir.

Sylvain Cohn: Jean-Christophe'nin okul arkadaşı. Şimdi Paris'te bir yayımevinde çalışır. Adını Hamilton'a değiştiren bu adam kendisini, yüksek kültüre sahip bir Fransız diye tanıtır.

Sebastien Coquard: Bir ihtilâlcî.

Corinne: Bir Fransız aktrisi; neşeli fakat sunî bir kız.

Abbe Cornielle: Modern düşüncelerinden ötürü kenara itilmiş bir papaz.

Otto Diener: Christophe'nin bir çocukluk arkadaşı; kasabanın tanınmış bir ailesinin çocuğu.

Lucien Ehrenfeld: Dionysus adlı edebiyat dergisinin yazı heyeti üyelerinden biri.

Elie Elsberger: Christophe ve Oliver ile aynı apartmanda yaşayan bir mühendis; koyu bir Dreyfusçu.

Mme. Elsberger: Karısı.

Andre Elsberger: Ellie'nin erkek kardeşi. O da mühendistir. Mlle Chabran ile evlenir.

Emmanuel: Faullet'nin torunu; kambur. Yetenekli ve hissî bir çocuktur; yazar olur.

Justus Euler: Kraffs'ların ev sahibi; namuslu fakat dar kafalı bir burjuva.

Euphrat: Bir orkestra şefi; Christophe'nin kompozisyonlarından birini bile bile bozar.

Feuillet (la Feulett): Bir ayakkabı tamircisi; Komün'ün ilk üyelerinden; Emmanuel'in büyük babası.

Cecile Fleury: Christophe'nin bir müzisyen arkadaşı; sıhhatli pratik, uyuşuk.

Sabine Froehlich: Euler'in kiracısı; uysal, tembel ve şehvetli bir dul kadın.

Bertold Froehlich: Sabine'nin erkek kardeşi; çiftçi.

Arsene Gamache: Bir editör.

Alide Gautier: Bir ihtilâlcî.

Mme. Germain: Ölen kocasının ve kızının ardından inzivaya çekilen dul bir kadın.

Raphael Goldenring: Dionysus dergisindeki Yahudi entelektüellerinden biri.

Gottfried: Loisa Kraft'ın erkek kardeşi, sakın, melek gibi bir sokak satıcısı.

Theophile Goujard: Bir musiki eleştircisi.

Graillot: Bir ihtilâlcı.

Grünebaum: Antoinette'nin dadı olarak çalıştığı zengin bir aile.

Guering: Bir döşemeci.

François-Marie Hassler: Tanınmış bir kompozitör.

Daniel Hecht: Bir müzik yayımlayıcısı. Davranışlarında kaba ve bayağı ise de, Christophe'nin yeteneklerini takdir eder.

Manousse Heimann: Bir Rus mültecisi.

Hurteloup: Oliver'in bir arkadaşı; eski bir Burgundy ailesinin postacısı.

Antoine Jeannin: Oliver'in babası; iflâs etmiştir.

Antoinette Jeannin: Çok sevdiği erkek kardeşi Oliver'in eğitimini finanse etmek için dadı olarak çalışan bir Fransız kızı.

Georges Jeannin: Oliver'in oğlu; zevk ve sefaya düşkün.

Lucie Jeannin: Antoine'nin karısı.

Oliver Jeannin: Antoinette'nin erkek kardeşi; nazik ve sevimli bir çocuk; bir yazar ve Christophe ile arkadaşlık kurar.

Casimir Joussler: İhtilâlcı bir lider.

Josepha von Kerich: Krafts'ların komşusu dul bir kadın; soğuk ve hâkimane bir tavırla Christophe ile arkadaşlık kurar.

Minna von Kerich: Josepha'nın kızı; Christophe'nin bir öğrencisi.

Ernest Krafft: Christophe'nin hiçbir işte dikiş tutturamayan küçük kardeşi.

Jean-Christophe Krafft: Romanın kahramanı; dâhi bir müzisyen; son derece bağımsız, samimî, derinden hissî bir genç. Melchior'un en büyük oğludur.

Loisa Krafft: Christophe'nin annesi; yıllardır ıstırap çeken basit bir kadındır.

Melchior Krafft: Christophe'nin sarhoş babası yetenekli bir müzisyen.

Jea Michel Krafft: Christophe'nin büyük babası; huysuz sevimli bir adam; bir müzisyen ve ikinci derecede bir kompozitör.

Rodelphe Krafft: Melchior'un ikinci oğlu; iş hayatına atılır, istikrarlı, sakın, kurnaz, hırslı.

Jacqueline Langeais: Oliver'le evlenen zengin bir kız; oldukça sathî ve bencil.

M. ve Mme. Langeais: Jacqueline'nin ebeveynleri.

Marthe Langeais: Jacqueline'nin halası; evlenmemiştir.

Grand Dük Leopold: Christophe'nin yaşadığı Rhinelad devletinin hükümdarı; küstah bir otokrat.

Lucien Levy-Coeur: İkinci derece bir yazar ve münekkid; nüktedan ve reybi.

Lorchen (Elenor): Christophe'nin onun için bazı erlerle kavgaya ettiği bir köylü kızı.

Adolph Mai: Dionysus dergisinde çalışanlardan biri.

Franz Mannheim: Bir Yahudi iş adamının oğlu; edebiyatla ilgilenir; Dionysus'un editörü.

Lothair Mannheim: Franz'ın babası; bankacı.

Judith Mannheim: Franz'ın kız kardeşi; akıllı ve zeki bir kadın.

Modesta: Gottfried'in arkadaşlık ettiği kör bir kız.

Myrha: Ada'nın arkadaşı; Ernest Krafft'ın metresi.

Dadee Mooch: Yahudi bir fotoğrafçı; orijinal ve bağımsız bir düşünür.

M. ve Mme. Alfred Nathan: Antoinette Jeannin'in arkadaş ve hâmleri.

Siegmund Ochs: Büyük dük orkestrasının ikinci şefi.

Françoise Oudon: Christophe'nin metresi olan tanınmış bir aktris: Başarısına kendi gayretleriyle ulaşan bu kadın, hayatta büyük darbe yer.

Philomela: Cecile Fleury'nin lâkabı.

Poppetschmidt: Peter Schulz'un bir arkadaşı; şarkıcı.

Poyet: Mme. Jeannin'in kız kardeşinin evlendikten sonraki adı.

Herr ve Frau Reinhart: Christophe'nin akademi arkadaşları. Sevimli konvansiyonel olmayan insanlar.

Roussel: Oliver'in apartmanında yaşayan bir işçi.

Achille Roussin: Sosyalist bir politikacı.

Mme. Roussin: Karısı.

Peter Schulz: Yaşlı bir musiki profesörü ve orkestra şefi; Christophe'nin musikisine derinden hayrandır.

Sidonie: Christophe'nin talebesi kurnaz bir kız; Christophe'ye kur yapar ve içindekileri ifşa eder.

Colette Stevens: Christophe'nin talebesi kurnaz bir kız; Christophe'ye kur yapar ve içindekileri ifşa eder.

Theodore Amca: Jean Michel Kraft'ın üvey oğlu; bayağı kabadayı başarırlı bir iş adamı.

Trouillot: Yaşlı bir ihtilâlcî; Feuillet'in komşusu.

Vogel: Justus Euler'in damadı; çok çalışan bir hipokandriak.

Amalia Vogel: Karısı, kibirli, bayağı, kendisini tamamen ev işlerine veren bir kadın.

Leonard Vogel: Papaz olacak oğulları; sakın tembel ve kafasız; çevresinde olup bitenlerle ilgilenmeyen bir genç.

Rosa Vogel: Kızları; Christophe'ye âşık olan basit görünüşlü bir kız.

Adalbert von Waldhaus: Mannheim'in mecmuasını finanse eden genç bir asilzade.

Watelet: Yaşlı bir radikal, önceleri bir kömürcü idi; emeklilik yıllarını üvey kızının yanında geçirir.

Feliw Weil: Asuri uzmanı bir bilgin; zeki müşfik; istihza ve aristokrasinin oluşturduğu duvarın gerisinde kendi âleminde yaşar.

Mme. Weil: Karısı.

Hikâye

1. Şafak

Bu romanın kahramanı Jean Christophe Kraft, ondokuzuncu asrın sonlarına doğru Alman Rhineland'ının eyalet merkezinde doğdu. Yetenekli bir müzisyen olmasına rağmen kendisini içkiye veren babası Melchior Kraft'ın, mahallî dükalık orkestrasındaki yeri sallantılıdır. Basit bir kadın olan annesi kasabada aşçı olarak çalışır. Çocuk, babasında bulamadığı sevgiyi annesinde bulur. İki küçük kardeşi romanda ikinci derecede rol oynarlar. Christophe'nin fikirlerinin teşekkülünde bilhassa iki kişinin büyük rolleri olmuştur. Bir müzisyen, ikinci derecede kompozitör olan büyük babası Jean Krafft ile basit bir sokak satıcısı olmakla beraber son derece nazik, sevimli ve iyi huylu dayısı Gottfried.

Christophe daha çocuk yaşında iken, ailenin musiki sevgisi ile aşılır. Piyano çalmasını, oda musikisi dinlemeyi ve büyük babası ile tiyatroya gitmeyi çok sever. Çağın en tanınmış kompozitörü F. M. Hassler ile tanıştığı ve kompozitör kendisini kucakladığı zaman, musiki sevgisi iyiden iyiye artar. Nihayet, oğlunun fevkalâde yeteneklere sahip bulunduğunu idrak eden Melchior, onu, bir çocuk dâhi, ikinci bir Mozart olarak yetiştirmeye azmeder. Christophe'nin ilk kompozisyonu -ki bir araya

getirilmiş bu melodileri, torunu ile iftihar eden büyük babası armonize etmiştir- büyük düka ve saray erkânı önünde çalınır. Çocuk henüz on yaşlarında olmamasına rağmen, bu musiki ona Hof Musikus, saray musikişinası unvanını getirir; kendisine küçük bir ücret bağlanmasını sağlar.

2. Sabah

Christophe bu şerefleri, tatmin edici ve memnunluk uyandırıcı olmaktan ziyade sıkıntılı bulur; zira tamamen bağımsız bir insandır ve saray âdetleri onun üzerinde derin bir iz bırakmaz. Michel öldükten sorna, Melchior, kendisini tamamen içkiye verdiğiinden, henüz on dört yaşında olmasına rağmen, ailenin sorumluluğu onun omuzlarına yüklenir. Artık, normal çocukluk faaliyetleri için ayıracak zamanı yoktur.

Fakat Otto Diener adında kendisinin yaşında bir çocukla arkadaşlık kurar. İçinde birikmiş bütün hislerini bu arkadaşına aktarır. Çocukla, derin bir hissî ilişki kurar ve birbirlerine romantik mektuplar gönderirler. Maamafih, Christophe'in kardeşleri, onların bu arkadaşlığından, haklı olmasalar da, aşikâr neticeyi çıkarırlar. Christophe ve Otto, kendilerinden utanarak ve tiksinierek, ilişkilerine son verirler.

Christophe, aynı derecede hissî ikinci ilişkisini, bitişik evde oturan dul kadının kızı Minna von Kerich ile kurar. Christophe, genç kızın piyano hocasıdır. Kızın annesi, bu yetenekli çocukla yakından ilgilenir ve biraz mütehakkim bir tavırla da olsa, Christophe'ye iyi tanıdığı biri imişçesine bakar. Christophe, kadının kendisine gösterdiği ilişkiden cesaret alarak, onun kızına âşık olur. Christophe'yi hiç de arzu edilmeyecek bir damat olarak gören kadın, ona bu aşktan vazgeçmesini söyler. Christophe, kadına gayet ağır bir mektup yazar. Kadın da, Christophe'yi küçümseyen bir nezaketle karşılık verir ve aşk macerası da böylece sona erer.

3. Gençlik

Melchior Krafft ölür ve Christophe, annesi ile birlikte kasabanın merkezindeki mütevazı bir eve taşınır. Ev sahibi Jastus Euler'dir. Adamın çocukları ve torunları samimilik, çalışkanlık, dar fikirlilik, kendilerinin haklı olduklarına inanmak gibi alt-orta sınıfın özelliklerini kendilerinde toplamışlardır. Christophe de bunları, engelleyici vasıflar olarak görür. Adamın, basit alelâde görünüşlü Rosa adındaki torunu Christophe'ye biraz âşık olsa da, Christophe kıza karşı aynı hisleri beslemez. Christophe, gönlünü, aynı binada yaşayan dul bir kadına kaptırır. Sabina adındaki bu iyi huylu ve tembel kadının bir kumaşçı dükkânı vardır. Euler Alise, Christophe'nin Rosa ile evlenmesini beklediğinden, bu kadına iyice tutulması onları çok kızdırır. Bu aşk macerası tabîî neticesine erişeceği sırada, kasaba dışına yaptığı bir gezintide kendisini üşüten Sabina aniden ölür.

Christophe'nin daha sonra âşık olduğu kızın adı Adelheid veya Ada'dır. Tezgâhtarlık yapan bu kız ile bir tatil günü, kırdan dolaşırken tanışır. İki genç, birbirine öylesine bağlanırlar ki, günü kırdan dolaşarak geçirir ve son vapuru kaçınıp geceyi bir handa geçirmeye mecbur kalırlar. Christophe, o gece seks hayatına adım atar. Christophe ile kadın arasındaki ilişki, kısa zamanda kasabaya yayılır ve Christophe'yi müzisyen arkadaşları ile ev sahibi ve annesi ile kavga ettirir. Bu aşk macerası, küçük kardeşi Ernest'in -ki Ada'nın en yakın kız arkadaşı Myrrha'nın sevgilisidir- araya girmesiyle son bulur. Bir gün, iki kardeş, bu iki kızla kırdan gezmeye giderler. Bir ara Ernest, Ada ile uzaklaşır; saf Christophe'yi aşk yapması için Myrrha ile bırakırlar. Kardeşinin ve Ada'nın kendisine yaptığı bu çirkin oyun Christophe'yi dehşete düşürür. Derin bir tiksinti içinde, çabucak âşık olduğu Ada'dan derhal soğur, bütün ilişkisini keser.

4. Başkaldırma

Kendisini, hissî ilişkilerin engelleyici bağından kurtaran Christophe, şimdi sanatını geliştirmeye çalışır. Gerçekte, Alman musikisinin herkesçe benimsenen devleri, bilhassa Wagner ve Brahm onun indinde, gösterişli ve mübalâğalı, hissî ve gayrisamimi insanlardır. Ve bu düşüncelerini de saklamadığından, kendisinin itibarı sarsılır. Bir senfonisinden hiçbir şey anlamayan dinleyiciler, senfoniye alkışlamayınca, çağın tanınmış mugannisi ile şarkıları iyi değerlendirmedeğini söyleyerek kavga eder. Bu noktada, yazı heyetinin ekserisini genç Yahudi entelektüellerinin oluşturduğu Dionysus adlı mahallî bir dergi ona, musiki eleştiriciliğini teklif eder. Dergi kendisini, halkın benimsediği şöhretleri yıkmaya adanmıştır; fakat Christophe'in yazıları öylesine kin doludur ki, meslektaşları, onu yumuşatmaya çalışırlar. Christophe, onları dinlemeyince, Christophe'nin, dergide çıkan yazılarını okumadığını bildiklerinden makalelerini tâdil ederler.

Bir arkadaşı Christophe ile oyun oynarcasına, bir Fransız tiyatro grubunun piyesi için kendisine bir bilet verdiği zaman, yeni bir hadise çıkar. Bu bilet, gerçekte, Grünebaum adında zengin bir tacire vaadedilmiştir ve o da piyesi kaçırdığına çok kızar. Yaranın üstüne tuz biber ekercesine Christophe, tiyatronun giriş salonunda mahçup bir Fransız kıza ile tanışır ve kıza locasına davet eder. Kız Grünebaum ailesi çocuklarının dadısıdır ve onu Christophe'nin metresi sandıklarından derhal işine son verirler. Christophe, daha onun ismini öğrenemez, kız Paris'e döner. Christophe, bu dadı ile ilgilenmez ve kendisini Corinne adında, neşeli, hercâî bir kıza kaptırır. Kız, Christophe ile ilgilenir ve ona Fransız zevklerini tanıtır.

Christophe, bu arada kompozisyon çalışmalarına devam eder, fakat eserleri ilgi görmez. Bir operası başarılı değildir. Suçu operanın güftesini yazanda bulur ve onunla kavga eder. Dergideki yazıların tâdil edildiğini öğrendiği zaman, yazı ar-

kadaşlarıyla atışır ve dergiden ayrılır. Bir sosyalist gazetesi, yazılarını aynen yayımlarsa da bu yüzden saray müzisyenliğini kaybeder. Bunun üzerine, dük ile şiddetli bir ağız kavgasına tutuşarak bir skandala sebep olur. Bu resmî grevini kaybettikten sonra, kimse kendisine sempati beslemez. Orkestra, bir senfonisini mahsus kötü çalar. Senfonilerini havi eserlerini kimse satın almaz. Sadece, cana yakın bir profesör ve kansı ona yakınlık gösterir, fakat bu yüzden kasaba halkı, kendilerine acı mektuplar gönderir. Peter Schulcz adında tanınmayan bir orkestra şefi, ona bir sempati mektubu gönderirse de, Christophe teşekkür dahi etmez.

Çaresizlik içinde bulunan Christophe, çocukken kendisine anlayış gösteren Hassler adındaki kompozitörle konuşmak ister. Fakat bu büyük müzisyen Berlin’de oturduğundan, kendisini görmek kolay değildir. Christophe, nihayet Berlin’e giderek kompozitörle görüşür. Hassler, onun kompozisyonlarını ilkin ilgisizce tetkik eder, bir ara ilgilenir, fakat sonunda misafirine yol gösterir. Hassler, Christophe’ye kaba davranmak istemez, fakat o gün kendisini iyi hissetmediğinden, Christophe’ye kötü davranır. Christophe, ne yapacağını bilemez; şaşkınlık, çaresizlik içindedir. Eve dönerken, kendisini takdir eden Schilz adındaki müzisyeni ziyaret etmeyi aklından geçirir. Kendisine mektup yazan bu şahsın, emekliye ayrılmış yaşlı bir kimse olduğunu görür. Adam, kansı öldüğünden beri, bazı müzisyen arkadaşları dışında, yalnız bir hayat sürmektedir. Adam ve arkadaşları Christophe’yi iyi karşılarlar. Christophe onların yanında mutlu iki gün geçirir. Schulz, kısa bir zaman sonra ölür.

Almanya’dan bıkan Christophe, şimdi şansını Fransa’da denemek ister ancak annesi razı değildir. Ardından talih kendisine yardım eder. Lorchen adındaki köylü kızına ilgi duyduğu köyden pek uzakta olmayan bir yerde geceyi geçirmektedir. Civarında, mahallî halka hakaret etmek ve onlar üzerinde terör saçmakla zevk alan bir grup asker vardır. O gece, askerler yine kavga çıkarır ve zulmün her türlüşünden nefret eden Chris-

tophe de, halkla beraber askerlerle çarpışır. Kavga sona erdiği zaman, iki er yaralanmış ve bir er ölmüştür. Askerlere karşı gelenlerin lideri olmakla suçlanan Christophe, Fransa'ya kaçmak için derhal ilk trene atlar ve kılı kılına Fransa'ya ulaşır. Şimdi, hayatında yeni bir sayfa başlayacaktır.

5. Pazar Yeri

Paris'te, Christophe'yi kimse tanımaz. Eski arkadaşı Otto Diener'i arar bulur, fakat gayet soğuk karşılanır. Sylvain Cohn adındaki bir diğer eski arkadaşı Christophe'ye daha iyi muamele eder. Paris'in edebî ve müzikal çevrelerine sokar ve bilhassa Hecht adındaki musiki eserleri yayımlayan biri ile tanıştır. Adam, istemeye istemeye Christophe'ye bir iş verir. Samimiyeti, ihtirası ve idealizmi ile Christophe, sofistike (yüksek ölçüde kültürlü) istihzalı ve ümitsizlik içindeki Fransızlar arasında kendisini huzurlu hissedemez; düşüncelerini açıkça söylemesi ve kötü davranışları Fransızlar tarafından hoş karşılanmaz. O da Fransızlar'ı, sathî ve dejenere bulur. Gerçi bazıları ile şöyle böyle arkadaşlık kurarsa da, hiçbirinde derin bir tesir bırakmaz. Musiki dersi verdiği Colette Stevens adında zengin ve şımanık bir Fransız-Amerikan kızı Levy-Coeur adında kurnaz fakat sathî bir eleştirici; Roussin adında sosyalist bir politikacı bu insanlar arasında gelirler. Kendisine en fazla hayranlık besleyen Grazia Buontempi'dir, ama Colette'nin yeğeni olan bu çocuk çok gençtir. Musikisini Fransa'da dinletirmek için giriştiği bütün gayretleri, Almanya'daki gayretleri gibi neticesiz kalır. Christophe, bu hanımın sesini beğenmeyince, Roussin de aracılığından vazgeçer. Halk, eseri ıslıklarla yuhalar ve Christophe de, sahne ışıkları altında dinleyicileri tahrik eder.

Talihinin en berbat gittiği bir sırada Christophe, kendisi yüzünden işinden olan Antoinette Jeannin adındaki küçük Fransız kızına rastlar. Kızı, sokaktaki kalabalık arasında bir an için görür, ama peşinden gittiği sırada kaybeder. Maamafih, tale-

besi Colette'nin evinde, kızın kardeşi Oliver ile tanışır ve gençle derhal yakın bir arkadaşlık kurar.

6. Antoinette

Christophe, Oliver Jeannin'den, Antoinette ve ailesi hakkından her şeyi öğrenir. Antoinette'nin babası Fransa'nın bir vilâyetinde tanınmış bir bankacıdır. Parasını yanlış yatırımlarla kaybettikten sonra, ailesini beş parasız bırakarak intihar eder. Mme. Jeannin ve çocukları, mahallî hayat şartlarına tahammül edemediklerinden Paris'e gelirler ve bu şehirde zoru zoruна geçinmeye çalışırlar. Kısa bir zaman sonra, Mme. Jeannin ölür ve Antoinette ile Oliver'i yapayalnız bırakır. Oliver, iki kardeşin küçüğü ve zayıfı olduğundan, Antoinette, kardeşinin eğitimini tamamlaması için çalışır. Antoinette, kardeşine o kadar bağlıdır ki, kendisini Fransa'dan ve kardeşinden ayıracağından, zengin bir adamın evlenme teklifini reddeder. Nihayet, Almanya'da Christophe'nin doğduğu kasabada Grünebaum ailesinin çocuklarına dadılık yapmayı kabul eder. Burada da, tiyatrodaki Christophe ile tanışır ve bu vaka onun haksız olarak işinden atılmasına yol açar. Kız Paris'e döner ve Oliver'in Ecole Normale imtihanını kazanmasına kadar mücadele eder. Ecole Normale, kardeşine, hayatı boyunca iyi bir iş sağlayacaktır. Senelerden beri ilk defa olarak, iki kardeş, kendilerini mutlu ve güvenlik içinde hisseder; İsviçre'de tatil yaparak bugünü kutlarlar. Fakat çok geçmeden ve Christophe'nin kendisini tesadüfen sokakta görmesinden kısa bir müddet sonra, Antoinette vereme yakalanır. Oliver'i ümitsizlik ve çaresizlik içinde bırakarak ölür:

7. Ev

Oliver ile tanıştıktan sonra Christophe, onun kaldığı yere gider ve onunla yakın arkadaşlık kurar. İkisi bir apartman katı-

na taşınır ve birbirlerinden ayrılmazlar. Bu iki gençten, Oliver, Christophe'den daha pasif ve feminindir. Christophe, ne kadar dünya ile mücadele etmek isterse, o da o kadar kaçınır. Fakat her biri diğerinin ruhî ve hissî hayatına bir katkıda bulunur. Christophe şimdi, ne Fransa'yı ne de Fransızlar'ı tanımadığını anlar. Parisli eleştircilerin eleştirileri ve sosyete kadınları, ülkenin gerçek temsilcileri değillerdir; bu ülke halkında, mazide ülkeyi büyük yapan; Oliver ve ablasında hâlâ görülen bir vakar ve canlı bir realizm vardır.

Aynı binada sakin bir hayat süren ve geçimlerini temin etmekten başka bir şey düşünmeyen insanlar da oturur. Christophe, şimdi onlarla tanışmak ister. Bir Yahudi bilgini ve antisemitik subay, modern bir papaz ve eski dul bir kadın hepsi sosyete hayatının dışındadırlar ve her biri, kendi ideallerine göre kendi hayatlarını yaşamaya çalışır. Maamafih, onlar bir topluluk oluşturmazlar ve Christophe, onları fert olarak tanıdıktan sonra, birbirleriyle dostluk kurmaya ikna eder. Christophe, bu gayretlerinde öylesine başarılı olur ki, halk arasına ihtilâl fikirleri yerleşmeye başladığı sırada, papaz ve subay, komşuları Yahudi'nin kitaplarını hürmetle okumaya başlarlar.

Christophe ile Oliver arasındaki arkadaşlığa bir defa gölge düşer. Aynı odada yaşayan kimseler arasında olduğu gibi, bu iki arkadaş arasında da ufak tefek hadiseler çıkar ve Oliver de, hiç bir kötülük düşünmeksizin, olup bitenleri Colette'ye anlatır. Colette de, bunları münekkid Levy-Coeur'a aktarır ve o da yazılannda bahseder. Gazaplanan Christophe, Oliver'in kendisini aldattığını sanır. Christophe, kızgınlıkla, Levy-Coeur'a ailen hakaret eder ve onurila düello yapmaya mecbur kalır. Düelloda hiçbirisi yaralanmaz. Bu hadiseden sonra, Christophe ve Oliver birbirine daha da yaklaşır. Çalışmalarında birbirine yardımcı olurlar. Almanya ve Fransa arasında gerginleşen durum dahi onları birbirinden uzaklaştıramaz. Christophe'nin annesi ölüm döşegine düştüğü zaman, her ikisi de Almanya'ya gider. Annesi ölünce, polis hâlâ kendisinin peşinde olduğun-

dan, cenazenin kaldırılmasını Oliver yüklenir. Tekrar sınıra doğru kaçan Christophe, Gottfried, Sabine ve Antoinette'den sonra, artık kendisini terketmeyecek annesinin tatlı hatıralarıyla doludur.

8. Aşk ve Dostluk

Christophe, nihayet konserlerde, toplantılarda, ziyafetlerde aranacak kadar meşhur olur. Oliver evlendiği zaman, Christophe bu arkadaşından ayrılmaya mecbur kalır. Oliver'in karısı zengin bir ailenin çocuğudur. Başlangıçta her ikisine karşı alâka duyarsa da, Christophe, onun Oliver'i daha sevdiğini anlayınca, ikisi arasındaki aşkı derinleştirmek için elinden gelen her şeyi yapar. Evlendikten sonra, Oliver, bir vilayetdeki kolejın öğretim üyeliğini kabul ederek uzaklaşır. Christophe, bu arada, hayatını dolduracak diğer dostlar bulur; kendisinin sakın ve güvenilir bir sırdaşı olacak Mme. Fleury ve bir ara onun metresi olacak Françoise Oudon adındaki tanınmış aktris.

Christophe, bu sıralarda tanımadığı Kont ve Kontes Bereny'nin meslek hayatına yardımcı olduklarını hisseder. Onların nüfuzu sayesinde, kısa bir zaman için Almanya'ya giderek annesinin mezannı ziyaret eder ve eski dostlarından bazılarını görür. Kontesin, Christophe'nin çocukluğunda piyano dersi verdiği Colette Stevenst'in kuzeni olduğu anlaşıldığı zaman sır çözülür. Kocas, şimdi nüfuzlu bir diplomattır. Buluşmaları kısa sürer, zira Bereny Washington'a tayin edilmiştir. Fakat Christophe, onları tanımakla çok memnun olur.

Bu arada, Oliver'in evliliği yıkılır. Oliver ve kansı Wacqueline Paris'e döndükleri zaman, kadın kendisini sosyeteye verir. Christophe ile flört etmek ister. Oliver'in bir diğer kadınla ilişkisi kurduğundan şüphelenir ve nihayet başka birine kaçır. Kalbi kırık Oliver, Georges adındaki çocuğu ile Christophe'nin yanına gelir ve Cecile Fleury de çocuğa bakmayı üzerine alır.

9. Orman Yangını

Christophe ve Oliver'in beşerî ilgileri şimdi onları, çağın sosyal kaynaşmaları içine iter, her türlü sosyalist ve ihtilalcilerle tanıştırır. Bunlardan biri Feuillet adında bir kundura tamircisidir. Adamın durmaksızın kitap okuyan Emmanuel adında kambur bir torunu vardır. Oliver, çocuğu himayesine alır. Öğretir, başarılı bir yazar olabilmesi için tahâyâyül gücünün genişlemesine yardım eder.

Onların ihtilâl kaynaşmaları ile bu sathî ilgileri kısa bir zaman sonra her ikisi için de gayet ciddî bir mesele olur. Sendikalar, genel grev ilan eder ve Oliver ile Christophe, nümayişleri seyretmek üzere sokağa çıkarlar. Çarpışmalar başlar. Biri Oliver'i bıçaklayarak öldürür ve Christophe de, kılıcı ile bir polisi katleder. Christophe'nin arkadaşları Oliver'in öldüğünü ona söylemezler. Christophe'yi bir trene koyarak İsviçre'ye gönderir ve Oliver'in de arkadan geleceğini söylerler. İsviçre'ye ulaştığı zaman, Oliver'in öldüğü haberi ulaşır ve Christophe, kederinden çığına döner.

Christophe, hayatında ikinci defa polisten kaçmaktadır. Fakat talihi yardım eder. İsviçre'de Doktor Braun adında bir arkadaşı vardır, sıhhatini ve ruhî istikrarını kazanana kadar Christophe'yi evinde banndır. Braun, iyi bir insan olmakla beraber, kendisini mesleğine adanmış olduğundan, Christophe, doktorun kansı ile evde çok defa yalnız kalır. Nihayet aralarında bir ilişki kurulur. Doktorun karısı, Anna, dinî inanışlarla yetişen bir kadın olmakla beraber, kendisinin yabancı olduğu bu aşk atmosferi içinde hissî duygulanı kuvvetlenir. Christophe, kendisine bu kadar yardım eden birini aldatmakla çok pişmanlık duyarsa da, Anna'yı bırakamaz. Nihayet, iki âşık, yegâne hal çaresi olarak intihara karar verirler. Fakat bu anlaşmayı yerine getiremezler; tabanca iki defa vaktinden önce patlar ve psikolojik an da geçer. Anna'nın sinirleri bozulur ve Christophe, bir bahane ile

Anna'ya ve aldattığı adama Allahâısmarladık dahi demeden ayrılır.

Çaresizlik içinde ne yapacağını bilemeyen Christophe, İsviçre'nin bir köyüne gider ve kışı, kendi fizikî ve hissî âlemi ile herkesten uzakta geçirir. Bahar gelince, yavaş yavaş kendisine gelir. Gerçi dinî inanışları uzun bir zaman önce terketmiş olmakla beraber Allah'ı hayattan ve öldükten sonra yeniden dirilmekten bahseden bir ses olarak kendi mesleği içinde keşfeder. Bu çaresizlik ve ümitsizlik içinde Christophe, yeniden dünyaya gelir.

10. Yeni Şafak

Christophe, şimdi yaşlanmış, saçları beyazlamıştır. Senelerce İsviçre'de oturduktan sonra artık meşhur bir insan olmuş, tevkif edilmeyi düşünmeksizin istediği yere gelebilecek duruma erişmiştir. Musiki üzerinde önceki yıllardakinden de fazla tecrübelere girişen, teamüllere aykırı kompozisyonlar yaratır. Artık hayattan daha fazla zevk almaya başlar, yeni inanışlarının verdiği huzur içinde, istikbâlden ümitle bahseder. Tekrar Grazia'yı görür. Kadın şimdi Aurora ve Lionella adındaki iki çocuğu ile dul kalmıştır. Zaman, kadını değiştirmemiştir. Güzelliğini, zarafetini, iç huzurunu hâlâ muhafaza eden kadının yaşlandıkça görgüsü, bilgisi de artmıştır. Christophe'nin indinde Grazia, sevdiği bütün kadınların sonuncusu ve mükemmelidir ve bu ilişkide, sonbaharın olgun barış çağını yaşar. Christophe, kadınla evlenmek ister ise de, kadının kötürüm çocuğu onların evlenmesine, kıskançlıkla karşı gelir. Grazia ölünceye kadar Christophe ilişkisini devam ettirir.

Christophe, mutluluk içinde geçirdiği son senelerini, sanatını mükemmelleştirmeye verir. Oliver'in oğlu Georges'in ve Grazia'nın kızı Aurora'nın büyüdüklerini, geliştiklerini mutluluk ve zevk içinde takip eder. Kambur Emmanuel, iyi bir arkadaşı olmuştur. Christophe, hatta bir zamanlar düello yaptığı Levy-

Coeur ile dahi barışmıştır. Hayatı boyunca sanatının teamüllerine baş kaldıran, isyan eden Christophe, şimdi eski neslin bir mensubudur; karşısına, onun düşüncelerine, onun metodlarına da karşı gelen yeni bir nesil çıkmıştır. Maamafih, kendisinin mücadelelerinin gençlere yol açtığını bildiğinden, fikirlerini, metodlarını artık savunmaz. Georges ve Aurora'nın düşünün-de hastalanır, zatürreeye yakalanır, benliğinde, yeni bir doğumu vaadeden muazzam bir musikinin seslerini duyarak ölür.

Eleştiri

Jean-Christophe, on ciltlik ve bin beş yüz sayfalık bir romandır. Besbelli ki, bu roman hakkındaki hükümlerimizi geleneksel standartlara göre veremeyiz. Kitap, ilkin, dâhi bir musikişinasın hayat hikâyesi. Bu noktada, Thomas Mann'm büyük romanı *Doktor Faust*'u andıran yönleri vardır. İkincisi, Birinci Dünya Harbi'nden hemen önceki senelerin sosyal ve entelektüel bir manzarası. Nihayet inanışın, Avrupa'nın ruhî birliğinin bir belgesi. Ve yaratıcı beşer ruhuna adanmış bir ilâhî.

Gerçi bu, gerçek şahısları, hâdiseleri ihtiva eden roman a clef türünden bir roman değil ise de, Rolland, malzemesini, çağının büyük adamlarının hayatlarından aldığından, seçtiği karakterlerde, tanıdığımız insanları görebiliriz. *Jean-Christophe*, büyük ölçüde, Beethoven'in, hiç olmazsa bu büyük sanatkârın hayatının ilk yılları örnek tutularak yazılmıştır: Her ikisi de Flaman asıllıdır, her ikisi de Rhineland'da yaşar ve her ikisinin de babaları sarhoş ve anneleri bir köylü kadındır. Christophe'nin düke yazdığı mektup genç Beethoven'in Bonn prensine yazdığı mektubu hatırlatıyor. Christophe'nin şahsiyetinin diğer yönleri diğer müzisyenlerden alınıyor. Rolland, Hugo Wolf'un hayatından Christophe'nin, Brahms'ın musikisini sevmediğini, müzik yorumcusu olarak hayatının ilk operasının fiyasko ile neticelenişini ve Hassler'e (orijinalinde Wag-

ner'e) yaptığı ziyareti aldı. Rolland'ın biyograficisi Stefan Zweig Mozart'ın, Gluck'un, Hendel'in, Schumann'ın ve Wagner'in izlerini bulduğunu da söyler. Oliver, Rolland olabilir. Onun orta sınıftan geldiğini, Ecole Normale'e gittiğini, nazik, idealist ve pasifist bir insan olduğunu görüyoruz. İkinci derecedeki karakterlerin de kimler olduklarını çıkarabiliriz. Meselâ, François Oudon'un Eleonara Duse olduğunu söyleyen var. Nihayet geride, gerçek şahsiyetleri görüyoruz: Meaterlinck, Debussy, Charpentier ve Bernhardt gibi.

Okuyucu başlıca karakterlerin isimlerindeki sembolizme sırt çevirmemeli. Romanın kahramanı, bebek İsa'yı kucağına aldığı zaman, bütün bir dünyanın ağırlığını taşıdığını zanneden Aziz Christophe'nin ismini taşıyor. Rolland'ın sembolizminde, kutsal çocuk, doğacak yeni bir gün, eskisinin omuzlarında yükselecek yeni bir nesildir. Christophe'nin soy adı da mânidar: Almanca'da "kuvvet" demektir. Tabîî, Grazia'nın adı da "zarafet" mânâsına gelir ve Christophe, bu kadınla konuştuğu zaman ona, "âsude Zarafet" diyerek kelimeyi vurgular. Oliver'in ismine gelince, onun yazarın kendisinin bir portresi olmasından daha tabîî bir şey düşünebilir miyiz? Bu üç karakter, aynı zamanda millî tiplerin de temsilcileridirler: Christophe, Almanya'nın güç ve cesaretini tecessüm ettiriyor: Oliver, Fransa'nın entelektüel berraklığını ve Grazia da, İtalya'nın zarafetini, Rolland, bu üç milleti biliyor ve seviyordu. Bunlara birini de eklemek gerekiyor: Yahudiler bu eleştirici zekâları ile bir maya halinde, Avrupa'nın kültürüne katkıda bulunuyorlar. Rolland, bu dört ırkın özelliklerinden, romanın iskeletini kurar ve milletler veya gruplar arasındaki farkların üstünde bir eser yaratır.

Rolland, bu ülkelerin kötü taraflarını da biliyor: Alman orta sınıfının ağırlık ve sönüklüğü ve ordu mensuplarının gurur ve şımarıklığı; İsviçre'nin, diğerlerini de ayak uy-

durmaya mecbur bırakan ahlâk anlayışı, Fransa'da; Dreyfüs çağındaki çirkin Yahudi düşmanlığı. Her kültürün, beynelmilel anlayışı zorlaştıran yönlerine karşıdır ve bu roman, beynelmilel bir Avrupa kültürünün gerçekten mümkün olabileceğini göstermek için yazıldı. Romanda, bu beynelmilelciliğin başlıca sözcüsü gerçek bir Fransız olan Oliver'dir. Diplomatik bir gerginlik sırasında, Fransa ve Almanya bir harbin ucuna kadar geldikleri zaman Oliver, arkadaşının gerektiği takdirde, ikinci yurdu olarak benimsediği Fransa'ya karşı dahi çarpışabileceğini üzülererek hisseder. Oliver'in bu konudaki düşünceleri farklıdır.

"Bu insanı, dehşete düşürücü bir durum, ben ülkemi, senin kendi ülkeni sevdiğin kadar seviyorum. Ben Fransa'yı seviyorum, ama onun nâmına, kendi ruhumu katledebilir miyim? Onun nâmına kendi vicdânımı aldatabilir miyim? Kimseden nefret etmediğimden, nasıl nefret edeceğim veya yalan söylemediğimden, nefret ediyormuş gibi nasıl hareket edebilirim?"

Biz, bu cümlelerle, Rolland'ın, 1914'te nasıl bir tutum takınacağını önceden görüyoruz.

Jean-Christophe, musikiden anlamayan bir kimse tarafından yazılamazdı. Profesyonel bir müzikolog olan Rolland bize, Debussy ve Richard Strauss zamanındaki Avrupa'nın musiki kültürünün, mugannilerinin, orkestra şeflerinin, profesörlerinin, eleştiricilerinin ve icraatçılarının inandırıcı bir resmini sunuyor. Christophe'nin musikisi hiç olmazsa sonraki safhalarında, çağımızın musiki tecrübelerinin haberciliğini yapıyor. Ona sempati beslemeyen bir eleştirici, Christophe'nin musikisinden şöyle bahseder: "Melodi yok, ölçü yok, metatik işçilik yok; âdeta bir çeşit kordon, katılasmamış, erimiş bir madde." Musiki, Rolland'ın eserinde de tesirini gösterir. Roman, Christophe'nin, Oliver'in ve Grazia'nın üç ana tezi oluşturduklarını ve her birini birbiri ardına gelen "movement"lerle

muhtelif varyasyonlardan geçen muazzam bir senfoniye benzetebiliriz. Roman, bazı noktalarda gerçekten hakikî bir musikiye dönüşür. Meselâ, Oliver ve Jacqueline'nin birbirine kur yaptıkları zevkin kelimelerle anlatılamayacağını göstermek için, altı bemollü akıcı bir melodi yazar. Romanda, bu türden altı pasaj vardır. Bu, belki de G. anahtarı ile yazılmış yegâne roman.

Jean-Christophe'de, din de önemli bir rol oynuyor. Hem Christophe hem Oliver, dinî vecibelerini yerine getirmeyen Katolik olmalarına rağmen, ateşin idealisttirler. Maruz kaldığı birçok zorluklara rağmen, Christophe'yi ayakta tutan çok şey vardır: Yaratmak arzusu, hayatı sevmesi, beşeriyeti sevmesi. Sonunda, Anna'dan ayrıldıktan sonraki ıstırap devresi içinde, dinî inanışlara sarılır. O zaman, ona hitap eden Allah, Hıristiyanlık'ın anladığı mânâda bir Tanrı değil, insanoğlunun kendisi içinde, hiçbir şey haline gelmenin ve ölmenin kuvvetleriyle devamlı çarpışan dahilî hayatı insanın içindeki yaratıcılık gücüdür.

Romanda, çözülmemiş müteaddid meseleler var. Biri, zamanla ilgili olanıdır ki, okuyucuda, yersizcesine geriye itilmiş, bastırılmış hissini uyandırıyor. Hemen hemen hiçbir yerde bir tarihe rastlamıyoruz. Bir defasında 1909 senesinden bahsediliyor ise de, kronoloji üzerinde, elimizden, dolaylı tahminlerden başka bir şey gelmiyor. Romanın başlangıç noktası, Fransa-Prusya Harbi'dir ki, her zaman mazi sigası halinde bahsediliyor. Roman 1913'te sona eriyor. Bu iki tarih arasında sadece kırk iki sene var, fakat romanın sonunda, Christophe'dan, saçları beyazlamış ihtiyar bir adam olarak bahsediliyor. Okuyucunun aklına şu gelmekte: Harbin başlayacağını beklemeyen Rolland, romanın kahramanını 1920'lere kadar götürmüş olsa idi, Avrupa manzarasının kısa bir zaman içinde ne kadar değiştiğini görecekti.

Eğer Rolland, yirmi yıl daha genç olsa idi, seksi muhtemelen değişik bir tarzda ele alacaktı. Bu şekli içinde romanı, meselâ Rolland'm çağdaşı Andre Gide'in eserlerinden ayıran belli bir Freud öncesi safiyeti var. Günümüzün okuyucusu Oliver ve Antoinette arasında "incestous" (nikâh düşmeyenler arasındaki seks) ve Oliver ve Christophe'nin arkadaşlığında homoseksüel yönler bulmakta güçlük çekmez. Fakat Rolland, bu ilişkileri, ondokuzuncu asrın bir yazarının yazacağı tarzda, sempati ile ele alıyor. Rolland, bu konuları, okuyucuya göz kırpmadan işleyen hemen hemen son yazardır.

Bunlara rağmen, *Jean-Christophe*'nin başlıca güçlüğü, Rolland'ın, Fransa'nın kültürel manzarası Alman musikişi, sosyalizm, Yahudiler'in rolü, kısacası kendisini ilgilendiren her konu üzerindeki uzun düşüncelerini değerlendirebilmektir. Hikâyenin büyük bir kısmı, sanki Rolland, hadiseleri takdim etmekten ziyade onlardan bahsetmeyi daha kolay bulmuşçasına dramatik değildir. Roman, devamlı surette bir incelemeye dönme tehditleri altında. Eser, fikirlerde, seslerde zengin, fakat göze görünen imajları az. Bazen sayfalarca okuduğumuz halde, bize hiçbir şey gösterilmek istenmiyor. Üstelik, romandaki kültür tartışmaları, kısa bir zaman öncesi de olsa, mazinin derinliklerine gömüldüğünden, bütün bu sayfalarda devamlı ve dünya çapında değere sahip ne kadar düşünce bulunduğunu bilmiyoruz. Meselâ, Brahms, artık Alman musikişi üzerinde üstünlük kurmuyor ve bunun için de, Christophe'nin bu kompozitörden tiksinişi huysuzlukla yazılmış gereksiz düşünceler olarak görünüyor. Yine Hitler'den bu yana, Yahudi düşmanlığı yeni boyutlar halinde ortaya çıktı. Belki romanı devamlı kılacak yönü, karakterini gayet canlı bir şekilde portrelemiş olmasıdır ve işte burada, Rolland, gayet başarılı bir yazar olarak karşımıza çıkmakta, Jean Christophe Krafft'ın, yirminci asır romanı-

nın en canlı karakterlerinden biri olduğundan şüphe edilmez.

Yazar

Roland, 1866'da, Nivernais'in küçük bir kasabası Clamecy'de doğdu. Dünyaya geldiği aile, bölgede, tanınmış avukat ve hâkimler yetiştirmişti. Babası noterdi. Musiki zevkini annesinden aldı ve musiki onu, edebiyat kadar ilgilendirdi. Aile, çocuğunun daha iyi bir eğitim görmesi için Paris'e taşındı ve Rolland, Lycee Lous Grand'dan sonra Ecole Normale'e devam etti. Hocaları arasında, Lavise, Monod ve Bruneitere gibi çağın tanınmış tarihçileri de vardı. Şair Claudel ve Peguy, arkadaşları idi ve Tolstoy ona mektup yazarak şeref bahşetti. Rolland'ın düşüncelerine tesir etti.

Rolland, 1889'da bir imtihanı kazanarak iki sene Roma'da okudu. Bu şehirde, Malwida von Meysenburg'la tanıştı ve arkadaşlık kurdu. Meysenburg, bir önceki neslin sosyal liberal bir örneği idi; Wagner'i, Nietzsche'yi, Mazzini'yi ve Herzen'i biliyordu. Kadın, Rolland'la arkadaşlığını hayatı boyunca devam ettirdi ve ona devamlıca mektup yazdı. Rolland, 1895'te Ecole Normale'de güzel sanatlar tarihi dersi verdi ve 1897'de de Sorbonne Üniversitesi'ne geçerek musiki tarihi dersleri hocalığı yaptı. Yazarın, 1895'te opera tarihi ile ilgili bir eseri yayınlandı. Ardından, Fransız İhtilâli'nin ilhamı altında yazılmış bir dizi piyes geldi. Roland, Jean-Christophe'yi Roma'da iken düşündü ise de, ilk cildi ancak 1904'te yayınlandı. Sonuncusu ise 1913'te basıldı. Böylece, Rolland, belli başlı bir yazar olarak kendisini kabul ettirdi. Bu yıllar zarfında, büyük insanlardan bazıları'nın kahramanca biyografilerini de yayınladı: *Millet* (1902), *Beethoven* (1903), *Michelangelo* (1906).

Birinci Dünya Harbi patladığı zaman Rolland İsviçre'de idi. Kırk sekiz yaşında olduğundan askere alınmadı; fakat Cenevre'deki Kızıl Haç teşkilâtında çalıştı; kötürümlere, esirlere ve mültecilere yardım etti. Bir liberal olan Rolland, kendisini, ülkeden ziyade bütün Avrupa kültürünün adamı olarak gördüğünden, harpten tiksindi; Fransa'yı kaplayan vatanseverlik dalgalarından uzak kaldı. Rolland, 1914'te, daha sonra *Savaşın Ötesinde* (*Au dessus de la Melee*) adıyla yayınlanacak bir dizi makale yazdı. Gerçi Amerikan ve Rus entelektüellerinin barış uğrunda mücadele etmeleri yolunda çok gayret gösterdi ise de, bütün bu faaliyetleri yüzünden, kendi ülkesi Fransa'da nefret edilen biri oldu.

Rolland, harpten sonra 1938'e kadar İsviçre'de kaldı. Bu müddet zarfında, barış uğrundaki faaliyetlerini sürdürdü ve faşizme şiddetle karşı geldi. Yine, Doğu ile ilgilendi; Gandhi ve Tagore ile arkadaşlık kurdu. Gandhi'nin, Ramakrişna'nın ve Vivekenanda'nın biyografilerini yazdı. İkinci Dünya Harbi başladığı zaman doğduğu yer olan Vezelay vilayetinde idi. Vichy hükümetine karşı geldiğinden, evinde göz altında tutuldu, fakat çalışmaları aksamadı. Rolland, 30 Aralık 1944'te öldü.

Swann'ın Aşkı

(Geçmiş Zaman Peşinde)

(Un Amour de Swann-Ala Recherche du temps Perdu)

Yazan

Marcel Proust

(1871-1922)

Başlıca Karakterler:

Not: Aşağıdaki liste, *Swann'ın Aşkı*'nda belirli rolleri olan karakterlerin listesidir. Başlangıçta görüldükten sonra, ancak kitabın sonlarında önem kazanan Bloch ve Charlus gibi karakterleri göstermez. Gösterilen karakterlerin sonraki maceraları hakkında da asgarî bilgi verir.

1. Combray'ın Çevresi

Marcel: Hikâyeyi anlatan kimse. *Swann'ın Aşkı* sırasında çok hissî annesine derinden bağlı, kitaplara ve tiyatroya ilgi duyan küçük bir çocuktur.

Marcel'in Babası: Bir hükümet memuru; çocuğuna oldukça haşın davranmakla beraber, zaman zaman sevgi belirtileri gösterir.

Marcel'in Annesi: Çocuğunu seven müşfik bir kadın; saf duygularla bağlı olduğu kocasına hayranlık duyar.

Adolphe Amca: Marcel'in büyük amcası; Odette'nin âşıklarından biri.

Combray Papazı: Tahayyül gücü bulunmamakla beraber değerli bir papaz; bilhassa yer ve bina isimlerinin tarihi ile ilgilidir.

Eulalie: Combray'dan emekli olmuş bir hizmetçi; Leonie Teyzesi sık sık ziyaret eder.

Françoise: Combray'ın aşçısı; ailenin sadık bir vekilharcı.

Büyükbaba: Swann'ın babasının eski bir arkadaşı.

Büyükanne: Sevimli ve mütevazı bir yaşlı kadın; iyi yazılmış edebî eserlerden zevk alır.

Legrandin: Marcel'in babasının bir arkadaşı; mesleği mühendislik olmakla beraber kendisini edebiyata vermiştir; kendini beğenir gibi konuşursa da zeki bir insandır; snobdur.

Leonie Teyze: Combray'daki binanın sahibi; kötürüm; birkaç arkadaşını odasında kabul eder; komşular hakkında dedikodu yaparlar.

Vinteuil: Combray civarında yaşayan yaşlı bir musiki hocası. Öylesine mütevazı ve geleneklerine sadık biridir ki, tanıyanlar onun bir dâhi olduğunu farkedemezler. Swann'a derinden tesir eden bir musiki kompozisyonu yazmıştır.

Mlle. Vinteuil: Kızı; bir lezbiyen.

2. Verdurin Çevresi

Mme. Verdurin: Swann'ın Odette ile tanıştığı salonun sahibesi. 'Küçük grubu üzerindeki hâkimiyetini kıskançlıkla korumaya çalışır; sanat ve musiki zevkleri bulunmamakla beraber, bu tür zevkleri vardır gibi hareket eder. (Kocasının ölümünden sonra, Guermantes Prensesi olur.)

M. Verdurin: Kocas.

Üstad Biche: Elstir adındaki impressyonist bir ressamın lâkabı; Verdurin denen çevreye mensup; yüksek sesle konuşması ve kaba şakaları ile tanınır. (Sonraları, çok tanınmış bir ressam olur.)

Dr. Cottard: Verdurinlerin bir arkadaşı; aptal, küstah, sosyal bakımdan beceriksiz, kötü şakalardan hoşlanır.

Dechambre: Verdurin salonlarının piyanisti.

Comte de Forcheville: (Swann'ın ölümünden sorna Odette ile evlenir.)

Odette de Crecy (Kendisinden Pembeli Hanım, Miss Sacripant, Mme. Charles Swann ve Kontes de Forcheville diye bahsolunur): Bir fahişe ve zaman zaman da lezbiyen; Swann'ın ilkin metre-si ve sonra karısı. Zevk ve hisleri bayağı; ıslah edilemez bir yalancı.

Saniette: Eski kitabeleri incelemekle tanınmış bir bilgin; Verdurinler'in bir arkadaşı; mütevazı, çekingen bir adam.

Brichot: Sorbonne'da bir profesör; oldukça bilgiçlik taslayan biri.

3. Swann'ın Çevresi

Charles Swann: Yahudi asıllı zengin bir komisyoncunun oğlu; son derece sevimli, üstün zevklere sahip bir adam; orta sınıfta dünyaya gelmiş olmasına rağmen, sosyetenin en üst tabakalarına yükselir.

Gilberte Swann: Swann'ın, Odette'den olan kızı. Çocukluğunda, Marcel ona âşıktır.

Bergotte: Tanınmış bir yazar ve Swann'ın arkadaşı; Marcel ona hayranlık besler ve zamanla arkadaş olur.

Duchess Oriane de Fiermontes, Princess des Laumes: Combray'daki asil bir ailenin mensubu; nüktedan ve aristokrat bir kadın; genç Marcel kendisine uzaktan hayranlık besler ve zamanla kadının arkadaşı olur.

Remi: Swann'ın arabacısı.

Hikâye

Swann'ın Aşkı (*Du cote de ches Swann*) aslında, kısa bir romandır ("*Un Amour de Swann*"). Bu kısa romanlar önce ve sonra, Marcel, hatırladıklarını uzun uzun anlatır ve hepsi, *Maziden Hatırlananlar'a* (*A la Recherche de Teps perdu*) muazzam bir başlangıç teşkil eder.

1. Kısımda ("uvertür") Marcel çocukluğunu, ebeveynleriyle, büyükannesi ile amcaları, dayıları, halalan ve teyzeleriyle, Paris civarında küçük ve hoş bir kasaba olan Combray'da geçirdiği zamanları hatırlar. Bu istikrarlı, kültürlü ve Marcel'in de paylaştığı kitap zevkine sahip bir orta-sınıf ailesidir. Aile dostları arasında, kendilerini sık sık ziyaret eden M. Swann da vardır. Aile, Swann'ı tamamiyle benimser. Gerçekte Marcel'in ailesi onun, cemiyetin en yüksek çevrelerinde de tanındığını, Wales Prensi'nin yakın bir dostu olduğunu, Cumhurbaşkanı ile arkadaşlık ettiğini bilmez. Onun, karısı ile geçinemediği sanılır ve kansı Combray'a hiç gelmemiştir. Bir defasında Swann kendi-

lerini ziyaret ettiği zaman, Marcel'in her zamankinden erken yatması istenir. Annesi onu öpmeden, "Gecen hayırlı olsun, oğlum." demeden odasına gönderir.

Marcel, annesinin her gece kendisini öpmesine alışmıştır. O gece annesinin kendisini öpmemesine çok üzülür, kınır. Misafir ayrıldığı zaman Marcel hâlâ kızgındır ve annesi onu yatırtmak için, bütün gece yanından ayrılmaz. Marcel, annesinin bu tutumunun, kendi hissî durumundan ve ona nörotik bir tarzda bağılılığından doğduğunu söyler. Bu hatıralar, maamafih, parça parça ve birleşmeksizin tecrit edilmiş haldedir. Zira ma-ziyi yeniden bir araya getirmek sadece irade gücü ile mümkün değildir. Ardından, bir gün, Marcel artık olgun bir insan olduğu zaman, annesi kendisine kurabiye verir ve o da kurabiyele-ri çayına batırarak yer. Kurabiyenin tadı hatıralarını birdenbire satha çıkarır. Mazi şimdi, bir bütün halinde aklına gelir. Com-bray'daki çocukluk hayatının yeniden yaratılmasına imkân ha-zırlar.

II. Kısım ("Combray"). Bu hatıralar üzerinde daha fazla du-rur. Marcel, hipokandriak yengesi Leonie'yi ve onun sadık hiz-metçisi Françoise'yi hatırlar. Çapkın bir adam olan amcasının evinde bir gün, pembe elbise giymiş güzel bir kadın görmüştü. İlk çocukluk yıllarında yazar Bergotte'ye, Bergotte'nin şahsî dostları arasında Swann'a ve özellikle de Swann'ın kızı Gilber-te'ye hayranlık beslediğini hatırlar. Bunun gibi, ebeveynlerin kırdı iki defa gezintiye çıktığı aklına gelir. Başka başka yönle-re giden bu yollann her birinin kendi özelliği vardı ve Marcel'in şimdi anladığına göre, belirli iki yaşayış tarzını temsil ediyorlar-dı. Meseglise denen bir yol, ovanın ortasından Swann'ın ma-likânesine gidiyordu. Ötekisi, Guermantes yolu, nehir kenarın-dan, Guarmantes adındaki asil bir ailenin malikânesine çıkı-yordu. Guermantes Düşesi, Marcel'in muhayyilesinde, aristok-ratik özelliklerin tecessümüdür. Combray kilisesinde kadını gör-düğü zaman, heyecanlandığını hatırlar. Nihayet, diğer hatıra-ları arasında, Swann'ı ilgilendiren bir aşk hikâyesi anlatması da

vardır. Bu aşk macerasının, seneler sonra Marcel'in hayatında etkisi olacaktır.

III. Kısım ("Swann âşık oluyor"), bu maceranın hikâyesidir. Hikâye, B. ve Bn. Verdurin'in yönettikleri ve oldukça şüpheler doğuran bir Paris salonunda başlar. Salona devam edenler arasında tanınmamış bir ressam, tanınmamış bir piyanist, maharetli olmasına rağmen pek bir kültürü bulunmayan genç bir doktor ve -Verdurinler açık fikirli insanlar olmakla gurur duyduklarından- Odetta de Crecy adında güzel bir kaldırım kadını da vardır. Odetta, müşterek bir dostları vasıtasıyla Swann'la tanışmıştır; bu dostluğu daha da ileri götürmek ister. Kadın, Swann'ı, Verdurin çevresindekilerle tanıştır; Swann'ın normal olarak Verdurin ile pek ilgilenmemesi gerekirdi, fakat Odetta'nın güzelliğinin tesiri altında kalır ve kadına yakın bulunmak için gruba katılır. Swann, o zamana kadar, çok sayıda kadınla metres hayatı yaşamış, ama hiçbirine ciddi surette âşık olmamıştır. Şimdi bu kadına tutulur. Kadının belirli bir özelliği yoktur, bilakis tamamiyle alelâde bir kadındır; fakat Odetta, Swann'ı nasıl kışkandıracağını gayet iyi bilir. Odetta kendisini ne kadar fazla aldatırsa, Swann da kadına o kadar âşık olur, kıskanç bir âşığın bütün ıstıraplarını yaşar, mektuplarını okur ve içeriye başkalarını alıp almadığını öğrenmek için geceleri onun penceresini gözler. Swann'ın yazılan imzasız bir mektupta, Odetta'nın bir sürü kötülükleri işlediği ve hatta lezbiyen olduğu anlatılır. Swann'ın araştırmaları, bu ithamların genellikle doğru olduğunu gösterir. Odetta zamanla sadakatini Verdurin çevresindeki Comte de Forcheville'ye çevirir. Verdurinler de Swann'ın aleyhine dönerler. Swann, nihayet, kalbinin bütün zenginliğini, ona hiç lâayık olmayan bu kadına verdikten sonra ondan soğur.

Son kısımda Marcel, tekrar hatırladıklarına döner. Çocukluğunda, Swann'ın kızı Gilberte ile Champs Elysees'de oynadığını hatırlatır. Gilberte'nin annesi ise Odetta'dır. Swann, artık Odetta'yı sevmemesine rağmen, kızının hatırı için onunla evlenmiştir. Seneler sonra Marcel, büyümüş bir insan olarak, Gil-

berte ve annesini gördüğü yere gider. Önceki çağın gösterişli arabalarının yerini otomobil almıştır; kadınlar kısa, şekilsiz elbiseler giymeye başlamıştır. Bunlar, Marcel'in indinde hazin değişikliklerdir; zaman, insanlar, yerleri, hadiseleri ve hatta hatıraları yutmuştur.

Marcel, daha sonraki ciltlerde hatıralarını anlatmaya devam eder. Bu hatıralar şimdi, sadece Swann ve Odette'yi değil, "Swann âşık oluyor" da belirtilmeyen pek çoklarını da kapsar. Bu ciltler şunlardır: *Gelişen Bir Fidanlıkta*, *Guerinante Yolu*, *Ovadaki Şehirler*, *Gomerre*, *Tutsak*, *Tatlı Sahtekâr Gitti*, *Maziden Hatırlananlar*. Bir arada, hepsi Proust'un hayatı boyunca Paris'teki üst ve orta-üst sınıfların teferruatlı ve geniş bir panoramasını önümüze seriyor.

Gelişen Bir Fidanlıkta, Marcel'i büyürken görüyoruz. Çocukluk arkadaşı Gilbert'e hâlâ âşıktır ve kızın ebeveynlerini -ki Marcel'den hoşlanırlar- sık sık ziyaret eder. Onların evinde, yıllardır hayranlık beslediği yazar, Bergotte ile tanışır ve Odette'yi yakından tanımak imkânını bulur. Fakat artık Gilberte'den bıkmıştır. Sıhhatinin düzelmesi için Marcel'i deniz kenarında Balbec sayfiyesine gönderirler. Marcel burada kendisine yeni arkadaşlar bulur. Bu yeni arkadaşlarından biri, Elstir adındaki büyük bir ressamdır. Elstir, seneler öncesi Verdurinlerin çevresindeki insanlardan biri idi. Bir diğeri de Baron de Charlus adındaki kurnaz, egzantrik ve oldukça art niyetli bir asilzadedir. Charlus, Marcel'le homoseksüel ilişkiler kurmaya çalışır. Marcel de ilkin, Charlus'un yeğeni Robert de Saint-Loup'tur. Yakışıklı ve maharetli bir genç olan Saint-Loup ile Marcel, yakın bir arkadaşlık kurar. Yine plajda oynayan yarım düzine kadar genç kız vardır. Marcel, ilkin, hepsine âşık olur, ardından dikkatlerini Albertine Simonet adındaki genç bir kıza çevirir.

Guermantes Yolu'nda Marcel Paris'tedir ve çocuk iken hayranlık beslediği Duches de Guermentes'e ait olan binada kadının komşusu olarak yaşar. Maamafih, sosyal bakımdan aralarında hâlâ uzun bir mesafe vardır ve Marcel, bu kadının yaşadığı sosyeteye girmeye can atar. Düşesin akrabası Charlus ve

Saint-Loup'la olan arkadaşlığından ötürü, Marcel, kadının ilkin bir misafiri ve ardından da arkadaşı olur. Fakat kısa zaman içinde, aristokrasinin tahayyül ettiği gibi olmadığını anlar. Düşes, parlak ve nüktedan bir kadın olmakla beraber çıkarıcı, art niyetli bencil biridir. Hikâye sona ererken, şimdi ciddî suretle hasta olan Swann, eski arkadaşı düşesi görerek ölmek üzere olduğunu söyler. Maamafih, düşes ve düğ, bir ziyafete gitmek üzere hazırlanmaktadırlar. Kadın, Swann'ın karşılaştığı zorluklan değil, o gece giyeceği ayakkabıları düşünür.

Ovadaki Şehirler, erkek ve kadın homoseksüelliğini inceler. Charlus'un gayeleri artık iyiden iyiye bellidir. Charlus, Morel adındaki genç bir piyaniste âşık olur. Morel, kaba ve bayağı bir insandır, fakat Charlus'un hâmilîği sayesinde sosyete de tanınır. Albertine de şimdi Marcel'in metresidir. Marcel, Albertin'in Balbec'ta tanıdığı kızlardan birinin sevgilisi olduğundan şüphelenir ve bu düşünce ona ıstırap verir. Bu noktadan itibaren, Swann'ın senelerce önce Odette ile ilişkilerinde duyduğu kederi duyar. Albertine'i lezbiyenliğinden kurtarmak için, onunla evlenmeye karar verir, kendisi ile birlikte Paris'te yaşamaya ikna eder.

Tutsak'ta Marcel, Albertine'i, kıskançlığından evine kapatır; kadın şimdi âdeta bir köledir. Kavga ederler, ardından barışırlar ve sonra beklenmedik bir zamanda yine kavga ederler. Albertine, Marcel'i ıstırap içinde bırakarak kayıplara kaşır.

Tatlı Sahtekâr Gitti'de, Marcel'in, Albertine'i kaybetmesi karşısındaki reaksiyonu ele alınır. Kadını geri getirmek için yaptığı müteaddit başarısız teşebbüslerden sonra bir telgraf gönderir. Geri döndüğü takdirde, onun her istediğini yerine getireceğini anlatır. Bu telgrafa, Albertine'nin halası cevap verir: Albertine'in attan düşerek öldüğünü söyler: Marcel, daha sonra Albertine'in mazisini araştırmaya başlar. Onun bir zamanlar gerçekten lezbiyen olduğunu, fakat kendisini terkettiği zaman, başka bir erkeğe tutulduğunu ve onunla evlenmeyi ümit ettiğini öğrenir. Tedricen, Albertine'in hatıraları aklından tamamiyle

çıkar, gerçek bir kadını değil, kendi muhayyilesinin yarattığı hayalî bir kadını sevdiğini anlar.

Marcel, artık aşktan ve hatta arkadaşlıktan umudunu kesmiştir. Bundan sonra, hayatı geçici ilişkilerden ibarettir. Aradan bir müddet geçtikten sonra, Albertine tarafından imzalandığı sanılan bir telgraf alır. Telgrafta, kadın Saint-Loup ile evleneceğini belirtir. Fakat Marcel, kadına karşı artık hiçbir his beslemediğinden cevap dahi vermez. Daha sonra, telgrafın Gilberte'den geldiğini öğrenir. Yazı gayet kötü yazıldığından imzayı okuyamamıştır.

Kitabın son cildi *-Maziden Hatırlananlar-* hikâyenin Birinci Dünya Harbi sırasında son erdiğini gösterir. Marcel şimdi yarı-kötürümdür, zamanın büyük bir kısmını bir huzur evinde geçirir. Robert harbe gitmiş, ön safta çarpışmayı bilhassa istemiş ve kahramanca ölmüştür. Charlus, acınacak bir duruma düşmüştür. Erkekler mahsus bir genelevden kiraladığı bir erkeğe, kendisini zincirle dövmesi için para verir. Nihayet, ağzından salyalar akararak çıldırır. Kitaptaki son hadise, prenses de Guermantes'in Mme. Verdurin'den başkası değildir, bu göz kamaştırıcı mevkîe daha önceki bir evliliği ile gelmiştir. Bu evlilik, Gilberte'nin Saint-Loup'la evlenmesi gibi, burjuvazinin, aristokrasiye ne ölçüde nüfuz ettiğini gösterir. Eski arkadaşlarından pek çoğu da bu ziyafete gelmiştir. Fakat onlar, hazin bir şekilde değişmişler ve çocukları büyümüştür. Marcel, evin önünde, ayağını bir kaldırım taşına çarpar. Bu vaka, ilk ciltte, kurabiye ve çayı satha çıkarır. Mazinin kaybolmuş görünmesine rağmen, hafızada canlandırabileceğini ve sanat sayesinde muhafaza edilebileceğini idrak eder. Hayatının son yıllarında, bu gayeyi gerçekleştirecek büyük bir kitap yazmaya karar verir.

Eleştiri

Proust'un bu romanındaki hadise ve karakterlerin gerçek hayatla ne ölçüde bağdaştığı üzerinde oldukça tartışıl-

dı, tartılışıyor. Combray, besbelli ki, teferruat değişik olmakla beraber, Illiers gibi bir yer. Proust, birçok özelliklerini Swann ve Marcel'e aktarır. Onlar da yazarın çifte karakterlerini paylaşırlar. Charlus'un, Proust'un arkadaşı Kont Robert ve Montesquieu'dan çıkarıldığı kabul ediliyor. Bu şahıs, aynı zamanda, A. Rebours'daki Des Esseintes için ilham kaynağı Huysmans'ın modeli de olmuştur. Bu iki hayalî karakter arasındaki farklar, her ikisinin de, orijinalinden ne kadar uzakta olduklarını gösterebilir. Marcel'in âşık olduğu kadınların -Gilbert, Albertine ve Andree- gerçekte, müennes ekli erkek isimleri oldukları ve bilhassa Albertin'in kadın mı erkek mi olduğunun belli olmadığı ileri sürüldü. Albertine'e model olan kimse, Proust'un şoför ve sekreteri Alredo Agostinelli olabilir. Odette'nin, çağın tanınmış fahişelerinden Leoni Closmesnil veya Laure Hayman olabileceklerini söylendi. Gerçekte, Swann'ın aşkı yayınladığı zaman Laure Hayman kendisinin, Odette gibi, Rue La Pereuse'de oturduğunu söyleyerek protesto etti. Guermantes gerçek bir isim, fakat düğ ve düşes, Elstir, Bergotte ve Françoise gibi, muhtelif kimselerin şahsiyetlerinden çıkarılmış karma karakterlerdir.

Karakterlerin kimlikleri ne olursa olsun, Proust'un, kendisinden elli yıl önce gelen Balzac gibi hatta ondan da daha iyi, Fransa'nın, ondokuzuncu asrın sonlarındaki bir manzarasını önümüze serdiği genellikle kabul edilir. Bu, aristokrasinin, iktidarı ellerinden kaçırmalarına rağmen, geleneklerine ve sosyal prestijlerine sarıldıkları bir devirdi. Yine bu sıralarda burjuvazi, asiller arasına nüfuz ediyordu. Guermantes ailesi, Swann ve Marcel'i aralarına kabul ettiği gibi, Gilberte de, gerçekte, bu ailenin bir mensubu ile evlenir. Piramidin tepesini kim işgal ederse etsin, her yerde snobluk ve sosyal rekabet hakimdir. Legrandin, Gilberte, Verdurinler ve Marcel de bunun tesirinden kendilerini kurtaramazlar. Geride, 1890'larda, Fransa'yı sar-

san Dreyfus meselesi gibi, çağın büyük sosyal ve siyasî kaynaşmalarının yankılarını görüyoruz. Son ciltteki Dünya Harbi de, Marcel'in doğduğu dünyayı yıkmakta olan bütün kuvvetleri özetler.

Proust, ele aldığı manzarayı, büyük bir mimara mahsus bir ustalikle çizer ki, bu maharet de, "Swann Aşk Oluyor"dan öteye gitmeyen okuyucunun gözüne pek çarpmaz. Bunun içindir ki eleştiriciler, kitabı, her teferruatın inceden inceye ana plana olan ilişkisine göre alındığı bir Gotik kilisesine benzetirler. Kitabın birinci cildinde öyle vakalar vardır ki, önemleri ancak romanın sonlarına doğru anlaşılıyor. Böylece, Marcel'in amcasının evine taşındığı Pembeli Kadının gerçekte Odete olduğu veya Verdurin salonunun kaba ustası Biche'nin büyük Elstir olacağının ipuçları yoktur. Geriye bakmadıkça, bir vakanın diğerini yansıttığını anlayamıyoruz. Meselâ, Swann'm Odette'ye duyduğu aşkın, Marcel'in Albertine'e duyduğu aşkta ne ölçüde tekrarlanacağını veya Marcel'in, ilerlemiş yaşlarında, bir zamanlar Leonie halasında gülünç bulduğu özellikleri nasıl benimseyemeyeceğini önceleri bilemiyoruz. Nihayet, hikâyeyi, basit tesadüfî tahriklerle, sağınak halinde imalarla başlatan ve sona erdiren simetri vardır; bir durumda kurabiye ve ötekinde sokaktaki taş.

Psikolojik romanın Fransa'da Montaigne ve La Rochefoucauld'a kadar dayanan uzun bir geleneği var. Belki de bir kelimenin, bir jestin, bir hareketin neleri ima edebileceğinde Proust kadar nüanslar üzerinde duran biri çıkmadı. İki misal alalım: genç bir gelin düşününüz ki, yaşlı bir generalle karşı karşıyadır. General, bu genç kızın cazibesine kapılırsa da, kız onu, kocasının ailesinin o anda hatırlayamadığı eski bir dostları olduğunu sanır. Şimdi nasıl hareket edecektir? Yine bir prenses, sadece ev sahibesine olan saygısından ötürü bir kontesin verdiği ziyafette, kimse'nin gözüne çarpmamak için nasıl hareket edecek? Proust, onların nasıl hareket edeceklerini bize anlatıyor.

Maamafih, Proust'u bir psikolog olarak en fazla ilgilen-diren yön, muhtelif şekilleri ile aşktır. Bu hikâyelerdeki aşk hemen hemen kıskançlıkla aynı anlamda. Mutluluk getirmez. İnsanlar, ıstıraba seve seve katlandıklarından aşk, onların kendilerini pençesinden kurtaramadıkları bir hastalıktır. Odetta, Gilberte ve Albertine gibi sevilen in-sanlar, kendilerini sevenlerden daha alt tabakalara men-sup olduklarından, onlara eziyet çektirmekten zevk alırlar. Onları aşka celbeden başlıca nokta budur. Homoseksüel ilişkilerde Mlle. Vinteil ve arkadaşı veya Charlus ve Morel arasındaki ilişkilerde görüldüğü gibi, geleneksel mutluluğa yer yoktur; bilakis zulüm unsurları daha da fazla göze çarpar. Aşkın dejenerelereşmemiş bir şekil, Marcel'in annesine veya büyükannesine hissettiği sevgi gibi, evlatların ebeveynlerine duydukları aşktır. Ama bu tür aşkın da marazî tarafları vardır. Nitekim, Marcel'in daha sonraki hissî istikrarsızlığını annesinin, kocasının yata-ğından ayrılarak oğlunun odasında uyuduğu geceye bağla-ması, Proust'un, Freudcü psikolojiye ne kadar yaklaştığını gösterir.

Proust'un, hatırlama ve unutma işlemi ile ilgilenmesi de psikolojik bilgisinin derinliğini gösterir. Mazi, sadece materyal olarak kaybolmakla kalmaz, aklımızdan da çıkar. Seneler sonra Gilberte'yi tekrar gören Marcel, eski aşkının zerresi kalmadığından, kadını tanımaz bile. Zaman her şeyi ortadan kaldırır, bununla beraber, zaman şuur altında öylesine gizlenmiştir ki, bir dokunuş, onu tekrar satha çıkarabilir, bir bardak çay veya bir kapının çıkardığı gıcirtı gibi. Fakat meydana çıkarılan bu mazi de, hakikat değildir. Veya hakikatın sadece bir parçasıdır, zira herkes vakıaları kendi ölçülerine göre değerlendirir. Meselâ, hakikî Odette hangisi: Marcel'in pembe elbise giymiş hanımı mı, Elistir'in, Miss Sacripant tablosu mu, Swann'm sevgili metresi mi, Swann'ın sevmediği karısı mı, yoksa

Forcheville kontesi mi? Tıpkı Marcel'in çocukken hızla giden bir arabadan devamlı değişen perspektifte gördüğü üç çan kulesi gibi -ki yazar ilk yazısının ilhamını buradan almıştır- romandaki karakterler de mütemadiyen yer değiştiriyor ve Proust, onların birbirleriyle ilgilerini seneler boyunca yazdığı yedi ciltte anlatıyor.

Hayat, Proust'un indinde, biz bu hayatı müşahade ettiğimiz zaman dahi, devamlı yer değiştiren ve kaybolan anlar, hatıralar veya hisler zinciridir. En aziz tuttuğumuz hatıralarımızın da büyük ölçüde hüzünlü anlardan oluşması elem verici. Bize, gerçek huzuru ne felsefe, ne din verebilir. Ancak sanattır ki, tecrübelerin akışını durdurur ve ıstırapı güzelliğe istihale getirir. Romandaki başlıca üç karakterin de sanatkâr olmaları tesadüflere atfedilemez. Ressam Elstir, yazar Bergotte ve müzisyen Vinteuil. Vinteuil belki de bu adamın hayatı, çok sevdiği kızının lezbiyen olduğunu anladıktan sonra, tahammül edilemez bir hal alır. Yine de, bu ıstıraplarının tesiri altında büyük musiki eserleri yaratır. Dinleyeni bir an için dahi terketmeyen tezi ile bir sonat ve büyük bir altılı. Ve bu altılının kitap boyunca duyulan yankılarıdır ki, Swann ve Marcel'e, ideal ve değişmeyen güzelliğin hakiki bir görünümünü sunar.

Yazar

Maziden Hatırlananlar'ın yazarı, kendi büyük kitabının öylesine gölgesi altındadır ki, onu kahramanı Marcel ile karıştırmak hiç de zor değildir. Paris civarında Auteuil'de 1871'de doğan Proust, tatillerini ailesinin doğduğu (Chartes civarındaki) Illiers'de geçirdi. Babası -ki Katolikti ve bir Yahudi kadını ile evlenmişti- başarılı bir doktordu. Bu ailenin büyük çocuğu, dinsiz olduğunu söylemesine rağmen ismen Katolikti, romanında, Swann'ı ele alış ve Dreyfüs meselesinden bahsedışı ile Yahudi meselesine sempati beslediğini ortaya koyar. Her zaman zayıf ve nahif biri olan yazar, dokuz yaşında iken şiddetli bir nefes darlığına yakalandı ki, sonra-

ları aslının psikomatik olduğunu gördü, bu handikabına rağmen, standart eğitimini, hatta askerlik görevini dahi tamamladı.

1890'larda, ismen Mazarine Kütüphanesi'nde çalışmasına rağmen, kendisini yazmaya, seyahate ve sosyal merdivende tırmanmaya verdi. Bu sonuncu faaliyetindeki hâmisî, onu çağının bazı tanınmış aristokratik çevrelerine takdim eden Montesquieu Kontu Robert idi. Oldukça bencil, çocuksu ve hipokondriyak şahsiyetine rağmen Proust, sevimli ve zeki bir genç olduğundan, bu çevrelerde aranan biri oldu. Proust'un hissî meseleleri -ki ekseriya annesine son derece bağıllığının neticesi idi- şiddetli nefes darlığı ve saman nezlesi şeklinde olduğu kadar homoseksüel şeklinde de ortaya çıkıyordu. Birçok kadınla kurduğu dostluk platonik olmaktan öteye geçemedi.

Ebeveynlerinin ölümlerinden sora, yarı kötürüm bir halde olan Proust, Haussman Bulvarı'ndaki meşhur apartman katına taşındı ve kendisini tamamiyle eserine adadı. Dışarıdan ses gelmemesi için çalışma odasının duvarlarını mantarla kapladı. Toz ve çiçek tohumlarının odaya girmemesi için pencereleri hiçbir zaman açılmadı, yemek kokusunun tehlikesinden sakınmak için de yemeği meşhur Ritz Oteli'nden gönderildi. Arasına, genellikle gece yarısından sonra sokağa çıktı ve sosyetik çevrelerdeki partilerden birinde şöyle bir göründü. Aksi takdirde, dostlarını odasında kabul ediyor seneler öncesi olup bitenler hakkında sorular tevcih ediyor, şu veya bu düşesin neler giydiklerini öğreniyor ve herhangi bir partide neler konuşulduğunu soruyordu. Mütemadiyen hatırlanan ve gözden geçirilen bu hatıralar -harfen olmasa da- *Maziden Hatırlananlar*'a ilham teşkil etti. Proust, hemen hemen hayatının üçte birini, üçte ikisinde olup bitenleri hatırlamak ve kaydetmekle geçirdi.

Proust büyük eserine 1907'de başladı ve ilk şekli 1912'de tamamlandı. *Swann'ın Aşkı*, bazı güçlüklerden sonra 1912'de yayımlandı. Kitabı, bir yayımevi namına okuyan Andre Gide reddetmişti. Eserinin son iki cildi, Proust öldükten sonra yayımlandı. Proust'a, 1919'da *Gelişen Fidanlık* adlı eserinden ötürü Concourt Mükâfatı bahşedildi. Nefes darlığı ve çok çalışmaktan ötürü, 1922'de öldü. Proust'un ölüm döşeğinde, yazar Bergotte'nin nasıl öldüğünü dikte ettirecek kadar kuvvetli ve azimli olduğu söylenir.

Dünya Nimeti

(Markens Gröde)

Yazan

Knut Hamsun

(1859-1952)

Başlıca Karakterler:

Isak: Sallenraa'nın sahibi; kolay kolay heyecana kapılmayan az konuşan çalışkan bir köylü; toprağına bağlı.

Inger: Isak'ın karısı. Kocası gibi gösteriştten hoşlanmayan bir kadın; bir hastalık neticesinde dudağı yarık kalmıştır.

Elseus: Isak'ın büyük oğlu; yerinde duramayan, çiftlikten hoşlanmayan, yarı şehirlileşmiş bir genç.

Silvert: Isak'ın küçük oğlu; çalışkan, iyi huylu bir çiftçi çocuğı.

Os-Anders: Göçebe bir Lapp işçisi.

Oline: Isakların ve diğerlerinin ev işlerine bakan kadın; kıskanç, kavgacı, dedikoducu.

Geissler: Bölgenin Lendsmen'i yani şerif muavini; yerinde duramayan, kendisine güvenen planlar ve spekülasyonlarla ilgili bir adam.

Brede Olsen: Breidablick'in sahibi. Elinden her iş gelen, fakat etkisiz ve yumuşak biri.

Heyerdahl: Geissler'den sonra lendsmen olur. Küçük bir katiplikten bu işe getirilmiştir.

Fru Heyedahi: İleri fikirlere sahip bir feminist.

Axel Ström: Maanelend'in sahibi.

Barbro: Axel'in karısı, Brede'nin kızı; şehir hayatı, kızın sadeliğini bozar.

Sivert Amca: Inger'in yaşlı bir akrabası; zengin biri olduğu söylenir.

Jensine: Demircinin kızı, Sellenraa'da hizmetçi.

Aron Aronsen: Bölgede bir dükkan açan bir spekülâtör.

Gustaf: İsveçli bir maden işçisi.

Rebecca: İsak ve Inger'in en küçük çocukları.

Andressen: Aronsen'in baş kâtibi.

Hikâye:

Dünya Nimeti, Kuzey Norveç'in ıssız bölgelerinde geçer; hükümet, çalışkan ve azimli her çiftçiye burada toprak verir. Sağlam yapılı, az konuşan ve basit düşünceli İsak adında bir çiftçi, kendi çiftliğini kurmak için bölgeye gelir. Zamanla kendi hayatını paylaşacak bir kadın bulur ve evlenir. Inger adındaki bu kadın, kendisi gibi basit bir köylüdür ve bir hastalık sonunda dudağının yank kalması yüzünden daha önce kendisiyle evlenecek erkek bulamamıştır. Beraberce, küçük bir çiftlik kurarlar; ilkin bir inekleri, ardından bir atları olur; daha sonra bir at arabasına, çiftlik eşyasına ve hatta lüks eşyaya sahip olurlar. Sellenraa dedikleri bu yer, kendilerine yeterli, zengin bir çiftlik haline gelir.

Inger'in sıhhatli çocuklar olarak gelişen Eleseus ve Siverd adında iki erkek çocukları vardır. Üçüncü çocukları bir kızdır. Fakat onun da dudağı, anasınıninki gibi yarıktır. Inger, bunun kendisine neye mal olduğunu gayet iyi bildiğinden henüz on dakika yaşamadan kızını boğarak öldürür ve İsak'a söylemeksizin gömer. Oline adındaki dedikoducu bir kadın, hadiseyi meydana çıkarır ve Inger, Trondhjem'de bir hapishaneye gönderilir. Kadın burada senelerce kaldıktan sonra evine döner. Fakat şimdi, hapiste geçirdiği yılların tesiri altında epeyce dejenere bir kadın olmuştur: Suçlularla cinsî ilişkiler kurduğu için değil, daha başka yollarla. Hapiste okuma ve yazma, şehir elbiseleri giymesini öğrenen Inger, artık Sellenraa'daki hayatı öylesine basit bulur ki, hapishane hayatının daha iyi olduğunu söyler. Ve senelerce, çiftlikte huzursuz bir hayat geçirir. Maamafih zamanla çiftliğin sakin hayatına yeniden alışır.

Medeniyet, tedricen buraya da gelir. Başka çiftlikler kurulur; şimdi Sellenraa ile en yakın köy arasında sekiz ile on çiftlik vardır. Dağlar arasından telgraf hattı çekilir. Ardından, bölgede bakır keşfedilir. Ve Isack, çiftliğinin bir kısmını, mahallî bir madenciye, binlerce kronere satar. Fakat bu yenilikler, Isak'ın çiftliğini geliştirmesine ve çalışmasına engel teşkil etmez. Yalnız büyük oğlu, huzursuzluk duymaya başlar ve Bergen'de bir mühendis yardımcısı olarak çalışmak üzere babasının çiftliğinden ayrılır. Orada şehir hayatını benimser, baston kullanır ve tiyatrolara gider. Babası, tekrar çiftliğe gelmesi için, onu ikna etmeye çalışır, ama oğlunun bir çiftçi olamayacağını iyice anlayınca Eleseus'a şehirde bir dükkânı satın alır. Eleseus, bir müddet için dükkânını geliştirmeye çalışır, fakat iyi esnaf da olamayacağını anlar, dükkânını satar, Amerika'ya göç eder. Kardeşi Sivert ise, babasının işini devam ettirir.

Romanın ikinci derecedeki planı, Isak'ın komşularını ele alır: Bunlar arasında, Isak'ın geçtiği tecrübelerden geçmiş ise de, işinde onun kadar başarılı olmayan Axel Ström de vardır. O da toprağı temizler ve Barbro adında bir kadınla yaşamaya başlar. Barbro, daha önce şehirde yaşamış ve bu hayatın kötü taraflarını kapmıştır. Eleseus bir ara babasını ziyaret ettiği zaman, bölgede bir şehirliyi en iyi Barbro'nun temsil ettiğine inanır ve ona kur yapar. Fakat kadın Axel'den hamile kalmıştır. Ve ona bağlı kalmamak için, Inger'in yaptığı gibi, çocuğı öldürür. Başkalannın hayatına burnunu sokmaktan büyük zevk alan Oline, bunu da meydana çıkarır. Yargılama sonunda, Barbro beraat eder. Sonunda -gidecek başka yeri olmadığından-Axel'e döner ve onunla evlenir.

Roman, kesin bir şekilde sona ermez. Eleseus gider. Axel ve Barbro evlenirler. Isak ve Inger yaşlandıklarından çiftliği şimdi Siver yönetir. Sellenraa'daki hayat iyi bir hayattır. Bu hayat hakkında nihaî hükmü, Siver'e söylediğı sözlerle Geisseler şöyle belirtir:

"Silvert, beni dinle: Halinden memnun ol! Yaşamını ve inanmanı gerektiren her şeye sahipsin. Dünyaya geldin, başkalarına hizmet ettin; yeryüzünün sana ihtiyacı var. Evet, senin yaşamın gerek. Sen, hayatın devamını temin ediyorsun. Nesilden nesile, hayat devam ediyor, hayat yeniden başlıyor. Ve sen öldüğün zaman, yeni nesiller bu hayatı devam ettirecek. Ebedî hayat bu demektir. Senin bundan yararın ne? Herkese yönelmiş saf ve temiz bir hayat. Yaşadığın hayat, sana bunu kazandırıyor."

Eleştiri

Tezinin ağırbaşlılığı ve ana unsurundan ötürü, *Dünya Nimeti*'nin esatirî bir roman olduğu söylendi. Romanın kahramanı Isak, toprağa bağlı, sıhhatli, çok konuşmayan, muhtelif konular hakkında hemen kesin bir şahsiyete sahip olmayacak kadar ilkel bir insandır. Ama onun bu basitliğinde, belki Âdem'in cennetten kovulmadan önce gösterdiği temelli bir değer ve asalet görülür. Onun da Cennet Bahçesi var: Temizlenerek, işlenerek, verimli çiftlik haline getirilecek allemennig'ler ve tabiat arasında iki taraflı bir işbirliğidir ki, bunun meyvası da Sellenraa'dır. Kitabın isminden de anlaşıldığı gibi, hikâyenin temel tezi toprağın işlenmesidir.

Eğer kitapta bir kötülük varsa, bir tek kişi değil, bu kuvvettir; şehirdir. Bergen veya Trondehjem'dir: Geniş bir mânâda ele alındığında, çağımızın bütün temayülleri, insanı kökünden uzaklaştırıyor, yaşadığı toprağa küstürüyor. Şehirlerin kültürü insanoğluna huzur vermez. (Eleseus, şehirde bir iş tutamaz.) Verimli olmaktan ziyade patlayıcıdır (şehir faaliyetlerinden biri, çiftlik değil madenciliktir). Değer hükümlerini sahteleştirir veya düşürür (Barbro'nun için için eğlenceli bir hayatı rüyasında görmesi); insanları gösterişli hayat sürmeye sevkeder (Eleseus'un, şemsiye sapını baston olarak kullanması; Fru He-

yerdahl'm mahkemedeki nutku). Barbro, bu değerlerin tesirinde kalmıştır ve bunun için de en zalim insan olur; fakat Eleseus, Aronsen ve diğerleri de bu mikroba bulaşmışlardır.

Temelinde bir toprak adamı olduğundan, Irger, temiz kalplidir. Doğru, kendi çocuğunu öldürür. Fakat bunu, kendi haline acıdığı için yapmıştır. Öte yandan Barbro, yüklenmek istemediği sorumluluktan kurtulmak için aynı suçu işler. Hapiste geçirdiği yıllar zarfında, Inger'in kafasına bir sürü modern fikirler girer ve bu fikirler, kısa bir zaman için huzursuzluk yaratırsa da, zamanla hayatını yeniden Isak'a bağlar.

Hamsun'un bu kitabında ileri sürdüğü değerler sistemi, doğrudan doğruya, romantik hareketin ilkelliğinden çıkıyor, Isak belki asil bir vahşî değil, onun, Wordsworth'un şiirlerindeki Micheal ve Cumberland Dilencisi ile çok müsterek noktaları var. Bütün karakterler basit, sıhhatli, sağlam, kendilerine güvenen insanlardır. Cemiyetten uzak olarak sürdürdükleri hayatları sonucu, babaerkil bir vakara erişirler. Isak öylesine zaman tanımayan bir insandır ki, ilkin, onun tarihî köklerini ele verecek ipuçları elimizde değildir. O tarihin herhangi bir çağında yaşamış olabilecek bir insan misâli. Ancak telgraf ve hasat makineleri hakkında yazılanları okuduğumuz zaman, Hamsun'un kendi çağından bahsettiği modern insanın karşılığı huzursuzluklar üzerinde durduğunu anlıyoruz. Gerçekten de kitap, bütün ilmî ve modern kültürünün getirdiği değerler hakkında şüpheler ortaya koyuyor. Öyle anlaşıyor ki, Hamsun, telgraf, maden makineleri ve feminizm dünyasının geçici olduğunu söylemek istiyor. Ancak, Isak ve Inger'in dünyaları devamlıdır.

İş adamı Geissler'in bu resimlerdeki gerçek yerini bulmak zor. İki kamp arasında bir yerde duruyor. Bir kökün bulunmayışı kadar faaliyetleri de onu, modern sömü-

rücülerin safına itmekte. Öte yandan, Isak'a sempati besliyor. Silvert'e kır hayatını överken söylediği son sözleri, daha basit bir hayatın rüyasını gören bir şehirlinin hassaslığından fazla bir şeyler anlatmak istiyor. Onun bu sözlerine de ciddi hükümler var. Hamsun -hikâyedeki belâgat sahibi birkaç kişiden biri olan- Geissler'i, kendisinin sözcüsü olarak seçer.

Romanın üslûbu üzerinde bilhassa durmamız gerekiyor. Hamsun, köylüler hakkında yazmıyor; sanki onlardan biri imiş gibi basit bir üslubu benimsiyor. Ve karakterlerini uzaktan müşahade eden biri olarak değil, karakterlerinin konuştukları gibi yazıyor. Meselâ, şu pasajı ele alalım:

“Hayret uyandırıcı bir çocuk! Isak, Jacob ismini tercih ederse de, oğlunun Siverd diye hitap edilmesine itiraz etmiyor. Inger, zaman zaman doğru şeyler söyleyebilir. Eleseus adı, bölgedeki bir papazın adı örnek tutularak verildi ve bu iyi bir isimdi; fakat Sivert adı, amcasının adından geliyor. Hali vakti yerinde olan bu adam, bölgenin veznedarı idi, adını paylaşacak, ne karısı ne de çocuğu vardı. Çocuğa onun adını vermekle gayet iyi hareket ettiler.”

Buradaki düşünceler tamamıyla Isak'ındır: Bir çeşit dahilî monolog. Isak'ın konuşmaları çok defa h'mm ve ho gibi sözlerle sınırlanmış olmasına rağmen, bu tür pasajlar, karakterleri tanıtmanın faydalı bir şeklidir. Bir başka yerde üslup yolu ile karakter takdimi, Fru Heyerdahl'ın, Barbro'nun muhakemesindeki nutkuna dönüşür. Lendsmen'in karısı, dişilikten ve zarafetten uzak bir kadın olduğundan, aşikâr ki, Hamsun ondan nefret eder. Kadının nutku, bir sokak hatibinin veya broşür yazarının sözlerini hatırlatan klişelerle dolu. Bu kadın hakkındaki hükümlerimizi bilhassa onun üslûbuna göre veriyoruz.

Bazen hafif bir mizah hikâyeyi parlatıyor. Bunu, çiftliğinde gelişmeler yapan Isak'm hafif gururunda veya Inger'e hediye getirdiği zaman, hasad makinesinin parçala-

rını biraraya getirdiğinde görüyoruz. Bilhassa mizahî bir pasajda, Isak gününü, bir kaya parçasını yerinden oynatmaya çalışmakla geçirirken, Inger kocasını hayranlıkla seyrederek. Isak da bundan gizli bir memnuniyet duyar. Taş nihayet yerinden oynatıldığı zaman, toprağa gömülü kısmının oldukça düz olduğu anlaşılır.

Isak, gururla, “Kapı yapmak için iyi bir taş.” der.

Inger, bu basit yaratık, der ki: “Nereden biliyorsun! Onu nasıl kullanacağını nereden biliyorsun?”

“H’mmm.” der Isak. “Sen benim burasını boşu boşuna mı kazmış olacağımı sanıyordun?”

Bu, sevimli, tam olarak belirtilmemiş bir çeşit mizah. Onda hiçbir kötülük yok ve bazı küçük gösterişlerden ötürü de biz Isak’ı daha fazla seviyoruz. Fakat kitap hakkındaki nihaî hükmümüzü verirken, Isak’ın komik değil, kahraman olduğunu görüyoruz. Eleştiriciler bilhassa, kitabın ilk ve son pasajlarında berrak bir gökyüzü, dağlar ve verimli toprak fonu üzerinde gösterilen Isak’ın vakarına dikkat ettiler. Isak, sadece bir adam değil, diğerleri için bir örnektir. Toprağı işleyen biridir. Adamdır.

Yazar

Knut Hamsun, merkezi Norveç’te Gudbrandsdal’da doğdu. Ailesi küçük toprak sahibi idi. Hamsun adı gerçekte, ailenin ecdadından kalan çiftliğin adı idi. Hemen hemen resmî hiçbir eğitimden geçmedi ve bu konuda daima eziklik hissetti. Dört yaşında iken, ülkenin kuzeyindeki Lofoten Adalanna gitti. Haşın, hatta vahşî bir adam olan amcasının yanında çalıştı. On yaşlarında iken dükkân çıraklığı, gezgin satıcılık, ayakkabıcı çıraklığı, şerif muavinliği ve öğretmenlik yaptı. Yirmi yaşına gelmemiştik ki, birçok hikâyesi yayınlandı.

Hamsun, bir delikanlı olarak, üniversiteye girmek üzere Kristinia’ya (Oslo) geldi, fakat aynı anda hem çalışmanın, hem de, yazmak ve geçimini temin etmenin güç olacağını gördü. Gazetecilikten yol işçiliğine kadar birçok işte çalıştıktan sonra, 1882’de Amerika’ya göç etti. İskandinav asıllı Amerikalılar’ın yaşadıkları Wisconsin ve Minnesota eyaletlerinde

kaldı, yine muhtelif işyerlerinde çalıştı ve yazdı. Bazen de konferanslar verdi ve bir Protestan papazının yardımcılığını yaptı. Vereme yakalanmış olduğunu sanarak, 1884'te Norveç'e döndü. Burada iş bulamayınca, tekrar Amerika'ya gitti ve 1886'dan 1888'e kadar Chicago'da tramvay biletçiliğinden balıkçılığa kadar çeşitli işlerde çalıştı. Bütün bu işlerden kazandığı tecrübelerle 1889'da, Amerika'nın materyal değerlerine şiddetle hücum eden bir kitap yazdı: *Modern Amerika'nın Kültürel Hayatı*.

Kısa bir müddet sonra, yine tecrübelerine dayanarak yazdığı (1890) *Açlık (Sult)* adlı kitabı ile birdenbire şöhrete erişti. O andan itibaren Hamsun, velûd bir yazardı, düzinelerle roman, hikâye, piyes ve şiir kitapları yayınlandı. *Dünya Nimeti* (1917) adlı kitabı muhtelif dillere çevrildi ve kendisine 1920 Nobel Mükafatını kazandırdı.

Hamsun'un siyasî düşünceleri Norveçliler'i utandırıyor. Birinci Dünya Harbi'nde, açıktan açığa Almanlar'ın tarafını tuttu. İkinci Dünya Harbi'nde, Naziler'in Norveç'i işgal etmelerini alkışlayan yegâne Norveçli yazar o idi ve 1943'te de Hitler'le görüştü. Bunun üzerine, binlerce ve binlerce Norveçli, Hamsun'un senelerce sakladıkları, tekrar tekrar okudukları kitaplarını geri gönderdiler. Hamsun, 1945'te, karısı ile birlikte, Almanlar'la işbirliği yapmakla itham edilerek tevkif edildi ve şahsî mülkünün büyük bir kısmına el konuldu. Yaşına hürmeten, hapishaneye değil, bir akıl hastanesine yatırıldı. Hamsun 1952'de öldü.

Hamsun'un Almanlar'a niye bu kadar sempati beslediği hakkında muhtelif yorumlar yapıldı. Bazıları onun bunadığını, bazıları da gençliğinde kendisini aç bırakan Norveç ve Amerika'dan öç aldığını yazdılar; yine bazılarına göre, *Dünya Nimeti*'nin romantik ikelliği, anti-liberal ve anti-entelektüeldir. Bu da onu Nazilerle aynı safa koyar. Maamafih, Hamsun'un 1940'da yaptıkları, 1917'de yazdığı romanı okumamıza engel teşkil etmemeli. Roman, müellifinden daha büyüktür.

Dünya Hayali

(Christian Wahnschaffe)

Yazan
Jacob Wassermann
(1873-1934)

Başlıca Karakterler:

Christian'ın Ailesi

Aibrecht Wahnschaffe: Christian'ın babası; zengin bir Alman sanayicisi.

Frau Wahnschaffe (Aidolon): Albercht Wahnschaffe'nin büyük oğlu; yakışıklı cazibeli ve şımartılmış bir genç.

Wolfgong Wahnschaffe: Christian'ın kıskanç erkek kardeşi.

Judith Wahnschaffe: Christian'ın kız kardeşi; şımarık ve bencil bir kız.

Felix Imhof: Judith'in ilk kocası; aslı bilinmeyen zengin bir iş adamı.

Edgar Lorm: Judith'in ikinci kocası; tanınmış bir aktör.

Letitia'nın Ailesi

Febronius: Çocuksuz bir asilzade Crammon'un arkadaşı.

Else von Febronius: Karısı; Letitia'nın annesi.

Letitia von Febronius: Else von Febronius ve Crammon'un müsrif, eğlenceye düşkün, cazibeli kızları.

Bernard Gervasius von Grammon: Yüksek ölçüde zevk sahibi, orta yaşlı bir bekâr; Christian'ın yakın bir arkadaşı.

Countess Brainitz: Letitia'nın halası; önceleri aktristi.

- Hilde Stojenthin:** Letita'nın teyzesi; bir hâkimin dul karısı.
Stephen Gunderam: Letita'nın ilk kocası; Arjantinli bir Alman.
Georgette ve Christina Gunderam: Letita'nın ikiz çocukları.
Egon Rochlitz: Letita'nın, Stephen'den boşandıktan sonra nişanlandığı genç.

Diğerleri

- Miss Aglaia:** Crommon'un ev işlerine bakan bir akrabası.
Ivan Michailovich Becker: İhtilâlcı bir Rus.
Bradshaw: Zengin bir Amerikalı.
Jean Cardillas: Bir Fransız maliyecisi.
Adda Castillo: Christian'ın hayranlık duyduğu bir aslan terbiyecisi.
Miss Constantine: Crommon'un ev işlerine bakan bir akrabası.
Grand Dük Cyril: Rus Çarlık ailesinin bir mensubu; Eva Sorel'in sevgilisi.
Karen Engelschall: Christian'ın himayesine alarak baktığı bir fahişe.
Dul Engelschall: Karen'in annesi; tamahkâr bir falcı.
Niels Heinrich Engelschall: Karen'in metelik etmeyen zalim erkek kardeşi.
Cornelius Ermelang: Şair, Eva Sorel'in çevresindekilerden biri.
Mile. Sinaide Gamaleja: Prens Szilaghin'in metresi.
Willibald Girke: Özel bir dedektif.
Gisevius: Christian'la oturan bir işçi.
Herr von Grunow-Reckenhause: Brandenburglu bir asilzade; Bothovon Thirgen'i büyük babası.
Stephen Gunderamların Ailesi: Babası Gottlieb, bir avukat; annesi Dona Barbara; erkek kardeşi Ricardo, Paolo ve Demetrius; kız kardeşi Esmeralda; Eleutheria adındaki bir hastabakıcı.
Moll Gutkind: Michael Hoffman'ı barındıran bir fahişe.
Heinzen: Hastaları iyileştirme gücüne sahip bulunduğu iddia edilen kötürüm bir makinist.
Joachim Heinzen: Heinzen'in oğlu; Niels Engelschall'ın aptal bir arkadaşı.
Emmanuel Herbest: Lorm'un menaceri.
David Hoffman: Parasız bir gezgin satıcı.
Ruth Hoffman: On altı yaşındaki kızı.
Michael Hoffman: Ruth'un erkek kardeşi.
Roderick Kroll: Albecht Wahnschaffe'yi öldürmeye çalışan bir işçi.
Frau Kroll: Karısı.
M. Labourdemont: Eva Sorel'in sekreteri.

Lamprecht: Michael Hoffman'ın bir öğrencisi.

Dennis Lay: Zengin ve maharetli bir İngiliz.

Beatrix van Leer: Flemanlı heykeltıraş bir kadın.

Leotad: Eva Sorel'i iğfal etmeye çalışan bir papaz.

Kont Maidanoff: Ashnda Büyük Dük Cyril.

David Markuse: Bir mücevheratçı.

Alfred Meerholz: Christian'ın arkadaşı; bir otomobil kazasında ölür.

Friederich Pestel: Letita'ya tutulan bir deniz subayı.

Angiolina Prafti: Christian'ın hayranlık duyduğu bir İtalyan köylü kızı.

Lucas Rappard: Eva Sorel'in bale hocası.

Susan Rappard: Eva Sorel'in arkadaşı.

Ribbeksler: Amadeus'un patronları.

Isolde Schirmacher: Christian'ın oturduğu binadaki bir komşusu.

Joanna Schöntag: Viyanalı bir bankacının Christian'a âşık kızı.

Eva Sorel: Tanınmış bir dansöz. Önceleri parlak ve zarif bir kadındır; başarı ve zenginlik başına vurur, dejenereleşir.

Randolph von Stettner: Christian'ın arkadaşı; düello etmektense subaylıktan istifa etmeyi tercih eder.

Fraulein Stöhr: Kontes Brainitz'in nedimesi.

Stübbe: Christian'ın oturduğu binada yaşayan bir sarhoş.

Prens Fyodor Szilaghin: Büyük Cyril Dükü'nün dejenere bir genç arkadaşı.

Marquis Vincente Tavera: Bir İspanyol diplomatı.

Botho von Thürgen: Christian'ın ruhî tesirinde kalan Westphalianlı bir asilzâde.

Dr. Voltolini: Bir hekim.

Amadeus Voss: Christian'ın bir arkadaşı; dinî bir yobaz; sefaletin bük-tüğü bu adam Christian'ın iyi vasıflarını kıskanır.

Dietrich Voss: Amadeus'un erkek kardeşi; sağır ve dilsiz.

Walpurga: Voss'un himaye ettiği bir fahişe.

Weikhardt: Bir ressam.

Franz Lothar von Westernach: Crammon'un bir arkadaşı; bir diplomat.

Clementine von Westernach: Kız kardeşi.

Prens Alexis Viguniewski: Eva Sorel'in arkadaşı.

Andrei Gabrilovich Yaminski: Bir Rus bilgini; Eva Sorel'in bir sevgilisi.

Katherine Zöller: Genç bir kız.

Hikâye

Dünya Hayali, beynelmilel ve sosyal huzursuzluğun baş gösterdiği bir zamanda, 1905'lerde geçer. Bu seneler, üst sınıflar için, yirminci asır teknolojisinin yarattığı bolluk ortasında, maziden tevarüs ettikleri feodal imtiyazların zevkini çıkardıkları bir çağıdır. Romanın kahramanı Christian Wahnschaffe, bir Alman çelik milyonerinin oğludur; annesi tarafından şımartılmış, yüksek zevklere sahip bir gençtir. Genç, yakışıklı ve cazibeli biri olmasına rağmen, soğukçasına bencildir, kendisini çevresindekilerden uzak tutar. Kendi otomobilindeki bir arkadaşı öldüğü veya (bir sirkte çalışan) metresi bir aslan tarafından parçalandığı zaman, âdeta hiçbir şey olmamış gibi hareket eder, her çeşit sefalet ve mutsuzluk onu tiksindirir. Onun en parlak başansı, yarım milyon marklık bir elmas taşı hediye ettiği Eva Sorel adındaki bir dansözün kalbini kazanmasıdır.

Christian, tedricen bencil ve kapalı bir hayat sürdürdüğünü idrak eder. Gözlerinin açılmasında bilhassa iki kişinin büyük rolü olur. Kendisini ihtilâl adamış Ivan Michailovich Becker adında bir Rus ihtilâlcı ve kendisinden daha talihli olanlar derinden derine kıskanan Amadeus Voss adında fakir ve hoşagitmeyen bir Amerikalı. Christian'ın, günahlarının kefaretinin ödemek için giriştiği ilk teşebbüsler oldukça gariptir. Voss'a fazla miktarda para verir; fakir bir işçinin kansına elmas bir yüzük takdim eder, inanılmazcasına yüksek fiyat ödeyerek satın aldığı birkaç araba balığı nehir kenarındaki fakir halka dağıtır. Bu jestlerin pek bir faydası olmaz: Voss bir kumarbaz olur, kadın parasını ahmakça harcar ve balık kokusu Christian'ı hasta eder.

Christian, zamanla kendi görevinin ne olduğunu anlar. O, pratik bir reformcu veya hayırsever olamaz. Onun görevi, fakirlerin hayatını paylaşmak, şahsî nüfuzunu kullanarak onlara yardımcı olmaya çalışmaktır. Skandala uğramış ailesinin ve Bernard von Crammon adındaki eski bir dostunun şiddetli iti-

razlarına rağmen, gelirinin büyük kısmından vazgeçer. Şatosunu satar ve Berlinli fakirlerin oturdukları bir binaya taşınır. Çevresine yararlı olabilmek için tıp fakültesine girer fakat, tıbbî hizmet için de para alamayacağını bilir.

Bu sırada, hayatına iki kadın girer. Biri, onun oturduğu binada, erkek kardeşi Michael ile beraber kalan Ruth Hoffman adında bir Yahudi kızıdır. Bu nazik ve sevimli kızcağız, diğer-kâm tutumu ile çevresindekilere mutluluk dağıtır. Diğeri, Christian'ın, bir birahane de rastladığı Karen Engelshall adında bir fahişedir. Kadını, jigosunun tokatlarından kurtarıp, başını koyacağı bir yer bulur, hatta bir ölçüde lüks dahi temin eder. Sanki amatör bir psikolog veya sosyal bir hizmetkâr imişçesine kadınla konuşur, bütün mazisini anlatmasında ısrar eder. Bu devreler, bilhassa şifa verici değildir. Zaman zaman, kadına kendi hayatından bahseder ve onun, kadınla olan ilişkisinin en beşerî tarafları da bu anlardır.

Karen'in, Niels Heinrich adında zalim bir ağabeyi vardır. Bir ara, şehvet dolu gözlerini Ruth Hoffman'dan ayırmaz, kızı elde etmek için her çareye başvurur. Bir gün kızı, kendisiyle bodruma gelmeye ikna ederek iğfal eder ve öldürür. Suçu ahmak arkadaşısı Heinzen'e yükler. O zamana kadar, dedektiflikle ilgili hiçbir şey yapmayan Christian şimdi kendisini, gerçeği meydana çıkarmaya adanır. Bilhassa üstün feraseti ile Karen'in kardeşinin, hakikî katil olduğunu meydana çıkarır. Nihayet, katili öylesine pişmanlık duyduğu bir hale getirir ki, Niels suçunu itiraf eder. Heinzen serbest bırakılır.

Christian'ın ailesine gelince, oğullarının yaşadığı sosyal çevreler kendilerini öylesine dehşete düşürür ki, onu bir akıl hastanesine yatırmayı düşünürler. Christian, onları bu zahmetten kurtarıp; gözden kaybolacağını söyler. Gerçi zaman zaman onun, Alman maden kasabalarında, Doğu Londra'da ve New York'un Çin mahallesinde yaşadığına dair şâyialar çıkıyorsa da, Christian'ın bundan sonraki hayatını kesinlikle bilemiyoruz. Onun hatırasını birkaç eski arkadaş, bilhassa yaşlanmakta

olan ve yüksek zevklere sahip Crammon yaşatmaya çalışır. Ama onun, hatıralarında yaşattığı Christian, daha iyi bir cemi-yet yaratmak için bir aziz gibi, bir tarik-i dünya gibi yaşayan Christian değil, önceki yakışıklı, bonkör, cazibeli genç Christi-an'dır.

Eleştiri

Eğer iyi niyetliler bir kitabı, karanlıklarda kaybolmak-tan kurtaracaksa, *Dünya Hayali*'nin ölümsüzlüğe erişmiş olması gerekir. Besbelli ki bu roman, Dostoyevski'nin Rus edebiyatı için yaptığını, Alman edebiyatı için yapmaya çalışıyor. Kitap, plan ve fikirleriyle, Rus tarzını çok andırıyor: Uzun, yaygın, çok sayıda karakter ve birbirleriyle karışmış birçok plan. Gerçekte, romandaki müteaddid sahneler Rusya'da geçiyor: Mütemadiyen fesat planları hazırlayanlar, güruhlar ve fevkalâde netameli büyük düğ. Romanın kahramanı, modern elbiselere bürünmüş bir İsa, Prens Myskin ve Alyosha Karamzov'un beraberce örüldükleri bir karakter. Christian'ın, kötülüklerle mücadele etmek için kötülüklerin bulunduğu yerde yaşamasını, cemi-yetin en alt tabakalarındaki insanlarla haşır neşir olma-sını Dostoyevski her halde çok iyi anlardı. Nihayet, Niels ve Christian'm pişmanlık duyguları içinde, diz çökerek birbirine affetmeleri bize, Dimitri önünde eğilen papaz Bossima'yı veya Sonya önünde diz çöken Raskolnikov'u hatırlatıyor. Bunlar, tamamen Rus jestleri ve tamamen gayri-Alman.

Wassermann'a, bu romanı için ilham veren ikinci kaynak, romanda bir leitmotiv gibi daima görülen, Assisi Azizi Francis olduğuna şüphe edilemez. O da, Christian gibi, varlıklı bir ailenin üzerinde titredikleri bir çocuk idi. Sefalet, tevazu, bekâret ve iyi işleri için dünyevî hayatı ve ailesini reddetti. Wassermann, Christian'ın şefkat ve nezaketi üzerinde bilhassa durur ki, bunlar, aynı zamanda Aziz

Francis'in de özellikleri idi. Romanda, muhtemelen Buda'nın da etkisi vardır. Wassermann, romanını yazdığı sıralarda Buda'nın hayatını okuyordu.

Wassermann, kısaca, yirminci asrın kıyafetine bürünmüş bir aziz resmi çizmek istedi. Bu azizin öylesine modern düşünceleri vardır ki, artık Allah'a dahi inanmaz. Christian adı, Bunyan'ın kahramanı gibi, özellikle semboliktir. Maamafih, bir aziz olarak, biraz soğukça ve uzak görünüyor. Titizliğini hep muhafaza eder ve hayırseverlik işlerini de sevgiden ziyade görev hissi ile yaptığı anlaşılır. Christian'ın, insanların kalplerine girmek için fevkalâde güçlere sahip olduğuna inanmamız isteniyorsa da, davranışlarında inandırıcı değildir. Meselâ bir defasında, yaptıklarına nedamet getirmesini istediği fahişe Karen, sahip olmayı istediği yegâne şeyin, Christian'ın annesinin taktığı ve bütün Almanya'da ondan daha iyisinin bulunmadığı inci gerdanlık olduğunu söyler. Christian, bu gerdanlığın Karen'in moralini düzelterceğini, kendi kelimeleriyle, "bir tazminat sembolü, bir ahlâkî denge" olacağına inanır. Annesine, inci gerdanlığı ödünç vermesini ister. Oğlunun bu halinden dehşete düşen kadın, yüzünde okunan hayret ve şaşkınlıkla gerdanlığı Christian'a uzatır. Wassermann'm, en düşkün beşerî yaratıkların dahi, haysiyetlerine hürmet edildiği takdirde kurtarılabilceğini göstermek istediği apaçık. Bununla beraber, Christian ve ailesi için ruhî bir yük teşkil eden gerdanlığın, Karen'in annesi ve ağabeyini hırsızlığa teşvik edeceğinden, Karen'in indinde nasıl bir zarafet timsali olacağını anlamak güç.

Bu gerdanlık hâdisesi, teatral jestleri, melodramı, ahlâkî iddiaları ile, büyüklük vaadeden bu kitabı gölgeleyen yönlerden biri. Başka bir misal verelim: Dansöz Eva Sorel, mesleğinin ilk yıllarında, Leotade adında genç bir papazın şehvet duygularını kabartır. Kendisini, harap bir kulede papazla beraber bulan kız, kulenin tepesindeki korkuluk

duvarına kadar çıkar. Papaz, kızın altındaki basamaklarda çömelir; Bir adım daha atarsa, kızın intihar edeceğini bilir. Bu gergin durum saatlerce devam eder. Nihayet Papaz Leotade, yüzüstü yere kapanır, dua eder ve yerinde bir hareketle, sessizce oradan ayrılır. Bu tür sahneler, onsekizinci asrın gotik romanları için zevk verici, ama yirminci yüzyıl için çok fazla.

Wassermann'ın sosyete hayatını anlatan sahnelerde de, aynı şekilde gerçeklerden uzaklaşıldığını görüyoruz. Çok zenginlerin nasıl yaşadıkları hakkında bilgili olduğu bizi hiçbir zaman ikna edemiyor. Onun, lüks hayatı anlatan sahneleri, fakir bir çocuğun engin muhayyilesinde yaratılan bir hayatı andırmakta.

Dünya Hayali'nin planı hem gevşek, hem rahatlık verici. Kitapta çok sayıda karakter var, hepsi şu veya bu şekilde birbirini tanıyorlar veya onların hayatları, Christian'ın hayatı ile ilişkili. Kitaptaki sahnelerden birinde Christian'ın, kız kardeşi Judith'in iki defa nasıl evlendiğinin hikâyesini okuyoruz. Başka bir zaman, Eva Sorel ile Rusya'ya gidiyoruz. Kadın, ihtilâlciler bir gürûh saraya hücum ettiği zaman öldürülür. Sevimli bir dünya adamı olan Bernard von Crammon'a ve kızı Letitia'nın talihsizliklerle dolu evlilik maceralarına çok uzun yer veriyor. Ekserisi ana plandan daha ilgi çekici ve inandırıcı olan bu zengin materyal, okuyucunun canını sıkmıyor. Yine de Wasserman, 1932'de kitabından bazı pasajları atarak ve yapıyı darlaştırarak yedide bir kadar kısaltılmış şeklini yayınladı. Mükâlemelerdeki süs kaldırılmıştı. Fakat her iki şekli altında da, roman bir şaheser değildir. Sadece bir şaheser yaratılabilecek malzeme vardır.

Yazar

Kitabından da sık sık anlaşıldığı üzere, Wacob Wassermann'ına karşılaştığı başlıca meselelerden biri, Hristiyan dünyasında bir Yahudi olması idi. *Dünya Hayal*'inde, Michael Hoffman'ın çektiği ıstıraplar, çocukluğunda çirkin bir Yahudi düşmanlığı ile karşılaşan ve Hitler iktidara geldikten bir sene sonra ölen yazarın bizzat geçirdiği tecrübelerdi. Wassermann, Güney Almanya'da Nürnberg civarında doğdu. Babası, iflâs etmemek için devamlı mücadele eden başarısız bir iş adamı idi. Dokuz yaşında iken annesi öldü; üvey annesi, haşın ve kendisine sempati beslemeyen bir kadındı. Yazılarını yırttığından veya yaktığından, Wasserman ay ışığında pencere kenarında oturarak gizliden gizliye yazıyordu.

Wassermann, on altı yaşına geldiği zaman, vantilatör imal eden amcasının yanında çalışması için Viyana'ya gönderildi. Bu işi sevmeyi ve kaçtı; ailesi tarafından hayatta bir iş tutamayacak, beceriksiz bir insan olarak nitelendirildi. Ardından gelen birkaç yıl zarfında gayesiz, aylak bir hayat sürdü, asker oldu, bir sürü işte çalıştı ve dinî inanışlarından ötürü, bir defasında da işinden çıkarıldı.

Bazen, karnını doyurmak için köy çocuklarına masal anlatıyordu. Nihayet, gazeteciliğe başladı, yazarların ve editörlerin dikkatini çekti. Hikâyelerinden ve şiirlerinden bazıları *Simplicissimus* adındaki mizahî dergisinde yayınlandı. Ardından editör olarak çalıştı. *Zirndorf'un Yahudileri* adlı kitabı 1897'de basıldı.

Edebî hayatta kendisine bir yer yapmaya başlayan Wassermann, çağın tanınmış yazarlarından bazılarıyla, bu arada Thomas Mann ile dostluk kurdu. 1901'de, Speyer adındaki zengin bir Avusturyalı imalatçının kızı ile evlendi. Bu evlilikten iki oğlu ve iki kızı oldu. Fakat aile içinde kavga eksik olmuyordu. 1919'da ayrı yaşamaya başladılar. 1926'da boşandılar. İkinci kansı Marta Kariweiss adında bir yazardı. Bu evlilikten bir oğlu dünyaya geldi. Wassermann, kendisine hayranlık besleyen yardımcılarıyla, Avusturya'da bir ev satın aldı ve hayatının geri kalan kısmını burada geçirdi.

Wassermann'ın şöhreti 1920'lerde ve 1930'larda zirveye erişti. Eserleri dünyanın her tarafında okunuyor, üniversitelerde konferanslar veriyordu. Bir eleştirici onu, Tolstoy, Dostoyevski ve Balzac ile bir tutmuş, hatta onlardan da üstün bulmuştu.

Liberal siyasî düşüncelere sahip olan Wassermann, o sıralarda dünyada başgösteren nefret kuvvetlerine şiddetle karşı geldi. Hitler iktidara gelince, Prusya Edebiyat Akademisi'nden kovuldu.

Wassermann'ın eserleri arasında iki düzine kadar roman, iki piyes ve çok sayıda bir biyografik bir otobiyografik kitabı vardır. Bunlar arasında en iyi bilineni, Almancası 1918'de, İngilizce 1928'de yayınlanan *Dünya Hayalı*'dir. Wassermann, kendi hayatını, Bir Alman ve Yahudi olarak *Hayatım* (*Mein Weg als Deutcher und Jude*, 1921, İngilizcesi 1933'de yayımlandı) adlı kitabında anlattı.

Şato (Das Schloss)

Yazan

Franz Kafka

(1883-1924)

Başlıca Karakterler:

K.: Romanın başlıca karakteri; toprak ölçücüsü; inatçı, azimli, tahayyül gücü az.

Kont Westwest: Şatonun sahibi; kendisinden bahsedilmesine rağmen sahnede görünmeyen esrarengiz şahıs.

Klamm: Şato hiyerarşisinin önemli bir mensubu. Gerçi bazen sahnede görünürse de, gerçek mahiyeti belli değildir.

Frieda: Herrenhoff Hanındaki garson kız; önceleri Klamm'ın, sonraları K'nın metresi.

Arthur ve Jeremiah: K'nın ölçücü yardımcıları; gülünç denecek kadar beceriksiz bir çift.

Barnabas: Klamm'dan K.'ye gönderilen bir haberci; iyi niyetli bir genç

Olga: Barbanas'ın kız kardeşi; K. ile çok ilgili.

Amolia: Barbanas'ın küçük kızkardeşi; Sortini'nin kendisine kur yapmasına sırt çevirerek ailesine leke getirmiştir.

Sortini: Şatoda çalışan bir görevli.

Gardana: Herrenhoff'un sahibesi; önceleri Klamm'ın metresi.

Köy Muhtarı: Huysuz dağınık bir bürokrat.

Momus: Köy sekreteri.

Hans Bruncwick: On iki yaşında bir çocuk; bir ayakkabı tamircisinin çocuğu; K. ile arkadaş olur.

Mektep Müdürü:

Frauletin Gisa: Müdürün yardımcısı.

Erlanger: Şatodaki bir sekreter.

Bürgel: Şatodaki bir görevli; "aracılık sekreteri" sıfatıyla hizmet görür.

Köylüler, hizmetçiler ve diğerleri.

Hikâye

İlkin, birinci şahıs üzerine yazılan Şato, sonraları üçüncü şahıs çevrildi. Fakat hikâye, yine de, Kont Westwest diye bilinen bir adamın malikânesinin veya küçük prensliğinin sınırlarını tayin etmek için çalıştınlan K. adındaki bir toprak ölçücüsünün tecrübe ve görüşleri etrafında döner. Hikâyenin başlıca noktaları esnaf ve zanaatkârların yaşadıkları önemsiz bir köy ile civarındaki tepede, hükümet bürolarının bulunduğu bir şatodur. Kont'un orada yaşadığı sanılmakta ise de, kendisi sahnede görünmez. K'nin karşılaştığı mesele, şatoya giderek, kendisinin ne yapması gerektiğini öğrenmektir. Bunun normal olarak hiç de zor bir mesele olmaması icap eder, fakat önüne, insanı deli edici kontroller ve engeller çıkar. Nihayet, hedefine ulaşır ve kendisinin toprak ölçücüsü olarak angaje edildiğini ispat eder.

Bir kış günü köye gelen K. araştırmasını, ilkin bir handa yapar. Köylüler kendisini şüphe ile karşıladıklarından ve kaçamak cevaplar verdiklerinden K., Şatoya doğru yürümeye karar verir. Ama yolunu kaybeder. Şatodan uzaklaşmakta olduğunu sezer ve yol da onu, hiç de götürmesi gereken tarafa götürmez. Nihayet bir arabacı çevirir ve kendisini şatoya götürmesini söyler. Fakat arabacı, Şatoya değil hana götürebileceğini söyler. Handa, iki kişi, K.'ye onun yardımcıları olduğunu söylerler. Onlar, hantal, komik insanlardır, yardım etmek istedikleri zaman da

daima birbirlerine çarparlar. K. Şatoya telefon eder, ne yapması gerektiğini sorar, fakat şaşırtıcı cevaplar alır. Bu arada, toprak ölçücüsünün yardımcısı olduğunu söyler ve şatoya ne zaman gelebileceğini sorar. Bir ses, "Asla" diye cevap verir.

Henüz ahizeyi yerine koymuştur ki, şatodan genç bir haberci gelir. Adamın elinde, Klamm adında önemli bir görevli-den gelen bir mektup vardır. Klamm mektubunda, K.'ye hoş geldin der, kendisine yardımcı olacağını vaadederek köy muhtarının nezareti altında çalışmasını söyler. Barnabas adındaki bu sevimli adam orada kalabileceğini söyler. Fakat K., Şato görevlilerinin kaldıkları Herrenhoff adındaki bir diğer hana gitmeyi tercih eder. Bu handa, gururla, kendisinin Klamm'ın metresi olduğunu söyleyen garson kızla tanışır. Kadın, Klamm'ın o anda handa olduğunu, anahtar deliğinden bu büyük adamı görebileceğini söyler. K. Klamm'a ulaşmasında faydalı olabileceğini düşünerek Frieda adındaki bu kadınla dostluk kurar. Kendisinin metresi olmasını teklif eder. Kadın, beklenmezcesine kabul eder. O gece ikisi, hanın bodrumunda, bira gölcükleri ortasında aşk yaparlar. Ertesi sabah, hanın sahibesi, K. ile ciddi bir şekilde konuşur. Klamm ile görüşmeyi ümit ettiğini sanmakla büyük bir hata işlediğini söyler; üstelik, Frieda'ya karşı düşüncesiz hareket ettiğini anlatır; zira Klamm'ı terketmekle, kadının ne kadar fedakârlık yaptığını idrak etmediğini belirtir. Bu ev sahibesi de, bir zamanlar Klamm'ın metresi idi, onunla ancak üç gece geçirmesine rağmen, hâlâ yıllar öncesinin bu baş döndürücü imtiyazının hatıraları ile yaşar.

K. şimdi kendisini, bir iş yapmak için angaje edilmiş profesyonel bir kimse olarak değil, var olmasının şüphe ile karşılandığı bir adam olarak görmeye başlar. Artık, daha büyük gayret sarfederek, kendisinin de yaşamaya hakkı olduğunu göstermek ister. Amiri köy muhtan ile görüşür. Fakat yığınla belgeler arasında ne yaptığını bilemeyen bu adam, K.'nin elindeki mektubun resmî bir şey ifade etmediğini, bütün bu kargaşanın idarî bir hatâ neticesi olduğunu belirtir. Bir telefon görüşmesi de ne-

tice vermez. Çünkü Şato'da merkezî bir santral yoktur. Telefona herkes cevap verebilir, herhangi bir kimse cahillikle veya şaka olsun diye de cevap vermiş olabilir.

İşi resmen onaylanana kadar K.'ye, köy mektebinde hademe olarak çalışması teklif edilir. Kendisine ücret verilmeyecektir, fakat Frieda ile birlikte mektebin sınıfında uyuyabilecekleri söylenir. Frieda, onun bu işi kabul etmesinde ısrar ederse de, bunu bir hakaret telâkki eden K. reddeder. Tekrar hana giderek, Klamm'ın arabasına oturur, şatoya gitmek üzere arabasına binecek Klamm ile böylece görüşebileceğini umar. Fakat başka bir-görevli gelerek, arabayı terketmesini emreder. K. reddettiği zaman da atları başka bir arabaya koşarlar. K., kızgınlık ve çaresizlik içinde arabada kalır. K. daha sonra, köy sekreteri Momus ile görüşür. Momus, K.'nin bir ölçücü olduğunu resmen tasdik edecek bir rapor hazırlamayı teklif eder. Sekreter, Klamm'ın bu raporu hiçbir zaman görmeyeceğini iddia ederse de, böyle bir rapor hazırlamasını o söylemiştir. Vakannı hâlâ muhafaza eden K., kendisine tevcih edilen soruları cevaplandırmaz. Klamm'dan gelen bir mektup, toprak ölçücülüğünde başarısından ötürü K.'yi tebrik eder. K., nihayet, hademeliği kabul eder; Frieda ve iki yardımcısı ile mektepte yerleşir. Ertesi sabah, öğrenciler geldikleri zaman onlar hâlâ yatmaktadır. Öğretmen dehşet içindedir. Kendisini işten atmak istedikleri zaman, K. karşı koyar. Ama K. de hiçbir işe yaramayan yardımcılarının işlerine son vermek istediği zaman, o da aynı tür direnişle kanşlaşır. Bu arada Frieda da, K.'nin kendisini şahsî gayeleri için kullandığını söyleyerek, onunla kavga eder.

K., daha sonra, haberci Barnabas hakkında biraz daha bilgi edinir. Zahiren güvenilir biri olarak görünmesinde onun suçlu olmadığını anlar. Kendisine beklenmeyen bir anda, onun bunun kaprislerine göre bir takım işler verdiklerini öğrenir. Haftalarca bekledikten sonra, Barnabas'a aylarca önce gönderilmesi gereken bir mektubu vererek teslim etmesini isterler. Gerçi Şatoya girebiliyor ise de, Barnabas orada kimin ne iş yaptı-

ğını ve hatta kimin kendisine direktif verdiğini dahi bilmez. Onun durumu daha da güçtür, zira ailesi lekelenmiştir. Barnabas'ın anlattıkları şaşırtıcı. Üç yıl önce, itfaiye dairesinde çalışan babası, yeni bir yangın söndürme aracının hizmete girmesi dolayısıyla yapılan bir törene katılmıştı. Törende, şatoda görevli Sortini adında biri de vardı. Sortini, Barnabas'ın kız kardeşi Amalia'yı gözüne kestirmiştir. Kısa bir zaman sonra Sortini, Amalia'ya, pis sözlerle dolu bir mektup yazarak handa kendisini görmesini ister. Amalia, onun bu teklifini reddettiği zaman, kız ve ailesi gerçekte Şato tarafından cezalandırılmamışlardır. Ama köylüler, bu aileden uzak durmaya başlarlar. Kızın babası itfaiye dairesindeki işini kaybeder, senelerce yeniden sarayın gözüne girmek için yazdığı dilekçelerle kendisini helâk eder.

Barnabas, nihayet Herrenhoff'da kalan Erlanger adındaki bir görevli ile K.'yi görüştürmek için randevu alır. K. geldiği zaman, Erlanger uykudadır ve kimse onu uyandırmak istemez. Durumu daha da kötüleştiren bir taraf, iki yardımcısının ayrılmış, birinin de Frieda'yı beraberinde götürmüş olmasıdır. Şimdi tekrar handa garsonluk yapmaya başlayan Frieda, K.'dan tamamiyle yüz çevirir.

Kitabın ilk baskısında -Kafka ölmüş olduğundan- hikâye burada biter. İkinci baskısında Brod, Kafka'nın notlarından ikinci bir hâdise ekledi. Hâdisede, Bürgel adında bir görevli K. ile görüşür ve şatonun, kendisini reddetmesi bir yana onunla muhaberede bulunmaya istekli olduğuna teminat verir. Yapılacak şey, başka bir yol bulmaktır. Maamafih, bu ümit mesajının hiçbir tesiri olmaz. Zira bu defa da, K. uyumuştur. Brod'a göre romanda, K., bitkinlikten ölene kadar mücadelesini sürdürecektir. K., ölüm döşeginde yatarken, şatodan gelen mesajda, onun, köyde resmen kalabileceğine dair elinde bir belge yok ise de, "ikinci derecedeki şartlar göz önünde tutularak," köyde yaşamasına müsaade edilir.

Eleştiri

Okuyucu, Şato'nun sembolik bir kitap olduğunu görüyorsa da, eleştiriciler, neyi sembolize ettiğinde görüş birliğine varamadılar. Semboller müphemdir, bir allegoride görüldüğü gibi, basit karşılıkları yoktur. Hikâyedeki şifreyi güvenlikle çözmemize, her karakter ve hâdiseye kesin mânâlar yüklememize yarayacak bir anahtar yoktur. Kafka hikâyesini, bir dizi somut teferruatla kurar ve bu teferruatlar dışında hiçbir referans vermez. Daha önceki geleneksel kurgu tipindeki kitaplardan, müellifin bütün gerçekleri, hatta tanımadığı karakterlerle ilgili gerçekleri dahi bildiğine ve okuyucuyu, sahnenin gerisine götürerek, orada olup bitenleri anlatabileceğine inanılıyordu. Halbuki Kafka bizi, karakterlerinin kısmî sezgileriyle sınırlar, bu sezgiler de birbirleriyle çelişkili olduklarından, kime itimat edeceğimizi bilemeyiz. Meselâ, Klamm ile ilgili sözlerden hangilerinin doğru olduğunu bize kim söyleyecek? Bunu Barnabas dahi bilmez. Doğru yolda kim hareket eder; Klamm'ın aşkını kabul eden Frieda mı, yoksa Sortini'yi reddeden Amalia mı? Bütün bildiklerimiz, Şato'nun köydeki herkes üzerinde hâkimiyet kurduğudur. Şato'dan gelen bütün direktiflerin kesinlikle doğru ve yerinde olduğuna inanılır, mutlakçasına boyun eğilir. Yine de, alelâde bir insan için Şato, akıl almaz bir yerdir. Kaprislerle dolu, nüfuz edilemez ve hatta gayriahlâkîdir.

K'nin Şato'ya girmek için yaptığı mücadele, çaresizlik içindeki bir insanın hacca veya kendi varlığının ötesinde bir âleme gitmek için yaptığı bir mücadele olarak okunmalıdır. Eğer Şato'nun sırlarına nüfuz edebilse idi, kendi varlığını mânâsını açıklayan berrak bir görüşe erişecekti. Mevcut durumda, karşılaştığı güçlükler, bir kimsenin içinde bulunduğu gerçek şartların, kendisinin kurtuluşuna eremeyişinin bir ifadesidir. Mutlaklığın dünyasına, onun altındaki bir yerden girilemez. Kafka'nın orijinalliği,

bu durumu temsil etmek için seçtiği teşbihtedir. *Dâvâ*'da olduğu gibi, mevcut durumun ötesine geçen bu düzeni, tipik bir Avrupa bürokrasisi ile temsil ettirdi. Böylece ciddi, belki de trajik bir tez, zengin ve mizahî imkânlarla dolu durumlarla ifade edilir. Şatonun yönetimi, eski Avusturya İmparatorluğu'nun yönetiminden hiç de daha küstahca veya ağır değil. Kitapta, Şato ve köy arasında bir muhaberenin bulunmadığını görüyoruz. Kafka'nın ülkesi Bohemya'da da aynı durum vardı: Çekoslovak dilini konuşan köylüler, başka yerlerde yaşayan ve Almanca konuşan ağaların topraklarında çalışırlar.

Ama K.'nin ulaşmak istediği öteki âlem nedir? Yorumcuların, ekserisi, Kafka'nın *Dâvâ*'sını ele aldıkları zaman, yaptıkları gibi, teolojik ve psikolojik olarak iki kampa ayrılırlar. Teolojik yaklaşım Şato'yu, ilâhî bir düzenin temsilcisi olarak görür. Yönetici Kont Westwest, öylesine yannına yaklaşılmayan bir adamdır ki, hemen hemen hiç görünmez. O belki de Baba Tanrı'dır. Maamafih, Klammm, bazen et ve kemik olarak bellidir; bunun için de belki Tanrı'nın oğlu. Hakikî şeklinin bilinmemesine rağmen, herkesin hayranlığını çeker. Hizmetçilerin hepsi, bir ölçüye kadar ona benzerler. Bu Tanrı'nın her yerde hazır ve nâzır olduğu düşüncesini akla getirir. Şatonun nasıl yürütüldüğü (İlâhî Takdirin nasıl işlediği) beşer aklının, bilhassa toprak ölçücüsü K.'nin (analitik aklın) anlayamayacağı kadar bir sırdır; gerçekte Şato ölçülemez, bir ölçücüye ihtiyacı yoktur. Şatonun direktifleri, köy muhtarının bürosunda kaydedildikleri şekiller altında dağınık, kullanılmayacak kadar eskimiş olmalarına rağmen, Şato'nun yönetimi titizlikle yürütülür; onun, her yerde hazır ve nazır olduğu görülür. İki âlem arasındaki muhabereye güvenilemez; bu, kaprisli bir muhaberedir. Köye gönderilen mesajlar (ifşaat) anlaşılması güç ve çapraşıktır. Ayrıca bu mesajların gönderildiği kimseleri ilgilendirmediği de anlaşılı-

yor. Şatoya gönderilen mesajlar da (dualar) yerlerine ulaşmaz.

Şatoya, çok sayıda yoldan gidilir. Bazen bunlardan bir tanesi kullanılırken diğeri, anlaşılmaz şekilde tenhaydı (doktrin ve dinin kullanılışlarındaki değişmeler mi?) K., oraya gitmeye çalıştığı zaman, bütün yollar kendisini yanıltır, şaşırtır. Barnabas bir melektir; giysileri bembeyazdır ve eserde daima bir haberci olarak belirtilir. Şato görevlileri rüşvet kabul ederler (adak), fakat adakların, onların hareketlerini etkileyip etkilemediklerini bilmiyoruz. Kitaptaki karakterlerin en mesutları, Gardana ve Frieda gibi şahsî iradelerini minnettarlıkla Klamm'a terkedenlerdir. Sortini'nin mektubunu yırtarak habercinin yüzüne fırlatan Amalia, Cebrail'in gönderdiği haberciye bu tür bir cevap verdiği söylenen Meryem Ana gibidir. Amalia cezalandırılmazsa da, kader şimdi onu terketmiştir; Şato'nun ve köyün indinde, o, artık mevcut değildir.

Eğer bu yorumu kabul edersek, Kafka'yı Allah'ın mutlak bir varlık olduğunu, beşerî ve ilâhî varlıkların mukayese edilemeyeceklerini söyleyen Paul ve Augustine'den Kierkegaard ve Barth'a kadar uzanan ilâhîyatçılar arasına katacağız.

Psikoanalitik yorumlar, yorumcunun mensup bulunduğu ekole göre değişiyor. Freudcü bir yoruma göre, Şato, anne şekli ve Kont Westwest de baba şeklidir ve K.'in arzusu da gerçekte Oidipial bir arzu. Jungçu bir eleştirici, Şatodaki hayatın gerçekte nüfuz edilemeyen gayrîmantikî mütehakkim ve gayriahlâkî şuur- altını temsil etmekle beraber, yine de hayatla, irade ile ve sırda dolu olduğunu öyler. K. böylece, şuur ve şuuraltı arasında ahenkli bir ilişki kurmaya çalışıyor. Bunu başarana kadar, kendi kendisinden uzaklaşmış, kendi kendisine yabancılaşmıştır. K. ümitlerini, aynı anda şuuraltı ile bağlantılı Frieda'ya bağlamıştır (Frieda, Klamm'ın metresidir), Jungçular'm di-

linde Frieda K.'nin animası'dır: Baskı altında tutulan yön, şahsiyetinin öteki yönünün canlanmış şeklidir. Dante'nin Beatrice'si gibi, Frieda da bir rehberdir ve adı da "barış" demektir (Almanca'da, Frieden).

İster teolojik, ister psikolojik yorumu benimseyelim. K.'nin hedefine niye ulaşamadığı bellidir. İlkin, akla çok güvenir. Dünya ötesindeki dünyayı kendi sınırlı anlayış sahası içine sokmaya çalışır. Bunu yapmaya çalışırken de, hem körce, hem küstahca hareket eder. Gerçekte Almanca'da, "Ölçmek, surveyan'lık yapmak" kelimesi (vermesen) aynı zamanda mağrur demektir. Onun ikinci günahı, diğer insanları kendi hedefleri için kullanmasıdır. Köylülere tahammül edemez ve Frieda'yı sömürür. Bu hataları kendisine daima gösterilir. Fakat K., hatalarını görmede ısrar eder. Böylece kendi çaresizliğine bırakılır.

Son bir soru: Köy neyi temsil ediyor? Thomas Mann ve Max Brod'un ileri sürdükleri geleneksel yorum, köyün, beşeriyetin günlük hayatını, aile ve topluluğun normal, sıhhatli varlığını temsil ettiğidir. Eğer K., köyde yaşayabilirse, huzura erişecek ve mistik bir hisle, köy hayatının, Şato hayatı ile aynı olduğunu (veya Şato hayatına katıldığını) anlayacaktır. Bu görüşün karşısında yer alanlar, köyün hiçbir zaman arzu edilecek bir yer olmadığını iddia ettiler. Köyde yaşayanlar ekseriya kaba, asık suratlı ve bilgisiz insanlardır. Şatodan olduğu kadar dış dünyadan da uzaktırlar. Eğer okuyucunun köyü sadece K.'nin gözü ile gördüğünü ve bunun için de K.'nin önündeki tahditlerle engellendiğini düşünürsek, bu iki görüşü uzlaştırmak hiç de zor değildir. Köy cemiyeti temsil eder. Ama hakikate erişmeyi bir fikri sabit haline getirmiş, beşeriyetin diğer insanları için hiçbir his duymayan K. gibi birinin gözündeki köyü temsil eder. Her ne ise köy K.'nin hedefine ulaştığı en yakın yerdur. Zira Musa gibi, ebediyen ulaşamayacağı dünyayı uzaklarda görerek ölür.

Dâvâ (Der Prozess)

Yazan
Franz Kafka
(1883-1924)

Başlıca Karakterler:

Not: Dâvâ'da sadece bir karakter vardır: Her zaman "sahnede" görünen ve bütün hikâyenin kendi çevresinde döndüğü Joseph K. Diğer şahsiyetlerin ekserisi isimsiz ve hemen hemen çehresiz kimselerdir. K.'nin şuuraltının bazı yönlerini temsil ederler. En kesin çizgilerle belirtilmiş karakterler şunlardır:

Joseph K.: Otuz yaşında bekâr ve başarılı bir bankacı. Renksiz bir insandır. Belirli kötülükleri veya faziletleri, şahsî bağları yoktur.

Frau Grubach: K.'nin ev sahibesi; K.'ye, anası imiş gibi muamele eden hürmete şâyan bir kadın.

Fraulein Bürstner: K.'nin kirahk evinde oturan bir daktilograf

Huld: K.'nin danıştığı bir avukat. Mahkeme çevrelerinde nüfuzu olduğunu iddia ederse de hiçbir şey başaramaz.

Leni: Huld'un dadısı ve ev işlerine bakan kadın. Şuh bir kadındır. Patronunun tüm müvekkillerine kur yapar.

Titorelli: K.'ye yardım etmek isteyen bir ressam.

Papaz: Katedralin bu papazı. K.'ye durumun vahametini anlatmaya çalışır.

Diğer Karakterler: Bir müfettiş, iki bekçi, bir savcı, kâtipler ve mahkeme görevlileri, bir hukuk talebesi, Fraulein Bürstner'in bir arkadaşı, Frau Grubach'ın bir yeğeni. K.'nin amcası, bir imalâtçı, Huld'un bir müvekkili. Bankadaki bir müşteri, genç kızların meydana getirdiği bir grup, iki cellât ve diğerleri.

Hikâye

Dâvâ, kendisine mahsus özellikleri bulunmayan, belirlenmemiş bir şehirde geçer. Asrın ilk on yıllarındaki Prag olabilir. Maamafih teferruatın önemi yoktur. Zira bu psikolojik allegorideki gerçek sahne ruhtur.

Romanın kahramanı Joseph K., otuz yaşındadır. Bir bankada iyi bir işi vardır. İyi bir insan olarak tanınır. Değişik işlerde çalışan insanların yaşadıkları kiralık bir evde oturur. Yemeklerini sakın kahvehanelerde yer ve geceleri dokuza kadar çalışır. İçine kapanık, ruhî bir boşluk içinde, yakın arkadaşları bulunmayan bir bekârdır.

Bir sabah, onun bu rutin hayatı parçalanır: İki kişi, evine gelerek tevkif edildiğini söylerler: K., herhangi bir suç işlediğini hatırlamaz. Aradan oldukça bir zaman geçtikten sonra, kaderinin, alelâde sivil bir mahkeme elinde bulunmadığını da görür. Durum karmakâşık, şaşkınlık vericidir. Ne gibi bir suç işlediği veya kanunun hangi maddesine göre tutuklandığı kendisine hiçbir zaman söylenmez. Karşılaştığı herkes onun suçlu olduğunu kabul eder. Fakat günlük işlerini yürütmekte serbesttir. Muhakeme işlemleri, belirli yerlerden uzaklarda, berbat yerlerde yürütülür. Yargılama sırasında, hiç de beklenmedik anlarda saray görevlileri veya sarayla ilgili kimseler mahkemede görülür. Yargılama muğlaktır. Hiç kimse, hatta mahkeme görevlileri dahi mahiyetini anlayamazlar. Mahkemenin küçük rütbeli görevlileri soysuzlaşmışlardır. En güçlü hâkimler o kadar uzaklarda, o kadar yabancılardır ki, onların gerçekten mevcut olup

olmadıklarını kimse bilmez. En kötüsü, muhakeme seneler sürmesine rağmen, kimse beraat etmez.

Roman K.'nin, kendisini temize çıkarmak veya hiç olmazsa kendisine yüklenilen suçun ne olduğunu anlamak için giriştiği faaliyetlerle ilgilidir. Bir sene boyunca, birinden diğerine başvuru olarak kendisine yardım etmelerini ister, başarılı olamaz. Bunların birincisi, yaşadığı binadaki Fraulein Bürstner adındaki bir daktilografıdır. Kıza, başına gelenleri anlatmaya çalışır, ama kız ilgilenmez. Kur yapmak istediği zaman, Bürstner, bir müddet istemeye istemeye tahammül eder, ardından yüz vermez. Ertesi pazar kendisinin mahkemeye gelmesi istenir. Fakat yargılama düzensiz ve kaşık bir şekilde yürütülür. K. heyecanlı bir hitabe ile kendisini savunur ve dinleyicilerin sempatisini kazandığını sanır. Fakat mahkemedeki bütün dinleyiciler, sarayın ajanlarıdır. Ertesi hafta tekrar mahkeme salonuna geldiği zaman, salonda kimse yoktur. Bundan istifade ederek, salondaki hukuk kitaplarını gözden geçirir. Ne var ki bu kitaplar, çocukların çizdiği hissini uyandıran gayet kötü ve bayağı resimlerle doludur.

K. şimdi kendisini, aleyhindeki dâvâya öylesine vermiştir ki, bankadaki işini ihmal eder. Amcası Karl, bu tür dâvâlarda şöhret kazanmış Huld adında bir avukat bulur. Bu avukat kötürümdür ve amcası ile dâvâ hakkında görüşürken K., bu kötürüm avukatın odasından çıkarak, onun hastabakıcısı Leni'ye kur yapar. Fakat amcası, böyle hareket etmekle, kendi kendisine kötülük yaptığını söyler. K., mahkemeye bir dilekçe vermek ister. Fakat avukatı, bu dilekçeyi kimsenin okumayacağını anlatır. Gerçekte, kanunun sanıklara kendilerini savunma hakkını verdiği de şüphelidir.

K. işi hayatındaki bir arkadaşının tavsiyesi üzerine, Titorelli adında bir ressamı görmek ister. Ressam, kaldırım kadınlarının cirit attıkları bir sokakta, berbat bir evde yaşamaktadır. Titorelli, sarayın özel ressamıdır. Hâkimler arasında büyük etkisi bulunduğunu iddia eder. K.'ye aleyhindeki davanın üç ihtimalden

biri ile neticeleneceğini söyler: Kesinlikle beraat ki, buna imkan yoktur; şartlı beraat, ki herhangi bir ada tekrar tevkif edilebilir; süresiz erteleme ki, ne beraat demektir ne de mahkûmiyet. K., arzu etmemesine rağmen birkaç resim satın alır ve ümitsizlik içinde ressamın yanından ayrılır.

Daha sonra, avukatının dâvâyı ihmal ettiğini sanarak başka birini bulmayı düşünür. Huld'un, Block adında bir müvekkilini görür. Huld, bu adamın bir dâvâsını yüklenmiş, kesin bir neticeye erdirmeksizin senelerce sürdürmüştür. O da, avukatın ihmalkârlık ettiğinden şikâyet eder ve gizliden gizliye diğer avukatlara danıştığını söyler. Huld, K.'nin kendisinden vazgeçmek istemesine kızar. Müvekkilleri üzerindeki nüfuzunu göstermek için Block'u çağırır. Block, avukatın önünde diz çöker, yalvarır.

Son görüşme, K.'nin iş için gittiği şehrin kilisesinde yapılır. Kilise, karanlık ve boştur, birdenbire, mihraptaki kürsüden, K.'ye hitap edilir. Kürsüdeki şahıs bir papazdır; kendisinin hapisane papazı ve bundan böyle mahkemenin bir hizmetkârı olduğunu söyler. K.'ye durumun kötüye gittiğini, onun mahkemenin mahiyetini anlamadığını, diğerlerinin, bilhassa kadınların yardımına çok güvendiğini ihtar eder.

Bu görüşme sonunda papaz K.'ye, içinde hakikat payı bulunan ve K.'yi huzursuzlaştıran bir hikâye anlatır. Bir adam, hukukçu olmak için yalvarır. Kapıda bir bekçi vardır. Adama, o anda hukuk kapısından içeri giremeyeceğini anlatır. Adam, senelerce kapıda bekler. Bekçiye rüşvet verir; bekçi parayı kabul eder, fakat yine kapıdan içeri sokmaz. Adam nihayet ölür. Ölüm döşeginde bekçiye, hukukçu olmak isteyen pek çok kimse bulunmasına rağmen, bütün bu yıllar boyunca niye kimse bulunmasına rağmen, bütünü bu yıllar boyunca niye kimse bulunmadığını sorar. Bekçi der ki: "Bu kapıdan sizden başka kimse geçemez, zira bu kapı, sadece sizin için yapılmıştı. Şimdi kapıyı kapayacağım." K. papaza, adamı aldatıklarını anlatmaya çalışır. Fakat papaz, bu hikâyeden kendince öyle yorumlar çıkarır ki, K., hakikî meselenin mahiyetini ve bu hikâyenin kendisiyle olan ilişkisini anlayamaz.

Kitabın son bölümü, birinci bölümünden bir sene sonra, K.'nin otuz bir yaşının arifesinde geçer. Redingotlu ve silindir şapkalı iki şişmanca adam K.'nin kapısına gelir ve hiçbir direniş göstermeyen K.'yi alıp götürürler. K., onların cellât olabileceklerini sanır. Fakat artık mücadele azmini tamamiyle kaybetmiştir. Polis, kendisini kurtarabilirse de, kimseden yardım dilemez. Son anda, civardaki bir evin penceresinin açıldığını, belki kendisine sempati beslediğini, belki de yardım etmek istediğini göstermek üzere, ellerini dışarı uzatan birini silüetini görür K., bu hareketin neyi ifade ettiğini anlayamaz. İki adamdan biri, K.'yi boğazından tutarken, diğeri elindeki bıçağı kalbine indirir.

Eleştiri

Dâvâ, mânâsı derhal anlaşılmayacağından, birkaç kademede okunması gereken bir kitap. Bununla beraber, birinin diğeri saf dışı etmediği iki yorumu vardır: Psikolojik ve teolojik. Psikolojik yorum, başlangıç noktasını, Kafka'nın hayatından ve mütehakkim babası karşısındaki aczinden alır. Kafka, hayatı boyunca tenkid edildi ve her zaman kusurlu bulundu. Joseph, K.'nin içinde bulunduğu çaresizlik, bu hisleri anlatıyor: Her şeye kaadir adalet peşine düşmüştür. Kanunun ne olduğunu bilmez. Bilse bile anlamaz. Bu dünya kendisine eziyet çektirdiğinden, K. kadınlarla düşüp kalkarak avunmak ister. Fakat onlarla kurduğu ilişkilerde de genellikle beceriksizdir. Yapabildiği kadarı ile kendisini dünyanın iş ve bankacılık âlemine verir. Ama yargılama geliştikçe bu savunma hatları da parçalanır. Sonunda, mahkeme onu yıkar.

Bir diğer psikolojik yorum, Dâvâ'yı bir kâbus imişçesine ele alır ve bu açıdan inceler. Kitapta, dünyada olup bitenleri andıran çok sayıda sahne var: İlk bakışta önemsiz veya esrarengiz görünmekle beraber meş'um hâdiselere göre hareketler. Alclâde vakaların birdenbire dehşet saç-

tığı, birbirleriyle kaynaşmış veya yer değiştirmiş sahneler. K. sıradan bir bankanın veya binanın kapısını açtığı zaman, Mahkemenin günlük işlerini yürüttüğü bambaşka bir dünya ile karşılaşılıyor. Böyle hadiselerle satha çıkması için bastırılan endişelerin, normal hayatın savunma hattını, gelebileceği ve kendisinden şüphelenilmeyen -şu- uraltı dünyasının karanlıklarına götüren- bir kapıyı açabileceği anlatılmak isteniyor.

Bazı psikolojik yorumlar, daha da öteye geçerek her hâdisenin, teferruatlı sembolik mânâları bulunduğunu belirtir. Bunlardan birine göre; K.'nin çalıştığı banka, şu- uru; oturduğu bina, şuurdan önceki hâli ve akıl almazlığı, çocuksu hâli ve bayağılığı ile Mahkeme de, şuuraltını ifa- de eder. K.'nin anal bir şahsiyet (erkeklik uzvu ile ilgili) olduğu, hadım edilmek korkusundan kendisini sıyırama- dığı söyleniyor. Avukat Huld da psikoanalisti temsil edi- yor. Frau Grubach anne şahsiyetidir; K.'nin iki tarafındaki bekçiler de onun hayalarıdır. İlh. okuyucunun bunları ka- bul edip etmemesi, genellikle, onun psikoanalitik teori hakkındaki görüşlerine bağlıdır.

Kitabın teolojik yorumu, psikolojik yorumun ötesine geçmekle beraber, psikolojik yorumu rafa koymaz. Bu yo- ruma göre, Kafka, kendi yetersizliği ve suçu ile beşeriye- tin içinde bulunduğu şartlar arasında bir benzerlik gördü. Hikâyede gerçekte, insanların edebiyen gizli kalan Al- lah'ın elinde huzura kavuşmak için giriştikleri teşebbüs- lerden başka bir şey değildir. Kanun, K.'yi suçlu görür ve Aziz Paul'un dediği gibi, hiçbir insanın haklı olduğu söy- lenemez, çünkü hiçbir insan Allah'ın mertebesine erişme- miştir. Kanun, insanların erişemeyecekleri kadar uzak bir mahkemenin iradesini belirtir. Bu mahkemenin en yüksek hâkimleri hiçbir zaman görülmezler, onların kararları da, beşerî kulaklara göre adapte edildikten sonra, esrarengiz ve hatta mantıksız görünür. İnsan, bu mahkeme ile (teş-

kilâtlanmış dini temsil eden) bir görevliler hiyerarşisi vasıtasıyla temas kurabilir. Bu görevliler de aptal, dar kafalı ve dejeneredirler. Mahkemenin işlemleri büyük işler vadededer, fakat pek bir şey başaramaz. Bu görevlilerin ötesinde, ilâhî kaderin ortaya çıkabileceği, insanların en yüksek hâkimler önünde kendilerini savunarak haklı çıkabilecekleri imkânı şüphesiz vardır. Fakat bu imkân da, öyle görüyor ki, bir kimsenin, suçlu olduğu gerçeğini kabul etmesine bağlıdır. K. de bunu kabul edemiyor.

Eğer bu son yorum tutarlı ise, K.'nin başarısızlığı iki defa trajiktir. Zira bu aynı zamanda Allah'ın da başarısız olduğunu gösterir. Mahkeme, her şeye vâkıflığma ve kadirliğine rağmen, K.'yi, günlük işlerini yürütmesi için yalnız bırakıyor. Yani, onun irade hürriyetine müdahale etmiyor. Daha ziyade, çok sayıda danışmanlarının birbirleriyle çatışan tavsiyeleri arasında en iyi bir şekilde kurtuluşunu bulabilmesi için K.'yi yalnız bırakıyor. Mahkeme, içinde bulunduğu gerçek durumu anlayabilmesi için, K.'nin kafasına nüfuz edemez veya etmek istemez. Nazik bir safhada, papaz haykırır: “Hiçbir şey mi göremiyorsun?” Ve onun bu haykırışı, “bir diğer insanın daha düşüğünü gören birinin gayrî-ihtiyarî haykırışı” diye anlatılıyor. İnsan, kendisini kurtaramadığı gibi, Allah da ona yardım edemez. Allah ve insanlar, birbirlerine uzanmak isterler. Fakat birbirlerinden öylesine uzaktadırlar ki muhabere imkânı yoktur.

Kitabın, üçüncü ve diğerlerine göre ikinci derecedeki bir yorumu da mümkün: Kafka, önemli bir imparatorluk zannedilen eski Avusturya İmparatorluğu'nun hantallığına ve kırtasiyeciliğine hücum ediyor. Küçük bir devlet görevlisi olarak çalışan Kafka, devletin nasıl yürütüldüğünü biliyordu. *Dâvâ*, bununla beraber, *Kasvetli Ev* gibi, açıktan açığa mahkemelere hücum eden bir kitap değil. Roman-daki mahkeme işlemlerinin teferruatı gerçek modellerden

alınmış olabilir. Ama onlar, eşyanın kendileri değil, Kafka'yı ilgilendiren hakikatin sembolleridir.

Kitabın zenginliği, birçok yorumu açıktır. İster psikolojik ve dinî, isterse siyasî düşüncelerle okuyalım, kendi çağımızın doğurduğu endişeleri böylesine etkin bir tarzda anlatan başka bir kitap belki de yoktur. Kitabın bu tür tenkidlere açık şöhreti ve nüfuzu gittikçe arttı. Eğer normal bir okuyucu, endişe, çaresizlik bir rüyayı andıran gayritabiilik veya dehşet karışımlarından oluşan bir hakikî-hayat durumunu anlatmak istiyorsa, bunun, âdeta Kafka'nın romanlarını andırdığını söylemesi yeterli.

Yazar

Franz Kafka 1883'te, o zaman Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun bir parçası olan Prag'da doğdu. Bir Yahudi ailesinde dünyaya gelmekle beraber dindar bir insan değildi. Ancak hayatının sonlarına doğru Yahudi kültürüne büyük alâka duymaya başladı. Dili ve kültürü ile bir Almanı.

Babası, Hermann Kafka, kendi kendisini yetiştirmiş, zinde, yüksekten konuşan ve oğlu ile mukayese edildiği zaman da oldukça kaba ve hissiz bir insandı. Kafka'nın indinde, gıpta ettiği, fakat hiçbir zaman ulaşamadığı hayvanî canlılık ve normalliği temsil ediyordu. Babası karşısında kendisini nasıl hissettiği, ona, 1919'da yazdığı uzun (15.000 kelimelik) mektubunda anlattı; zengin anekdotlarla ve psikolojik sezgilerle dolu olan mektup, Kafka'nın babasının hâkimâne şahsiyeti karşısında kendisinin yetersiz kaldığını gösterir.

Kafka eğitimini, öğretimin Almanca yapıldığı Prag mekteplerinde ve Prag Üniversitesi'nde yaptı. Üniversiteyi 1908'de bitirdi. Hukuk diploması aldı. Sigortacılıkla meşgul olan bir yan hükümet daireisinde çalıştı. Bu işin en iyi tarafı, görevini öğleden sonra saat ikide bitirmesiydi. Geri kalan saatleri yazmaya veriyordu. Yazarlık mesleği üzerinde canla başla duran Kafka, aralarında Papaz Werfel ve Martin Buber'in de bulunduğu edebî çevreye katıldı.

Kafka, arzu etmesine rağmen evlenmedi. Çünkü evliliğin, yazarlığını aksatacağından korktuğu gibi, daha da derin bir sebep olarak, babası ile

olan ilişkileri Kafka'yı hissen kötürümleştirmiş ve nörotik kararsızlığının kurbanı yapmıştı. 1912'de Felice Bauer adında bir kıza tanıştı. Onunla, ıstırap verici uzun (5 sene) bir nişanlılık devresi yaşadı. Ardından 1917'de vereme yakalandı. Kafka bu hasatlığın aslının psikolojik olduğuna, kendisinin evlenmemek için vereme yakalandığına inandı.

Harbin, Kafka üzerinde direkt bir tesiri olmadı; resmî görevinden ve hastalığından ötürü askere alınmadı. O da, 1918'e kadar zamanının büyük bir kısmını kır bölgelerinde geçirdi, iyileşmeye çalıştı. Bu arada (şehirli ve Almanca konuşan bir Yahudi olarak) yaşayış ve kültürlerini bilmediği Doğu Avrupa Yahudileri'ni incelemeye ve İbranice öğrenmeye başladı. Kafka'nın arkadaşı ve biyograficisi Max Brod, bu sıralarda onun, daha müspet ve ümitli bir ruh hali içinde bulunduğu ısrar ederse de, Kafka'nın yazılarındaki kasvetli havaya işaret eden öteki eleştiriciler, Brod'un bir hayal dünyasında yaşadığını söylediler. Yirmi yaşlarında iken Kafka, Berlin'e gidecek ve orada yaşayacak kadar kendisini aile bağlarından sıyrıldı. Orada 1923'te, Polonyalı Ortodoks bir Yahudi ailesinin kızı Dora Dymant ile tanıştı ve âşık oldu. Her iki tarafın da ailesi bu evliliğe karşı çıkınca, Kafka, Dora ile Berlin'de yaşamaya başladı.

Kafka, nihayet gerçek mutluluğu bulmuştu; ne var ki bu sıralarda, hastalığı son safhasına geliyordu. Gerçekte, onun bu coşkunuğu, hastalığın arazlarından biri olabilir. Aklının bir tarafında, yaşamak istediği, diğerinde, ruhunu ezen mücadeleyle vücudu ile katlanmak daha kolay imişçesine, yaklaşmakta olan ölümün ona, bir ölçüde huzur verdiği anlaşılıyor. Kafka, 1924'te Prag'a döndü. Viyana yakınlarındaki bir sanatoryuma yatırıldı. Haziranda öldü ve Prag'da gömüldü.

Hayatta iken Kafka'yı, sadece birkaç arkadaşı tanıyordu. Günümüzdeki şöhretine öldükten sonra erişti. Vasiyetinde, arasında Dâvâ'nın bulunduğu bütün eserlerinin yakılmasını istedi. Maamafih, arkadaşı Brod, onun bu arzusunu yerine getiremeyeceğini daha önce söylemişti. Kafka'nın, buna rağmen, notlarını ve yazılarını yine de Brod'a emanet etmesi, bu direktiflerinde sonuna kadar ısrar etmediğini de gösteriyor. Her ne ise, Kafka'nın yazıları, güçlü ve manevî işkence altında yaşamış bir deha dikilen âbide olarak muhafaza edildi.

Ve Durgun Akardı Don (Tichij Don)

Yazan

Mikhail Alexandrovich Sholokhov

(1905-1984)

Başlıca Karakterler

Melekovlar

Prokoffey: Rus-Türk Harbi'ne katılmış bir Kazak; bir Türk kadını ile evli.

Pantaleimon Prokoffieviç: Prokoffey'in oğlu; çabuk kızan, sağlam yapılı bir köylü.

İliniçka: Pantaleimon'un şişman karısı.

Piotra Pantaleieviç: Pantaleimon'un büyük oğlu; tıknaz, sarışın saçlı, iyi huylu.

Gregor Pantalieviç (Grişa): Pantaleimon'un küçük oğlu.

Dunia: Pantaleimon'un kızı ve gözde çocuğu.

Daria: Piotra'nın karısı.

Korşunovlar

Grişaka: Yaşlı bir eski asker; samimî ve misafirperver bir insan.

Miron: Grişaka'nın oğlu; varlıklı bir çiftçi.

Maria Luklnişna: Miron'un karısı.

Mitka Mironoviç: Miron'un oğlu; hilekâr ve kavgacı.

Natalia (Nataşka, Natiuşka): Miron'un genç güzel kızı; sonraları Gregor Melekov'la evlenir.

Astakovlar

Stefan: Melekhovların komşusu; karısına zalimce davranır.

Aksinia: Stefan'ın karısı; huysuz ve şehvetli.

Tanya: Aksinia'nın, Gregor'dan olan gayrimeşru kızı.

Öteki Köylüler

Boyarişkin: Bir teknoloji talebesi; mahallî intelijansiyanın bir mensubu.

Davir: Bir fabrika işçisi; sonraları Bolşevik.

Filka: Bir ayakkabı tamircisi.

Getka: Miron Korşunov'un hizmetçisi.

İvan Aleksieviç Kotliarov: Mokhov'un fabrikasında bir mühendis.

Lukieşka: Stockman'ın ev sahibesi.

Frodor Manitsov: Köyün muhtarı.

Sergei Mokhov: Zengin bir tüccar ve toprak sahibi.

Anna: Mokhov'un ikinci karısı; çocuksuz, sinirli bir kadın.

Vladimir Sergeiviç: Mokhov'un oğlu; huysuz, kindar bir çocuk.

Elizabieta: Mokhov'un kızı; disiplinsiz bir çocuk.

Timofel: Bir değirmen işçisi.

Valet: Mokhov'un değirmeninin tartıcısı; sonraları Bolşevik olur.

Vasilisa Hala: Saatçi: İliniçna'nın yeğeni.

Vissarion: Köy papazı.

Yemelin: Mokhov'un arabacısı.

General Listnistki'nin evindeki hizmetçi ve uşakları: Benyamin, Lukesia, Nikitiç, Tikhon.

Bolşevikler ve Diğer İhtilâlciler

Abramson: Bir teşkilâtçı.

İlla Bunçuk: Bir makineli tüfekçi ve azimli bir Bolşevik.

Bunçuk'un makineli tüfek mangası: Bogovoi, Gievorkiantz, Kiviliçko, Krutogorov, Mihalidze, Rebinder, Stefanov.

Garanza: İhtilâlcî sözleriyle Gregor'u çok etkileyen Ukraynalı bir asker.

Golubov: Don İhtilâl Ordusu'ndaki mütehakkim bir yüzbaşı.

Mikhail Krivoşilekov: Don İhtilâl Komitesi sekreteri.

Ivan Lagutin: Don İhtilâl Komitesi üyesi.

Mrikin: Bir Kazak.

Fiodor Podtielkov: Don İhtilâl Komitesi Başkanı.

Anna Pogodko: Bir Yahudi talebesi; Burçuk'a âşık.

Stockman: Bir tornacı ve Bolşevik kıskırtıcısı; sabırlı, ikna yetenekleri-ne sahip ve kendine güvenen bir adam.

Subaylar ve Karşı-İhtilâlciler

General Mikhail Vasilieviç Aleksiev: Kerenski zamanında genel kur-may başkanı; sonraları Kornilov'u destekler.

General Zalar Akimoviç Alferov: Yukarı Don bölgesinin valisi.

Albay Izvarin: Bir Kazak milliyetçisi.

General Aleksei Maximoviç Kaledin: Don Kazaklarının lideri.

General Lavr Georgiyeviç Konnilov: Kerenski'ye karşı darbeyi yürü-tenlerin lideri; ardından karşı-ihtilâl ordusunun kumandanı.

Fiodor Dimitrieviç Likhovidov: Migulinsk valisi.

General Nikoloi Aleksieviç Lisnitski: Emekli bir subay ve bir harp kahramanı; karısı ölmüştür; Tatarsk'da geleneklere bağlı bir hayat sürer.

Yevgeni Lisnitski: Oğlu.

General Nazarov: Don Kazaklarının lideri olarak Kaledin'in yerine ge-çer.

Sidorin: Popov'un genel kurmay başkanı.

Teğmen Spiridonov: Podtielkov'u öldüren subay.

Diğerleri: Teğmen Atarşçıkov; Teğmen Çubov, Yüzbaşı Kalmikov, Ge-neral Krimov, Yüzbaşı Malmikov, Teğmen Merkulov.

Kazaklar

Griaznov: Dillere düşmüş bir at hırsızı.

Avdeich Senilin: Bir palavracı.

Aleksei Şamil: Tek kollu, fakat güçlü bir mücadeleci.

Simion: Sietrakovlu bir Kazak, bir grup Bolşevik askerine karşı koyar.

Uriupin: Gözünü kırpmadan adam öldüren bir katil.

Diğer Kazaklar: Anikuşka, Fiodat Bodovskov, Bogatriev, Nikita Dugin, Emelian Groşev, Mikhail Ivankov, Matvei Kashulin, Zalar Koroliov, Kozma Kruçkov, Martin Şamil, Prokhor Şamil, Şeçegolov.

Hikâye

Kazaklar, on altıncı ve on yedinci asrın Rusya'sındaki serflik düzeninden kaçarak, Rus İmparatorluğu'nun muhtelif bölgelelerinde yerleşen ve atamanları, yani kendilerini seçtikleri liderleri altında yarı-bağımsız devletler kuran insanlardır. Hükümet, onların bu muhtariyetine hürmet etti ve onları, imtiyazlı ve profesyonel askerî bir kast olarak kullandı. Kendi geleneklerini muhafaza ederek, kendi subaylarının kumandası altında Rus ordusunda hizmet etmelerine müsaade etti. Ordudaki hizmetleri sona erdiği zaman, köylerine ve kasabalanna döndüler. Rus köylülerinden uzak, kendi hayatlarını yaşadılar. Eski zamanlarda Ştenka Razin, Pugaçev ve diğerlerinin liderlikleri altında devlete, defalarca başkaldırmışlardı. Sonraları, muhafazakâr oldular, reaksiyoner hükümetleri desteklediler. Dahilî harp sırasında, pek çokları karşıt-ihtilâl tarafına geçtiler. Ondan sonra da imtiyazlı durumlarını kaybettiler. Sholokhov'un romanı, Don bölgesindeki Gregor Melekhov adında genç bir Kazak'ın hayatını ele alır. Hâdiseler beş ilâ altı yıllık bir devreyi kaplar ve 1918'de sona erer.

I. Kısım: Barış

Kitabın I. Kısımı, Birinci Dünya Harbi'nden hemen önce, Tatarsak adındaki tipik bir Kazak köyündeki hayatı anlatır. Köyün hayatı, birçok köy topluluklarında olduğu gibi, çağın gerisinde kalmış, değişmemiştir. Gregor Melekhov, atalarından kalan çiftlikte ebeveynleri, kız kardeşleri ve evli ağabeyi ile birlikte oturur. Komşularından Stefan Astakov askeredir ve Melekhov, onun kansı Aksinia ile ilişki kurmuştur. Babası, Pantaleimon, Melekhov, Gregor'u, zengin bir Kazak çiftçisinin kızı Natalia ile evlendirir. Natalia, sadık bir kadın olmakla beraber, soğuktur, cinsî arzuları henüz gelişmemiştir. Gregor, onunla birkaç ay yaşadıktan sonra Aksinia'ya döner. Fakat bu arada, kadının ko-

cası terhis olup döner. Gregor'dan öç almak ister. İki âşık kaçarlar ve emekli bir subay olan General Listnistki'nin ev işlerini görmek karşılığında, onun malikânesine yerleşirler. Aksinia burada Gregor'un çocuğunu dünyaya getirir. Kocasına kendisini affettirmeye muvaffak olamayan Natalia, bir orakla intihar etmek isterse de başaramaz, kendisini fena halde keser. Gregor Almanya'ya karşı mücadeleye hazırlanan Rus ordusuna katılır.

II. Kısım: Harp

Tatarsk'ın Kazakları derhal cepheye sürülür. Harpteki ilk tecrübesi Gregor'u tiksindirir. Bir süvari hücumunda bir Avusturya subayını öldürmüştür. Çok geçmeden harbe alışı. Defalarca yaralanır ve bir defasında da, yanlış olarak öldüğü haberi yayılır. Nekaheti sırasında, gayrimeşru kızı Tanya differiden ölür. Ümitsiz ve yapayalnız bir hayat süren Aksinia, kendisini, generalin oğlu Eugene Listnitski'ye teslim eder. Gregor, iyileştiği zaman kendi evine döner. Aksinia'dan ayrılır. Eugene'yi pataklar ve kansı Natalia ile barışır. Tekrar cepheye döndüğü zaman, Natalia ikiz doğurur.

Harp devam ederken, ordu arasında huzursuzluk baş gösterir; ihtilâl propagandası birliklere yayılır. İlia Buncuk adındaki bir Bolşevik, makineli tüfekle ateş yapmayı öğrenmek için orduya gönüllü katılmıştır. Almanya'ya karşı girilen harbin, dahilî bir savaşa dönüşeceğini ummaktadır. O zaman harpte edindiği bilgiyi ihtilâl uğrunda kullanacaktır. Her tarafta, ordudaki huzursuzluğun belirtileri görülmektedir. Barış propagandası yapan şüpheli broşürler dağıtılmaya başlanır. Gregor, harbin sadece zengin sınıflara yarar sağladığını düşünür, ümitsizlenir.

III. Kısım: İhtilâl

Çar, 1917'de istifa eder ve iktidara Kerenski gelir. Huzur-

suzluk yayıldıkça, Bolşevikler gibi bazı gruplar derhal barış yapılmasını isterlerken, General Kornilov gibi muhafazakârlar, harbe devam edilmesinde ısrar ederler. Kornilov, Kerenski ve Bolşevikler arasında üç yönlü bir mücadele başlar. (Sholokhov, Menşeviklerden hiç bahsetmez) Kazaklar, kime bağlı kalacaklarını bilemezler. Kornilov, Kazak birliklerinin Petrograd'a yürümelerini emreder. Bunçuk, Kazakları bu emri dinlememeye ikna eder. Kornilov'un baskısı tesirini kaybeder. Bolşeviklerin en kuvvetli oldukları hükümet merkezinde de, Çarın Kışlık Sarayını bekleyen Kazak muhafız bölüğü görevini bırakır. Don bölgesindeki Kazak liderleri, ülkedeki bu kargaşadan istifade ederek bağımsız bir Kazak cumhuriyeti kurmayı ümit ederler. Gregor, şimdi subaydır, hangi tarafı tutacağını kesinlikle bilemez, fakat harpten bıktığından Bolşeviklere meyleder.

IV. Kısım: Dahilî Harp

Harp şimdi, Bunçuk'un tahmin ettiği gibi, bir iç harbe dönüşmüştür. Güneyde, Don Kazaklarının lideri General Kale-din'in kumandasındaki bir karşıt-ihtilâl ordusu, İhtilâl Komite-si'nin elindeki Rostov'a doğru yürür. Bunçuk, şimdi Rostov'da bir makineli-tüfek müfrezesinin başındadır. Emrindekilerden biri, ihtilâli bir Amazonlu kadının cesareti ile birleştirmiş Anna Pogoodka adında bir Yahudi kızıdır. Bu, Bunçuk için ideal bir kadındır, derhal âşık olur. Mamafih, Kazaklar'ın ekserisi, ne ihtilâlle ne de karşı-ihtilâlle ilgilidir. Sadece, evlerine dönmeyi isterler. Gregor, şimdi, parti üyesi olmamasına rağmen, ihtilâlcilere katılmıştır. Bununla beraber, harpte geçirdiği üç seneden sonra, gördüğü zulüm ve şiddet Gregor'u tiksindirmiştir. Bilhassa, Don İhtilâl Komitesi üyelerinden Podtielkov ve Golubov'un esir subayları, kıllan kıpırdamadan öldürdüklerini görünce şaşır kalır. Nihayet, birliğinden ayrılır ve Tatarsk'a döner. Karısı Natalia ve çocukları onu, bağırırlarına basarlar.

Don bölgesi bir kaos içindedir. General Kaledin intihar eder. Almanlar Rostov'a yürür. Disiplinsiz Bolşevikler kırlara kaçarlar. Bu gruplardan bir tanesi Tatarsk'a gelir ve muhtar bir yönetim kuran Kazaklar onları ortadan kaldırırlar. Bu harekâtta Gregor da yer alır. Kardeşi Piotra, Tatarsk birliğinin yüzbaşılığı görevini yüklenir. Hamile olan Anna Pagoodka, Rostov dışındaki bir çarpışmada ölür; Bunçuk kedere boğulur.

Şimdi Don bölgesi, Alman hücumları karşısında Ukrayna'dan doğuya çekilmekte olan Sovyet hükümetinin Kızıl birlikleri için büyük bir önem kazanmıştır. Bir Kızıl Kazak birliğinin kumandanı Podtielkov, bir grup Beyaz Ruslar karşı karşıya kalır. Karşı taraf daha kuvvetlidir ve Podtielkov'un birliklerinde de savaş azmi kalmamıştır. Podtielkov birlikleri esir olur olmaz, Beyaz Ruslar onları öldürürler. Gregor, bu intikamın yerinde olduğunu düşünürse de, öldürmelerde yer almaz: Bunçuk öldürülür ve Podtielkov da zalimcesine asılır. Fakat ölmeden önce, Sovyet sisteminin bütün Rusya'da galebe çalacağını söyler.

Eleştiri

Ve Durgun Akardı Don, derhal Tolstoy'un esatirî romanı *Harp ve Sulh*'u akla getiriyor. Her iki kitap da uzun, panoramik eser; her ikisi de istilâ ve huzursuzluk zamanlarında geçer. Ve her ikisinde de yazarların kendi sosyal felsefeleri uzun uzun anlatılır. Rus okuyucuları, her iki kitabı da, Rus tarihindeki hâdiseleri klâsik ve kesin bir tarzda anlatan kitaplar olarak alkışladılar. Amerikan okuyucusu ise, Sholokhov'un kitabını başka sebepten okuyacaktır: Bu kitapta geçen hâdiseleri bilmez. Ruslar'm ekserisi, Rus ihtilâlini ana hatlarıyla bilirler, fakat Rusya dışındaki vasat bir okuyucu, 1917'den 1920'ye kadar ülkeyi yakı yıkan kanlı Dahilî Harp hakkında gayet müphem bilgiye sahiptir. Sholokhov, bu hadiseleri; o zaman kendisini tarihin akışına kaptırmış, meseleleri anlamakta güçlük çeken, kesin bir görüşe sahip olmaksızın olaylar sırasında hayatını

sürdüren alelâlde bir askerin başından geçen hadiseler olarak anlatır.

Sholokhov, şüphesiz bir komünist sıfatıyla yazıyor. Bu da onun, sanatın didaktif (öğretici) bir maksadı olması gerektiği prensibini kabul ettiğini gösterir. Şu halde bu kitabın eleştirisi, kitaptaki malzemenin işlenmesinde ideolojik düşüncelerin ne ölçüde yer aldığını ve teorinin kitabı kuvvetlendirdiğini mi yoksa zayıflattığını mı araştırmakla başlamalı.

Hikâyede, en azından dört karakter, geleneksel Bolşevik kahramanları tiplerine uygun, sağlam çeneleri, keskin gözleri ve maksatlı durumlarıyla onlar, resmî Sovyet sanatının tipleri. Sabırlı ve ikna gücü kuvvetli Stockman: kendisini fanatikçe ihtilâl adamış makineli tüfekçi Bunçuk; bütün haklarını kazanmış ihtilâlcî kadın ve nihayet cesur “şehit” Podtielkov, şüphesiz ki, ilham verici karakterler olarak düşünüldü. Bununla beraber, kitabın en zayıf karakterleri de onlar: Siyasî düşüncelerinden ötürü değil, siyasî düşünceleri dışında var oluşlarının hiçbir sebebi bulunmadığından. Meselâ aşk sahnesi:

Kadın, buğulu gözleriyle karlı ufuklara doğru baktı. ... bir çello’yu andıran alçak bir sesle mırıldandı:

“Ve bu zamanda bir kimsenin, kendi küçük dünyasında mutlu olmak için çalışması ne kadar zehirli ve âdi görünüyor! Bu, ıstırap içindeki insanoğlunun ihtilâl ile erişeceği, ölçülemeyecek beşerî mutluluk ile mukayese edilebilir mi?.. Biz, kollektif grupla kaynaşmalı, kendimizi, bütünden ayrılmış paralar olarak görmemeliyiz.”

Belki genç âşıklar, ihtilâl sırasında birbirine öyle mırıldanıyorlar. Bu şayet doğru ise, onlara acımak lâzım.

Diğer taraftan önde giden dört ihtilâlcî. Melekhov ailesi üzerine kurulu orijinal plânla ilgili değillerdi. Pantaleimon ve çocukları, gerçek insanlardır. Ve onların fikirleri, Bunçuk'un fikirleri gibi, ideolojik berraklıktan mahrum bulunduğu, hayatın muğlaklıkları içinde karşılaştıkları meseleler, daha çapraşık ve şaşırtıcı görünüyor. Bu insanları, ilkin günlük hayatlarında görüyoruz: Mahallî kıskançlıklardan ötürü, çevrelerindeki Ukraynalı ve Rus köylülerinden uzak yaşarlar. Onları, harbe giderlerken görüyoruz; harbe, büyük bir istekle katılmazlar, ama şereflerini korumak zorundadırlar. Topluluğun, harpten bitkin bir hale geldiğini ve normal hayata dönülmesini arzu ettiklerini görüyoruz. Onların, Dahili Harp'te nasıl şaşkınlık içinde bulunduklarını da görüyoruz: Aileler, sadakatlerine göre taraf tutmuşlar, her iki taraf da işkenceye başvurmuştur. Gregor, bu müphemlikleri özetliyor: O, alelâde bir insandır; bakmakla mükellef olduğu kimselere barış zamanında hiç de iyi muamele etmezse de, harpte, kendisinden beklenilmezcesine kahramanca hareket eder. Gregor, birçok faziletleri bulunan ve Sholokhov'u n büyük bir sevgi beslediği bir sınıfın çocuğudur: Tarihin çağdışı yaptığı bir sınıf. Gregor, eski ve yeni düzen arasındadır ve Dahili Harp'te, her iki tarafta da çarpışır. Sonunda, barış içinde rahat bırakılmasından başka bir şey istemez. Sholokhov'un böyle bir karakter yaratabilmesi, sanatkârlık haysiyetinin delilidir.

Sholokhov ile eski Rus romancıları arasında fark şurada: Karakterlerinin dahilî hayatları üzerinde daha az durur; onlarla, psikolojik tipler olmaktan ziyade, sosyolojik tipler olarak ilgilenir. Bunun içindir ki, bütün Kazaklar'm özellikleri belirlidir. Pietro, Gregor, Stefan ve diğerleri aynı taştan yontulmuşlardır. Yaşadıkları hayat ferdiyetçiliğe pek imkân vermez. Doğru, bütün köylerin görünüşlerinin aynı olduğunu ve aynı şekilde hareket ettikleri söylenebi-

lir, ama bu tenkit, cemiyetin her kademesi için doğrudur. Tolstoy'un *Harp ve Sulh*'undaki karakterlerin ne kadar etraflı ve ferdiyetçi olduklarını görebilmek için Listnitski'yi, Bolkonski veya Kornilov'u, Kutuzov ile karşılaştırmak yeterlidir. Aynı şekilde, zina yapan bir kadın olarak Aksinia, *Anna Karenina*'dan çok daha az ilgi çekici.

Romanın ismine de sırt çevirmemeliyiz. Sholokhov, ihtilâl ve karşıt-ihtilâlin doğurduğu acı ve ıstıraplar karşısında kendisinin sessiz yorumunu yapan kuvvetli, değişmeyen temel tabiat fonu üzerinde Kazaklar'ın hayatının ve harbin getirdiği şiddetin bir portresini çizdi. Kitabın esatirî ölçüsünü, steplerin genişliğinde, tepedeki gökte ve Don Nehri'nde görüyoruz: Güneşli havada titreyen, bazen yağmurlu taştan, fakat Kazaklar'm hayatında olduğu gibi, manzarada devamlı bir hâkimiyet kuran Don Nehri, gökte, gümüş bir Kazak kemeri gibi sarkan Samanyolu. Sık sık görünen bir diğer imaj: Ne olursa olsun tabiatın, seyrini devam ettireceği imajı.

Roman bu notla sona'eriyor. Kitaptaki son sahne, Kazaklar tarafından öldürülen ve bozkıra gömülen bir Bolşevik'i mezarını anlatıyor:

Daha sonra... iki bustard (toy kuşu) mâbedin çevresinde kavga ettiler. Mavimsi yeşillik ve çiçeklik arasında, yerde gelişmekte olan otları ezerek, bir dişi bustard için, sevmek ve nesillerini devam ettirmek gayesiyle, kavga edecekleri bir yer yaptılar. Ve tekrar, kısa bir zaman sonra, mezarın hemen yanında, yeşilliklerin gölgesinde, dişi bir toy kuşu dokuz tane gök mavisi renginde, benekli yumurta bıraktı. Parlak kanatları ile yumurtaları koruyarak, onları ısıtmak için üzerlerine oturdu.

Bu imaj, hem kitabın bir özeti hem de Rusya için bir kehanet; aynı zamanda, bütün beşeriyete hitap edecek kadar da evrensel.

Yazar

Sholokhov, romanında bahsettiği yerleri ve insanları yakından tanıyor. Kendisi de Don bölgesinde dünyaya gelmiş bir Kazak. Ve kahramanı Gregor gibi, büyük annesinin annesi Türkler'e esir düştüğünden, Türk kanı da taşıyor. Babası bir çiftçi ve küçük bir değirmen sahibi idi. Annesi, hayatının büyük bir kısmında cahil bir kadındı. Sholoklov tahsilini Vonozev ve Moskova'da tamamladı. Öğretmen olmayı tasarlayarak, on beş yaşında iken köyüne döndü. Rusya o zaman dahilî bir harp içinde idi ve Sholokhov kendisini bu çatışmanın ortasında buldu. Bolşevikler, ona bir memuriyet verdiler. Nihayet Sholokhov, mahallî Bolşevik komitesine üye seçildi. 1922'de; o zaman Don bölgesinde at koşturan eşkıyalara karşı çarpışanlar arasına katıldı.

On sekiz yaşında iken yazmaya başladı. İlk kitabında -*Don Hikâyeleri* (1925)- kısa hikâyelerini bir arada topladı. Başlıca eseri, dört safhada yayınlandı: 1928, 1929, 1933 ve 1938. Daha başlangıçta, önemli bir başarı olarak alkışlanan bu kitap, Rusya içinde ve dışında en çok tutulan bir Rus romanıdır. Sholokhov, geleneksel çiftçilik hayatının kolektif ekonomiyeye dönüştüğünü, *Yarının Tohumları* adlı kitabında anlattı. 1937'de, Yüce Sovyet Şûrası'na üye seçildi. İkinci Dünya Harbi'nde harp muhabiri idi.

Sholokhov, hayatının büyük bir kısmında, ailesiyle, doğduğu bölgede yaşadı. Gayet yakından tanıdığı basit halkla yakın temasını sürdürdü. Her yerde, büyük bir yazar olarak tanındı. Rusya ve Rusya dışında, klâsik geleneklerde bir romancı, Gogol ve Turgenev'in, Tolstoy ve Gorki'nin bir vârisi olarak kabul edildi.

Gelin Tacı

(Kristin Lavrandsdatter)

Yazar
Sigrid Undset
(1882-1949)

Başlıca Karakterler:

İlk Nesil

Lavrans Björgulssön: Centilmen bir çiftçi; çok dindardır. Çocukluğunda, kiliseye intisap etmek istiyordu. Fakat on sekiz yaşına geldiği zaman, kendisinden yaşlı bir kadınla evlendi. İyi bir koca olmakla beraber, bu evlilik tamamiyle mutlu bir evlilik değildir. Çocuklarını seven müşfik bir baba olarak, Kristin'in Erlend ile kurduğu aşk ilişkisini, kendi ahlâkî prensiplerine göre hükümlendirir, kızının Erlend ile evlenmesine karşı çıkar.

Ragnfrid Ivarsdatter: Lavrans'ın karısı; içine dönük, karınsar bir kadındır. Kocasının cinsî hissizliği onu şaşkına çevirir, çaresizlik içinde bırakır.

Aasmund Björgulfssön: Lavrans'ın Oslo'daki erkek kardeşi. Mutlu bir evlilik kurmuştur. İki çocuğu vardır.

Lady Aashild Gautesdatter: Asil bir kadın; önceleri Oslo'daki kraliyet sarayındakilere yakındır. Azimli ve sağlam karakterli bir kadındır. Gerçekten tıbbî maharetleri vardır, büyücülükten de anladığı söylenir.

Sir Björn Gunnarssön: Lady Aashild'in kocası; gençliğinde iyi ve yakışıklı idi; emekliliğinde neşesiz, halsiz biri olmuştur.

Ulf Haldorssön: Sir Beard Peterssön'ün gayri meşru çocuğu ve Erlend Nikulassön'ün uşağı.

Trond Ivarssân: Ragnfrid'in konuşmadığı kardeşi.

Sir Anders Gudmundssön of Dyfrin: Mahallî bir zengin; Simon'un babası.

İkinci Nesil

Kristin Lavransdatter: Lavrans Björgulssön'ün kızı, romanın (kadın) kahramanı. Kocasını Erlend'i derinden sevmesine rağmen, onun sormasızlığına kızar. Kocasını hakkında haşin hükümleri vardır. Onun düşüncesiz hareketlerini ne affeder ne de unuttur.

Erlend Nikulaussön: Kristin'in sevgilisi ve kocası, yakışıklı ve atılgan, fakat düşüncesiz hareket eden, sorumluluk hissi taşımayan, tutumsuz bir adam. Evlilik hayatında, çok defa düşüncesiz hareketleriyle Kristin'i kırar, ama derhal af diler ve yaptığını unuttur.

Ramborg Lavransdatter: Kristin'in kız kardeşi; Simon Darre ile evli.

Ulvhild Lavransdatter: Kristin'in, çocukken ölen en küçük kız kardeşi.

Gunnulf Nikulaussön: Erlend'in papaz kardeşi. Zaman zaman Kristin'in sırdaşı sıfatıyla hareket eder. Lapland'da misyonerlik görevini kabul ederek, kilise hiyerarşisindeki istikbâl vaadedici işini terkederek.

Simon Andressön (Simon Darre): Kristin'le nişanlanan bir genç. Kristin, onu oldukça şişman ve zevklerine uymayan biri olarak görür. Sonraları Ramborg ile evlenir.

Sir Munan Baardssön: Lady Aashild'in ilk kocasından olan oğlu; oldukça şımarık büyütülmüştür. Zaman zaman sefahat hayatı yaşar, fakat zeki bir adamdır. Saray çevrelerinde nüfuzu vardır. Karısı Lady Katrin'dir, metresi de Brynhild Fluga.

Üçüncü Nesil

Orm Erlendssön: Erlend'in Eline Ormsdatter'den olan gayrimeşru çocuğu; nazik bir çocuktur; on altı yaşında ölür.

Margaret Erleendsdatter: Orm'un kız kardeşi; babasından, yalvararak, yaltaqlanarak para koparmasını bilir.

Nikolaus Erlendssön: (Naakve): Kristin'in büyük oğlu; sıhhatli ve neşeli bir çocuk. Kardeşi Björgulf'a hürmet beslediğinden, başarılı olmayacağını bilmesine rağmen papaz olur.

Björgulg Erlendssön: Kristin'in ikinci oğlu. Kör olur ve bir manastıra kapanır.

Gaute Erlendssön: Üçüncü oğlu; Jörundgaard'daki malikaneyi tevarüs eder.

Ivar ve Skule Erlendssön: İkizler; Kristin'in dördüncü ve beşinci oğulları; kavgacı, maceraperest ve disiplinsizdirler.

Lavrans Erlendssön: Kristin'in altıncı çocuğu.

Munan Erlendssön: Kristin'in yedinci çocuğu; ailenin bu bebeği çocukken ölür.

Erlend Erlendssön: Sekizinci çocuk, üç aylıken ölür.

Andres Simonssön: Simon ve Ramburg'un küçük çocukları; dinî görünümlere sahip sevimli bir çocuk.

Arngjerd Simonsdatter: Simon'un, hizmetçi Jorunn'dan dünyaya gelen gayri-meşru çocuğu.

Ruhban Sınıfı

Sir Eirik: Jörundgaard'daki papaz. Orta çağlardaki birçok papaz gibi, o da evlidir. Gençliğinde kavgacı idi; yaşlandığı zaman hürmet beslenen bir kimse oldu.

Sira Eiliv: Husaby'de, evleri ziyaret papazı; Kristin, günahlarını affettirmek için bu papazı görür.

Edvin Rikardssön: Bir Fransiskan papazı; nazik ve derinden derine dindar olan bu kimse, Kristin'e gençliğinde dinî telkinler yapmıştır.

Sira Solmund: Jörundgaard'da, Sira Erik'in yerini alan papaz. Skandal yaratacak kadar Kristin'in aleyhinde dedikodu yayan bu papazın yetenekleri alelâdedir.

Nidaros Piskoposu Helvard: Kendisine hürmet besleyen zeki bir din adamı. Sira Solmund'un, Kristin hakkındaki ithamlarını reddeder.

Lady Groa Guttormsdatter: Notteseter rahibeler evinin müdiresi; yaşlı ve şişman bir kadın; titiz bir yönetici, fakat Kristin'e iyi davranır.

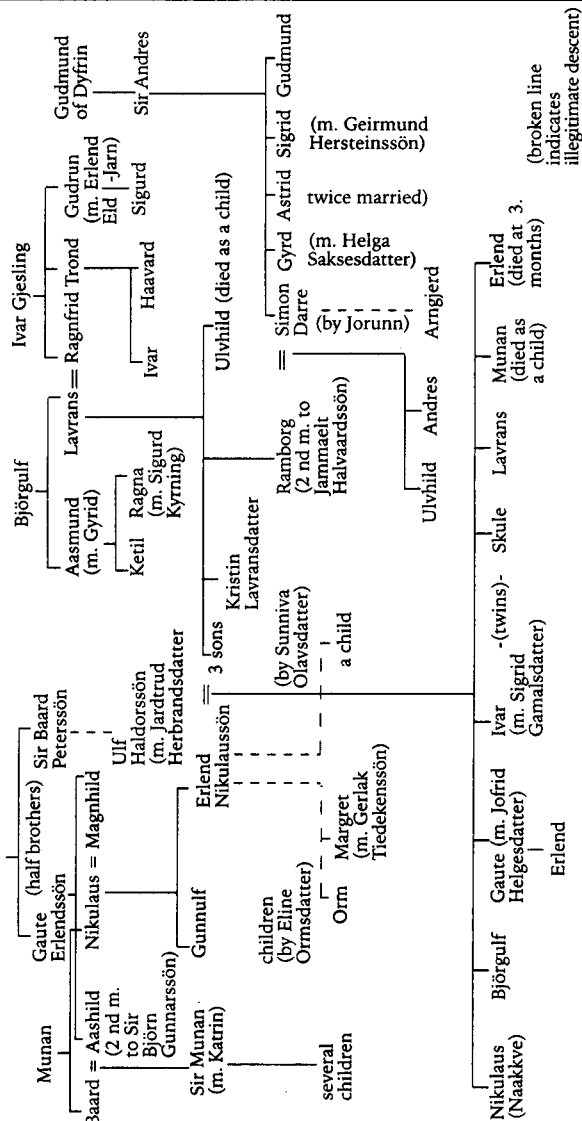
Lady Ragnhild: Rein rahibeler evinin müdiresi. Hiç de yüksek ölçüde yetenekleri bulunmayan ve oldukça huysuz bir kadın, veba salgını sırasında gayet sağlamca ve dindarca hareket eder.

Diğerleri

Arne Gyrðssön: Jörundgaard'daki malikânede yaşayan bir çocuk; Kristin'in çocukluk arkadaşı.

Bentein Priestson: Sira Erik'in torunu; kaba ve kavgacı bir adam; Kristin'i iğfal etmeye çalışır.

Gelin Tac'ındaki Karakterler

Ingebjörg Flippisdatter: Kristin'in Nonneseter'deki en iyi arkadaşı; kararsız, uçarı bir çocuk.

Erling Vidkunssön: Güçlü bir asilzâde; Kral Magnus'un çocukluğunda, kral naibliği yapmıştı.

İsveç ve Norveç Kralı VII. Magnus (1319-1343 arasında hükümdarlık etti): Kendisine güven besleyen ve otokratik bir genç; ailesinin Norveç tarafından ziyade İsveç yönü ile ilgilenir.

Jardrud Herbrandsdatter: Ulf'un karısı; şirret bir kadın.

Eline Ormsdatter: Erlend'in metresi ve ondan olan iki çocuğunun annesi; güzel ve şehvetli bir kadın; Erlend'in onunla evlenmek istemesi kadını çılgına çevirir.

Sunniva Olavsdatter: Erlend'in, kısa bir zaman için aşk ilişkisi kurduğu evli bir kadın.

Jofrid Helgesdatter: Gaute'nin kaçırdığı, Bergenli bir asilzâdenin güzel ve genç kızı; azimli ve çalışkan bir kız.

Sir Baard Peterssön: Eski bir şövalye; Erlend'in büyükbabasının üvey kardeşi. Ulf Haldorssön, onun gayrimeşru çocuğudur.

Bryhhild Fluga: Başından bir sürü aşk ilişkileri geçen bir kadın. Erlend, Kristin ile bu kadının evinde buluşur. Sir Munnan Baardssön'ün metresidir ve ondan birçok çocuğu olur.

Haakan Eindridessön: Erlend'in yaraladığı ve hayatı boyunca kötürüm bıraktığı adam; Margaret Erlendsdatter'in âşığı.

Hikâye

I. Gelin Tacı

Ondördüncü asrın başlarında, merkezî Norveç'te Jörundgaard'daki malikânesinde Lavrans Björgulfssön adında bir centilmen yaşar. Üç erkek çocuğu, bebek yaşlarında öldüklerinden, en büyük kızı Kristin'e çok bağlıdır. Kitap, bu kızın hayatını konu alır. Romanın ilk bölümleri, Kristin'in çocukluk yıllarına hasredilmiştir: Malikânedeki hayatı; kendisinden büyük Arne adındaki bir erkek çocuğu ile arkadaşlığı; ormanda yaptığı bir gezi sırasında, bir cadı olduğuna inanılan garip bir kadının kendisini dehşete düşürmesi; Oslo'ya yaptığı gezi ve orada Edvin adındaki nazik ve dindar bir papazla tanışması; kız karde-

şı Ulvhild'in doğması; bir boğanın Ulvhild'i ciddî olarak sakatlaması. Zaman zaman vuku bulan talihsizliklere rağmen, çocukluğu genellikle mutlu geçer; Lavrans Björgulfssön ailesi düzenlidir, aile mensupları arasında sevgi ve anlayış hüküm sürer, dinî değerlerin etkisi fazladır.

Kristin on beş yaşına geldiği zaman babası, onu kendisinden beş yaş büyük Dyfrinli Simon Andressön'e nişanlar. Gerçi Kristin nişanlısını ne sever ne de nefret ederse de bu, istikbâl vaadeden bir nişanlılıktır. Kristin, gerçekte kendisine derin aşkla bağlı çocukluk arkadaşı Arne'yi sever. Fakat Arne, elini Kristin'e uzatamayacak kadar fakirdir. Zaten Arne de malikânenen ayrılmak üzeredir. Son defa kucaklaşır ve gözyaşlarıyla birbirlerine veda ederler. Kristin evine dönerken, köy papazının vahşî torunu Bentein'le karşılaşır. Bentein kızı iğfal etmek ister. Kristin Bentein'den kurtulur ve taşla gencin kafasına vurur. Birkaç gün sonra Arne ve Bentein'in kavga ettikleri ve Arne'nin öldüğü haberi gelir. Kristin, Arne'nin kendisinin şerefini korumak için öldüğünü idrak eder. Kedere boğulur ve bir sene kadar bir manastıra kapanmak ister. Kristin'in bir an önce normal bir hayata erişmesini arzu eden Simon, evliliğin tehir edilmesini kabul eder. Böylece, Kristin, Nonnester'deki bir rahibe evinde kalmak üzere Oslo'ya gider.

Kristin, Arne'yi çabucak unuttur. Gerçekte kilise âyinleri için sarfetmek üzere beraberinde götürdüğü parayı bir çift gösterişli ayakkabı için harcar. Rahibeler evindeki hayat rahat geçer. Kristin'in yaşındaki genç kızların kasabaya gezmeye gitmelerine müsaade edilir. Bir gün geziye çıktıkları zaman, Kristin yolunu kaybeder. Erlend Nikulausson adında yakışıklı ve cazibeli bir yabancı kendisine yardım eder. Erlend'in lekeli bir mazisi vardır. Zengin ve iyi bir ailede dünyaya gelen Erlend parasını israf etmiş, ailesinin adını lekelemiştir. On sekiz yaşında iken, evinde misafir kaldığı bir asilzâdenin Eline Ormsdatter adındaki karısı ile aşk ilişkisi kurmuştu. Kral, Erlend'i saraydan kovdu, iki âşık Hollanda'ya kaçtılar. Orada iki çocukları dünyaya gel-

di. Şimdi Erlend ve Eline birbirinden ayrılmışlardır. Metresinin kocası ölür. Fakat Erlend bu dul kadınla evlenmeyi reddeder. Erlend, Kristin'e kur yapar. Erlend'e hemen âşık olan Kristin, onun kendisine sahip olmasına razı olur. Ardından perişan bir halde bıraktığı babasının itirazlarına rağmen, nişanı bozar. Simon olup bitenleri bilir, fakat Kristin'in lekelenmemesi için gerçekleri saklar. Kısa bir zaman sonra da, zengin bir dul kadınla evlenerek teselli bulur.

Lavrans, Kristin'in Erlend ile evlenmesine müsaade etmez. Kristin, evde aylarca suratı asık dolaşır. Nihayet Erlend, beraberce kaçmalarını teklif eder. Bu iş için de, Lavrans'ın komşusu olan Aashild adındaki halasının kendilerine yardım etmesini sağlar. Kristin, Aashild'i ziyaret etmek için evden müsaade alır; birkaç gün bu kadının evinde kalacaktır. Kristin ve Erlend kaçmaya hazırlanırken, Erlend'in metresi Eline karşılına çıkar. Şiddetli bir ağız kavgası başlar. Eline, bu sırada rakibini zehirlemek ister. Erlend, Eline'in boğazına bıçak dayayarak, Kristin'e içirmek istediği zehiri kendisine içirmeye çalışır. Bu kargaşa sırasında Eline, Erlend'in elindeki bıçağı alır ve kendisine saplar. Trajedi örtbas edilir ve Kristin hiçbir şeyden şüphe etmeyen ailesinin yanına döner.

Lavrans nihayet, Erlend'i hiçbir zaman beğenmemiş olmasına rağmen, Kristin'in bu gençle evlenmesine nza gösterir. Kristin, nişanı, Erlend'den gebe kalarak kutlar. Kızın ailesi, ikisini hemen evlendirir. Lavrans, sevgili kızı tarafından aldatıldığını, onun kötü bir eş seçtiğini ve bu pazarlıkta şerefini lekelediğini anlar.

II. Husaby Yosması

Kristin ve kocası, Erlend'in Nidaros (Tronodhjem) civarındaki Husaby malikânesine yerleşirler. Kristin'in, yönetimi titizlikle yürütmesi neticesinde, malikâne randımanlı bir işyeri haline gelir. Fakat Kristin'in bu yeni hayatı zordur. Kendi evinin hasre-

tini çeker ve komşuları da, evliliğinin ilk aylarında gebe kalmasından ötürü dedikodular çıkarırlar. Erlend'in gayri meşru iki çocuğu da buraya gelerek yerleşir. Kristin, Orm adındaki zayıf ve sakin çocuğun sevgisini kazanır. Zor ve tehlikeli bir doğumla, Naakve adını verdiği ilk çocuğu dünyaya gelir. Erlend, kızını ziyaret etmesi için Lavrans'ı getirdiği zaman iki adam barışırlar. Kristin, bu arada iki papazla arkadaşlık kurarak ruhî teselli bulur. Bunlar, Erlend'in Gunnulf adındaki kardeşi ve malikânenin işlerini yürüten Sira Eiliv'dir. Çocuğu Naakve, yola çıkacak kadar büyüyünce Kristin, günahlarının, bilhassa Eline'nin ölümündeki hissesinin affedilmesi için yalınayak Nidaros'daki kiliseye gider. Fakat onun bu dindarca hisleri Erlend'e olan kızgınlık ve gücenikliğini gidermez. Sorumsuzluk hislerinden mahrum kocası, Kristin'in, onunla evlenmek için katlandığı fedakârlığı takdir etmez. Artık evlilik hayatları kavgalı geçer. Kristin'in ruhunda aşk ve nefret, suç hissi, korku ve pişmanlık hisleri bir arada kaynaşır.

Seneler geçtikçe, ailenin yeni yeni erkek çocukları olur: Björgulf gözlerinden rahatsızdır; Ivar ve Skule ikizdirler; sonra Lavrans vardır. Munan vardır. Orm kızıldan ölür. Erlend, kardeşi Gunnulf'un misyoner tayin edildiği Lapland'de askerî bir üsün iki sene müdürlüğünü yapar. Kristin'in eski nişanlısı Simon'un kansı ölmüştür; Kristin'in kardeşi Ramborg ile evlenir. Babası Lavrans yaşlanır ve gerçek bir Hristiyan olarak ölür. Erlend'in gayrimişru kızı Margaret, iyice açılıp saçılır, evine âşık-larını kabul eder (Erlend, bunlardan biri ile kavga eder ve sakat bırakır). Nihayet Nidaros'taki zengin, fakat cemiyette pek sevilmeyen bir demircinin oğlu ile evlendirilir. Gerçi birbirlerini hâlâ severlerse de, Kristin ve Erlend beraberce, fırtınalı hayat-larını devam ettirirler.

Bir müddet sonra, Erlend ciddî bir zorlukla karşılaşır. Çok sayıda asilzâde, küçük bir çocuk olan VII. Magnus'un, Norveç ve İsveç krallığına getirilmesine yol açan anayasa düzeninden hoşnutsuzluk duyarlar. Onun yönetimi altında, Norveç'te siyasî

bir boşluk gelişir ve ülke, dış tehlikelere maruz kalır. Erlend, Erling Vidkunssön adında tarihî ve güçlü bir asilzâdenin müphem teşviki altında, Krala karşı çıkan bir grubun başına geçer. Bu başkaldırmanın hedefi, kralı üvey kardeşi Haakon'un lehine Norveç krallığından vazgeçirmektir. Ama Erlend, asillerle yaptığı muhaberatı dikkatsizce, Sunniva Olavsdatter adındaki evli bir kadına gösterir ve böylece, kendisinin planını yıkar. Erlend, Kristin'den ayrı yaşadığı kısa bir zaman zarfında, onunla bir aşk macerası yaşamıştır. Erlend tatmin olamadığı bu hayatı terkedince, kadın da onu saraya jurnal eder. O, bu akla sığmayacak dikkatsizliğini, metresinin, okuma bilmediğini sandığını söyleyerek affettirmeye çalışırsa da hıyanet suçu ile tevkif edilir. Darbe planında yer alan diğerlerinin isimlerini ifşa etmesi için kendisine işkence yapılır. Fakat Erlend, bir kaya kadar sağlamdır, kimsenin ismini vermez. Nihayet, Simon ve Erling'in müdahaleleriyle serbest bırakılırsa da, Husaby'deki topraklarına hanedanlık el koyar. Erlend ve Kristin, Kristin'in Lavrans'dan tevârüs ettiği Jörundgaard'daki malikânede yaşamaya mecbur kalırlar. Bu Simon'u hiç de memnun etmez. Hayatını kurtardığı rakibi şimdi, Kristin'le birlikte kendisine komşu olacaktır. Simon, Kristin'i hâlâ sevdiğini anlar.

III. Haç

Jörundgaard'da, Kristin tekrar malikânenin yönetimini eline alır. Yedi erkek çocuğu sağlam yapılı, gürültücü gençler olmuşlardır; sevimli fakat uyuşuk babalanna prestij ederler. Simon ve Ramborg'un iki çocukları vardır, biri ciddî bir hastalığa yakalanır. Hastaları kocaları ilâçlarıyla iyileştirmekte oldukça ün kazanan Kristin, hiçbir doktorun başaramadığını yapar. Kendi ruhunu tehlikeye sokarak, yasaklanmış bir putperestlik ayini ile bu hasta çocuğu iyi eder. Erlend, komşularıyla kavga eden Simon'un hayatını kurtarır. Artık ikisinin, birbirine ödeyecekleri bir "borc"u kalmamasına rağmen, Simon rakibini hâlâ sevmez. İkisi birbirinden uzaklaşırlar.

Erlend'in bilhassa şimdiki durumu güçtür. Elindeki toprağı alınmış, nüfuzu kalmamıştır; mahallî halk ona bir yabancı ve hain gözü ile bakar. Karısının toprağında yaşamak gibi küçültcü bir hayata tahammül etmek zorundadır. Kristin de durumu kolaylaştırmaz. Hiçbir şeyi ne unuttur ne de affeder. Erlend'in pişmanlık duyduğu yolundaki sözlerini hiçbir zaman kabul etmez. Bir gün, kocası ile yaptığı şiddetli bir kavga sırasında Kristin, Erlend'e, babasının evinde oturmaya hakkı olmadığını söyler. Kansına derinden gücenen Erlend, artık hiçbir zaman karısının eline bakmayacağına yemin ederek malikânedan ayrılır. Bir dağ tepesinde hâlâ küçük bir çiftliği vardır. Oraya gider, yapayalnız, fakat gururlu bir hayatı devam ettirmeye çalışır. Gerçi çocuklar, zaman zaman babalarını ziyaret ederlerse de, Kristin, aynı derecedeki gururu ile kocasını görmek istemez, Jrun-gaard'da kalır.

Bu arada, Kristin'e hâlâ beslediği aşk, Simon'u rahatsız eder. Gerçi hislerini Kristin'e açıklamazsa da, içindekileri, günah çıkarmak için gittiği papaza itiraf eder. Simon'un karısı Ramborg şüphelenir ve ablasına derin kıskançlık beslemeye başlar. Simon bir gün, birahane de kavga eden iki kişinin arasına girdiği zaman hafifçe yaralanır. Fakat Simon'un yarası azar. Ona bakması için Kristin çağılır. Hastalık gittikçe artar. Ölümün yaklaşmakta olduğunu anlayan Simon, içindekileri Kristin'e döker ve onun, Erlend ile barışmasını bilhassa rica eder. Böylece, cenazeden sonra, Kristin, Erlend'in dağdaki çiftliğine gider ve kocasından bir defa daha gebe kalacak derecede onunla barışırsa da, orada devamlı olarak yaşamak istemez.

Erlend de aynı inatçılıkla geri dönmeyi reddeder. Kendi adının verildiği sekizinci oğlu dünyaya geldikten ve üç ay sonra öldükten sonra dahi karısının yanına dönmez.

Erlend Erlendssön'ün doğması, Kristin'in önceki hercailiğini unutmayan köy halkı arasında söylentilere yol açar. Halk, Erlend'in hakikî babasının, Kristin'in kocasının yaşlı ve sadık uşa-

ğı Ulf olduğunu söyler. Mahallî papaz da, Kristin'i aynı şekilde itham eder; piskopos, tahkikat açar ve çocuklar, annelerinin şerefini korumak için silâhlı kavgaya girerler. Nihayet Erlend çağırılır ve karısının yanına gelir. Jrundgaard'daki mahkemeye gittiği zaman, kızgın köylülerin, evinde göz altına alınan Gaute'yi koruduklarını görür. Erlend ve köylüler, ilkin ağız kavgasına girer, ardından silâhlarına sarılırlar ve Erlend ağır bir şekilde yaralanır. Kristin, ölmek üzere olan kocasına son âyini yapması için papaz çağırarak isterse de, Erlend karısını lekeleyen adamın kendisi için dua etmesini istemez.

Hayatının son senelerinde Kristin, kendisini tamamiyle çocuklarına verir; fakat artık onlar da büyümüşlerdir, birer birer annelerini terkederler. Munan ölür. Ivar ve Skule, ülkenin başka taraflarında iş bulurlar. Björgulg kör olur ve Nidaros civarında bir manastıra kapanır. Naakkve, bir şövalyenin yardımcısı olmak istiyordu. Fakat şimdi ağabeyine olan hürmetinden ötürü, böyle bir hayat hiç olmazsa muvakkaten, kendisi önüne birtakım güçlükler çıkarırsa da, o da, Björgulf'un yolunda giderek manastıra girer. Gaute çiftlikte kalır. Björgvin'li (Bergen) güçlü bir asilzâdenin müsaadesini almaksızın Jofrid adındaki kızını kaçırmak ve evlenir. Fakat bir çocukları dünyaya geldikten sonra, Lavrans'ın, Kristin'in evlenmesine rıza gösterdiği gibi, Jofrid, tutumlu ve çalışkan bir kadın olduğunu gösterir, fakat Jofrid ile kayıvalidesi arasında kaçınılmaz gerginlik başgösterir ve Kristin, kendi malikanesinde kendisine yer bulunmadığını hisseder.

Kocasına ve çocuklarına olan sorumluluklarına yerine getiren Kristin, Rein'deki bir rahibeler evine girer. Burasının sakin ve rutin hayatında huzura kavuşur ve kendi mazisi ile uzlaşmaya çalışır.

Ardından, Kara Ölüm dedikleri veba salgını Norveç'i kaplar. Binlerce insan ölür. Naakve ve Björgulg manastırda birçok rahibe de Rein'de ölürler. Ayakta kalanlar, güçlerini hastalara şifa dağıtmak ve ölüleri gömmek için harcarlar. Çaresizlik için-

de ne yapacağını bilmeyen halk, salgını önlemek için putperestlik çağlarının hurafelerine döner. Bir grup köylünün, bir insanın kurban edileceği bir âyine hazırlandıkları haberi rahibelerin evine ulaşır: Annesi ölen bir bebeği gömeceklerdir. Kristin ve rahibeler evinin müdiresi geceleyin, âyinin yapılacağı yere gider, köylülerin elinden çocuğu alır ve annesinin çürümekte olan cesedini gömerler. Muhtemelen, cesetle temas ettiğinden, Kristin de vebaya yakalanır ve yatağa düşer. Başından geçenleri hatırlarken çektiği bütün ıstıraplara rağmen, hayatının her anını sevdiğini ve kendi isteği ile hatırlamak istemeyeceği bir günün dahi bulunmadığını anlar. Yine, inatçılığına ve düzensizliğine rağmen, Allah'ın kendisinden vazgeçmediğini de idrak eder. Huzur içinde ölür.

Eleştiri

Gelin Tacı, altı asır öncesi Norveç'inin fonunda, kırk kadar başlıca karakterin dört nesil boyunca hayatını inceleyen kütleli ve ihtiraslı başarılı bir eser. Tabii Orta Çağlarda ilgili romanlar hiç de ender değildir -İngiliz okuyucusu hemen Scott'u hatırlar- Fakat bu tür romanlar, ekseriya çok popüler olmalarına rağmen, genellikle başarılı değillerdi. Geçen asrın ortaçağlarla ilgili romanı, romantik hareketin bir ürünü idi. Bunun neticesi olarak, Orta Çağların hakikî bir manzarasını çizmedi; romancının hayalindeki bu ideal ve tahayyülî dünya ile çirkin ve bayağı halihazır çağımız tenkit edilmek isteniyordu. Bu romanların ekserisi nazik şövalyelerle, güzel ve genç kızlarla, sevimli papazlarla, romantik eşkıyalarla, sağlam ve sıhhatli köylülerle, ilh. dolu idi ve hepsi, sanki romantik bir dünya dışına çıkmış gibi hareket ediyorlardı. *Gelin Tacı* ise, zengin bir teferruatla anlatılan, fakat pitoresk manzaralarla okuyucuyu sıkmayan ve orta çağların hayatını inandırıcı bir tarzda işleyen roman. Kitaptaki karakterler, gerçi hiçbir şüpheye yer bırakmayacak şekilde kendi çağlarının

insanları iseler de, kendimizde de hissettiğimiz aynı kuvvetlerin tesiri altında hareket ederler.

Şüphesiz, Sigrid Undset'in romantik nesil üzerinde avantajı vardı: Scott'un çağı ile kendisinin çağı arasında geçen bir asırlık zamanın tarihî araştırmalarının meyvelerine sahipti. Tanınmış bir arkeoloğun kızı olan müellif, orta çağlardaki Norveç'in evlenme âdetlerini, siyasî müesseselerini veya kilise mimarisini iyi biliyordu. Maamafih, kitaptan aklımızda kalanlar bunlar değil. Kitap, bilgiçlik taslamadan bizi aydınlatıyor, öğretiyor. Derin etkileri görülen siyasî hâdiseleri uzaktan seyrediyoruz: Norveç ve İsveç tahtlarının birleşmesi, Erling Vidkunssön'ün kral naibliği, Danimarkalı maceraperest Knut Prose'nin planları. Fakat bütün bunlar, Kristin'in kulağına birer şayia halinde gelir ve neyi ifade ettiklerini de hemen hemen hiç anlamaz.

Gelin Tacı'nın böylesine çağdaş bir roman olarak görünmesinin bir sebebi, hayatın, asırlar boyunca en az değişen yönleri üzerinde durmuş olmasıdır. Avrupa köylüsünün yaşayışı, şehirlinin hayatından çok daha az değişti. Üstelik, Norveç'de, ondördüncü yüzyılda bile, tamamiyle gelişmiş bir feodal sistem veya saray asilzâdeleri yoktu. Bu, hayatlarını kendi çiftliklerinin ürünleriyle kazanan sağlam yapıklı köy ağaları ile mahallî meclislerde yer alan, otokratik merkezî yönetime karşı kendi haklarını kıskançlıkla savunan hür ve kendilerine hürmet besleyen kiracı köylülerden oluşan bir cemiyette. Krallar sülâlesinden gelen Lavrans Sjörgulfssön, kendi toprağını kendi elleriyle işlemekten yüksünmez. Gerçi, bu yirminci asır demokrasisi değilse de, bazı hususlarda, o zamanlarda, Avrupa'nın birçok ülkelerinde görülen cemiyet düzeninden ziyade çağımızın demokratik sistemine yakındır. Tabîî, nihayet, Kristin'in bir kız çocuğu olarak, eş olarak ve anne olarak rolleri -ki romanın gerçek tezidir- edebîdir. Kadınlar, her çağ-

da ve her yerde, çocuklarını emzirdiler, baktılar, zaman zaman kocalarıyla atıştılar ve erkek çocuklarının iyi evlilikler yapmalarını istediler. Kristin'in başından geçen tecrübeleri için, okuyucunun, tarihî dipnotlara ihtiyacı yok.

Bu kitabın realizmi, arkeolojik değil psikolojiktir -Freudcü psikolojiden ziyade Katolik psikolojisi de olsa. Şuuraltına çok derin dalmaz. İrade hürriyetini kabul eder ve insanların, kendi hareketlerinden ahlâkî sorumluluk duymaları gerektiğini anlatır. Psikolojik analiz, bu çerçevede yapılır. Kristin'in yaşadığı hissî fırtınalardan, ıstırap verici günah hislerinden, hissettiği katı gururdan hiçbirisi gizlenmez. Tabîî, seksüalitenin beşer hayatında oynadığı rolü de küçümsemez. Karakterler hiçbir zaman statik değiller. Kristin'i, yıllar boyunca, bir bakıma dört boyutlu olarak görüyoruz: Mutlu bir çocuk, isyankâr bir kız çocuğu, ardından hayata küskün ve terkedilmiş bir eş. Nihayet, hiç de bir melek olmayan bu kadın, Hıristiyan dininin gerçek zirvelerine erişir.

Kitabın ahlâkî özü kesinlikle Hıristiyanlık. Okuyucu, Hıristiyan doktrininin günah anlayışını bütün ciddiliği ile anlamaya kendisini hazırlamalı. Bu doktrine göre, insanlar, günahkâr olduklarından mutsuzdurlar. *Gelin Tacı*'nın ahlâkî tezi bu. Ve roman, ağır ve kasvetli görünüyorsa, günahın, tabîî insanın içinde yaşadığı normal bir şart olduğundandır. Kristin ve Erlend'in büyük günahlar işlediklerini göremezsek bu romanı anlayamayız. Bir kimsenin safiyetini (bekâretini) kaybetmesinin doğurduğu bütün meseleler kitapta yer alıyorsa da, onların hataları, sadece safiyetlerini kaybetmiş olmaları değildir: Lavrans'a itaatsizlik, inatçılık ve aldatıcılık. Simon'a yapılan zulüm, Ramborg'dan ayrı yaşama, Eline'nin ölümünde rol almak. Kristin'in, ona sahip olmak için çok şey feda ettiği Erlend'e duyduğu aşk dahi, sonunda, onları birbirinden ayıracak olan sönmeyen pişmanlıkla gölgelenir. Ve nihayet,

kendi oğlu Gaute'nin babasının ahmaklığını tekrarlayarak, kendisine (yani Kristin'e), oğlunu suçlayacak durumda olmadığını söylemesinin acı ve ıstırabını hisseder.

Fakat bu manzara kasvetli ise de, şerefsizcesine kötü değildir. Eğer bütün insanlar günahkâr iseler, onların günahları, onlar hakkındaki nihaî gerçekler değildir. Zaman zaman Allah'ın istediği şekilde aziz hâtıralar, gerçek pişmanlık anları ve ilâhî zarafet, beşerî manzarayı aydınlatıyor. Lavrans, zaman zaman kendisini kaptırdığı melankoliye rağmen dinî inanışları sağlam olduğundan, aklı başında, müşfik, şerefli bir insan olarak hayatını sürdürür. Gerçi papaz Gunnulf, ruhî sarsıntı devrelerinden geçerse de, ruhî bir kargaşa içinde yaşayan kardeşi Erlend'den daha iyi ve daha mutlu bir insan olarak görünüyor. Kristin, son yıllarına doğru pişmanlık duyar ve boyun eğer. Gözlerini kahramanca kapayışı, isyankâr gençlik yıllarından itibaren, ne kadar uzun bir yol aldığını ispat eder. Nihayet, Papaz Edvin'in şahsında, nazik ve sevimli bir kimse ile karşı karşıyayız. Edvin, bir azizdir veya değildir, ama beşerî iyiliğin nihaî imkânlarını tecessüm ettirdiğine de şüphe edilemez.

Sigrid Undset, romanı için Reformasyondan önceki Norveç'i seçti. Bunun bir sebebi, Katolik sisteminin, yegâne otorite olarak ele alınamayacağını göstermek içindi. Din konularında, müellifin sözcüleri Gunnulfg, Sira, Eiliv ve Papaz Edvin'dir. Onların Kristin'le yaptıkları uzun mükâlemeler, Kristin'in hayatının tartıldığı ahlâkî ve teolojik ölçüleri önümüze koyuyor. O yıllarda, Finler ve kuzeydekiler Lapplar hâlâ putperesttirler. Kır bölgelerinde yaşayanlar, Hristiyanlık-öncesi âdetlerden bir kısmını muhafaza ettikleri gibi, putperestlik inanışlarını da hâlâ hatırlıyorlardı. Böylece, Kristin, orman cadısı ile karşılaştığı zaman, babası put çıkarmasına rağmen, kızının gördüğüne inanmayacak kadar da bir Hristiyan değildir.

Kristin, hasta yeğenini iyi etmek için geceleri mezarlığa giderek toprak aldığı zaman, ruhunu tehlikeye sokmak pahasına da olsa, putperestlik çağlarından kalma bir âdeti devam ettiriyor. Ruhban sınıfı dahi tamamıyla Hıristiyanlaşmamıştır. Zira Eirik'te ve Naakve'de Vikinglerin, papazlık cüppeleri altında ehlileştirilmemiş ruhlarını görüyoruz. Kristin'in bilhassa hürmet duyduğu Olaf, yani Norveç'i Hıristiyan yapan kral dahi, savaştığı zaman şahsında, putperestliğin kahramanlıklarını tecessüm ettirir. Erlend, karısına leke süren bir adamı evine kabul etmek-tense, papaza son itirafını yapmadan, İsa'nın bir çocuğu olarak değil, pişmanlık duymayan bir putperest olarak ölür. Kısacası, romandaki Hıristiyanlık zaman zaman haşın görünüyorsa, o çağlarda, eski İskandinav ruhunun canlı tutulduğunu hatırlamalıyız. Bu ruh, öylesine zinde idi ki, onu, ancak aynı ölçüde haşın ve kahramanca bir Hıristiyanlık anlayışı bastırabilirdi.

Gelin Tacı, çabucak veya hafifçe okunacak bir roman değil. Bin sayfalık bu romandaki hâdiseler de bilhassa ağır akar. Romandaki hareket, pek az bir teferruatı atlayarak kırk senelik bir devreyi kaplıyor. Biz, hayatın tecrübelerini yaşadığımız gibi bu romanın da tecrübelerini yaşıyoruz. Hâdiseler, devamlı surette birbirlerine ekleniyor ve ancak geriye baktığımız zaman, onları, tam mânâsıyla görebiliyoruz. Yaşanan günler, bütün teferruatlarıyla anlatılıyor: Lavrans, bir tayı ehlileştiriyor; Kristin Naakve'nin bezlerini yıkıyor; Hıristiyan hacıları Nidaros yolunda günün dedikodularından bahsediyorlar. Zaman zaman, senelerce önce vuku bulan hâdiseleri açıklayan bir olay ortaya çıkıyor; roman, yer yer hissî yoğunluk zirvelerine erişiyor, fakat hâdiselerin akışı yine de hızlanmıyor. Okuyucu nihayet kitabı kapattığı ve arkada kalan pek çok bölümleri düşündüğü zaman, kendisini, gerçek bir hayata bakmış gibi hissediyor.

Yazar

Sigrid Undset, 20 Mayıs 1882'de doğdu; ailenin üç kızından en büyüğü idi. Norveç'te Trandjem'de doğan babası Martin Undset tanınmış bir arkeolog idi. Sigrid'in çocukluğu genellikle Oslo'da (o zaman Christiana) geçti; babası, üniversitede ders veriyordu. Sigrid, okulda pek mutlu değildi, zira çağın atmosferi -liberal, feminist ve sosyalist- onun muhafazakâr mizacı ile bağdaşmıyordu. Hocaları, onun, üniversiteye devam ederek tabii ilim veya tarih eğitimi yapmasını istedilerse de, o zamanlar, ressam olmayı düşünen Sigrid reddetti. Fakat babasının vakitsiz ölümü üzerine, bir ticaret mektebine devam etmeye mecbur kaldı ve bir elektrik mühendisinin bürosunda çalıştı. Boş vakitlerinde, hikâyeler yazmaya başladı.

Sigrid Undset, 1911'de A.G. Strasvad adında bir sanatkarla evlendi. Adamın, daha önceki evliliğinden üç çocuğu vardı ve Sigrid de üç çocuk dünyaya getirdi. Ailenin iki çocuğu -biri üvey biri kendisinin- akıl hastalığına yakalandı. Evlilik de, 1922'de boşanma ile neticelendi. Hayatının bu zor devresi hakkında sadece şunları yazdı: "Kitap yazdım, evi yönetim ve çocuklara baktım."

Bu seneler zarfında Sigrid, gelişme, siyasî, reform, kadın hakları, pasifizm, sosyalizm ve millî muhtariyet üzerinde duran liberal kültürden git-tikçe soğudu. Kendisi liberal bir protestan olarak yetiştirilmişti; fakat bu inanış şimdi onu, agnostik yapmış, kendisine destek olmamıştı. Tarihten çıkardığı dersler ona, liberalizmin bir hata olduğunu öğretti; çünkü, liberalizm, beşer tabiatı hakkındaki gerçekleri yanlış anlamış, insanların ruhlarındaki şeytanî gücü küçümsemişti. Avrupa'da, Karl Barth gibi protestanların liberalizmden neo-Calvinizm'e döndükleri yıllarda, bu tür düşünceler yayılmaya başlamıştı. Sigrid Undset ise Katolikliği benimsedi ve 1924'te resmen Katolik kilisesine dahil oldu.

Gelin Tacı, onun Katolikliği benimsediği yıllar zarfında yazıldı. Kitap, Sigrid Undset'in, Katolik olarak benimsediği yeni inanışlarının da bir ifadesidir. Erkek ve kadınlara, istedikleri şeyleri yapmalarına müsaade edil-memelidir, çünkü çok defa doğru olmayan şeyleri yaparlar. Bir noktadan diğerine değişen ihtiraslara ve günahkârlara, Kilisenin doktrininde belirtildiği üzere, Allah'tan başka kimse yol gösteremez. Romandaki karakterler, muhtelif derecelerle, bu inanışı belirtiyorlar. Edvin ve Lavras, bunu

her zaman kabul ederler; Erled hiçbir zaman benimsemez ve Kristin de, büyük ıstıraplarla ancak hayatının sonunda bu noktaya erişir.

Sigred Undset'e 1928'de, Nobel Edebiyat Mükâfatı takdim edildi. Daha sonraki belli başlı eseri, Hestviken'in Efendisi (1928-1930) adında, daha önceki büyük eseri gibi, orta çağların Norveç'ini ele alan bir dram dördlüsü idi. Müellifin daha sonraki eserleri, didaktik ve ahlâkî unsurların yazılarda üstünlük kurdukları söylenerek, eleştirenler tarafından tenkid edildi.

Almanya, 1940'da Norveç'i işgal ettiği zaman, Sigrid Undset'in yaşadığı kasaba, Lillehamar tahrip edildi ve Naziler, yazarın yirmi altı yaşındaki oğlunu öldürdüler. Sigrid Undset İsveç'e kaçtı ve bir müddet Stockholm'daki arkadaşlarının evlerinde kaldı, oradan da Birleşik Amerika'ya gitti. Sigrid Undset, 1945'te Norveç'e döndü ve sakin bir emeklilik hayatı sürdü. 1949'da altmış yedi yaşında iken felçten öldü.

Garp Cephesinde Yeni Bir Şey Yok (Im Westen Nichts Neues)

Yazan

Erich Maria Remarque

(1897-1970)

Başlıca Karakterler:

Paul Baumer: Hikâyeyi anlatan on dokuz yaşındaki bir Alman eri.

Albert Kropp: Bir süvari onbaşı ve "aramızdaki en berrak düşünceli kimse." Aldığı yaradan ötürü bacağı kesilir.

Müller: Okumaktan zevk alan, mektep kitaplarını yanında taşıyan bir asker.

Leer: Grubun, en fazla seks tecrübesi geçirmiş mensubu.

Tjaden: Sivil hayatta demirci.

Haie Westhus: Taş kömürü toplar. Harpten sonra orduda kalmayı düşünür.

Detering: Toprağını düşünmekten başka bir şey yapmayan bir köylü. Kaçar ve yakalanır.

Stanislaus Katczinsky (Kat): Birbirinin arkadaşı olan bu grubun gayri-resmi lideri takriben kırk yaşında; yemek yemesini sever, hafif işlerden hoşlanır.

Kemmerich: Bacağı kesildiği sırada ölen bir genç.

Himmelstoss: Paul ve arkadaşlarına, talim sırasında işkence yapan sadist bir onbaşı.

Paul'un ailesi: Bir memur olan babası; kanserden ölmek üzere olan anesi ve kız kardeşi.

Kantorek: Paul ve arkadaşlarını askere yazılmaya ikna eden mektep müdürü.

Gerard Duval: Paul'un öldürdüğü bir Fransız eri.

Peter: Paul ile aynı hastanede kalan bir hasta.

Libertine: Hastanenin azimli ve neşeli rahibesi.

Hikâye

Garp Cephesinde Yeni Bir Şey Yok, bir grup Alman erinin, Birinci Dünya Harbi'nde başlanndan geçenleri anlatır. Dört tanesi okulu bitirir bitirmez askere alınmışlardır: Baumer, Kropp, Müller ve Leer. Dört kişi de, onlardan yaşlı köylülerdi: Tjaden, Westhus, Detering ve Katozinsky. Hikâyeyi Baumer anlatır. Hikâyenin tek "plân"ı, bir dizi maceradır; harpteki herhangi bir erin başından geçen maceralar: Eğitim, çarpışma, izin, kadınlar, mağlûbiyet ve ölüm.

1914'te, harp başladığı zaman, vatansever bir öğretmen. Baumer ve arkadaşlarını askere yazılmaya ikna eder. Talim devresi, onbaşılığa terfi ettirilmiş sadist eski bir postacının yüzünden berbat şartlar altında geçer. Cepheye gönderildikleri zaman, sadece tecrübeli erler olduklarını göstermekte kalmazlar; yiyecek çalmakta, harpten şikâyet etmekte, genç erlere sırt çevirmekte ve eğlenecek kızlar bulmakta da usta olduklarını ispat ederler. Olup bitenlerden bazıları bilhassa unutulamaz. Kemmerich, bacağı kesildikten sonra bir sahra hastanesinde ölürken arkadaşları, onun artık ihtiyaç hissetmeyeceği çizmelelerine sahip çıkmak için yatağı ucunda beklerler. Bir köyden iki ördek çalarak gizliden gizliye pişirdikleri zaman büyük zevk duyarlar. İzinli olarak evlerine giderlerken, birahanelerdeki iyi niyetli tatlı su amiralleri, Baumer'e içki ısmarlarlar ve ona, harbi kazanmak için ne yapılması gerektiğini söylerler. Paul, hazin bir durumda, bir bombanın açtığı bir delikte, bir Fransız eri ile kapışır ve ağır yaralar. Paul, bu er ölürken, iki gün onun başucunda kalır. Kayzer'in, birliği ziyaret edeceği gün, erlere yeni teçhizat dağıtılır, fakat teftiş biter bitmez geri alınır. Hastanedeki

küçük Peter, canhıraş haykırımlar çıkarırken; kimsenin geri dönmediği "ölüm odası"na götürülür.

Bu tür tecrübeler erleri, psikolojik olarak kendi dünyaları dışındaki dünyadan ayırır. Çocukluklarında hiç de iyi bir hayat yaşamamışlardı; şimdi gençlikleri de elden çıkmaktadır. Birer aile sahibi değillerdir; kendilerine ait bir işleri de yoktur. Erişkinlere kızgınlık ve küskünlük duyarlar, kendilerinin aldatıldığını inanırlar; harbi, çocukların çarpışmaları için erişkinler çıkar-mıştır. Ebeveynleri ile kendileri arasında da kapatılamayacak gedikler açılmıştır. Bir sivile, harbin ne demek olduğunu anlatabilecek durumda olsalar bile, merhametlerinden ötürü bunu yapmak istemezler. Bu ruhî boşlukta kaybolmalarına rağmen, müsbet bir değer kazanmışlardır: Müşterek acı ve ıstırapların yarattığı arkadaşlık.

Ardından, onlar, teker teker harbin kurbanı olurlar. Biri, ciğerlerinden yaralanarak ölür; diğerinin karnına birkaç adım ötesinden ateş edilir; üçüncüsü çıldırır. Harp devam ettikçe, ümitsizlik ve çaresizlikleri artar. Harbin artık kazanılmayacağını bilirler. Artık hepsinin yegâne gayesi ölmemektir. Paul'un en iyi arkadaşı Kat, bacağından yaralanır ve tedavi edilmek üzere geriye götürülürken, kafasına çarpan küçük bir şarapnel parçası hayatına son verir. Nihayet, harbin son ayında 1918 Ekim'inde Paul da ölür. Paul öyle bir günde hayatını kaybeder ki, ordu bildirisi durumu bir cümle ile anlatır: "Batı cephesi tamamen sakin." (Garp Cephesi'nde yeni bir şey yok.) Paul'un yüzünde, "sonun, nihayet geldiğinden memnun olduğunu anlatırcasına, huzur verici bir ifade belirir."

Eleştiri

Yirminci asrın Alman edebiyatı tarihini araştıracak bir okuyucu *Garp Cephesinde Yeni Bir Şey Yok* hakkında bir şey bulamayacaktır. Eğer bu kitapla ilgili birkaç satır görürse, eleştiricilerin kitaba hor bakarak ele aldıklarına ve gayet kötü yazılmış olmasına rağmen en fazla satılan kitaplar

arasına girmesinin, onun edebî değerinden gelmediğinin belirtildiğine dikkat edecektir. Yine de bu kitap, çağımızın klâsik harp romanıdır. Sebeplerini inceleyelim.

Remarque'ın, yazarlık sanatından ziyade, vermek istediği mesajla ilgili olduğu sık sık söylenir. Bu doğru olabilir veya olmayabilir, ama bu özelliğin, mesleğe leke getirdiği söylenemez. Şüphesiz, ince hislerin ifadesine yol açtığı için, kötü yazmanın mazur görüleceği söylenemez. Bununla beraber, söylemek istedikleri önemli mesajlarından ziyade mesleğin teknik tarafları üzerinde duran yazarların, zaman zaman okuyucu tarafından tutunmadıkları da bir gerçek. Eğer mesajları bayatlarsa, popüleriteleri, kitaplarını adadıkları nesli takip edenler indinde hiçbir şey ifade etmeyecektir. Öte yandan, mesajlarının daimî bir değeri varsa, her zaman okuyucu bulacaklardır.

Remarque böyle bir yazar. Onun başarısı ilkin alelâde bir erin yaşadığı hayatı olduğu gibi ve inandırıcı bir tarzda anlatması, sonra da, kendisinin neslinin hissiyatını, ümitsizliklerini ve barışa olan hasretini yansıtmasıdır. Tarihi bir belge olarak, kitap önemini her zaman muhafaza edecektir. İstikbaldeki nesillerin, bu kitabın, kendilerinin içinde bulundukları şartları da anlatıp anlatmadığını görmeleri için zaman henüz erkendir.

Roman, şüphe edilemez ki, planı ve yapısı itibariyle de göz kamaştırıcı değil. Remarque, kan banyosundan, musluğu açarak su akıtıyorcasına bahsediyor. Bir bölümün sonuna geldiği zaman, musluğu kapıyor. Hâdiselerin akışında, pek az bir gelişme veya muğlaklık veyahut da derin bir sezgi görülüyor. Yazar, âdeta elindeki fenerle karanlıkta yürüyor; birbiri ardından, yerine göre korkunç, hazin veya komik olan sahneleri aydınlatıyor ve yoluna devam ediyor. Hikâyeyi ciddî surette sarsmaksızın, hâdiselerin yerleri değiştirilebilir.

Karakterler de hayret uyandırıcı değil. Erlerin çoğu, genellikle gölgeli şahsiyetler. Biri yiyecek bulmakta usta. Diğeri çiftliğin hasretini çeker. Üçüncüsü kızlarla ilişkilerinden gurur duyar, ilh. Fakat genellikle, sırtlarındaki üniformalar kadar birbirlerine benziyorlar. Gariptir ki, hakkında en az bilgimiz olan kimse, hikâyeyi anlatan Paul. Harbi, onun gözleri ile öğreniyorsak da, onun kim olduğunu tam olarak göremiyoruz. Onların belirli özelliklerinden mahrum bulunmalarının sebebi, belki de kendilerinin içinde bulundukları şartlardan ötürüdür. Hemen hemen çocuk denecek yaşlarda şahsiyetleri teşekkül etmeden askere alman bu gençler, şahsiyetlerini baskı altında tutacak bir eğitim devresinden geçirildikten sonra, sivil hayatın bütün nezaket ve inceliklerinden sıyrılacak ve hayatlarını en basit ilkel terimleri icra edecek bir harbin içine bırakırlar. Bir bakıma, karakterler haline gelmeleri için kendilerine fırsat verilmez. Yine de, Henry Hotspur'dan Catch-22'nin (bir film) Yossarian'ına kadar diğer yazarlar da, fert olarak unutulamayacak erler yarattılar.

Remarque, kitabının büyük bir kısmında hâdiseleri basit, objektif bir şekilde anlatıyor, muğlaklığa veya ton değişikliğine başvurmuyor. Mükâlemeler, karakteristik bağağlıklarından ekseriya sıyrılmış olarak, erlerin normal konuşma seviyelerinde geçiyor. Yazar, zaman zaman, hikâyeyi anlatış tarzından ayrılarak, kendisinin kaybolmuş neslinin kaderi üzerinde ahlâkî düşüncelerini belirtiyor. Çok defa retorikten öteye geçmeyen bu pasajlar, hikâyenin anlattıklarından fazla olarak bize yeni bir şey söylemiyor. Zaman zaman hikâyenin tonu, sıkıntı verircesine coşkunaşıyor: "Ah dünya dünya, dünya", "Ah hayat, hayat, hayat!" Bu tür pasajlardan sonra, Kayzer'in, tuvaleti diğer erler gibi kullanıp kullanmadığı üzerindeki koğuş konuşmalarına geçilmesi, okuyucuyu rahatlatıyor.

Şüphesiz, Remarque'nin başarısında, kitabın tam zamanında yayınlanmasının büyük rolü oldu. Kayzer'in Almanya'sı ölmüş ve Hitler'in Almanya'sı da henüz doğmamıştı. Bu, silahsızlanma ve Locarna Antlaşması devri idi. Alman tarihindeki bu kısa süre boyunca, Remarque gibi harp-aleyhtarı yazarlar seslerini çıkarabilirlerdi. Üstelik, Remarque sadece bir Alman olarak yazmadı. Anlattığı hadiseler, cephenin her iki tarafındakiler için de doğru idi.

Paul Baumer, öldürdüğü Fransız askerinin ve koruduğu Rus askerinin, kendisi gibi insanlar olduklarını görür ve şüphesiz bu evrensel sempatiden ötürü kitap, Alman olmayan okurlarca da benimsenir. Remarque'nin görüşü ile harp, iyi ve kötü arasındaki veya vatan ve düşman arasındaki bir savaş değildir. Sadece, beşeriyetin müşterek tecrübesinin bir parçasıdır.

Yazar

Erich Maria Remarque, Fransız İhtilâli'nden sonra Almanya'nın Westphalia bölgesinde Osnabrück'te yerleşen bir ailede dünyaya gelen bir Alman'dır. Babası çiftçilik yapıyordu ve ailesi, Nazller'in iddia ettikleri gibi Yahudi değil Katolikti. Mahallî liseye devam eden Remarque, on sekiz yaşında iken askere alındı, sonuncusunda ağır olmak üzere, beş defa yaralandı.

Terhis olduktan sonra, bir ara bir okulda ders verdi, fakat bu rutin işten çok sıkıldığından bıraktı; bir süre bir mezarlıkta taş yontuculuğu yaptı ve ardından Berlin'de bir lastik fabrikasında tecrübe şoförü olarak çalıştı. Remarque, edebî dünyaya arka kapıdan girdi: ilkin, çalıştığı şirketin reklamlarını yazdı, bir İsviçre mecmuasında makaleleri yayınlandı; daha sonra, resimli bir spor mecmuasının editör yardımcılığını yaptı.

Garp Cephesinde Yeni Bir Şey Yok adlı eseri, müteaddid yayımlayıcı tarafından reddedildikten sonra, 1929'da yayınlandı. Sadece Almanya'da, ilk senede 1.200.000 tane satıldı ve diğer ülkelerde de hemen hemen aynı derecede tutundu; filme alındı; film, önemini hâlâ muhafaza ediyor. Kitabının bu başarısı Remarque'a, zenginlik, şöhret ve tenkid getirdi. Devamlıca sahne ışıkları altında bulunmak kendisini rahatsız ettiğin-

den, İsviçre'de yerleşti ve 1932'de Lago Maggiore'de kendisine bir ev yaptı. Nazizmin yükselişi, onu devamlı olarak ülkesi dışında yaşamaya mecbur bıraktı. Naziier, kitaplarını lânetlediler ve 1939'da Alman vatandaşlığından çıkarıldı. Remarque, 1939'da Amerika'ya geldi. California'da yerleşti. 1947'de Amerikan vatandaşı oldu. Paulette Goddard adında bir film yıldızı ile evlendi. Daha sonra New York'da yaşadı. Remarque'nin öteki romanları arasında şunlar da vardır: *The Road Back* (1931), *Three Comrades* (1937), *Flotsam* (1941), *Arch of Triumph* (1946), *Sparks of Life* (1951), *A Time To Love and a Time To Die* (1954), *The Black Obelisk* (1957), *Heaven Has No Favorites* (1961).

İnsanlık Durumu (La Condition Humaine)

Yazan

Andre Malraux

(1901-1976)

Başlıca Karakterler:

Gisors: Önceleri Pekin Üniversitesi'nde bir sosyoloji profesörü; akıl ve derin sezgi gücüne sahip biri; fakat afyon müptelâsıdır; harekete geçme yeteneklerinden mahrumdur.

Kyo Gisors: Oğlu; yarı Fransız yarı Japon; kendisini ihtilâle adanmış bir teşkilâtçı.

May Gisors: Kyo'nun karısı; Aman asıllı bir doktor.

Kama: Yaşlı Gisors'un kayınbiraderi; kendisini mesleğine adanmış bir ressam.

Ch'en Ta Erh: Genç bir Çinli; bir misyoner okulundan mezun olmuştur. Şimdi, kendisini bir ölüm saplantısına kaptırmış genç bir terörist.

Katov: Rus ihtilâlinde ve Dahilî Harbi'nde yer almıştır. Önceleri tıp tahsil eden bu adam şimdi, Şanghay isyanının bir teşkilâtçısıdır.

Clappique Baronu: Antika eşya ve afyon satan bir tacir. Kendisi hakkında hikâyeler uydurmasını sever; ıslah olmaz bir kumarbaz; keke-medir.

Hemmelrich: Bir plâkçı dükkânının sahibi; isyan planları hazırlayan bu adam, karısına ve çocuğuna karşı hissettiği görevlerinden ötürü temkinli olmuştur.

Lu Yu Hsüan: Hemmelrich'in ortağı.

Ferral: Fransız-Asya ticaret şirketinin müdürü; siyasî güç peşinde koşan bir maceracı.

Valerie: Ferral'm metresi.

Martial: Şanghay'm Fransız bölgesinin polis müdürü.

König: Şank Kay-Şek'in polis müdürü. Komünistlerin işkence yaptığı bu adam, şimdi onlardan intikam almaya çalışan zalim biri olmuştur.

Suan ve Pei: Şank Kay-Şek'i öldürmek isteyen Ch'en'in suç ortakları.

Tang Yen Ta: Ch'en'in öldürdüğü bir devlet memuru.

Liu Ti Yu: Şanghay Bankacılar Derneği'nin başkanı.

Vologin: Hankow'daki başkaldırmayı teşkilâtlandıran bir Rus ihtilâlcisi.

Possoz: Hankow'daki bir diğer komünist; İsviçre asıllı.

Kont Şipilevski: Yiyecek karaborsacılığı yapan Şanghaylı bir polis amiri.

Smithson: Bir Protestan papazı; önceleri Ch'en'in hocası.

Diğerleri: Kuomintang (Şan Kay-Şek'in rejimi) rejiminin bir görevlisi; Şan Kay Şek'in bir temsilcisi, bir antikacı, bir fahişe, bir cezaevi müdürü.

Hikâye

Çin 1927'de, fena halde bölünmüş bir ülke idi. On beş sene öncesi kurulan cumhuriyetin yerini bir generaller rejimi almıştı. Gerçi bu generallerden hiçbiri ülkede tam bir hâkimiyet kuramıyorsa da, her biri diğerinin üstünlük kurmasını engelliyebiliyordu. Ülkenin güneyinde Koumintang veya Milliyetçi Parti lideri Şan Kay-Şek hâkimdi ve rejimini kuzeye doğru yayıyordu. Şan Kay-Şek, Çin Komünistleri'nin ve onların Rus müşavirlerinin yardımlarını kabul etti, fakat Şanghay'ı ele geçirdikten sonra, bu müttefiklerine karşı cephe aldı. İnsanlık Durumu, bu hadiseler ortasında geçer.

Hikâye, bir cinayetle başlar: Ch'en Ta Erh adında bir terörist, bir Avrupa gemisindeki silâhların mahallî hükümete teslim edilmesini isteyen hükümet görevlisinin üzerindeki belgeyi çalmak için onu öldürür. Komünistler, bu silâhları, kendilerinin yaklaşmakta olan başkaldırmalarında kullanacaklardır. Adamı böylece katleden Ch'en, arkadaşlarının yanına gider. Onlar

Katov isimli bir Rus ihtilâlcisi, Fransız-Japon asıllı Kyo Gisors ve küçük bir dükkânın sahibi olan Hemmelrich adında bir Alman'dır. Ch'en, arkadaşlarıyla görüştüktan sonra, üzerindeki gerginlikten sıyrılmak için Kyo'nun babasıyla görüşmeye gider. Bu akıllı ve yaşlı adam, önceleri Pekin Üniversitesi'nde sosyoloji profesörüdür. Kyo ve Katov da, silahların teslim işini halletmek üzere ayrılırlar. Bu işi yürütmek için de, kaçakçılık ve anti-kacılık yapan Clappique adındaki mazisi karanlık bir Fransız baronunu kullanırlar. Görüşmeler başanlı geçer. Çalınan belgeleri kullanarak, Kyo ve Katov, gemideki silahları alırlar ve sabah olmadan da silahlar, şehrin her tarafındaki ihtilâlciler gruplarına dağıtılır.

Ertesi sabah, Şanghai'daki Fransız Ticaret Odası başkanı Ferral'ın manevralarını görüyoruz. Onun görevi, Fransız çıkarlarını korumak ve Şan Kay-Şek ihtilâli gerçekleştirdiği zaman, mevcut komünist dernekleriyle değil, Avrupalılarla işbirliği yapmasını temin etmektir. Ferral, Fransız bölgesinin polis müdürü ile görüşür. Şan Kay-Şek'in kurmay heyetinden bir subayla bir meseleyi müzakere eder ve Koumintang'a haraç ödemek için şehrin bankacılarından para kopar. Geceyi, o haftaki metresi Valerie ile geçirir; Valerie'den de, bütün kadınlardan tiksindiği kadar nefret eder. Aşk yapmalarından önce aralarında hafif bir mücadele geçer. Kadın, ışıkların söndürülmesini, Ferral ise söndürülmemesini ister. Dışanda, şehrin karanlığı ortasında silah sesleri yükselirken, mücadeleyi Ferral kazanır.

Bu arada, Ch'en ve arkadaşları çarpışmanın içindedirler. Öğleden kısa bir müddet önce, genel bir grev başlar ve ardından, şehrin polis karakollarına saldırırlar. Birçokları karşı koymadan teslim olurlar; diğerlerinde kanlı çarpışmalar vuku bulur. Bir polis karakoluna hücum edenlerin başında bulunan Ch'en'in elinde bombalar vardır ve bir ara, karşı tarafın ve âsilerin ateşi arasında sıkışır, tehlikeli anlar geçirir. Saat beşe doğru, âsiler üstünlüğü ele geçirmişlerdir. Şehirdeki başlıca mukavemet noktası, hükümet birliklerinin savundukları zırhlı trendir.

Ertesi günü, Şan Kay-Şek'in orđusu şehre girer, şehirdeki bütün mukavemet noktalarını toplarla yıkar, teslim alır. Kuomintang şehri ele geçirir geçirmez, bir subay, Kyo ve Ch'en'den, asile-
rin, silahlarını ordu birliklerine teslim etmelerini emreder. Kendilerinin, müttefiklerinin yönetimleri altına gireceklerini gören komünistler direnir. Kyo ve Ch'en, talimat almak üzere Hankow'a giderler. Şanghay'ın yukarısında, nehir kenarındaki bu şehir komünistlerin kontrolü altındadır ve Üçüncü Enternasyo-
nelin de burada bir merkezi vardır.

Fakat Hankow'da, komünist kumanda heyetinin, şu anda Şan Kay-Şek'ten kopmak istemediklerini üzümlerle görürler. Silahların, Şan Kay-Şek kuvvetlerine teslim edilmesine karar verilir. Şanghay'daki komünist kuvvetleri, ellerinden geldiği kadar, kendilerini diğer yollarla savunmaya çalışacaklardır. Enternasyonalin kararlarına karşı çıkacak yoldaşların, partide kalamayacakları kuvvetli bir şekilde ima edilir. İki arkadaş Şanghay'a dönerler. Kyo, kendisine verilen emirlere rağmen, emri altındaki ihtilâlcilerin silahlarını Şan Kay-Şek birliklerine teslim etmemeye karar verip, grup hareketi ile hiçbir şeyin gerçekleştirilmeyeceğini anlayan Ch'e'de, Şan Kay-Şek'i öldürmek için plan hazırlar. Hankow'da, şehirden ayrılacakları sırada, üç gün hiçbir şey yemeden çalışmaya mecbur bırakıldıkları için başkaldıran bazı liman işçilerinin komünist muhafızlar tarafından götürüldüklerini görürler. Kyo, adaletsizliğe başvuranların sadece sağcı partiler olmadıklarını görür.

Kendisini sağlam olarak sandalyeye yerleştiren Kuomintang, polis sistemini eline alır. Şipilevski adında bir polis, Clappique'nin silahların ele geçirilmesindeki rolünden ötürü, iki gün içinde şehri terketmesini ister. Aranılanlar arasında Kyo da vardır. Gisors'un ısrarı ile Clappique, hem kendisine durumun vehametini anlatmak hem de Çin'den ayrılmak için borç para istemek üzere Kyo'yu arar. Kyo ile buluşacağı yere giderken, her zaman gittiği kumarhaneye girer, oyuna dalar. Kyo ile randevusunu kaçıır ve cebindeki parayı da kaybeder. Paniğe ka-

pılan Clappique, kendisine bir gemici süsü vererek, Avrupa'ya giden bir gemide saklanır.

Ch'en de, bu arada General Şan Kay-Şek'i öldürmeye hazırlanmaktadır. Çantasına koyduğu bomba ile, Generalin otomobilinin geçmesini beklerken, kendisini eski vazolarla ilgilenen bir tacir gibi göstererek, bir antikacı dükkânına gizlenir. Bombayı patlatmanın zamanı geldiğinde alelacele sokağa fırlamaya çalışırken, satışı kaybetmek istemeyen dükkân sahibi, onu bir an için tutar ve otomobil de gelip geçer. İki yardımcısı da fıratı kaçırlar. Hızla dışarı çıkan Ch'en, Hemmelrich'in dükkânında saklanmak isterse de, kansını ve çocuğunu düşünen Hemmelrich onu dükkânında gizlemek istemez. Bir teröristin hiç kimsenin yardımına güvenmeksizin tek başına hareket etmesi gerektiğine karar veren Ch'en, bir defa daha tecrübe etmek ister. Bu defa kendisini, elindeki bomba ile birlikte, generalin otomobilinin altına atar. Fakat bu patlamada, kendisine bir şey olmayınca, elindeki tabanca ile intihar eder.

Bu sırada, Ferral da bir sürü zorluklarla karşılaşır: Hem metresi ile olan ilişkilerinden hem de iş hayatında. Ferral'ın tutumuna gücenen Valerie, kendisine başka bir âşık bulur ve Ferral'a ağır bir mektup yazar. Ferral, civarda küçük hayvanların satıldığı bir dükkâna gider, bir kanguru ile birlikte ne kadar kuş varsa satın alır. Valerie'nin kaldığı otele gider ve kadının içeride bulunmadığı bir sırada hepsini onun odasına bırakır. Kızgınlığını hâlâ gideremeyen Ferral, sırf Valerie'ye hakaret etmek için kendisine bir fahişe bulur. Daha sonra, Clappique'nin saklandığı gemi ile, işini ayakta tutacak borç parayı bulmak ümidi ile Fransa'ya gider.

Nihayet, Hankow'dan Kyo'ya ulaşan bir mesajda, Enternasyonel'in fikrini değiştirdiği ve ihtilâlciler askerlerin ellerinde bulunan silahların Kuomintang'dan gizlemesi veya gömülmesi bildirilir. Gerçi bu emir çok geç gelmiş ise de, Kyo durumu arkadaşlarına anlatır. Maamafih, polis kendisini aradığını bilmediğinden, Katov ve Ch'en'in terörist yardımcılarıyla birlikte,

o da yakalanır. Şehrin yeni polis müdürü Konig, Kyo'ya, kendisi namına bir ajan olarak çalışmasını teklif eder. Kyo reddeder. ve ölüme mahkûm edilir. Cezanın infaz edilmesini beklerken, Katov'dan temin ettiği siyanit ile intihar eder. Katov şimdi, Kyo'nun cesedi ile yaşama ümitlernii kaybetmiş iki terörist arasında kalmıştır. Şan Kay-Şek'i öldürmek isteyenlere suç ortaklığı kurduklarından, onlann, diri diri gömülmesine karar verilir. Katov'un kemerinde sakladığı siyanit iki adam için yeterlidir. Şan Kay-Şek rejimini kahramanca lânetleyen Katov, bu kıymetli iki siyanit hapını onlara verir ve kendisini acı bir ölüme hazırlar.

Kitabın son bölümü, hayatta kalanlar hakkındadır. Ferral, Paris'te, bir bankacılar sendikasıdan borç para almak için günlerce kapı aşındırırsa da reddedilir. Rusya'ya giden Hemmelrich, bir Sovyet işçisi olarak mutlu bir hayat sürer. Kyo'nun babası Japonya'da öğretmenliğe başlar. Maamafih, Kyo'nun ölümü adamı yıkmıştır ve şimdi yegâne teselliği akyonda bulur.

Eleştiri

İnsanlık Durumu, muhtelif insanları ne gibi bir kaderin beklediğinin bir incelemesidir. Romanın belli başlı tezleri, Malraux'un kurgularının ekserisinde görülür: Hayatın mânâsızlığı; şiddetin, insanı hemen hemen her zaman beklediği ölüm; beşerin alçalması veya yükselmesi ve insanın mağlûbiyetle karşı karşıya kalmasına rağmen, kendi benliğini kahramanca belirtmesi. Kyo Cisors, muhtemelen romanın başlıca karakteri, fakat tam olarak değil. Çevresinde hemen hemen, aynı derecede önemli yarım düzine kadar insan yer ve her biri, kendi isteğiyle kendi kaderini seçer.

Siyasî bir aktivist olan Kyo, diğerlerinin asker veya papaz olmak isterlerken gösterdiği şekilde mesleğini, vahametini bile bile şuurla seçti. Kyo komünizmin herkese, kendi yoldaşlarına olduğu kadar, düşmanlarına da vakâr

ve haysiyet getireceğine inanır. Şanghay'a dönerek direnişi sürdürmek istediği zaman hayatının kritik kararını vermiştir; kendisiyle beraber çarpışanları ümitsizliğe düşürmeyecektir. Böylece, onun bu kararı hayatına mal olur.

Katov da, aynı şekilde kahramanca ölür. Hayatta mağlûbiyete uğramıştır ve kendisini adadığı dâvânın başarısızlığa uğradığını anlamıştır. Bununla beraber, iki yoldaşının ıstırabını taşıyarak kendisinin ölümüne bir mânâ verir. Onun bu hareketi, beşeriyetin bir bütün olduğuna inanışını gösteriyor.

Ch'en farklıdır. Gençliğinde, Protestan eğitiminden geçmiş, fakat Allah'a inanmamış; Kalvinistler'in insanlarını kötü olduğunu belirten inanışlarını benimsemiştir. Hissî bakımdan, Çin köklerinden kopmuştur. İlk cinayetini işledikten sonra, ruhî hayatı bir hapisaneyeye dönercesine öylesine tecrit olunur ki, arkadaşları bile ona ulaşamazlar. Şimdi ölüm saplantısı ve ıstırap içinde bulundugundan, sadece ihtilâle yardım edeceği için değil, intihar etmek için de, Şan Kay-Şek'i öldürmek ister.

Gisors, sezgi gücüne sahip, fakat harekete geçemeyen bir entelektüeldir. Fevkalâde bir kafaya sahip olmakla beraber, kendisini tam bir boşluğa bırakır. Değişik şartlar altında, o bir Budist papazı olabilirdi. Halbuki afyonda huzur bulur ve böylece, kısa bir müddet için hayatın saçmalıklarından kurtulur.

Ferral, sahnede zaman zaman bir profesör, politikacı, diplomat ve maliyeci olarak görünen bir maceraperesttir. Maamafih, onun en derin arzusu, diğerleri üzerinde haki-miyet kurmaktır veya bunu yapamadığı zamanlarda da, onları küçük düşürmek ister (seks hareketinin yarattığı istihaleyi metresine okuyarak kendi gücünü ortaya koymak ihtiyacını duyar ve bunun için de metresiyle kavgadır.) Sonunda, ektiğini biçtiğini, borç isteklerinin reddedilmesiyle, küçük düşürüldüğünü görüyoruz.

İkinci derecede bir karakter olan Clappique, zaman zaman sahnede nerede ise baş rolü oynuyormuşçasına görünür. Kendisini, fevkalâde ve tamamen hayal mahsulü maceraperestlerin ortasında görmek ihtiyacını duyduğundan grotesk, çok defa komiktir. Malraux, onun mitomanyak olduğunu söylüyor, yani, kendisinin yarattığı efsanelerle yaşayan adam. Bu efsane çöktüğü zaman, nerede ise çıldıracaktır.

Yine, ikinci derecedi bir karakter olan Hemmelrich de, hem ailesine hem yoldaşlarına karşı hissettiği sadakatin ortasında ne yapacağını bilemez, bunılır. Bir gün evine dönüp de, Şan Kay-Şek'in adamlarının karısını ve çocuğunu öldürdüklerini gördüğü ana kadar, çarpışmalarda yer almaz. Şimdi, nihayet çarpışabilir. Sonunda, Rusya'da, ikinci defa ve öncekinden de mutlu bir hayat bulur. Yazar, öyle anlaşıyor ki, onun trajik bir kadere boyun eğip ölecek kadar önemli bir karakter olduğunu düşünmüyor.

Hikâyenin Şanghay'da geçmesine ve Çin politikası üzerinde durmasına rağmen, kitaptaki karakterler, ekseriye Çinli değil, köksüz beynelmilel âvareler veya karışık ırklardan gelen insanlardır. Muhtemeldir ki, Çin'de geçen başka hiçbir romanda, bu kitaptakinden az mahallî renk yoktur. Şanghay, tabîî, o zamanlar beynelmilel bir şehirdir. Fakat Malraux, dünyadaki herhangi bir şehir imişçesine, Şanghay'ın şahsiyetini sıyrırır. Şehrin mahallî özellikleri, tarihi sahnede ele alınıyor. 1920'ler, ihtilâlinin Rusya'da yerleşmesini müteakip, komünist hareketindeki kısa bir zamandı ve bu ihtilâl, hâlâ kendisinden emin bir surette yayılıyordu. Fakat sonraları, 1930'larda, Stalinizmin gayribeşerî katılığına dönüşecekti. Stalin'in şiddetinden önceki bu yıllarda, Malraux gibi entelektüellerin, komünizmin, insan haysiyeti ve vakarı üzerinde durduğunu iddia etmeleri hâlâ mümkündü. Sonraları, Stalin-Hitler

paktından sonra Malraux, kendisinin, komünizmi terketmediğini, komünizmin Malraux'u terkettiğini söyledi.

1930'larda, *İnsanlık Durumu*, oldukça ortodoks bir ihtilâlcî roman diye okunuyordu. Malraux, anti-komünist olduktan sonra, kitabın satıhta görünen mahiyeti şimdi açıktan açığa belli oluyordu; yani, Kyo ve Katv'un anladığı mânâdaki ihtilâli, Şan Kay-Şek kadar, Üçüncü Enternasyonal yıkmıştı. Kyo ve arkadaşları, zamana uydurulmaya çalışan pratik politikadan çok daha saf bir ideal peşinde idiler ve kendilerinin anladığı hakikat meydana çıktığı zaman da, disiplinli particiler olarak değil, bir Marksist'in, burjuva ferdiyetçileri diyebileceği kadar ferdiyetçiler olarak hareket ettiler. Onlar, kendilerini, siyasî başarıdan çok daha temelli bir şeye adanmışlardı: Beşerî yaratıklar olarak, kendilerinin vakar ve haysiyetlerine.

Yazar

Malraux'un kendisi tarafından onaylanmış bir biyografisi bulunmadığından ismi etrafında oldukça efsane birikti ve o da bu efsaneleri dağıtmak için hiçbir şey yapmadı. Hayatının büyük bir kısmını, kaybedilmiş dâvâlar uğrunda uzak ülkelerde gizli ajan olarak geçirdiğinden, bu faaliyetleriyle ilgili çok sayıda belge yoktur. Bir önemli biyografik lûgat, onun doğum tarihini bile yanlış gösterir. Fakat herkes şurasını kabul ediyor ki, Malraux zekâ ve hareket hayatını birleştirdi ve her ikisinde de başarılı oldu.

Malraux, 1901'de, Paris'te doğdu. Klasik lise eğitiminden geçtikten sonra, sanat, arkeoloji ve Doğu dilleri üzerinde çalıştı. Babası, Çin-Hindî'nde bir Fransız devlet memuru idi. Malraux, 1923'te cangıl'da (balta girmemiş orman) gömülü Kamboçya heykellerini aramak üzere Çin-Hindî'ne gitti. Fakat Fransız müstemleke yöneticileri onu, millî hazineyi ülkeden çıkarmak istemekle suçladı ve üç yıl hapse mahkûm ettiler. Bu cezanın, gerçekte, siyasî faaliyetlerinden ötürü verildiğini söyleyenler bir haylice, Malraux, Çin-Hindî'nin istiklâline kavuşması için çalışan Annam Gençlik Derneği'nin, faal bir üyesi idi ve bu dernek de komünistlerin nüfuzu altına girmişti. Malraux'un hapsedilmesi Fransa'yı karıştırdı; başla-

rında Andre Gide'nin bulunduğu çok sayıda sanatkâr ve edebiyatçı, Malraux'un serbest bırakılmasını istediler.

Serbest bırakılmasından iki ay onra, Malraux, yeniden siyasî hayata daldı ve muhalif bir gazetenin başına geçti. 1925'te, o zaman Şan Kay-Şek'in Kuomintang'ı ile işbirliği yapan komünistler nâmına propaganda yapması için Çin'e gönderildi. Ertesi yıl, on iki kişilik Kuomintang Genel Yönetim Kurulunda, Şan Kay-Şek'le yan yana oturdu. 1927'de Kwantung ve Kwangsi eyaletlerinin propaganda müdürlüğünü yaptı. Maamafih, pek çoklarının hadiselerin doğru bir aynası olduğunu sanmalarına rağmen, Şanghai, *İnsanlık Durumu*'nda anlatıldığı şekilde düşmedi. Şan Kay-Şek Komintern'den ayrıldığı zaman, Malraux da Çin'den ayrıldı.

Ardından tekrar arkeolojiye döndü. Afganistan'da Grek-Buda sanat eserleri ve Arabistan'da Şema Kraliçesi'nin hükümet merkezini aradı. İspanya'da Dahilî Harp başlayınca (1936), Malraux, hemen bu ülkeye gitti. Cumhuriyetçi bir hava kuvveti kurdu, kullandığı uçakla Franko'nun birliklerini bombaladı ve Kralcılar nâmına para toplamak için Birleşik Amerika'yı dolaştı. *İnsanlığın Ümidi* adlı romanı, tecrübelerden aldığı ilhamların tesiri altında yazıldı. İkinci Dünya Harbi başladığı zaman, er olarak orduya katıldı, esir düştü, kaçtı, yeraltı mukavemet hareketinde çalıştı ve yaralandı. Harp sona erince, General de Gaulle'ye dönerek herkesi hayrete düşürdü ve de Gaulle'in ilk kabinesinde Haberleşme Vekili oldu. Malraux de, Gaule'in ikinci hükümetinde Kültür Vekili idi. Ondan sonra, sanat ve kültür üzerine kitaplar yazdı, bunlardan başlıcaları, *Sanat Psikolojisi* (1949) ve *Sessizliğin Sesi*dir (1951).

Ses Sese Karşı

(Poient Counter Point)

Yazan

Aldous Huxley

(1894-1963)

Başlıca Karakterler:

Philip Quarles: "Fikir romancısı." soğuk bir entelektüel.

Elinor Quarles: Philip'in, hayatından memnun olmayan karısı.

Little Phil: Quarles'in, vaktinden evvel gelişmiş, sanatkârane yeteneklere sahip oğlu.

John Bidlake: Elinor'un babası; büyük, fakat bencil bir ressam; huysuz ve şehvet düşkünü bir adam.

Walter Bidlake: Elinor'un erkek kardeşi; *Literary World* (*Edebî dünya*) adlı iddialı bir haftalık mecmuanın romantik heyetinin zayıf bir üyesi.

Marjorie Carling: Walter'in kendi kendisine acıyan metresi.

Lucy Tantamount: Walter Bidlake'in güzel ve ahlâksız metresi.

Mark Rampion: Sanatkâr ve yazar; kendisini geleneklere bağlı olmayan tabii bir insan olarak görür.

Denis Burlap: Edebî dünyanın kutsiyet taslayan şehvet düşkünü editörü.

Beatrice Gilray: Hislerini baskı altında tutan, Burlap'a âşık zengin bir kadın.

Maurice Spandrell: İkinci defa evlendiği için annesini asla affetmeyen melodramatik bir reybi ve müsrif.

Illidge: Lucy'nin babasına, araştırmalarında yardım eden çirkin bir komünist biyoloğu.

Everard Webley: İngiliz Hür İnsanları adlı neofaşist hareketinin lideri.

Hikâye

Büyük yaşlı ressam John Bidlake'in üçüncü evliliğinden olan Walter Bidlake adındaki oğlu, hamile metresi Marjorie Carling'den bıkmış, mutsuzdur. Walter, kadını, fanatikçesine dindar kocasından çalmıştır. Fakat şimdi, kadının mütemadiyen kendi kendisine acımasından bıkmış, Lucy Tatamount adında zengin ve güzel bir kadına delicesine tutulmuştur. Marjorie'nin yakarışlarına aldırmış etmeksizin, kadını terkeder ve Tantamount'un evindeki partiye gider.

Orada, zayıf ve kabiliyetsiz biri olarak gördüğünden kendisinden sırt çeviren babası ve dindarlık maskesi takınan, meteliğin hesabını soran patronu, yani Edebî Dünya'nın editörü Denis Burlap ile karşılaşır. Lucy'nin, unutkan bir ilim adamı olan babası, misafirler, Bach'ın flüt ve yaylı sazlar içi yazılmış bir parçasını dinlerlerken, asistanı Illidge ile komik bir tarzda salona girer ve kısa bir müddet kalır.

Misafirlerin gösterişli mükâlemelerinden canı sıkılan Walter, Lucy'yi alır, entelektüel ve Bohemyanların gittikleri tanınmış bir Soho lokantasına (Sbisa) götürür. Walter, Lucy ile tamamiyle başbaşa kalmaya can atıyorsa da, Lucy, fettanca bir eda ile lokantada, aralarında mutsuz ve reybi bir eleştirici ile sanat dünyasının değersiz değer kimselerinin de bulunduğu bir grupta beraber oturmak ister. Walter, berbat bir hilde eve, Marjorie'nin yanına döner. Marjorie'ye yalvarır. Burlap'a giderek, ücretinin artırılmasını söylemesini ister.

Bu arada, Walter'in kız kardeşi Elinor, kocası Philip Quarles'le beraber Hindistan'dadır. Oğulları küçük Phil, büyük anesi ve Miss Fulkes adındaki dadısı ile İngiltere'de kalmıştır. Quarlesler, Hindistan'dan ayrılmaya hazırlanırlar. Elinor, kocasının kendisi ile ilgilenmesini tekrar isterse de adam, Ses Sese

Karşı'ya benzeyen bir romanı için kullanacağı malzemeyi kaydettiği not defterinden başını kaldırmaz.

Walter, çalıştırdığı kimselerin durumlarıyla ilgilenmekten ziyade, zengin Beatrice Gilray'ı ele geçirmeye çalışan Burlap'tan, maaşının artınacağına dair söz alamazsa da, Lucy ile metres hayatı yaşamaya başlar. Fakat bu ilişki kısa sürer. Lucy, kendisine daha cazip âşıklar bulmak için Paris'e gider; Walter'i mızızılarını daha da artıran Marjorie'ye bırakır.

Philip ve Elinor Wuarles İngiltere'ye döndükleri zaman, çocuklarının, vaktinden önce gelişerek tanınmış bir sanatkâr olduğunu görürler. Çocuk besbelli ki, annesinin babası John Bidlake'e çekmiştir. Maamafih, onların dönüşü Philip'in babası Sidney Quarles'in yaşadığı hayat yüzünden gölgelenir. Demokrasinin muazzam tarihi üzerinde bir eser hazırladığını söyleyen bu boş fakat mağrur insan, Londra'nın alt sınıflarından Gladys adında bir kızla yürüttüğü ilişkiyi gizlemek için İngiltere Müzesi'ne sık sık gidiyor, kitabı için araştırma yaptığı hissini yaratmak istiyordu. Gladys bir gün, Quarles'in malikânesine gelerek hamile olduğunu söyler. Babası hiçbir sorumluluk kabul etmediğinden kızı yatıştırmak görevi Philip'e düşer. Diğerleriyle, bilhassa kendisinininkinden alt sosyal sınıflara mensup olanlarla hissî bir temas kuramayan Philip, meseleyi avukatına aktarır.

İngiltere'ye döndüğü zaman, Elinor'un hayatı da muğlaklaşır. Kocasını kendisine yaklaştırmak için giriştiği bütün teşebbüslerin neticesiz kaldığını gören Elinor, İngiliz Hür İnsanları adında, işçi sınıfını baskı altında tutmaya çalışan neofaşist derneğin cazibeli ve bencil lideri Everard Webley'le ilişki kurar. Elinor, daha önceleri, bu adamın kendisine yanaşma teşebbüslerini her zaman reddediyordu. Fakat şimdi, soyut fikirli, entelektüel kocasının tam karşısında yer alan bu dinamik ve güçlü hareket adamının cazibesine kapılmıştır.

Londra'nın edebî ve sosyal sosyetesinde mutlu bir hayat süren insanların Mark ve Mary Rampion oldukları anlaşılıyor. Mark, aristokratik Mary'e âşık olduğu zaman, alt-sınıflardan

gelen yetenekli bir çocuktur. Haklarında yapılan bütün tahminlere rağmen, evlilikleri sarsıntısız devam etmektedir ve Mark da, tanınmış bir ressam ve yazar olmuştur. Londra hayatının sathîliğinden tiksinen Rampion, tabiata dönmek ister. Beşerî kafa kadar içgüdülere de yer verildiği zaman, gerçek medeniyetin doğacağına inanır. Ahlâksızlığını yüksek ruhî düşünceler arkasına gizlemek isteyen Burlap'la mütemadiyen alay eder. Burlap, hislerini baskı altında tutmaya çalışan hercaî Beatrice'yi kandırmaya çalışırken, bir yandan da, Aziz Francis hakkında herkesin okuyacağı popüler bir kitap hazırlamaktadır.

Sbisa lokantasına gelenler arasında, en mutsuz insan belki de, Mark Rampion'un arkadaşı Maurice Spandrell'dir. Bir dediğini iki etmeyen annesi, kendisi henüz çocuk yaşlarında iken, Sandrell adında huysuz ve hissiz bir subayla evlendiği zaman, kendisini melodramatik bir ümitsizliğe kaptıran Spandrell artık tamamiyle reybî ve nihilist biri olmuştur. Annesinin verdiği para ile asalak bir hayat süren bu genç, hiçbir iş yapmaz; arkadaşlarının hayallerini bozmaktan ve saf işçi kızlarını baştan çıkarmaktan büyük zevk duyar.

Elinor bir gece, Londra'daki katında Everard Webley'i beklemektedir. Küçük Phil'in hasta olduğunu bildiren bir telgraf alır. Spandrell'in Webley'e telefon etmesini ve durumu anlatmasını söyleyerek hemen oğlunun yanına gider; Spandrell ise, fakir ve gösterişsiz bir komünist biyolog olan İllidge'ye telefon eder. Webley'in yeşil üniformalı adamları İllidge'yi iyice hırpaladıklarından beri İllidge, Webley'in amansız bir düşmanı kesilmişştir.

Webley, Elinor'u dairesine geldiği zaman, Spandrell ve İllidge, adamı döverek öldürürler. Cesedini, kendi arabasının bagajına koyduktan sonra otomobili, Londra'nın kalabalık bir yerinde bırakırlar. Elinor ise, evine gittiği zaman, küçük Phil'in dehşetli bir menenjitte yakalandığını görür. Kısa bir müddet sonra, Londra'nın entelektüel çevrelerindeki hayatının sekteye uğratılmasına kızmakla beraber, Elinor'un kocası da oğlunun

yatak ucuna gelir. Quarleslarla kalanlar arasında ihtiyar John Bidlake de vardır. Kansere yakalanan bu adam, bütün bu seneler zarfında karısını, yani Elinor'un annesini çok az görmesine rağmen, buraya ölmek için gelmiştir. Hurafelere bağlı olan ihtiyar Bidlake, torunu şifa bulduğu takdirde, kendisinin de iyileşeceğine inanır.

Günlerce ve gecelerce çektiği acılardan sonra küçük Phil ölür. Kendilerini suçlu hisseden ebeveynleri tekrar yurt dışına çıkmaya karar verirler. Webley'in kendisini görmeye giderken öldürüldüğü haberi ise, Elinor'u daha da fazla kedere boğar. Onun ölümünden bilhassa kendisini sorumlu hisseder. Kardeşi Walter de hayatından memnun değildir. Kendisi ile Madrid'de buluşması için haber yollayan Lucy, Paris'ten zalim bir mektup göndererek, sağlam yapılı İtalyan sevgilisi ile Paris'te kalacağını bildirir. Kadın, kendisini tamamen yıkılmış hisseden Walter'e, bu İtalyan ile nasıl seviştiğini açıkça anlatır. Walter, nihayet Marjorie ile birlikte Philip'in annesinin evine gider. Burada yaşlı Bn. Quarles, Marjorie'ye dinî düşüncelerle hareket etmesini, kadere boyun eğmesini söyler.

Polis Webley'i kimin öldürdüğünü çözememiştir. Fakat hattan bıkan Spandrell, bir gün Webley'in teşkilâtına isimsiz bir mektup yazarak liderlerini öldüren katilin kendisinin adresinde bulunacağını anlatır. Ardından bir gramofon ve Beethoven'in *A Minor Yaylı Quartet'*ini satın alır ve bu plağın, Allah'ın var olduğunu ispat ettiğini söyleyerek, Rampionlara dinletmekte ısrar eder. Bu ruhî musîki Mark Rampion'u ilgilendirmez. Plağı dinlerken kapı vurulur. Spandrell kapıyı açar ve açmasıyla birlikte İngiliz Hür Adamları'nın kurşunlarına hedef olur.

Şurası istihzalı ki, Spandrell'in ölümü, Burlap'ın nihayet Beatrice'e sahip olmasıyla dengelenir. Küçük çocuklar gibi, zengin metresi ile birlikte yıkandığı sırada, editörün duyduğu zevk zirveye çıkar.

Eleştiri

Philip Quarles, “fikir romanı”nı şöyle tarif ediyor: “Her şahsın karakteri, mümkün olduğu kadar, sözcülüğünü yaptığı fikirlerde imâ edilmelidir... Fikir romanının bir büyük kusuru şudur ki, hâdiseler uydurulmuştur... Bu ucubelerle yaşamak sonunda, oldukça yorucu olur.”

Gide’nin *Kalpazanlar*’ı gibi, *Ses Sese Karşı*’da, Philip’in yazarlık hakkındaki düşünceleri gibi kaledoskopik bir romandır. Ve *Kalpazanlar* gibi Huxley’in romanı da, roman içinde bir romandır; birbiri içine konan Çin kutuları gibi muğlak. Huxley, her birinin hayatları bir noktada diğerleriyle birleştiği bir dizi karakterden diğerine süratle geçer. Ve bu işlemi sırasında, kontrapuan musiki tekniğini, bilhassa tez ve varyasyonlarını romanına uygular, seksüel arzular ve bu arzuların yerine getirilememesi tezi, varyasyonlar, muhtelif karakterler tarafından oynanır.

Böylece, tıpkı Marjorie’nin Walter’i ümitsizce sevmesi gibi, Walter de Lucy’ye ümitsizce bağlanır. Elinor kocasını sever, ama sadece kendi gücünü seven Webley tarafından iğfal edilmesine rıza gösterir. Spandrell’in annesine beslediği sevgi, bütün kadınlardan nefret etmesine, siyasî nihilizme ve kendi kendini tahrip etmesine dönüşür. Bur-lap, kendi şehvet hislerini dinî düşüncelerle örtmeye çalışır ve yaşlı John Bidlake de, açıktan açığa şehvet hisleri peşinde gider, fakat ölümle karşılaşmaktan çekinir, korkar. Sadece Mark Rampion -ki fikir ve düşüncelerine dayanır- sekse, hayattaki gerçek yerini verir.

Birbirleriyle ilişkilerini sürdürürlerken, karakterleri vasıtasıyla konuşan Huxley, okuyucuya, Birinci Dünya Harbi’nden biraz önceki yıllarda Londra sosyetesinin görüş ve ahlâkî fikirlerinin bir panoramasını da sunar. Köksüz ve haddinden fazla medenileşen bu insanların hayat-

ları, genellikle pis ve gülünç erotik maceralardan oluşur ve hepsi genellikle mutsuzlukla neticelenir.

Bütün nihilistik nüktelerine, öğreticiliğine ve cemiye-
tin riyakârlık ve sathîlikleriyle mizahî bir şekilde alay et-
mesine rağmen, *Ses Sese Karşı*, mizahî eserlerde pek gö-
rülmeyen gerçek bir hissî güce erişir. Gerçi Philip Quar-
les'in belirttiği gibi, bütün karakterler gerçekten "ucube-
ler"se de, hayret uyandırırcasına caziptirler. Bu son dere-
ce öğretici romandaki nükte ve fikirler, canlı ve sofistike
(kültürlü) okuyucuların devamlı ilgilerini çekiyor.

Cesur Yeni Dünya (Brave New World)

Yazan

Aldous Huxley

(1894-1963)

Başlıca Karakterler:

Bernard Marx: Yeni Dünya ile bağdaşamayan yüksek ölçüde zeki bir insan; kadınlarla olan ilişkilerinde çekingendir; beraber çalıştıkları kimseler onu devamlı hırpalarlar.

Lenina Crowne: Londra Tohumculuk ve Fizikî Yeterlilik Merkezi'nin şehvanî ve "şişirilen" bir işçisi.

Fanny Crowne: Lenina'nın akrabası olmakla beraber, yakın bir arkadaşısı ve sırdaşıdır.

Henry Foster: Tohumculuk merkezinde çalışan heyecanlı bir ilim adamı.

Direktör: Yeni Dünya'nın güçlü ve küstah bir adamı.

Mustafa Mond: Bilgili ve sofistike (kültürlü) biri. Önceleri bir fizikçi olan bu adam. Dünyanın On Deneticisinden biridir.

John: Amerika'nın New Mexico bölgesinde yaşayan ve sık sık Shakespeare'den pasajlar veren bir "vahşi".

Linda: John'un adı bir kadın olan annesi.

Pope: Linda'nın Kızılderili âşığı.

Helmholtz Watson: Bernard ve John'un şair arkadaşları.

Hikâye

Londra Tohumculuk ve Fizikî Yeterlilik Merkezi'nin küstahçasına mağrur müdürü, bir grup heyecanlı gence ve talebeye merkezi gezdirmektedir. Sene Ford'dan sonra 632'dir. Yeni Dünya'da zaman, Ford'un T-modeli otomobilin kütleî bir tarzda yapılmasına başlanmasıyla ölçülür. Bu merkezde insanlar, sunî ilkah yolu ile kütleî bir tarzda üretilir ve cemiyetin katı hiyerarşik düzenine uymaları için kimyevî metodlarla, fizikî bün-yeleri geliştirilir.

Müdür, cemiyet hedeflerine -Topluluk, Şahsiyet ve İstikrar- ulaşacaksa ferdî farklara yer yoktur, der: İnsanlar, cenin hallerinden itibaren, cemiyette alacakları yerlere göre şekillendirilir: Alfa Artı, oldukça zeki liderler, Epsilon Eksi Ahmaklar, pis işleri yapan kötü şekilli, maymun gibi yaratıklar.

Müdür, bu ultra-plânlamayı gerçekleştiren büyük icatlardan birinin, bir tek yumurtadan birinin tamamen benzeri doksan altı ikiz insan çıkarılmasına imkân veren Bokonovsky İşlemi olduğunu söyler. Talebeler, dikkatle not alırlarken, müdürün himaye ettiği adamı Henry Foster her şeye kaadir on Dünya Dene-ticisinden biri olan Mustafa Mond, onları, Fizikî Yeterlilik Merkezi'nde gezdirir. Burada, çocuklara, bebeklik yıllarından itibaren cemiyette kendileri için önceden tayin edilen mevkilerini nasıl koruyacakları ve benliklerini nasıl baskı altında tutacakları öğretilir.

Mustafa Mond, talebelere, aşk gibi ferdî duygu ve ihtirasların yerini, topluluk ruhuna ve gelişimi güzel sekse bırakan topyekûn kontrol altındaki bir cemiyetin avantajlarından bahse-der. Yeni Dünya'daki en pis kelimeler "anne" ve "baba"dır; çünkü Mustafa Mond'un anlattığına göre, sunî ilkah ve şartlandırma ve komünal çocukluk çağından önceki kötü günlerde, fertler arasında, cemiyeti karmakarışık bir halde tutan yoğun ve özel bir aşk vardı. Şimdi her şey planlanmış ve düzenlenmiştir ve bunun için de, insanların çok daha mutlu olduklarını iddia eder.

Bu Yeni Dünya'da kendisini mutlu hissetmeyen bir kimse, Bernard Marx adında gayet parlak, fakat son derece çekingen ve insanlardan hoşlanmayan bir ilim adamıdır. Cemiyet, onun bu hâlini şu teori ile anlatır: Bernard, henüz bir cenin halinde iken, onu kanlandıracak maddeye çok fazla alkol katılmıştır. Böylece, diğer Alfalar, gibi yakışıklı, dışa dönük ve seksüel arzulanı, yine onlar gibi gelişigüzel, canı istediği zaman yerine getiren biri halinde yaratılmamış, somurtkan, kendine dönük ve cüceye benzeyen bir insan olmuştur. Fakat son derece popüler biri olduğundan, tohumlukta çalışan Mr. Foster adlı bir ilimci ile seks ilişkileri olan Lenina Crowne adındaki sathî bilhassa etli butlu biri olarak "şişirilen" kadına tutulur. Lenina'nın arkadaşı Fanny, bir erkeğe sadık kalmanın iyi karşılanmadığını hatırlatır. Bu Yeni Dünya'nın başlıca özelliklerinden biri, seks ilişkilerinin tamamiyle serbest yürütülmesidir.

Entelektüel zümre içinde yüksek bir mevki işgal ettiğinden, Bernard, bir iki imtiyaza sahiptir. Biri, Avrupa'nın hiper-medeniyetinin dokunmadığı yerlerde vahşiler gibi yaşayabilmek hakkıdır. Lenina'ya, onu, bir hafta sonunda New Mexico'ya götürmeyi teklif eder. Çöl ortasında, dik bir tepe üzerinde, yerin düleştirilerek kurulduğu Malpais'e giderler. Buranın Kızılderili halkı, kendilerini bildiklerinden beri, bu sefil kaos ortasında yaşamaktadır.

Lenina ilkin, yaratıkları huzura kavuşturacak konforun bulunmamasından dehşete düşer. Meselâ, İngiltere'de olduğu gibi, cinsî hisleri gıcıklayan sinemalar yoktur. Halk temiz değildir, tüketim eşyası yok denecek kadar azdır. Bir giysi yırtıldığı zaman, atılmaz, yamanır. Daha da kötüsü, Lenina, alkol ve uyuşturucu maddelerin yerini alan Soma adındaki yatıştırıcıdan yanına bir miktar almayı unutmuştur.

Kızılderililer'in vahşî ve egzotik bir yağmur dansını seyrederlerken, Bernard ve Lenina, John adındaki bir gençle tanışırlar. John, gayet iyi, fakat oldukça debdebeli İngilizce konuşur ve sık sık Shakespeare'den de pasajlar verir. John'un annesi Lin-

da, kendisine pek bakmayan ve New Mexico'ya senelerce önce Tohumluk Müdürü tarafından getirilen orta yaşlı bir kadındır. Bir an, doğum kontrol metodunu uygulamayı unuttuğundan, bu erkek çocuğunu doğurmuştur. Müdür, kendisini terkettiğinden Linda, Kızilderililer tarafından kabul edilir. Burada, bir dizi insanla seksüel ilişkiler kurar. Bunlardan biri, oğlu John'un hiç sevmediği, Pope adında şimşek gözlü, şehvetli bir Kızilderilidir.

John'un buradaki mevkiinin ne olduğu iyice anlaşılmaz. Ebeveynleri, oldukça medenî beyaz insanlardır. Kısmen bir vahşî, kısmen zeki bir insan olarak yetişmiş, kendi kendisini eğitmiştir. John, derhal Lenina'ya âşık olur ve saf, "vahşî" ahlâk anlayışından ötürü, bu aşkını gerçekleştirmek için hiçbir şey yapamaz. Müdür kendisini sevmediğinden işini her an kaybedebilecek Bernard, John'u patronundan intikam almasında mükemmel bir vasıta olarak gördüğü gibi, onunla, fevkalâde bir tecrübe de yapacağını anlar. Mustafa Mond'dan müsaade olarak, John ve Linda'yı İngiltere'ye getirir.

Müdürün bir zamanlar baba olduğunu öğrenen talebeleri onu yuhalarlar. Şimdi, Bernard'ı İzlanda'ya sürmeye hazırlanan müdürün kendisi ülke dışına sürülür.

Vahşî diye anılan John, Londra'da büyük bir başarı sağlar. Bu şehrin, devirlerini yitirmiş bütün sofistikleri onunla tanımak isterler ve bunun için Bernard'a dahi tahammül etmeye hazırdırlar. Lenina da, bu tabîî adâmi gayet cazip bulur ve onu ele geçirmek için elinden geleni yapar. Gerçi John da onu şehvetli bir kadın olarak görürse de, Lenina'yı, medeniyetin başıboş ahlâkının bir temsilcisi saydığından kesinlikle reddeder. Londra'nın sosyal hayatında hiç de bir varlık olarak görülmeyen Linda, fazla miktarda soma ile uyuşturularak bu cemiyet dışında tutulur.

John, medenî dünyanın hedonizmi (zevk düşkünlüğü) karşısında dehşete düşer ve ilkel hayatın daha kesin, daha mânâlı ahlâkına dönmeye can atar. Bir gün Bernard, onu aralarında

Büyük Canterbury Topluluğu Şarkıcıları Başkanının da (bu materyalist dünyanın büyük bir dinî lideri) bulunduğu tanınmış kimseleri göstermek istediği zaman, John, açıktan açığa reddeder. Bernard, kendisini tekrar gayet mahçup bir durumda bulur.

John'u aniden hastaneden çağırırlar; fazla miktarda soma verilen annesi ölmek üzeredir. John hastanede, bir grup çocuğun ölmek üzere bulunan hastaların yatakları başuçlarında, ölüm korkusuna karşı şartlandırılmak üzere koşuşturıldığını, oynattıklarını görerek tiksindir. Annesinin ölümünden kendisini suçlu hisseden John, çılgıncasına, hastane işçilerine verilen soma yatıştırıcılarını tahrip etmeye çalışır. Gazaba gelen Deltalara, somaya dayanmanın kendilerini nasıl insanlıktan çıkardığı hakkında uzun uzun konuşur. John'u hemen yakalayan Delta'lar kendisini nerede ise öldüreceklerken, polisler yetişir ve yatıştırıcı fışkırtan su tabancalarıyla isyanı bastırırlar.

Bernard, John ve bu cemiyette kendisini çaresizlik içinde hisseden Helmholtz adında bir şair arkadaşları tevkif edilir ve Mustafa Mond'un huzuruna çıkarılır. Dünya Deneticisi, bu kültürlü adam Bernard ve Helmholtz'u Falkland Adaları'na sürer ve John ile de uzun bir felsefî tartışmaya girer. Mond, John'a Yeni Dünya'da sanata (şehvet gıcıklayıcıları, Shakespeare'e tercih edilir), ilme (cihazlar teşvik edilir, soyut spekülâtif ilme yer yoktur) veya ancak sosyal istikrarsızlık ve zaman zaman sefalet içinde yeşeren yıkıcı kuvvetler olan dine de ihtiyaç hissedilmediğini anlatır. Mond, tamamiyle mutlu bir hayat süren veya çevresiyle bağdaşan bir kimsenin, *Othello* gibi bir piyes yazamayacağını veya din uğruna şehit olamayacağını iddia eder. Gene Mond John'a mutluluk, şehvanî zevklerle bir tutulduğundan ve her arzünün meydana çıktığı anda yerine getirilmesi gerektiğinden, bu Cesur Yeni Dünya'da, mazinin büyük kültür kahramanları olan hayalcilerine, garip fikirli insanlarına ve egoistlere yer bulunmadığını anlatır.

Fakat Mond'un bütün belâgati Vahşî'yi ikna edemez. Shakespeare, ıstırap çekmek, annelik ve Allah, onun indinde hâlâ önemli değerlerdir. Vahşî John, Surrey sahillerindeki bir deniz fenerine çekilerek herkesten uzak bir hayat sürmeye karar verir. Orada, diğerlerinin onlarsız yapamadıklarını cihazlara ve bütün konfora sırt çevirerek, kimseye bağlı olmaksızın yaşayacaktır.

John, avlanmak için kendisine ok ve yay yapar, bahçesinde kendi sebzelerini yetiştirir ve zaman zaman da, Lenina'ya hissettiği şehvet hislerini düşündüğü zaman dövünür. Fakat John'un bu egzantrik tutumu kısa zamanda çevreye yayılır ve sansasyon peşinde koşan kalabalıklar, helikopterlerle onu görmeye gelirler. Gazeteciler, onunla mülâkat yapmak ister. John, onlara tekme atar. Fakat (aralannda Lenina'nın da bulunduğu) güruh çok ileri gider. John'un, hepsinin gözü önünde, kendi kendisini kırbaçlamasını isterler. John gazaba gelir, kamçıyı Lenina'ya indirir ve kadını öldürür.

Güruh, ertesi gün deniz fenerine geldiği zaman, John'un kendisini astığını görür: Vahşî, bu Cesur Yeni Dünya'daki insan hislerinin ağırlığına tahammül edememiş, kendisini öldürmüştür.

Eleştiri

Shakespeare'nin *The Tempest*'indeki cazip adada Miranda, şöyle haykırır: "Ah, böylesine insanların yaşadığı cesur yeni dünya!" Aldaus Hexley, kendisine hâs sinisizmi ile Shakespeare'nin bu kahraman kadınının kelimelerini alır ve cesarettten başka her şeyi ihtiva eden yeni dünyayı anlatan romanının adı yapar. Acı, ıstırap ve ölüm gibi gerçeklere realistçe dayanmasını bilmeyen bu *Cesur Yeni Dünya*'sının insanları, kendilerini, sevmedikleri herhangi bir şeye karşı, hiçbir zaman eksik olmayan soma ile korurlar, anın zevk ve hisleri için yaşarlar. Huwley'in cesur yeni

dünyasının insanları, 1920'lerin "medenî" hayatının grotesk imajlarıdır.

Plato'nun *Cumhuriyet*'inden, Orwell'in 1894'üne kadar bütün ütöpik kitaplar gibi, *Cesur Yeni Dünya*'da, sadece, şimdiki zamanın temayüllerini istikbale aksettirir. Huxley'i en fazla hayrette bırakan ve tiksindiren şeyler şunlardı: İlmî âlet ve cihazlar (bunun içindir ki Henry Ford bu cemiyetin Tanrısıdır); aşk; fedakârlık veya şeref gibi hiçbir kavram tanımayan, dizgine alınmamış şehvet ve gittikçe artan antiseptik sterilizasyon (ayak üstü, çabucak, yemek yenen meşhur lokantalar zincirinden birinin sloganı şu: "Bizim yemeklerimize, insan eli katiyen dokunmaz").

Plato'dan Sir Thomas Moore'a kadar ütopya üzerinde duran filozoflar, şâyet beşer akli son sınırlarına kadar kullanıldığı takdirde, idealist bir cemiyetin nasıl görüneceği üzerinde durdular. Öte yandan, son ütopyalar -ki Cesur Yeni Dünya, bunlar arasında en fazla etkili olanıdır- istikbâlin kâbuslu görüntüleri üzerinde durdular. Huxley'in yeni dünyasında medeniyet; aşktan, canlılıktan ve irrasyonel aşırılıktan temizlenmiştir. Her şey makinelerle yapılır, kütle halinde istihsâl edilir ve sterilize edilmiştir. Fakat insanların, bu istikrarlı cemiyette mutluluk peşinde gitmeleri gerekirken, onlar kendilerini, hedonistikçe, bir suni zevkten diğerine bırakırlar, (dinî âyinlerin yerini alan) Topluluk Şarkıları'na katılırlar, gıcıklayıcı sinemalara giderler ve fazla miktarda soma (yatıştırıcı) kullanırlar.

Huxley'in bu alaca karanlık dünyası ile bağdaşamayan iki kişi vardır: soma'laştırılmış insanlarla normal bir ilişki kuramayan Bernard Marx ve medenî kalıtım ile ilkel çevre arasındaki harbin kurbanı Vahşî John. Bernard'ı sürgün eden ve Vahşî'yi de cinayete ve intihara sevkeden Huxley'in H.G. Wells'in *Zaman Makinesi*'nde söylemek istediği gibi, dünyanın bir gün ultra-medenî ve ultra-ilkel olarak ikiye ayrılacağını anlatmak istediği anlaşılıyor. Bu iki

aşırı arasında sıkışıp kalan bir kimsenin normal, tatmin edici bir hayat sürmesi mümkün olamayacaktır. *Cesur Yeni Dünya*'da, ne Avrupa'nın sterilize olmuş, aşktan yoksun hayatı, ne de New Mexico'daki Kızılderililer'in sefil ve hayvanî hayatı insanoğlunun önüne tatmin edici bir alternatif sunar.

Yazar

26 Temmuz 1894'te doğan Aldous Huxley'in ailesi, İngiliz entelektüel hayatının en tanınmış ailelerinden biri idi. Büyük babası Thomas Henry Huxley, Darwin'in önemli müridlerindendi ve Victoria çağıının İngiltere'sinde, ilmi, geniş halk tabakalarına yaymak için çalıştı. Büyük amcası Matthew Arnold, Victoria çağıının en iyi şair ve makalecilerindendi ve kardeşi Sir Julian Huxley, tanınmış bir biyologdur, ilmî konularda yazılar yazar.

Böylece, uzun boylu, zayıf ve gayet meraklı bir gencin, ilim veya edebiyatta veya her ikisinde, kendisine bir isim yapması mukadderdi. Maamafih, Huxley'in bu başarı yolunda, büyük bir engeli aşması gerekti. Huxley, on yedi yaşında iken ve tıp tahsili yapmaya hazırlanırken, kendisini hemen hemen kör bırakan bir göz hastalığı geçirdi. İki yıl süren tedavi sonunda Huxley, büyüteçle okuyabilecek kadar gözlerini kazanmış oldu. Oxford'da eğitim yaptıktan sonra, Londra'da yayınlanan *Athenaeum* adında edebî bir mecmuanın yazı heyetine dahil oldu. İlim tahsil edemediğinden pişmanlık duydu ise de (mikroskopla bakamıyordu). Bir gün istihzal bir ifade ile, gençliğinde geçirdiği göz hastalığının kendisini, "İngiliz okullarının yetiştirdiği tam bir centilmen" olmaktan kurtardığını söyledi.

Huxley'in bir romancı, makaleci ve filozof olarak hayret uyandırırcaasına velûd mesleği, *Crome Yellow* (1921) ve *Antic Hay* (1923) adlı romanlarıyla başladı. Her iki roman da edebî sansasyon yarattı. 1920'ler İngiltere'sinin değerleriyle en ince ve haşlayıcı nüktelerle alay eden bu kitaplar, okuyucuların derhal ilgisini çekti. Huxley, 1928'de yayınlanan *Ses Sese Karşı* adlı romanı ile, cemiyetin keskin bir müşahidi ve fikir romancısı olarak zirveye çıkmıştı. *Cesur Yeni Dünya* (1932) ve *Eyeless in Gaza* (1936) adlı kitapları ile Huxley'in yazıları keskin hicivlerini kaybetmeye, mistisizme yaklaşan bir ciddiyet kazanmaya başladı. Huxley, 1937'de Amerika'nın California eyaletinde yerleşti; felsefe, tarih ve mistik tecrübe-

ler hakkında kitaplar yazdı. Daha sonraki romanları pek başarılı olamadı. Bir arkadaşı, bir defasında Huxley'i şöyle tarif etti: "Hiç de gayrizarif denemeyecek şekilde, ortasından sağa sola sallanan bir söğüt ağacı." *Ses Sese Karşı'yı* okuyanlar, gayet uzun boylu (1.83 m.) ve zayıf yazarından istihzalı sözler beklerlerken, onun nezaketi karşısında, *Görme Sanatı* (The Art of Seeing, 1942) adlı kitabında bahsettiği egzersizlerle görme hissini bir ölçüde kazandı. Amerikalı Kızılderililer'in kullandıkları bazı uyuşturucu maddelerle ilgilendi. Bunlardan bazılarını, *Cesur Yeni Dünya*'da da anlatmıştı. Bu uyuşturucu maddelerin, kendisinin görme hisleri üzerindeki müspet tesirlerini, *The Doors of Perception* adlı tartışmalı kitabında işledi.

İki defa evlenen Huxley (birinci karısı 1955'te ölmüştü). Amerika Cumhurbaşkanı John Kennedy'nin katledildiği gün (22 Kasım 1963), California'da kanserden öldü. Gerçi kendisine Nobel Mükâfatı'nın verileceğinden sık sık bahsedildi ise de Huxley, belki önceki romanlarının yakıcı nihilizminden ötürü bu mükâfata lâyık görülmedi.

Diğer Eserleri

Crome Yellow: Bu ilk romanı için Huxley (Thomas Love Peacock ve Norman Douglas'ın kullandıkları tekniğe başvurarak) bir grup egzantrik kıldaki bir sayfiye evinde toplayarak birbirleriyle tartıştırır. Denis adındaki çekingen bir şair (*Güney Rüzgârı*'ndaki adaşına ve *Cesur Yeni Dünya*'daki Bernard Marx'a benzer) Winbuhların yazlık evleri olan Crome'a gelir. Denis orada, kendisini, romantik peşin hükümlerinden sıyırmaya çalışan şeytanî rasyonalist Mr. Scrogan'la; hayaletlerin resimlerini yapan Ivır Lombart'a ve âşık olduğu Anne Wimbush'la tanışır. Bir dizi şaheser nükteli konuşma sahnesi ile Huxley, Anne'yi ele geçiremeyen Denis'in kendisini nasıl ahmak yerine koyduğunu ve nihayet Crome'u hüznü, fakat daha akıllı bir şair olarak terkettiğini anlatır.

Antic Hay: İlk romanından daha tam ve daha orijinal olan bu eseri, 1920'lerin Londra sosyetesindeki yapmacık tavırlı edebiyatçıları ve sanatkârları hicveder. Romanın kahramanı, Theodore Gumbriel adında güzel sanatlara meraklı bir gençtir. Gumbriel, kendisinden emin olmayarak Londra'nın Bohem hayatına daldığı zaman, Shearwater gibi unutkan bir ilim adamı ve Casimir Lyhiatt gibi kendisini dâhi şanan biri ile de tanışır.

Ses Sese Karşı'dan daha az zengin materyali ihtiva etmekle beraber, yine de son derece komik bir roman olan bu eser, Evelyn Waugh ve Anthony Powell gibi daha sonraki sosyal hicivcilere zemin hazırladı. Huxley, bu eserinde kültürlü nihilistik görüşleriyle, çevresindeki entelektüel sahtekârları parçalar ve gayet önemsiz kimselermişcesine fırlatıp atar.

Ekmek ve Şarap (Pane e Vino)

Yazan

Ignazio Silone
(Secondino Tranquilli)
(1900-1978)

Başlıca Karakterler

Don Benedetto: Yaşlı bir papaz; daha önce bir öğretmendi; kesin anti-faşizminden ötürü şimdi emekliye ayrılmıştır.

Marta: Don Benedetto'nun sadık kız kardeşi.

Don Benedetto'nun Önceki Talebeleri

Concettino Ragu: Milis teşkilâtında bir subay.

Nunzio Cacca: Gençliğinde bir idealist olan bu adam doktor çıkmış, kendisini mesleğine vermiştir.

Don Piccirilli: Bir papaz; dinî otoriterler jurnalcılık yapar.

Pietro Spina (Don Paolo Spada takma adı ile dolaşır): Anti-faşist yeraltı teşkilâtında çalışan bir işçi.

Girasole Ailesi

Berenice: Fossa dei Marsi'deki otelin sahibi olan kadın.

Bianchina: Berenice'nin yeğeni; Alberto Colamartini'ye âşık.

Don Girasole: Fossa dei Marsi'nin papazı.

Don Pasquale: Pietrasecca'daki yegâne asilzâde; şimdi ecdadından kalan malikânesini muhafaza etmeye çalışır.

Alberto: Oğlu.

Christina: Kızı; dindar bir kızdır, rahibe olmak ister.

Pietrasecca ve Çevresinde Oturan Diğerleri

Cardile Mulazzi: Spina'yı barındıran bir köylü.

Magascia: Bir arabacı.

Sciatap: Amerika'ya göç eden bu kimse, daha sonra köyüne döner.

Matelena Ricotta: Pietrasecca'daki hancı.

Cassarola: "Akıllı bir kadın", yani sihir ve büyüden anlayan bir kadın.

Signora Patrignani: Köy öğretmeni; Faşist.

Antifona: Bir Fransiskan papazı.

Fossa Dei Marşi'de Oturanlar

Marco Tuglio Zabaglia (Zabaglione): Bir avukat; önceleri sosyalistti; şimdi Faşistlerin gözüne girmeye çalışır.

Don Senofonte: Bir eczacı.

Don Genesis: Bir devlet memuru.

Pompeo: Don Senofonte'nin oğlu; Faşist Mussolini'nin değil de Sosyalist Mussolini'nin peşinde giden biri.

Roma'da Oturanlar

Mannaggia Lamorra: Spina'yı barındıran bir işçi.

Romeo: Bir taş ustası ve yeraltı lideri.

Chelucci: Bir partici, şimdi hapishanededir.

Luigi Murica: Bir talebe ve partici olan bu kimse polis için jurnalcilik de yapar.

Achilles Scarpa: Bir dolandırıcı olan bu adamın özelliği, kadın turistleri "korumak"tır.

Uliva: İhtilâl hükümetinden ümitsizliğe düşen bu ihtilâlcı, şimdi tek başına terör hareketlerine girişir.

Annina Pecci: Bir terzi; Murica'nın metresi.

Hikâye

İtalya 1935'te, Etiyopya'ya harp ilân etmek üzeredir. Faşist hükümet, yönetimi tam mânâsıyla eline geçirmiş; bütün muha-

lefet susturulmuş veya yeraltına sürülmüştür. Rejimin bazı düşmanları yurt dışına kaçmışlar, bazıları kendi inanışlarını rejimin düşünceleriyle bağdaştırmışlar veya buna mecbur bırakılmışlardır. Bu sonunculardan biri, Don Benedetto adında yaşlı bir papazdır. Önceleri bir öğretmendi, fakat rejimi açıktan açığa tenkit ettiğinden mesleğinden atılmıştır. Şimdi kız kardeşinin yanında bir emeklilik hayatı sürer; fakat rejimi hâlâ tenkit ettiği için de, kendisine şüpheli nazarla bakılır.

Kitap açıldığı zaman, Don Benedetto'nun, önceki talebelelerinden bazılarıyla, yetmiş beşinci doğum gününü kutladığını görüyoruz. Bunlardan biri, milis teşkilâtının bir subayı olmuştur; diğeri, piskoposun gammazlığını yapan bir papazdır ve üçüncüsü de, Dr. Nunzio Sacca, tıp mesleği uğruna önceki prensiplerinden fedakârlık yapmıştır. Sohbet sırasında, bağımsızlığı ve idealizmden ötürü Don Benedetto'nun bilhassa sevgisini çeken Pietro Spina'dan bahsedilir. Başka bir çağda, Spina bir aziz olabilirdi. Fakat şimdi Katolikliğini bile muhafaza etmemiştir. Onun, bir sosyalist olduğu ve Belçika'da sürgün hayatı yaşadığı söylenir.

Kısa bir müddet sonra, Dr. Sacca, nâhoş bir sürprizle karşılaşır. Faşistlere karşı yeraltı faaliyetleri yürütmek için İtalya'ya gelen Spina'ya rastlar. Sacca, mütereddit ve sıkıntı içinde, bu eski arkadaşını tıbbî muayeneden geçirir ve şeklini değiştirerek kasabadan, kimsenin dikkatini çekmeden ayrılmasını sağlar. Spina, şimdi, sıhhatini kazanmak için Abruzzi'de dolaşan Don Paolo Spada adında bir papaz şekline bürünmüştür. Sacca'nın tavsiyesi üzerine, kimsenin dikkatini çekmeden oturabileceği küçük bir dağ köyü olan Pietrasecca'da yerleşir.

Artık Don Paolo diye anılan Spina, Pietrasecca'da halkla yakından temas kurar. Ev sahibesi Matelena, onun hanında kalmasının şansını açacağına inanır. Don Pasquale Colamartini adındaki bir toprak sahibi, malî güçlükler içindedir. Christina Colamartini adındaki samimî ve dindar kızı da rahibe ol-

mak ister. Sıcakkanlı, tabî bir kız olan Bianchina ise, rahibe olmayı aklından geçirmez.

Müteakip hâdiseler gevşek bir tarzda organize edilmişlerdir. Bazıları acındırıcıdır, diğerleri canlı halk mizahı ile dolu. “Don Paolo”, bir papaz olarak, bilhassa Christina ile temas kurar. Kızın inanışının derinliğine hayranlık besler, fakat günün sosyal meseleleriyle ilgilenmediği için de onu azarlar. Kıza, Allah’ın yeryüzündeki işini yürütmek için, insanların manastıra kapanmalarına gerek bulunmadığını anlatır. Christina’dan böylece ümitsizliğe düşen Spina, köylüler arasında kendisini takip edecekleri arar, fakat sefalet ve cehalet içinde, hor görülerek yaşayan ama yine de faşist propagandasından daha akıllı ve sıhatli bir realite anlayışına sahip bu topraksız köylüler indinde, kendisinin soyut cemiyet teorilerinin hiç bir mâna ifade etmediğini görür. Cemiyeti yeniden düzenleme işinin, propaganda ile başlayacağına karar verir. Bu iş, korku ve şüphe duvarlarını aşarak, sevgiye dayalı bir topluluğun kurulmasına zemin hazırlayacak basit ve güvenilir beşerî temaslarla başlamalıdır.

Şimdi ne yapmak istediğini daha iyi anladığından Spina, siyasi mücadelede faal bir rol oynamaya karar verir. Pietrasecca’dan ayrılır. Roma’ya gider ve her gün tevkif edilmek korkusu içinde bulunduklarından yeraltındaki mezarlarda, ilk Hristiyanların yaşayışlarını andıran bir hayat süren yeraltı teşkilâtı üyeleriyle temas kurar. Onların liderleri Romeo adında bir taş ustasıdır. Diğer broşür dağıttığı için hapsedilen ve hapiste gözlerini kaybeden Chelucci’dır. Uliva adındaki bir diğer ihtilâlcı, bütün ihtilâllerin, yıkmak istedikleri istibdat rejimleri yerine kendilerini koymak istediklerine inanır. Uliva, şimdi grup faaliyetinden ferdî şiddete dönmüştür ve oturduğu binaya yığdığı patlayıcı maddelerin zamansız patlaması sonucu ölür. Bu grubun en trajik insanı Annina adında ufak tefek bir terzi kadındır. Annina, Luigi Murica adında bir diğer yeraltı aktivistine âşiktir. Polis, Murica’yı kısa bir zaman için tutuklar ve bu kısa tecrübe Murica’yı fena halde sarsar. Serbest bırakılmasından sonra

Murica, şiddetli bir dahilî kaynaşmadan geçerek kendi içine kapanır. Bir Noel günü, polis, iki sevgiliyi ele geçirmek için Annina'nın oturduğu yere baskın yapar. Luigi dama çıkar ve Annina, polisin kendisi ile yatmasına rıza göstererek Luigi'yi yakalamaktan kurtarır. Luigi saklandığı yerden indiği zaman, kadına, ağzına gelen her sözü söyler. Annina'yı fahişe olmakla suçlar ve kadını terkederek. Annina, şimdi Luigi'ye ne olduğunu bilmez.

Roma'da faal bir hayat yürütemeyen Spina, tekrar Don Paolo kılığına bürünerek Abruzzi'ye döner. Bu yolculuğu sırasında, Fosa dei Darsi adındaki küçük bir kasabada, duvarlara "Harp istemiyoruz" gibi sloganlar yazarak arı kovanına çomak sokar. Ülke, seferberlik içinde bulunduğundan, kasaba halkı, bu sloganların, Fossa dei Marsi kasabasının vatanseverlik hislerini küçük göstermek isteyen rakip bir kasabalı tarafından yazıldığını sanır. Spina'nın bu faaliyetinin yegâne neticesi, rakip bir kasabada oturan iki kişinin tevkif edilmesidir ki, adamlar linç edilmekten zor kurtarılır.

Yine bu yolculuğu sırasında Spina, eski hocası Don Benedetto'ya rastlar ve bu yaşlı adam, Allah'ın hedeflerine, bazen kilisenin içinden ziyade dışında daha iyi hizmet edileceğini takdir ettiğinden, Spina'yı takdis eder, başarılar diler. Tekrar Pietrasecca'ya geldiği zaman, Spina, şimdi mahallî köylülerin kendisine itimat ettiklerini görür. Onların ricaları üzerine, günahlarının affedilmesi için başvuracakları papaz rolünü oynamaya razı olur. Kendisine başvuranlardan biri, Annina'yı Roma'da terkeden Murica'dır. Son derece pişmanlık duyduğunu söyleyen Murica, kendisine daha da fazla azap çektiren bir itirafı daha bulunur: Faşistlere karşı yeraltı faaliyetini yürütürken, aynı zamanda, faşist polisi namına casusluk da yapıyordu. Bu hazin mazisine rağmen, Spina, Murica'yı kabul eder, ona itimat eder ve işine devam etmesini söyler.

Kitap kapandığı zaman, Spina'nın planları suya düşmüştür. Sonuna kadar düşündüklerini söylemekten çekinmeyen Don

Benedetto, bir dinî ayini yürütürken zehirlenir. Bianchina bir geneleve girer. Polis Murica'yı yakalar ve işkence yapa yapa öldürür. Spina, şiddetli bir kar fırtınası altında, dağlar üzerinden Pietrasecca'dan kaçmaya mecbur kalır. Onun peşinden gitmeye çalışan Christina'yı kurtlar parçalar. Yine de, mağlubiyetinde dahi, Murica'nın ölümü, bir fedakârlık ve dinî ayin olur; adalet ve sevgiden oluşacak ideal bir topluluğun bir gün kurulacağı vaadi. Spina, "Eğer hepimiz onun gibi yaşarsak" der, "öldüğümüz zaman dahi ölmüş sayılmayacağız. El ele verelim ve hiçbir şey den korkmayalım."

Eleştiri

İtalya'da Mussolini zamanında kilise, kahramanlığından ziyade temkinli hareketi ile tanınıyordu. Faşizmden ziyade sosyalizmden korkan kilise, Mussolini ile derhal barış yaptı. Silone gibi eleştiricilerin gözünde kilise, sadece yeni bir kölelik devrine girmekle kalmamış, kendisini ele geçirenlerle aşk yapmaya da başlamıştı. Din ve sosyal adaletin birbiri ile bağdaşamayacağını sanmak kolaydı. Bianchina bunu gayet kesinlikle belirtiyordu: "Ben hürriyet taraftarıyım... siz ise, tabii, bir aziz olarak hürriyete karşı-sınız." Bu "tabii" sözü, birçok din adamının karşılaştığı çıkmazın bir delili idi ve ancak kiliseyi terketmekle dış dünya ile bağdaşabilirlerdi.

Spina bunlardan biri. Mizacı itibariyle derinden dindar bir adam, samimiyet ve doğruluğa susamış bir adam. Talebeliğinde, bir gün şunları yazmıştı:

"Eğer öldükten sonra bir kilisenin mihrabında halka teşhir edilmek ve ekserisini çirkin yaşlı kadınların teşkil ettiği kimseler tarafından dua edilmek, hiç de nâhoş bir şey değilse, bir aziz olmayı isterdim. Şartlara, çevreye ve materyal duruma göre yaşamak istemem. Sebep olacağı neticelere sırt çevirerek, hayatımın her saatinde, haklı ve iyi görünen hedefler uğrunda mücadele etmek isterdim."

Spina daha sonraları politikaya döndüğü zaman da, bu düşüncelerinden hiçbirini kaybetmez. Onun radikalizmi, sosyal ve siyasî teoriden ziyade gerçek beşerî yaratıkları düşündüğü içindir. İnsanları proletarya olarak görmez, proletaryayı insanları olarak, Magascia, Sciatap, Bianchina, Matelena, Lugi olarak görür. Onlarla kurduğu temaslarda, seküler (lâik) bir Hıristiyanlık kurmaya çalışır ki bu tür bir Hıristiyanlığın ruhu, yirminci asrın kilisesinden ziyade birinci asrın ilkel Hıristiyanlığına yakındır. Kendisini müphem bir kisveye bürümesi de bunu gösteriyor. Bir papaz, ama yine de bir papaz değil. Dinî bir fonksiyonu yoktu, ama Bianchina ve diğerleri, onun şahsiyetinde dinî bir otoritenin mevcudiyetini hissederler. Don Benedetto, Spina'nın, çocukluk ideallerinden vazgeçmediğini görür. Gerçekte, Allah'ın dahi yeraltına gitmiş olabileceğini belirtir:

“Çevreye fesat tohumlarının saçıldığı ve gizli bir mücadele yürütüldüğü zamanlarda Allah bazen gizlenmeye ve müstear adlar takınmaya mecbur kalır... Günümüzde, kitleleri harekete getiren ideal adalet kavramı, Allah'ın, kendisini kiliselerin ve bankaların kontrolünden kurtarmak için kullandığı müstear adlardan biri olamaz mı?”

Kitabın sembolizmi, takdis edilmemiş Hıristiyanlık'ın bir ifadesidir. Meselâ, Murica'nın ölümü, dinî kitapların güçlü dilini hatırlatıyor:

“Böylece, Fossa'daki kışlanın avlusunda onun başına, bir tac yerine bir orak geçirdiler. Ona, ‘Gerçek bu.’ dediler. Eline, bir asâ yerine bir süpürge verdiler. ‘Kardeşlik bu,’ dediler. ardından, onu, yerde buldukları kırmızı bir kilime sardılar. Daha sonra kilimi iple bağladılar ve erler de onu tekmelediler... Mahkeme tahkikatı işte böyle başladı.”

Ekmek ve şarap, aynı zamanda Hıristiyan sembolleridir: Katolik kilisesinin âyinlerinde ekmek ve şarabın büyük bir yeri vardır. Onları, ilk defa II. Bölümde, Cardila'nın bir öküz ve eşek arasında, ahırda bir hasır üzerinde yatan Spina'ya yiyecek olarak getirdiğini görüyoruz. XI. bölümde de, Murica Spina'ya günahlarını itiraf ettikten sonra, beraberce, ses çıkarmaksızın şarapla ekmek yediklerini görüyoruz. Ve nihayet, Murica öldükten sonra, babası, müteveffanın arkadaşlarına, Murica'nın emeği ile yapılmış ekmek ve şarap sunarak, İncil'deki bir ibare ile, "Yiyin ve için" der. "Bu ekmek, onun ekmeği; bu şarap da, onun şarabı." Spina'nın cevabı, bu sembolizmi daha da kesin, belki çok kesin olarak gösterir:

"Ekmek, çok sayıda buğday tanelerinden yapılır. Bundan dolayı birliği gösterir. Şarap, çok sayıda üzüm salkımlarından yapılır ve bundan dolayı, o da birliği temsil eder. Benzer, eşit ve faydalı şeylerin birliği. Bundan dolayı, gerçeği ve kardeşliği temsil eder; birbiri ile bağdaşan şeyleri."

Bu yetmiyormuş gibi, Murica'nın babası ve annesi, ilkbahardan hasad zamanına veya bağbozumuna, ekmek ve şarap yapılmasına kadar, tıpkı bir adam yaratmak için gereken zaman gibi, dokuz ay geçtiğini anlatır. Başka bir ifade ile, bu yemeğin ekmek ve şarabı, Luigi Murica'nın cesed ve kanıdır.

Okuyucu, öteki sembolik işaretlere de sırt çeviremez. Don Benedetto'nun adı, "takdis edilmiş" demektir. Christina, âşikâr ki, hikâyenin Hıristiyanıdır. Bianchina ise, bir fahişe olmasına rağmen, kendisinin olan bir saflığa sahiptir (bianca, "beyaz" demektir). Bu kadın, (içindeki kötü ruhları İsa tarafından temizlenen) Mary Magdalene rolünü oynar. Kahramanın hakikî adı Pietro'dur ve kendisini Paolo diye tanıtır ve bu iki isim de, birinci asırdaki iki bü-

yük aziz ve misyoner, Peter ve Paul'dur. Her ikisi de Roma'ya gitti ve orada şehit edildiler. Kahramanın (iki) aile adı, siyasî bir kışkırtıcı olarak dünyevî rolünü gösterir: Spina, "diken" demektir ve spada da "kılıç".

Bereket versin, Ekmek ve Şarap, sadece teşbihlerden oluşan bir eser değil. Bilhassa ikinci derecedeki karakterlerin tasvirlerinde, zengin mizahî pasajlar görüyoruz. Meselâ, Amerika'dan dönen yaşlı Sciatap'ın bildiği İngilizce tek kelime "shut up"tır. (Sus, çeneni kapa" ve bu kelimeyi o kadar çok kullanır ki, kendisine takma ad olarak verilir. İstihzalı bir şekilde Marcus Tullius Cicero'nun ismin-den ilham alınarak yaratılan Marco Tuglio Zabaglio adında, vatan, millet nutukları çeken yaşlı bir riyakâr vardır. Daha az istihzalı olmamak üzere Achilles Scarpa vardır. Kendisine kadın getirmesi için bir yardımcısına para verir ve sonra bu kadınları kurtararak, onların gözünde kahraman olur. Şüpheli köylülere, bir "ziraî ihtilâl"de yer aldıklarını söyleyen vatansever bir kadın öğretmen vardır. Ve nihayet, topraksız köylüler vardır ki, giriştikleri sosyal başkaldırmalardan birinde, o zamana kadar sadece toprak sahiplerinin su döktükleri bir çalılığın dibinde, isyankâr bir tavırla su dökerler, pislerler. Belki, *Ekmek ve Şarap*, ileride, sembolizmden ziyade köylü hayatını sevimli bir tarzda gösterdiği için okunacak.

Sione 1935'te, romanının tamamen gözden geçirilmiş bir baskısını yayımladı. Romanın son kısımları, bilhassa Bianchina ve Don Benedetto ile ilgili kısımları oldukça yumuşatılmıştı. Kitaptaki tadilat öylesine fazla idi ki, Silone, ismini de değiştirdi. *Şarap ve Ekmek* yaptı.

Yazar

Ignazio Silone, 1900'de, İtalya'nın Abruzzi bölgesinde Pescina köyünde dünyaya gelen Seconde Tranquilli'nin müstear adı idi (sonraları bu

adı resmen benimsedi) Babası, toprak sahibi bir köylü, annesi de doku-macı idi. Bu bölge (*Ekmek ve Şarap*'taki belirttiği gibi) hiçbir zaman İtal-ya'nın tam bir parçası olmadı: Bölge halkı, kendilerine mahsus bir çeşit İtalyanca konuşurlar ve Sliane için, edebî İtalyanca, hemen hemen ya-bançı bir dildi. Romanlannın üslupları, Abruzzese lehçesinin tesirini gös-terir: Bu, İtalyanca olmakla beraber, İtalyanca'nın retorik zarafetinden sıyrılmış ve basit ve kesin köylü konuşmasına irca edilmiş bir dildir.

Silone'nin gençliğinin en önemli hadisesi, birkaç saniye içinde dağ-lardaki köyleri yerle bir eden ve elli bin kişiyi öldüren 1915 depremi idi. Bu felâketin hatıraları *Ekmek ve Şarap*'ta görülür. Felâket, Silone'nin ka-fasında, cemiyetin yeni baştan düzenlenmesinden önce vuku bulacak cehennemî bir felâketin sembolü olarak yerleşti. Zihnî formasyonunda, ikinci derecedeki şu hâdise de rol oynadı: Silone'nin de yer aldığı bir is-yan. Mahallî jandarma teşkilâtına karşı girilen bu başkaldırma, on altı yaşındaki Silone'ye, ilk siyasi nutkunu söyleme fırsatını vermişti. Ertesi yıl Roma'ya gitti ve Genç Sosyalist Derneği'ne üye oldu. Beraberinde, bir köylünün otoritelere şüphe ile bakışını, kır bölgelerinin hükümet merke-zine duyduğu kırıklık ve kızgınlığı getirmiş ve kısa bir zaman önce be-nimsediği Marksizmin tesiri altında, tıpkı dindar bir Hristiyan gibi, hakkın mutlak zaferine inanmıştı.

Müteakip on iki sene zarfında Silone, azimli bir Marksist idi. İtalyan sosyalistlerinin solcu kanadı Üçüncü Enternasyonele girdiği zaman, Silo-ne de aynı yoldan gitti. (Türkçe'ye, *Aldatan Put* diye tercüme edilen kitap-ta) Silone'nin komünizmi nasıl benimsediği ve niye terkettiği kendi ağzın-dan anlatılır. Silone, bu kitapta, komünistlerden, ilkin 1927'de hayal kırık-lığına uğradığını yazar. Moskova'daki bir parti toplantısında, değerlerin, Trotski'nin verdiği bir demeci lânetlemeleri istendi; fakat Trotski'nin bu be-yanatını hiçbir delege okumadığı gibi, okumalanna da müsaade edilme-mişti. Fransız ve İtalyan delegeleri, reye katılmayı reddettiler ve Silone, harekete geçmiş otoriter gücü böylece görmekle hayal kırıklığına uğradı. Bu ümitsizliğin bir kısmını, *Ekmek ve Şarap*'taki hayal kırıklığına uğramış ve tek başına kalmış İhtilâlcı Uliva'nın sözlerinde görüyoruz. Şüphelerine kendisine derin ıstırap vermesine rağmen, Silone, birkaç sene daha par-tide kaldı ve nihayet 1931'de kovuldu.

Silone'nin komünizmi, kardeşi Romolo'nun hayatına mal oldu. Romo-lo, 1928'de tamamen uydurma ithamlarla, Kral Victor Emmanuel'i öldür-mek istemekle suçlandı ve tevkif edildi. Aleyhindeki tek delil, ağabeyinin,

dillere düşmüş bir komünist olması idi. Romolo, gerçekte, dindar bir gençti, fakat hapishanede, korktuğundan değil, ağabeyi ile beraber olduğunu göstermek için, kısacası ağabeyinin böyle hareket edeceğini hissettiği için, komünist olduğunu itiraf etti. Romolo, hapiste dört sene kaldıktan sonra öldü ve Ignazio'nun partiden ayrılmakta tereddüt etmesi bir bakıma kendisine inanan kardeşinin haklı olduğunu göstermek içindi.

Mussolini rejimine karşı girişilen direniş 1928'de tamamen çökünce, Silone, 1930'da İsviçre'ye iltica etti. Komünistlerden koptuktan sonra, roman ve hikâye yazmaya başladı. *Fontamara* adındaki ilk romanı, faşist milislerinin işgal ettikleri, ırzına geçtikleri, öldürdükleri bir dağ köyünü anlatır. Romanın kahramanı, siyasî düşünceleri bu işgal altında geişen Berardo adında bir köylüdür. Serserilikle suçlanarak tevkif edilen Berardo, Abruzzi'de "Görünmeyen El" diye bilinen hükümet aleyhindeki yeraltı hareketinin lideri ile tanışır. Polis bu adamı aradığından ve gerçekte onun hapiste olduğunu da bilmediğinden, Berardo, "Görünmeyen El" in kendisi olduğunu itiraf eder. Diğerleri serbest bırakılır, fakat Berardo, işkence altında ölür.

Silone'nin en iyi bilinen *Ekmek ve Şarap* adındaki romanı, ilkin Zürih'te Almanca'ya tercüme edilmiş olarak yayınlandı. Kitap, İtalya'ya dönerek yeraltı teşkilâtında çalışan Pietro Spina adındaki siyasî mültecinin başından geçenleri ve ruhi olgunluğunun hikâyesini anlatır.

Bu romanın devamı mahiyetinde olan *Kar Altındaki Tohumlar* (1941) adlı kitapta, Spina, Berardo gibi, işlemediği bir suçu itiraf eder ve bu yüzden öldürülür. Roman, önceki kitaptaki Hristiyan sembolizmini geliştirir. Silone'nin şahsî çıkar veya korku ile değil de, sevgi ile birleşmiş ideal bir topluluğunu anlatır.

Silone, İkinci Dünya Harbi sırasında, İtalya dışında kaldı, fakat 1941'de tekrar politikaya döndü. İtalyan Sosyalist Partisi'nin Yabancı Merkezler Sekreteri oldu ve haftalık bir dergi çıkardı. Müttefiklerin Güney İtalya'yı istilâ etmeleri üzerine, 1944'te, Amerikan otoritelerinin temin ettikleri bir uçakla ülkesine döndü.

İtalya'da demokratik müesseseler restore edildikten sonra Silone, faal bir sosyalist oldu, partinin *Avanti* adındaki dergisinin editörlüğünü yükledi ve 1953'te, kendi bölgesinden Sosyalist Partisinin namzedi olarak seçime katıldı ise de kazanamadı. Ondan sonra, kendisini solcu bir sosyal demokrat olarak tanıtmakla beraber, faal politikadan çekildi. Daha sonraki romanları, hayal kırıklığına uğradığı için partiden ayrılan bir ko-

münistin hikâyesini anlatan *Bir Avuç Bögürtlen* (1953) ve *Luca'nın Sır-ıdır ki* (1956), bu kitabında da, kahramanı, işlemediği bir suçtan ötürü işkence görür. Silone, *Tempo Presente* adındaki edebî bir derginin de kurucusudur. Kitapları, pek çok dillere çevrildi. Silone'nin kendi vatandaşları, genellikle, onun edebî değerini, diğer milletlerden daha sonra anladılar.

Bulantı (La Nausée)

Yazan

Jean-Paul Sartre

(1905-1980)

Başlıca Karakterler:

Antoine Roquentin: Hikâyeyi, bu yapayalnız entelektüel anlatır. Onun hayata duyduğu küskünlük, romanın tezini oluşturur.

Anny: Roquentin'in önceki metresi; bir aktris olan bu kadın şimdi orta yaşlıdır.

Françose, "Patron": Roquentin'in, gecelerini birlikte geçirdiği bir kahvehane sahibesi.

Ogier, "Kendi kendisini yetiştirmiş adam": Alelade bir kafaya sahip bir kâtip; Bouville Kütüphanesi'ndeki bütün kitapları okumak suretiyle kendi kendisini yetiştirmeye çalışır.

Hikâye

Bu kitap boyunca yaptığımız gibi, romanların plânları, karakterleri ve tezleri arasındaki farkları belirtmek her zaman keyfidir. Fakat bu tarz, hiçbir kitapta Sartre'nin *Bulantı*'sı kadar keyfi yapılmış değildir. Bu kitaptaki yegâne plan, karakterlerin

belirtilmesidir; biz, kahramanın hareketleriyle değil, onun reaksiyonlarıyla ilgileniyoruz. Roman Antoine Roquentin adında, arkadaşları, ailesi ve hatta bir işi bulunmayan yapayalnız bir entelektüelin günlük hatıraları şeklinde yazılmıştır. Onun hakkında sadece bir iki gerçek meydana çıkıyor: Avrupa'da, Afrika'da ve Asya'da uzun uzun dolaşmış; Hindistan ve Çin-Hindî'ndeki arkeolojik araştırmalara katılmış, fakat sonunda bu tür faaliyetlerle ilgilenmemeye başlamıştır. Bir ara, Anny adında bir metresi vardır, fakat kavga ederler ve senelerce kadını görmez. Hâlen, Bouville ("Mudvil." muhtemelen Le Havre) adındaki mahallî bir şehrin küçük bir otelinde yaşar; onsekizinci asırda yaşamış ve pek bilinmeyen Comte de Rolleben adındaki bir maceraperestin hayatı hakkında araştırma yapar. Seksüel ihtiyaçlarını, civardaki bir kahvehanenin sahibesi ile yaptığı bir anlaşma neticesinde karşılamaktadır. Her gece bir erkekle yatmak ihtiyacını duyan bu kadın, hiçbir teklifi reddetmez.

Roquentin'in, bu yalnız, kendisine yeterli hayatı, bulantı adını verdiği acıtıcı hücumlara maruz kalır. Sadece kendisinin hayatından değil, hayat denilen şeyden tamamiyle bıkmıştır. İlkın, bu tür hisler, ne olduğunu anlamaksızın, aniden gelen ve kaybolan parlak izler halinde görünür. O, bu anlarda, kendisinin aklını oynatıp oynatmadığını düşünür. Eşyanın kendi anladığı hayata yabancı bir hayatı bulunduğu görünür. Alelâde eşyalar, onun indinde, garip objeler olur ve artık yerden bir taş veya kâğıt alamayacak hale gelir. Kısaca bir müddet için bu hislerini, eski bir caz plâğını dinlemekle gidermeye çalışır. Plâğın sağlam katılığı, eşya ile önceki ünsiyet hissini geri getirir. Maamafih, kendisini garip bir durumda hissetmesini, ancak çok kısa bir zaman için uzakta tutabilir. Çok geçmeden, bu hisler Roquentin'in kendi vücuduna yayılır, elleri dahi, bir balık veya tırnaklarını oynatan bir yengeç gibi muhtar bir varlığa sahip garip bir hayvan gibi görünmeye başlar. Kendi vücudunun yoğun ve yepyeni idraki karşısında ne yapacağını bilmez; vücudunun, şuurlu ve tam bir şahsiyetin merkezi olduğunu değil de hayatı-

nın ılık, lüzûci, belirsiz bir mihrakı olduğunu hisseder. Sonunda, eşyanın her tarafta, âdeta adlarından ve alışılmış kullanılma şekillerinden sıyrılmışlarcasına, beklemedikleri şekilde oturmuş bir karakter kazandıklarını görür. Bir tramvayın kanapelerini, şişirilmiş karnı ile su üstünde sırt üstü yüzen ölmüş bir eşeğe benzetir. "Oturacak bir yer, bir kanape" diye mırıldanır; fakat kelimeler kendilerini eşyaya bağlamazlar. Her eşya isimsizdir, gülünçtür, maksatsızdır.

Bu dünyada, hiçbir şeyin, niye mevcut olduğunun bir sebebi yoktur. Onların nasıl hareket edeceklerini Allah tayin etmez, yönetmez. Eşyalar, Roquentin'i tiksindirircesine, katı, kalın, şehvetli, şişirilmiş, âdi bir bolluk içindedir. Eşyalar saçmadırlar. Hiçbir kurala boyun eğmezler. Bir bakıma de trop, gereksizdirler. Böyle bir dünyada, herhangi bir şey, herhangi bir şeye dönebilir, zira onun varlığını yöneten bir kanun veya mantık yoktur. Roquentin, kendisini bir takım düşüncelere kaptırır; eğer çocuğunun yüzündeki bir sivilceye bakan bir anne, bu sivilcenin gülen küçük bir göze istihale ettiğini görse acaba ne yapardı? Veya bir kimse, ağzının içinin kaşındığını hissetse ve ağzını açtığı vakit dilinin, kıpır kıpır kıpırdayan bir kırkayak haline istihale ettiğini görse acaba ne hissederdi? Çünkü dünya kanunsuz ve gayri-mantıkî olduğundan, insanlar hürdürler ve -bir şey yapmanın artık hiçbir mânâsı kalmasa bile- istediklerini yapabilirler. İşte bu topyekûn fakat mânâsız hürriyete karşı hissedilen tiksintidir ki, egzistansiyel bulantının özünü teşkil eder.

Cemiyetten böylece tecrit edilmiş yaşamasına rağmen, Roquentin'in hayatı, dünyayı başka gözlerle görenlerin hayatlarıyla karışır. Kahvehane sahibesi ile yürüttüğü ilişkilerin pek önemi yoktur. Bu kadın, onun sadece fizikî ihtiyaçlarını yerine getirir. Diğer taraftan, Bouville'in kendi kendilerine hürmet besleyen, kendilerini önemli addeden, kanuna hürmet duyan vatandaşlarının, içinde bulundukları gerçek durumları yine kendilerinden gizlemek için giriştikleri devamı teşebbüsler onu son derece kızdırır. Onları bütün sosyal hareketleri, düzen, vazife ve

haklar gibi her kelimesi gerçek değil, muazzam bir sahtekârlık makinesidir. Onları, ekseriya meydanlardaki heykeller ve sanat galerilerindeki portreler diye anlatan Roquentin, onların yaşadıkları hayatın cansızlığını ve sunîliğini gösterir.

Roquentin'in mütemadiyen önüne çıkan bir diğer beşerî yaratık da, "kendi kendisini yetiştiren adam" dediği, ıstırap verici küçük bir bilgiştir. Mahkemede kâtiplik yapan bu adam, Bouville Kütüphanesi'ndeki bütün kitapları okuyarak kendisini yetiştirmeye karar verir. Kitapları, alfabe sırasına göre okumaya başlar ve yedi sene sonra, L'ye ulaşır. Sartre, öyle anlaşıyor ki bu işlemi, zengin imkânlarla dolu hayata, dışandan bir düzen empoze etmek isteyen rasyonel sistemlerin bir karikatürü olarak göstermeye çalışıyor. "Kendi kendisini yetiştiren adam", mütemadiyen Roquentin'in önüne çıkar, can sıkıcı alelâdelikleriyle Roquentin'in gözlerinden yaş getirecek kadar rahatsız eder. Bu adam, beşeriyete âşık bir idealist olduğunu iddia ederse de Roquentin, onun yanında oturan adamın saçlarının rengini sorduğu zaman ne cevap vereceğini bilemez. Onun da nasıl bir adam olduğu kısa bir zamanda anlaşılır. "Kendi kendisini yetiştiren adam", kütüphaneye gelen genç çocukların, bacaklarını ve ellerini gizliden gizliye okşamaktan zevk alır. Tam mânâsıyla faziletli bir adam olan kütüphane müdürü, onu okuma salonundan kovar. Roquentin, bu adamın şimdi, yalnızlık içinde geçecek hayatının çiraklık devresine başladığını söyler.

Roquentin'in ümitle baktığı tek kimse, önceki metresi Anny'dir. Eğer kadın geri gelse, bulantısı kaybolabilirdi. Anny'den gelen bir mektupta, kendisini, Paris'te görmesi rica edilir. Roquentin, kadına karşı beslediği aşktan ziyade merak saikiyle Paris'e gider. Bir aktris olan Anny, önceleri, aralarındaki ilişkiyi epeyce teatral bir açıdan ele alıyordu. Kadın, bu ilişkinin, "mükemmel anlar"a ulaşmasını istiyordu. Yani mükemmel bir aşk için gerekli olan her şey -sahne, his ve hareket- birleşecek ve sanatkârane bir bütün vücuda getireceklerdi. Kadın

ne istediğini aniden söylüyor, beklediğini bulamayınca da Roquentin'le alay ediyordu. Fakat artık orta yaşlıdır ve gittikçe de şişmanlamaktadır. Mükemmel anların mümkün olduğuna artık inanmaz. Onun uğradığı hayal kırıklığı da Roquentin'ininki gibidir; fakat şurası gariptir ki, birbirlerindeki bu değişikliği sezemezler. Egzistansiyel sezgi, öyle görüyor ki, bir kimseden diğerine aktanlamaz ve herkes, realitenin kendilerince görünen şekli içinde yapayalnızdır. Anny ile görüşme bir netice vermez, kadın kendisi için hiçbir mânâ ifade etmemekle beraber, yine de beraber yaşadığı adama döner.

Bu ıstırap verici, mânâsız hayatta bir tek ümit ışığı, kurtuluşunun bir tek yolu vardır: Bunu da, Roquentin'in büyük zevk duyarak sık sık çaldığı caz plağı gösterir. Çevresindeki şekilsiz, etli, müphem, tayin edilemeyen mevcudiyetle karşılaştırdığı zaman, bu melodi temiz ve kesindir, gayrişahsî ve canlıdır. "Mevcut olmanın günahından tamamen temizlenmiştir." Kompozitör ve şarkıcı, sanatlarının safiyetinde kurtuluşa ermişlerdi. Roquentin, niye aynı şeyi kendisinin de yapamayacağını sorar. Onun başansı bir kitap olabilir, muhtemelen bir roman. Zira Comte de Rolleben ve tarih artık onu ilgilendirmez. Belki de bu yüzden, kendi kendisini benimsemeyi başarabilirdi.

Roquentin'e ne olduğu hakkında sadece tahminler yürütebiliyoruz. Kitabını yazmaya başladı mı? Bahsedilen kitap bu hâtıralar mı? Hâtıralardan önce konulan "editörün notu" başlıklı hayalî bir yazıda hâtıraların, Roquentin'in notları arasında bulunduğunu okuyoruz. Ne oldu? Öldü mü? İntihar mı etti? Çıldırdı mı? Hiçbir zaman bilemeyeceğiz.

Eleştiri

Sartre, *Bulantı*'yı yazdığı zaman, kendisini egzistansiyalist olarak görmedi, çünkü bu terim ancak beş sene sonra uyduruldu. Felsefî açıdan bakıldığında, Sartre, özünü Husserl ve Heidegger gibi Alman düşünürlerinden alan ve bir kimsenin önündeki ilk tecrübenin somut gerçekleri

üzerinde duran fenomenalizm ekolüne mensuptur. Fenomenalistler, Eflatun gibi ideâl şekillerle, Kant gibi eşyanın kendisi ile veya Hegel gibi Mutlak ile ilgilenmedikleri gibi; pozitivistler gibi, objektif ve subjektif tecrübeler arasında bir fark gözetmezler. Onları ilgilendiren dünya, eşyalar dünyasının, rasyonel kafa tarafından sistematik ilişkiler verilmesinden ve isimlendirilmesinden önceki halidir. Bu noktaya kadar ileri sürülen görüşler şu formül ile anlatılır: “Varoluş özden önce gelir.” Başka bir ifade ile, somut obje, mantıkî olarak zekâ tarafından kavranan mahiyetinden önce gelir. İdealistler için, bunun aksi doğrudur.

Roquentin’in başından geçen birçok tecrübelerde, fenomenalist dünya görüşünü anlıyoruz. Meselâ, eğer onun eli kendisine bir balık veya bir yengeç veya bir minder, ölmüş bir eşek gibi görünüyorsa, ona, âdeta çıplak şekliyle, kendisi ile gördüğü şey arasına isimler koymadan baktığımdandır. Bir isim, eşyaları sadece belirli şekiller altında görmemizi zorlar; öyle ki, meselâ bu isimdeki oturulacak bir yeri, normal olarak, üzerinde oturulması gereken bir yer olarak da düşünemeyiz. Öte yanda, biz onu sadece bir obje olarak görebilirsek, herhangi bir isim, bir diğeri kadar iyi veya kötüdür. Böyle bir tutum bize, sebep ve neticenin normal kanunlarını bir kenara koymamıza imkân verir ki, haddizatında, tecrübenin gerçeklerinden ziyade kafanın tecrübeye empoze ettiği soyutluklardır. Bunun neticesidir ki, Roquentin, her şeyin mümkün olabileceğini söyler. Bir sivilce bir göze veya kırmızı bir paçavra, canlı bir et parçası haline istihale edebilir. (Bu tür istihaleler sürrealizmde de görülür.)

Hayatın aslında saçma olduğunu idrak eden Roquentin, kendi mazisini yeniden değerlendirir. Faal hayatına ve uzun seyahatlerine rağmen, hiçbir macera hayatı yaşamadığını anlar. Çünkü macera denilen şey gerçekte, macera-

yı anlatan kişi tarafından yaratılmıştır. Yine, Rolleben'in biyografisini yazmaya çalışmaktan da vazgeçer. O ana kadar yaptığı bütün şeyin aslında, sağlamlıkları şüpheli gerçekler üzerine tahminlere dayalı bir düzenleme olduğunu anlar. Kendisinin mazisini dahi canlandıramazsa, yıllarca önce ölen bir adamın hayatını nasıl dile getirebilirdi? Aynı sezgi, Roquentin'in yanındaki bir masada, iki kişinin mükâmele ettiği sırada, bir kahvehanede Eugène Grandet'i okumaya çalışırken meydana çıkan istihzalı bir sahneyi de anlatır. Kitaptaki diyalog berrak, düzenli ve mantıkîdir; masadaki iki kişinin konuşmaları gelişigüze'dir. Kesik kesiktir ve kulak kabartılarak onların neler konuştuklarını anlamak hemen hemen imkânsızdır. Bu fark, varolmanın haşın gerekleri üzerinde berraklık ve düzen empoze eden sanat ve aklın fonksiyonunu gösterir.

Kendisinin veya herhangi bir şeyin niye mevcut olması veyahut olmamasının bir sebebi bulunmadığına inanan Roquentin, insanların, hayatın mânâsı ile ilgili bütün sözlerini reddeder. Bu cevapların, hiçbirisi samimî değildir. Bunlar sadece, insanın, her arzu ettiğini yapabileceği manasız kâinat karşısında duyduğu dehşetin ifadesidir. İnsanoğlu, kendisine dehşet veren hürriyetten korunmak için haklar, vazifeler, sebepler ve idealler icat etmiştir. Bu hayallerle yaşayanlara ve Roquentin'in hazin, suiistimâl edilmemiş sağduyusundan mahrum olanlara, Roquentin salauds (domuzlar, piçler, oyun bozanlar) der. Ama burada bir istikrarsızlığın mevcudiyetinden de şüphe edilemez. Şayet egzistansiyalist görüş, en yakın bir mazide geçmiş tecrübeye dayalı ise, ifşa edebileceği yegâne hakikat, her fert için ortaya koyabileceği hakikattir. Bir tür tecrübeyi diğerine tercih etmek için de bir sebep yoktur. İnsanların ekserisinin, objeler mevcut olduklarından ötürü, tiksinti duymadıkları aşikâr. Sağduyu sahibi bir insan, kendisini, neler getireceği bilinmeyen bir dünyada bulur.

Yine de, varlığını sürdürmesini becerir. Egzistansiyalist, bizi kendisi gibi hissetmeye ikna edemezse, onun iddialarının bizim indimizde hiçbir değeri bulunmaz. Bir egzistansiyalist felsefe sistemi, terimlerdeki bir çelişkidir. Bu sebepten ötürü, bu hareketin en önemli eserleri, felsefi incelemelerden ziyade, piyesler ve romanlar gibi, tahayyül eserleridir.

İngilizce konuşan okuyucular kendilerini, muhtemelen, fenomenalistlerden ziyade pozitivistlerle rahat hissedeceklerinden, tenkidlerini daha da öteye götürmek isteyebilirler. Roquentin, psikopattan başka bir şey olmayan bir insan değil midir? Bu düşünce doğru ise, onun başında geçen tecrübeler bizim için klinik ilgiden öteye geçer mi? Şüphesiz, kendisini vücudundan kopmuş hissetmesi, bir şeyin bütününden ziyade parçaları üzerinde saplanıp kalması, halusinasyonlara (aklî denge bozukluğundan ileri gelen kuruntu) yaklaşan hayalleri şizofreniyi andırıyor. Psikolojiden anlayan bazı eleştirciler, daha da öteye giderek, Sartre'nin, hayatı kâbuslu gören görüşlerini tayınen özel sarsıntı veya saplantıları üzerinde durdular. Egzistansiyelistlerin, bu hücumlara verdikleri cevap şu: Roquentin'in bulantısını, patolojik diyerek önemsememeye çalışmak, korkakça bir harekettir. Sartre'nin, belki de haklı olduğunu gösteren bir korkunun ifadesidir. Böylece, tartışmada yer alanların, meseleyi halledecek müşterek bir nokta bulamadan birbirlerinin zayıf taraflarını göstermekten ileri gidemedikleri söylenebilir.

Şu halde, *Bulantı*'nın sonunda nasıl değerlendirileceğini görebilmek için, medeniyetimizin, egzistansiyalizm ile ne yapacağını beklemek gerekecek. *Bulantı*, hiç şüphesiz çağımızın en ifşa edici romanlarından biri, insanoğlunun içinde yaşadığı şartlara hitap eden bir kitap. Okuyucular çok defa arzu etmeyerek de olsa, kitabın zorlayıcı tahayyül gücünden bahsettiler. Yine de edebiyat tarihi, bir za-

manlar şaheser diye alkışlanmakla beraber, bugün sadece belirli bir zamanın kitabı olarak gösterilen romanlarla dolu. İddialı bir şekilde yeni bir felsefeyi açıkladıklarını belirten kitaplar, bugün ancak, müelliflerinin dahi farkına varmadıkları özelliklerinden ötürü okunurlarken, bu tür kitapların ihtiva ettikleri söylenen büyük mesajlara esnerek tahammül ediliyor. Sartre'nin eseri, otuz sene sonra değerini kaybederek okuyucudan uzaklaşabilir. Eğer ayakta durma gücüne sahipse, sonunda, edebî dünyadaki daimî yerini alacaktır.

Yazar

Söylemeye dahi gerek yoktur ki, Sartre'nin kesin bir biyografisi hâlâ yazılmadı ve onun hakkında standart referans kitaplarında belirtilenlerden fazlasını öğrenmek isteyenler, hakkındaki anekdotlara ve mülâkatlarına dayanmak mecburiyetindeler. Sartre, 1905'te doğdu. İki yaşında iken babası öldü ve on bir yaşında iken de, annesi tekrar evlendi. Eğitimini Paris liselerinde ve Ecole Normale Superieure'de yaptı ve 1929'da pek iyi derece ile bitirdi. Resmî eğitimini böylece tamamladıktan sonra, La Havre ve Neuilly liselerinde felsefe hocalığı yaptı. Avrupa'da ve Orta Doğu'da uzun uzun dolaştı. 1933'ten 1934'e kadar Almanya'da, Husserl ve Heidegger'in nezaratleri altında felsefe tahsili yaptı. Egzistansiyelist tohumları saçmakta belki herkesten fazla başarılı olan Danimarkalı filozof Kierkegaard'ın (1813-1855) eserlerini inceledi. Sartre, 1935'te Paris'e yerleşti. Condercet Lisesi'nde ders vermeye başladı ve çevresine genç entelektüelleri topladı. Hemingway ve Faulkner gibi çağdaş Amerikan yazarlarının Fransa'da tanınmasında onun büyük rolü oldu. Sartre'nin ilk önemli eseri *Bulanık*, 1938'de yayınlandı. Ardından, kısa hikâyelerinin bir arada toplandığı aynı derecede kasvetli *Duvar* (*Le Mur*, 1939) adlı kitabı çıktı.

1939'da harp başlayınca, Sartre er olarak Fransız ordusuna yazıldı ve bir sene sonra Fransa çöktüğü zaman Almanlar'a esir düştü. Esareti sırasında diğer esirler için piyesler yazdı ve yönetti. Serbest bırakıldıktan sonra Fransız yeraltı mukavemet hareketine katıldı ve bu hareketin dergilerinde yazılar yazdı. İşgal yıllarında, iki önemli piyesi yayınlandı. *Sinekler*, 1943'de sahneye kondu. Piyenin tezi, esarete karşı başkaldırma idiyse de, Alman sansürcülerinin gözlerinden kaçtı. *Çıkış Yok* (*Huis Clos*)

- 1944'te yayınlandı- cehennemdeki üç kişinin hikâyesidir. Onların katlanmak zorunda kaldıkları işkence şudur: Her biri, ebediyete kadar diğerleri için yaşamak mecburiyetindedir. *Var Olmak ve Olmamak (L'Être et le Neant, 1943)*, Sartre'in felsefesinin teşhir edildiği bir eserdir. Aynı devirde yazdığı tahayyüli eserlerini anlamamıza yardım eder.

Harpten sonra Sartre -Simone de Beauvoir, Camus, Berleau Ponty ve diğerleriyle birlikte- egzistansiyelist hareketin en belirli lideri olarak sahnede görüldü. Bu, nüfuzlu bir hareket olmakla kalmadı, moda haline gelen bir hareketti de. Sartre ve arkadaşlarının sık sık gittikleri *Cafe de Flore*, turistlerin ziyaret ettikleri bir yer oldu. Sartre'in genç müridlerinden bazıları kendilerini egzistansiyelist olma oyununa öylesine coşkunlukla attılar ki, bazen gülünç oldular, halkın alaylarına maruz kaldılar. Maamafih, Sartre ciddi eserlerini devam ettirdi. 1945'ten 1949'a kadar, üç kısım halinde, *Hürriyet Yolu* adında (*Les Chemins de la Liberte*) bir roman yazdı: I. *Makuliyet Çağı (L'Age de Raison)*; II. *Muvakkat Kurtuluş (Le Sur-sis)*; III. *Kâbuslu Uykusu (la Mort dans l'Ame)*. Sonraları yazdığı piyeslerden bazıları da şunlardır: *Galip Gelenler (Morts sans Sepulture)*, *Hürmete Layık Fahişe (La Putain Respectueuse)*, *Kirli Eller (Les Mains Sales)*, *Şeytan ve Tanrı (Les Diable et le Bon Dieu)*, *Kean ve Altona Mahkûmları (Les sequestres d'Altona)*.

Belki Antoine Roquentin onun bu görüşünü benimsemeyecekti ama onu yaratan adam, insanların politika ile iştigal etmelerini istedi. Bu inancını da, Fransa'nın işgali sırasındaki faaliyeti ve daha sonraları *Modern Çağ* adlı dergiyi kurması ile fiiliyata soktu. Marksizmin, tarihin objektif bir mânâsını ve yolunu bulduğunu iddia etmesine ve bundan böyle fenomenalizm ile hiç de bağdaşamayacağını belirtmesine rağmen, Sartre'nin tarih ve cemiyet görüşleri Marksist görüş paralelindedir. Macar isyanı Sartre'i, Komünist Partisinden kopardı. Onun şimdi bir neo-Marksist olduğu söyleniyor. Yani, bağımsız ve gayri-ortodoks bir Marksist.

Sartre, İngilizce konuşan dünyadaki ilk okuyucularını harpten sonra buldu. *Sinekler ve Çıkış Yok*, 1947'de *Bulanık*, 1949'da ve daha sonraki eserleri de, yayımlandıklarından bir iki sene sonra İngilizceye çevrildiler. Kafka'nın ve daha sonraları Camus'un takdir edildiği çevrelerde bilhassa büyük nüfuz kazandı. Piyesleri ve romanları, felsefi eserlerinden -ki filozoflara hitap eder- daha fazla tutunmuştur. Fransız yazı diline âşık olanlar, Sartre'nin bilhassa teknik eserlerinde, Fransızlar'a, Almanlar gibi yazmasını öğretmeye çalıştığını görerek üzüleceklerdir.

Yabancı (L'Etranger)

Yazan

Albert Camus
(1913-1960)

Başlıca Karakterler:

Mersault: Hikâyeyi anlatan kimse; küçük bir kâtiptir. Cezayir'de yaşar.

Karısı: -ki bir hedefi veya inancı yoktur- varoluşun saçmalığını ifade eder.

Perez: Huzurevinde kalanlardan biri; Mersault'un annesine âşıktır.

Maria Cardona: Mersault'ın metresi; güzelce bir kız.

Celete: Bir lokantanın sahibi; Mersault'un arkadaşı.

Salamano: Mersault'un huysuz bir komşusu. Bir köpeği vardır. Hayvana eziyet etmesine rağmen, köpek kendisine bağlıdır.

Raymond Sintes: Mersault'la arkadaşlık kuran ve diğerleriyle yaptığı kavgalara Mersault'u da karıştıran bir muhabbet tellâli.

Masson: Sintes'in bir arkadaşı.

Hikâye

Yabancı'nın merkezî karakteri, Mersault adında, Cezayir'de yaşayan bir gençtir. Babası ölmüştür ve annesi de bir huzure-

vinde yaşamaktadır. Birbirlerine söyleyecek pek bir şeyleri bulunmadığından, annesini seyrek ziyaret eder. Devlet dairelerinden birinde küçük bir memurdur, mevkiinde ilerlemek için de hiçbir ihtirası yoktur. Gerçekte, Paris'te daha iyi bir vazifeye tayin edilmeyi reddetmiştir. Tek başına yaşar, kahvehanelerde tanıdığı birkaç arkadaşı vardır. Hafta sonları, kendisini seven, fakat onun aşk beslemediği metresini görür. Annesi öldüğü zaman, işinden izin alarak annesinin cenazesine katılır. Fakat içinde hiçbir ıstırap ve acı duymadığından, cenazede normal bir işi yerine getiriyormuşçasına hareket eder. Cenazeye katılanlar arasında kederli Perez'i de görür. Annesi ile birlikte aynı huzur evinde yaşayan Perez, kadınla yakın bir ilişki kurmuştur. Cenazeden sonra Mersault, Cezayir şehrine döner ve hafta sonunu metresi Maria ile beraber geçirir.

Mersault'un oturduğu epeyce kötü binada yaşayanlar arasında, muhabbet tellâli olduğu zannedilen Raymond Sintes adında biri daha vardır. Raymond, arkadaşlık kurmak için kendisine yaklaştığı zaman, Mersault isteksizlik göstermez. Raymond'un, Mersault'un yardımına ihtiyacı vardır. Kendisine bir kız arkadaş edindiğini, ama kızın kendisini aldattığını iddia etmesine rağmen, okuyucu Raymond'un, kızı fahişeliğe sürüklemek istediğinden şüphelenir. Raymond, şimdi kıza bir ders vermek ister. Bunun için de Mersault'tan kıza bir mektup yazarak, geri dönmesinde yardımcı olmasını söyler. Kız döndüğü vakit de, Raymond ondan öç alacaktır. Mersault onun bu teklifini niye kabul ettiğini, okuyucuya şöyle anlatır: "Onu memnun etmemek için elimde hiçbir sebep olmadığından, Raymond'u memnun etmek istedim."

Ertesi hafta sonu, Raymond'un odasında şiddetli bir kavga cereyan eder: Raymond, bir arap olan bu kıza fena halde dövmektedir. Polis gelir, Raymond sorguya çekilir. Mersault, arkadaşının kavga için tahrik edildiğini söyler. Bu arada, kardeşinin intikamını almak isteyen kızın ağabeyi, Raymond'u takip etmeye başlar. Bir hafta sonra Raymond, Mersault ve Maria'yı bir

arkadaşının sahildeki küçük bir sayfiye evine davet eder. İki Arap peşlerindedir ve Raymond, onların kendilerine saldıracaklarını tahmin eder. Bunun için, inisiyatifi ele alarak Araplar'a saldırır. İki Arap'ı döverler. Bir tanesi, elindeki bir bıçağı Raymond'a saplar. O gün akşama doğru, yeniden iki Arapla karşılaşırlar. Raymond onları harekete geçmelerine meydan vermeden öldürmeyi veya kışkırtarak, kavga sırasında tabancasıyla öldürmeyi teklif eder. Mersault, bu teklife karşı gelerek Raymond'a tabancasını kendisine vermesini söyler. Raymond elindeki tabancayı Mersault'a verir, Araplar da kaçar.

Kısa bir zaman sonra, hadisenin kapandığını sanan Mersault, sahilde gezinirken bu Araplar'dan birini üçüncü defa olarak görür. Hava, pişirircesine sıcak deniz de çarşaf gibidir. Mersault'un bütün düşündüğü, sıcaktan kurtulmaktır. Zira güneş çarpması ile karşı karşıyadır. Saldırmak için değil de, kendisine gölgeli bir yer bulmak için, Arab'a doğru yürür. Arap, hemen bıçağını çeker, bıçaktan yansıyan güneş ışınları Mersault'un gözlerini kamaştırır. Birdenbire kendisini kaybederek tabancasını çeker ve Arab'a ateş eder. Ardından hiçbir sebep bulunmamasına rağmen, yerdeki cesedin üzerine dört el daha ateş eder.

Mersault tevkif edilir ve avukat tutmadığından mahkeme, onu savunması için bir avukat tayin eder. Avukat ve savcı, Mersault'un pişmanlık duymayışını ve kendi kaderi karşısında lâkaydî göstermesini hayretle karşılarlar. Hâkim bir Hristiyan olarak onun nedamet göstermesini diler. Avukat, jüri üzerinde kötü bir intiba bırakmaması için, mümkün olduğu kadar az konuşmasını tavsiye eder.

Yargılama sırasında Mersault'un, annesinin cenazesinde kederli görünmemesi üzerinde oldukça durulur. Bu, onun ah-lâkî zaafının bir delili olarak ileri sürülür. Jüri, Mersault'un suçlu olduğuna ve hâkim de giyotinle öldürülmesine karar verir.

Cezanın infaz edilmesini beklediği sırada, hapisane papazı Mersault'u hücrelerinde ziyaret ederek, son dinî âyini yapmak

ister. Hiçbir dine inanmayan Mersault, huzura kavuşturulmayı istemez ve hiç pişmanlık duymadığını söyler. Papazın ısrarı üzerine yaşadığı hayatın ve ölümüne yol açan hâdiselerin bir savunmasını yapar. Sonunda herkes öleceğinden, bütün insanların hayatları mânâsızdır ve herkes aynı derecede suçlu veya suçsuzdur. Nasıl bir hayat sürdüğünün veya kimi öldürdüğünün ne farkı vardır? İçindekileri böylece dışan dökmesi, Mersault'u rahatlatır ve kendisini huzur içinde hissederek:

"Sanki dışı vurulan bu kızgınlık beni temizlemiş, ümitlerimden boşaltmıştı. İşaretler ve yıldızlarla süslenmiş karanlık gökyüzüne baktığım zaman, hayatımda ilk defa olarak kalbimi kâinatın müşfik lâkaydsine açtım. Onu da tıpkı kendim gibi gerçekte bir kardeş gibi hissetmekle, mutlu bir hayat sürmüş olduğum ve hâlâ mutlu olduğumu idrak ettim."

Eleştiri

İnsanoğlu, mânâsız bir kâinatta nasıl yaşayacak? *Yabancı*'nın ana tezini teşkil eden bu mesele, bilhassa Avrupa insanı için âcil bir mesele. Belki de çağımızın nazik bir meselesi. Din, mazide Avrupa'ya sağlam bir mânâ sistemi verdi; insanın, hayattaki yerinin mânâsını anlattı ve bu hedefe ulaşması için ona yardım etti. Hristiyanlık, nüfuzunu kaybettikçe Descartes'den Hegel'e kadar diğer sistemler dünyanın anlaşılabilirliğini, rasyonel olduğunu göstermeye çalıştılar. Camus için bu da ölü bir garanti idi. Onun indinde, insanoğlu, herhangi bir yol işareti veya hedef bulunmaksızın, kendi yolunu tayin edecekti. Bugün, Allah'ın ve onunla birlikte ister ahlâkî ister entelektüel olsunlar, bütün mutlaklıkların öldüklerini hissederek. Camus'un, kendi yaşadığı şartlardan bahsettiğini görürler. Günümüzde çok sayıda bu tür okuyucu var. Hemen hemen her edebiyat hocası, iyi bir not almalarıyla hiçbir ilgi, bulunmamasına rağmen, talebelerin Camus'u hür-

metle okuduklarını görüyor. Bunun içindir ki *Yabancı*, yayıldıkları andan itibaren klasik diye benimsenen kitapların küçük listesine girdi.

Dünyanın saçma olduğunu söylemek, bu söz karşısındaki reaksiyonumuz kadar, dünyanın mahiyetini anlatmaz. Bizim, dünyanın saçmalığını hissetmemiz, gerçekleştirilemeyen ümitlerimizden, dünyadan ne beklediğimiz -bilhassa düzen ve istikrar- ile elde ettiklerimiz arasındaki farklardan doğar. Bu tür bir hayal kırıklığı -ki ilk Hıristiyanlar kadar eskidir- kendisini, hayat hakkındaki bazı müşterek tutum ve hükümlerde belli eder. Bunlar, ilkin eşyalar arasında sezilen irtibatsızlıkta kendilerini gösterir. Hâdiseler, birbirlerini takip eder, fakat bir arada değildir. Aralarında gerekli bağlantılar yoktur. Dünya, yabancı ve saçma görünür; bir telefon kulübesinin camları ardındaki adamın hiçbir şey anlamadığımız sessiz jestleri gibi. Entelektüel dünyayı da aynı saçmalık yönetir. Artık bütün felsefî sistemlerden ve onlarla birlikte, davranışın mutlak standartlarını ortaya koydukları iddia edilen bütün hukukî ve ahlâkî sistemlerden şüphe ediliyor. İnkâr edilemeyecek yegâne gerçek, en son yaşadığımız tecrübedir. Nihayet, hayatın tümü ölümün gölgesi altında yaşanır ve bu durum da, azizi ve günahkârı, sağduyu ve saçmalığı aynı seviyeye getirir. Dünyayı bu ışıkla gören bir kimsenin yapabileceği üç şey vardır: Kör kadere boyun eğebilir, intihar edebilir veya kendi durumunu berrak bir şekilde idrak ederek hayatını sürdürebilir. Bunu yapabilen bir kimse için, bu gerçeğin idrak edilmesi büyük bir kurtuluştur; çünkü Allah yok ise, her an bir diğeri kadar iyidir ve sonunda herkes öleceğinden, bir kimse istediğini yapabilir.

Dünyanın böyle bir görünüşü, sistematik bir felsefî sistemle değil -zira meseleyi böylece ele almak, saçmalık hissinin reddettiği rasyonel bir düzenin mevcudiyetini imâ etmektir- saçmalığın ne olduğu hissini uyandıracak

bir piyes veya romanla gösterilebilir. Mersault, bu hissin, kemiklerine kadar işlediği bir adamdır. Günü gününe yaşadığından, pek az hâtıraları vardır ve hayattan bir şey beklemez. Diğerlerinden bir istekte bulunmadığı gibi, onların da kendisinden mümkün olduğu kadar az istekte bulunmalarını arzu eder. Başlıca fazileti mutlak samimiyetidir. Hayatını önüne koyduğu zaman dahi, sahip bulunmadığı ideal ve hislere sahipmiş gibi hareket etmez.

Mersault, şüphesiz bir kriminal değil. Faal bir kötülük yapmaya muktedir biri değildir. Raymond'un aksine, diğerlerine kötülük yapmak istemez. Tanıdıklarının çoğu ondan hoşlanır ve Maria ona âşık dahi olur. Genellikle uysal bir adamdır, ama şüphesiz, prensiplerinden ötürü değil, başka türlü hareket etmesi için bir sebep görmediğinden. Ne yüksek ahlâkî prensiplere sahip bulunduğu söylenir ne de bulunmadığı. Sadece kendisini ilgilendirmeyen işlere karışmaz ve bunun için de suçsuzdur. Şu halde, cinayeti niye işledi? Güneşten ötürü, cevabını verir. Mahkemedekiler, onun bu sözüne gülerler. Ne var ki, bu sebep, herhangi bir sebep kadar yerinde. Cinayet, otomatik olarak ve gayriihtiyarî işlenmiştir, saçmadır ve bir plana göre yürütülmemiştir. Aynı durumdaki herhangi bir kimse de aynı şeyi yapabilirdi.

Maamafih, hâdiselerin birbirini böyle saçmalıkla takip etmesi Mersault'u, mutlaklara inanan, çocukların nasıl hareket edeceklerini önceden kestiren, kriminaller ve diğerleri arasında fark bulunduğunu bilen, her suçun vehametine göre bir kanun maddesi uygulayan bir dünyanın gücü ile karşı karşıya bırakır. Mersault, bir kişiyi öldürmüştür, fakat kendi kendisini savunmak zorunda kaldığı düşüncesiyle beraat da edebilir. Karar, mahkemenin Mersault hakkındaki düşüncelerine bağlıdır. Hayatın böylece düşünülmesi, cinayetin, herkesçe bir kriminal kabul edilen bir tarafından mı işlendiğini gösterir. Eğer bu düşün-

ce doğru ise, cinayeti işlediği için suçludur. Maalesef, mahkeme onun nasıl bir insan olduğunu anlayamaz. Herkes onun, teamüllere göre reaksiyon göstermesini beklerken böyle hareket etmediği için lânetlenir. Bunun neticesinde, Mersault gayet haklı olarak daha ziyade bir Arab'ı öldürdüğü için değil, annesinin ölümü üzerine matem tutmadığı için ölüme mahkûm edildiğini söyler.

Romanın son kısmı, Mersault'un cemiyetin hükmünü benimsemesine hasredilir. İlkin, bu hüküm karşısındaki tutumu, çevresindeki her şey gibi tam bir hissizlik ve lâkaydîdir. Gerçi hürriyetinin elinden alınmasından ve bundan böyle seksüel arzularını tatmin edememesinden, huzursuzluk duyarsa da, kendisini buna alıştıırır. Onu, bu hissizliğinden nihayet uyandıran hâdis, papazın kendisini hayatta sürükleyen sezgileri kesinlikle formüle etmesinde ısrar edışıdır:

“İstikbalimin karanlık ufkundan bana doğru, hayatım boyunca, bir çeşit ısrarlı ve serin bir rüzgâr esiyor. Ve bu esinti, halkın, gayrihakikî yıllar boyunca bana zorlamaya çalıştığı bütün bu fikirleri de düzeltirdi. Diğerlerinin ölümünün veya bir annenin sevgisinin, yahut Allah'ın sevgisinin ya da bir kimsenin nasıl yaşamak isteyişinin, kendinin seçtiği kaderin ne önemi var. Zira aynı kader, sadece beni değil, onu da, kendilerinin benim kardeşlerim olduklarını söyleyen milyonlarca imtiyazlı insanı da seçecektir. Ve bir gün, hepsi ölüme mahkûm edilecek; diğerlerinin ki gibi onun da vakti gelecek... Ama sonunda her şey aynı şekilde neticelendiğinden ve bunun için de annesinin cenazesinde ağlamadığından, cinayetle suçlandıktan sonra öldürülürse, bunun ne önemi var?”

Mersault'un içinden fıskıran bu sözler onun bağımsızlık beyannamesi. Şimdi kendi kendisinin efendisidir ve ölümü korkmaksızın kabul edilir.

Romanın bu üslûbu ve yapısı, Mersault gibi karakter-

lerin takdimi için fevkalâde uygun. Hikâyenin, bilhassa, birinci şahıs olarak Mersault tarafından anlatılması son derece tesirli. Eğer Mersault üçüncü şahıs olarak anlatılrsa idi, hâkime ve savcıya olduğu kadar, bize de anlaşılmaz ve yabancı görünecekti. Eğer ona inanacak isek, onu, Mersault'un kendisini tanıtmak istediği şartlar altında görmeliyiz. Bilhassa konuşma üslûbundan, direkt, basit ve oldukça özelliksiz, onun nasıl bir kimse olduğunu görüyoruz. Bu tür üslûbun başlıca özelliği, zarf ve sıfatların azlığı ve aralarında "ve" veya "fakat" dışında bağlaçları bulunmayan kısa cümlelerdir. Camus'un bu üslûbu, bilhassa Hemingway gibi Amerikan yazarlarının nüfuzunu gösteriyor. Kitaptaki geleneksel nutuklar genellikle, hâkim veya savcı gibi muhafazakâr kimselerin dillerindedir ve sahteliğiyle konuşanların da sahteliğini gösterir.

Yabancı, plânının mükemmel ahengi ile, karakterleri ile, tezi, üslûbu ve yapısı ile, klâsik bir başarıya erişiyor. Eserin sanatkârane birliği, Camus'un gerçek dünyada göremediği sağlamlık ve istikrarı yaratıyor. Bu ölçülerle ele alındığında, sanatkârca yaratılmış herhangi bir eser, hayata indirilmiş bir şamardır. Mersault, varoluşunun saçmalığını hiçbir zaman protesto etmez; fakat Camus, bu romanı ile eder.

Yazar

Albert Camus, bazı hususlarda hiç de bir Fransız değildi. Cezayir'de doğdu; annesi İspanyol, babası Alsaslı idi. Zaten fakir olan aile, bir çiftlik işçisi olan babası Birinci Dünya Harbi'nde ölünce daha da fakirleşti. Bir taraftan Cezayir Üniversitesi'ne devam eden, öte yandan da muhtelif işlerde çalışan Camus, 1936'da üniversitenin felsefe fakültesinden mezun oldu. Talebelik yıllarında, kısa bir müddet için, komünist idi. Fakat çok kalmadı, partiden ayrıldı. 1935'ten 1938'e kadar Cezayir'de bir tiyatro şirketinin menacerliğini yaptı.

Yazı hayatı, muhtelif makalelerini ihtiva eden iki cilt eseri ile başladı:

Önü ve Arkası (*L'envers et l'Endroit*, 1937) ve *Evlenenler* (*Noces*, 1938). 1939'da gazeteciliğe başladı, ertesi sene *Paris-Soir* gazetesinin muhabiri oldu. Harp patladığı zaman, senelerce önce yakalandığı veremden ötürü askere alınmadı. 1940'da Cezayir'e döndü ve bir müddet, Oran'daki bir okulda öğretmenlik yaptı. İki sene sonra, en önemli eserlerinden ikisini *Yabancı'yı* ve *Sisyphus Efsanesi*'ni yayınladı. Fransa düştüğü zaman, Avrupa'ya döndü, yeraltı faaliyeti basınında faal bir rol aldı. *Combat* (*Mücadele*) adındaki gazetede yazılar yazdı. *Combat*, harpten sonra günlük gazete haline getirildi ve gazetenin editörlüğü de Camus'a verdi.

Yabancı'da belirtilen kasvetli hayat görüşünden ötürü Camus, Sartre ve öteki egzistansiyalistlerle bir arada ele alındı. Camus'un felsefesi, bazı hususlarda Sartre'nin görüşlerini aksettirmekle beraber, *Veba* (*Le Peste*, 1947), onun -inaniş diye vasıflandırılmayacaksa da, mânâsız bir kâinat karşısında beşer azminin kahramanca belirtilmesi diyebileceğimiz- daha kesin bir mevkiye doğru hareket ettiğini gösterdi. Camus'un bu kitabı, hümanist dünya görüşünü yeniden belirtme yolunda bir eser olarak alkışlandı. Camus, tiyatro ile ilgisini devam ettirdi ve üç piyes daha yazdı: *Caligula* (1938'de yazılan bu eser 1944'te sahneye kondu), *Anlaşılsızlık* (*Le Malentendu*, 1944). *Devlet Muhasara Altında* (*L'Etat de Siege*, 1948). Camus, 1957'de Nobel Edebiyat Mükâfatı'nı kazandı. Devletin desteklediği tecrübî bir tiyatronun müdürlüğünü yüklenmeye hazırlandığı sırada, 4 Ocak 1960'da, bir otomobil kazasında öldü.

1984

Yazan

George Orwell

(1903-1950)

Başlıca Karakterler:

Winston Smith: Okyanusya'nın propaganda fabrikası Hakikat Bakanlığı'nda çalışan vasat zekâlı, küçük bir memur.

Julia: Hakikat Bakanlığı'nın Kurgu Dairesi'nde çalışan güzel, isyankâr bir genç mekanik.

O'Brien: Parti yüksek kademesindeki küçük çevreye mensup çirkin, yüksek ölçüde zeki bir üye.

Mr. Charrington: Londra'da, mazinin zevkli ve cazibeli kalıntılarıyla dolu bir eskici dükkânının yaşlı sahibi.

Büyük Birader: Okyanusya'nın, her şeyi gören, her şeye kadir ve manyetik gözleri ile her ilân ve reklâm tahtasından bakan hükümdarı.

Emmanuel Goldstein: Okyanusya'nın baş düşmanı, yarı-mistik bir adam.

Hikâye

Winston Smith, 4 Nisan 1984 günü, Hakikat Bakanlığı'ndaki işi başından bir müddet için ayrılarak hâtıralarını gizlice kaydetmek üzere evine gider. Birkaç gün öncesi, Mr. Charring-

ton'un eskici dükkânından, önceki yıllardan kalma güzel bir not defteri satın almıştı. Mazinin gizli düşüncelerinin ve kalıntı-larının yasakladığı 1984'te, bu tehlikeli bir hareketti.

Winston Smith Londra'da oturur. Burası şimdi, İngiltere ile Kuzey ve Güney Amerika'yı ihtiva eden Okyanusya'nın bir parçası olan Hava Alanı Bir'in başlıca şehridir. Dünyanın öteki iki muazzam devleti Eurasia ve Eastasia gibi Okyanusya'da, Ing-soc, yani İngiliz sosyalizminin prensiplerine sıkı sıkıya bağlı, değişmez totaliter bir polis devletidir.

Bu ülkedeki halkın ekseriyeti Prollar (proletarya) diye isimlendirilir; üzerlerinde durulmayacak kadar aptal olduklarına inanılır. Parti, üyelerinin tam sadakatini temin etmek için, her odaya gidiş-gelişi kontrol eden bir televizyon ekranı koymuştur. Parti dış çevresinde, küçük bir memur olarak çalışan Winston'un odası öylesine yapılmıştır ki, odanın belirli bir noktasında durduğu zaman, bir an için dahi gözlerini kapamayan televizyondan kendisini gizleyebilir. Not defterini açtığı zaman, odanın bu belirli köşesindedir ve hâtıralarına, vatana birkaç defa hıyanet sayılacak şu cümle ile başlar: "Kahrolsun Büyük Birader". Sert, bıyıklı yüzü ile her reklâm tahtasından sokaklardakileri süzen Büyük Birader, Okyanusya'nın Eastasia ve Eurasia ile yaptığı nihayetsiz harplerin esrarengiz kahramanıdır. Yüzünü gören yoktur, ama Aşk (Sevgi) Bakanlığı'nın işkence odalarında ve zindanlarında, devlete karşı gelen herkese, onun ne güçte bir adam olduğu gösterilir.

Hakikat Bakanlığı'ndaki işinin başına dönen Winston, tekrar her günkü işine eğilir. Bu iş, Okyanusya'nın şimdiki siyasetine uydurmak için *Times* gazetesinin eski sayılarının muhtevalarını değiştirmektir. Winston bu işin uzmanı olmakla beraber, işinden ve Okyanusya'nın resmî dili Yenikonuşma'nın lûgatının yeni bir baskısını hazırlamakla meşgul olan gayretkeş işçilerin çoğundan nefret eder.

Winston'un bu kasvetli, ruh-yıkıcı, her işçinin katılmaya mecbur kaldığı İki Dakikalık Nefret ânı ile kesintiye uğrar: Bū-

yük bir salonda, Eurasialıların yaptıkları işkenceleri gösteren bir film seyredeler. Partinin hemen hemen efsanevî düşmanı, karşıt ihtilâlcı ve partinin bütün askerî sosyal ve ekonomik başarısızlıklarının sebebi olarak gösterilen Emmanuel Goldstein'in perdede görünmesiyle, salondakilerin nefreti zirveye erişir. Şimdi hepsi bir ağızdan perdedeki Emmanuel Goldstein'e lânet okur, küfredeler. Bu birlikte lânetlemeye katılmayanlar, derhal Düşünce Polisi'ne ihbar edilir ve ardından "buharlaştırılır".

İki Dakikalık Nefret ânında Winston, Julia adındaki sevimli, sakin, kara saçlı kızı görür. Kızın, nefret edilen Düşünce Polisi'nin bir mensubu olduğunu ve bu yüzden de kendisini takip ettiğini sanır. Herkesin giymeye mecbur olduğu tulum gömleğe bürünmüş (kız, proletarya sınıfı için ucuz romanlar çıkaran makineleri tamir eder) Julia, vücuduna, Anti-Seks Derneği'nin sancağını sarmıştır. Kız, Winston'a gizlice, üzerinde "Seni Seviyorum" yazılı bir riot gönderir. Winston ve Julia, şehir dışında, televizyon ekranından uzakta, kuytu ve sessiz bir yerde buluşmak üzere anlaşırlar.

Winston, bir zamanlar evli idi. Ateşli bir parti işçisi ve anti-seks derneği üyesi olan karısı, seks'i katı parti düşüncelerine göre, ancak devletini yararı uğruna girilen bir icraat olduğu için tahammül edilen bir görev olarak ele alıyordu. Çocukları olmayınca, kadın Winston'u terketti. Winston, yegâne sevgiyi, senelerce önce kaybolan, muhtemelen buharlaştırılan annesinde görmüştü.

Julia ve Winston şehir dışında buluştuklarında birbirlerine âşık olurlar ve günü, sırlarını birbirlerine ifşa etmekle geçirirler. Julia ona, ancak güvenlik sebeplerinden ötürü Anti-Seks Derneği'nin üyesi ve zahiren sadık bir parti işçisi olduğunu söyler. Gerçekte, şehvetli bir kadındır, hayatı sever ve partiden nefret eder. Winston gibi, proletaryanın yönettiği parti üyelerinin hiçbir zaman gitmemeleri gereken karaborsa dükkânlarında alışveriş etmeyi çok sevdiğini anlatır. Buralarda bazen, parti dış kademelerinin kullandıkları sanılan "Zafer" sentetik kahve ve çikolataları yerine gerçek kahve ve çikolata bulunabiliyordur.

Mr. Charrington'un eskici dükkânı Winston'u hayret içinde bırakır. Tekrar tekrar oraya gider, şimdiki zamandan daha mutlu geçmiş bulunduğuna ve hiçbir zaman parti tarih kitaplarının anlattığı kadar berbat geçmemiş olduğuna inandığı mazi hakkında ipuçları var. Gizlice yaptığı bu ziyaretlerinden birinde Mr. Charrington Winston'a, dükkânının üstünde gizli bir yatak odası gösterir. Oda, Ingsoc ihtilâlinden önceki halini muhafaza etmektedir.

Oda, bir hayli pis olmasına rağmen rahattır ve en iyi tarafı, televizyon ekranı yoktur. Bir an için doğru düşünme yeteneğini kaybeden Winston, burasını Mr. Charrington'dan kiralar, Julia ile zaman zaman burada buluşur.

Birbirine duydukları aşkın tesiri altında, Winston ve Julia, 1984'ün baskıcı devletine karşı gizlice isyan etmiş, başkalarının da bulunabileceğini düşünürler. Ah, onlarla bir temas kurabilirlerdi! O'Brien adında birini düşünen Winston, parti iç çevrelerinin üyesi bulunan bu adamın çirkin ve zekâ fışkıran yüzünde, partiden tiksindiğini anlatan bir ifade sezdiğini hatırlar. Winston ve Julia, O'Brien'in gayet göz alıcı bir şekilde döşenmiş apartmanına gider ve ona, gerçekten bir karşıt-ihtilâl planının hazırlanıp hazırlanmadığını sorarlar. O'Brien, onların bu sorusuna evet cevabını verir, bu karşıt-ihtilâlin safalarına onları kaydeder; fakat ideallerinin gerçekleşmesinden çok önce öldürülebileceklerini de ilave eder. O'Brien iki âşığa Emmanuel Goldstein'in mevcut bulunduğunu ve okuması için Winston'a ödünç olarak verdiği heretik bir kitabın da müellifi olduğunu söyler.

Maamafih Winston, Goldstein'in kitabını okumadan önce, kendisini Nefret Haftası'nın hazırlıkları içinde bulur. Okyanusya, aniden ve hiçbir sebep gösterilmeksizin, harpte saf değiştirmiştir. Şimdi Euraesia müttefikidir. Eastasia da düşman, yeni dostluğa halel getirecek bütün belgelerin derhal değiştirilmesi gerekmektedir.

Nefret Haftası'ndan sonra, Mr. Charrington'dan kiraladığı odada Julia ile istirahat eden Winston, Goldstein'in kitabını okumaktadır. Kitap, devletin giriştiği sayısız işkenceleri, yalanları ve sahtekârlıkları bir bir sıralar. Birdenbire, nereden geldiği bilinmeyen bir ses, Winston ve Julia'nın tevkif edilmelerini emreder. Dehşet içinde kalan Winston, odada gizli bir televizyon ekranının bulunduğunu ve Mr. Charrington'un da, Düşünce Polisi mensubu olduğunu öğrenir. Muhafızlar derhal odaya gelirler. Bir tanesi, Julia'nın karnına bir tekme indirir. Winston, Aşk Bakanlığı'nda, küf kokan bir mahzene atılır.

Winston, burada günlerce binbir türlü işkenceye maruz kalır ve dövülür. Artık kendisinin nerede olduğunu bilmez. Ardından, O'Brian'ın önünde, haftalarca süren "konferans"lara tâbi tutulur. Bu "konferans"lar sırasında, kendisine devamlı elektrik şoku verilir ve ancak, hatasını itiraf edecek kadar canlı tutulur. Maamafih O'Brien, Winston'un itiraftan da öteye geçmesini ister. Winston'un, ruhunun derinliklerinde, Büyük Birader'in her şeye kaadir olduğuna, her yararın ondan çıktığına, fertlerin özel düşüncelere sahip olamayacaklarına ve Parti, iki kere ikinin beş ettiğini söylerse, bunun doğru olduğuna inanmasında ısrar eder. Winston'a, isyankârlara tuzak kurmak için Goldstein'in kitabını kendisinin yazdığını da ilâve eder.

Bütün bu işkenceler sırasında Winston, gururunu ayakta tutacak bir sebebe sarılır: Julia'ya hissettiği aşk. Onun şimdi hayatta olup olmadığını bilmemesine rağmen, bu aşkı kimsenin kendisinden alamayacağını sanır. Fakat Düşünce Polisi'nin başvurduğu yollardan biri, kurbanlarını en fazla dehşete düşüren şeyin ne olduğunu öğrenmektir. O'Brien, Winston'un farelerden son derece tiksindiğini bilir. İçinde koca koca aç farelerin bulunduğu büyük bir tel kafes, Winston'un yanına konur. O'Brien, fareleri serbest bırakacağını söyler. Winston, sebepsiz bir panik anında, farelerin Julia'nın önünde serbest bırakılması için yalvarır. Artık yaşaması için hiçbir sebebin kalmadığını bilir.

Bu büyük hıyanetinden sonra, Winston serbest bırakılır. Şimdi fiziken, zahiren ve ruhen parça parça olmuştur. Ağzına yediği tekmelerle dişleri kırılmış, saçları dökülmüştür. Buharlaştınlmaya lâyık bir kimse olarak görülmediğinden, kendisine küçük bir iş verilir. Şimdi yapayalnızdır, kendisinden nefret edilir, günlerini bir kahvehanede zafer içkisi içerek geçirir. Bir gün, kendisi gibi her türlü işkenceye tâbi tutulan ve böylece bambaşka bir insan haline gelen Julia'yı görür. Her ikisi de, birbirine hıyanet ettiklerini açıkladıktan sonra, söyleyecek başka bir şeyleri kalmadığını anlar ve ayrılırlar.

Winston, bir gün televizyon ekranından, Okyanusya'nın, Afrika'da büyük bir zafer kazandığını duyar. Önceleri, bu tür haberlere inanmazdı. Ama şimdi inanır. Beyin yıkama işlemi ve şok tedavisi başarılı olmuştu. Winston, ruhunun derinliklerinde, Büyük Birader'i artık gerçekten sevdiğini anlar.

Eleştiri

Huxley'in *Cesur Yeni Dünya'sı* gibi, 1984de tersine çevrilmiş bir ütopyadır: istikbâlin, bir cennet olmaktan ziyade kâbuslu bir görüntüsü. Şurası belirtilmelidir ki, Huxley kitabını yazdığı zaman, kendisinin ütopyasının altı yüz sene sonra gerçekleşebileceğini sandı. Huxley'den on yedi sene sonra yazan Orwell, beyin yıkamanın, katı sosyal kontrollerin ve siyasî hayvanlığın çok daha yakın bir zamanda gerçekleşeceğini sandı ve kâbuslu devletinin sadece otuz beş yıl sonra meydana çıkacağını söyledi.

Satıhtan bakıldığında birbirinin benzeri görünen bu iki kitap arasındaki bir diğer fark şudur: Huxley, ilmî "gelişmeler" üzerinde dururken Orwell, devletini, bilhassa siyasî açıdan ele alır. Huxley'in devletinin idealleri, "Topluluk, Beraberlik, İstikrar"dır. 1984, bunların mevcut olduğunu kabul eder, fakat siyasî mutlakiyet onları çok daha kötü gösterir. Orwell'in devletinin sloganları şunlardır: "Harp Barıştır", "Hürriyet Köleliktir" ve "Cehalet Kuvvet-

tir”, Harp, Huxley’in istikbâldeki dünyasını ilgilendirmez; Huxley’in Cesur Yeni Dünyası’na musallat olan en büyük belâlar, sosyal kaderin kasvetliliği, ilmî âletler ve materyalizmdir. Sonra kitap hicivli nüktelerle dolu, Orwell’in dünyası ise, soğuk ve acı.

İstikbâlin, yirminci asırdan görülen bu iki görüntüsü arasındaki farkı Huxley’in kitabının yazıldığı 1932 ile, Orwell’in kitabının yayınlandığı 1949 tarihinin hâdiseleriyle izah edebiliriz. Bu on yedi yılda dünya, Moskova’daki büyük tenkitleri ve yargılamaları, İspanyol Dahilî Harbi’ni, diktatörlerin yükselişini dünyayı kana boyayan İkinci Dünya Harbi’ni, silâh altındakiler ve sivil halk arasında milyonlarca insanın öldürülüşünü ve soğuk harbin başlamasını gördü. Böylece, Okyanusya’daki hayat, sadece kasvetli ve neşesiz bir hayat değil, dehşet saçıcı bir hayattır da.

Aslında bir makale yazarı ve polemikçi olan Orwell, 1984’ün polis devletinin kendine has mekanizma ve tekniklerini anlattığı zaman bilhassa başarılı. Onun bulduğu “düşüncesuçu”, “yenikonuşma”, “Büyük Birader” ve “ikizlidüşünce” gibi terimler, günlük İngiliz diline girdiler. Bu kelimeler onun, sadece Nazi Almanyası ve Bolşevik Rusya’sında değil, daha yumuşak olmakla beraber, hiç de daha az tehlikeli sayılmayacak şekilde, “hür dünya” ülkelerinde olup bitenlerin, derin sezgi gücü ile analizinden çıkarılmıştı. Bu kitap insanlar, kendilerini devletin baskıcı gücü altına sürüklenmelerine müsaade ettikleri takdirde, hayatın nasıl bir şekle dönüşeceğini hem kâhince gösteriyor, hem de ikaz ediyor.

Yazar

George Orwell'in hakiki adı Eric Blair idi. 1903'te Hindistan'da doğdu. Kötü yönetilen snob bir İngiliz okulunun "hiç de fazla yetenekli" sayılan bir öğrencisi oldu. Bu okul yıllarının dehşetini "İşte, bizim neşemiz bunlardı" başlıklı bir yazısında anlattı. Maamafih, meşhur Eton okulunun giriş imtihanını kazandı.

Üniversiteye ve daha fazla snobluğa tahammül edemeyeceğini anlayan Orwell, 1921'de Burma'ya gitti. Beş sene polislik yaptı ve *Burma Yılları* adlı ilk romanını yazdı. Emperyalizmin ne olduğunu böylece çok yakından gören Orwell, polislikten ayrıldı. Paris ve Londra lokantalarında çalışarak karnını doyurmaya gayret etti. Bütün bu tecrübelerini, 1933'te yayınlanan *Paris ve Londra'daki Sefalet Yılları* adındaki ilk büyük kitabında topladı.

Bu tarihten itibaren Orwell, bir gazeteci ve yazar olarak hayatını kazanmaya çalıştı. Büyük iktisadî kriz sırasında, solun üzerinde durduğu muhtelif meselelerin şampiyonluğunu yaptı ise de, ferdin temel haklarını çiğneyen her siyasî doktrine şüphe ile baktı. Siyasî idealizmden ötürü, İspanyol Dahili Harbi'nde, Kralcıların safında çarpıştı ve yaralandı. İngiltere'ye döndüğü zaman yazdığı *Catalonia'ya Selâm* (Homage to Catalonia) adlı kitabında, İspanyol Dahilî Harbi'nde, kralcıları yalnız bırakan komünistlere şiddetle hücum etti. Orwell İspanya'da, İtalya'da, Almanya'da ve Rusya'da polis devletlerinin gelişmekte olduğunu görüyordu. Bu görüşlerini muhtelif makalelerinde belirtti. Demokrasi ve totaliterlik arasında bir çatışmanın yaklaşmakta olduğunu söyledi işe de, hem İngiliz solcuları hem sağcılar, onun bu sözlerine ya sırt çevirdi veya hücum ettiler.

Ciğerlerinden devamlı rahatsız bulunmasına rağmen Orwell, İkinci Dünya Harbi sırasında, orduya alınmayınca hava koruma şubesinde çalıştı, bu yorucu iş kendisini daha da zayıflattı. Harp sona erdiği zaman, Orwell'in de ölümü yaklaşıyordu. Bu hastalığına rağmen, *Hayvan Çiftliği* (1945) ve *1984* adlı iki şaheserini bitirmeye muvaffak oldu ve 23 Ocak 1950'de öldü. Gariptir ki George Orwell, hakiki başarısına, ölümünden sonra, *1984* adlı eseri ile erişti. O günden bu yana kitap popülaritesinden kaybetmedi, bilâkis, her geçen gün, gittikçe artan sayıda okuyucu buluyor.

Diğer Eserleri

Hayvan Çiftliği (Animal Farm): Hayvan Çiftliği, Rus İhtilâli'nin başarısını, hıyanetini ve nihaî çöküşünü şaheser bir şekilde anlatan bir masaldır. Çiftçi Jones'in zalim rejimi altında, hayvanlar sefil bir hayat sürerler. Hayvanlar başkaldırır, Jones'i çiftlikten atar ve çiftliği kendileri yönetmek isterler. Maamafih, kısa bir zaman sonra, hayvanlar arasında yeni bir hiyerarşi doğar; kurnaz ve bencil domuzlar, daha uysal ve daha sessiz hayvanlar üzerinde hâkimiyet kurarlar. Her hayvanın eşitliği ve hâkimiyeti ile ilgili olarak ihtilâlin başında ilân edilen bütün yüksek idealler bir kenara itilir. Devamlı fesat tohumu saçan, Napoleon adındaki iktidar düşkünü bir domuzun yönetiminde, çok sayıda hayvan, tıpkı Çiftçi Jones'in zamanında olduğu gibi, sefil bir hayata itilir. Totaliterliği, 1984 kadar etraflı bir şekilde ele almasa da, *Hayvan Çiftliği*, çok zor olan ve nadiren ele alınan siyasi masal tarzını kısa, fakat kuvvetli bir şekilde işliyor.

Gün Ortasında Karanlık (Darkness At Noon)

Yazan

Arthur Koestler

(1905-1983)

Başlıca Karakterler:

Nikolai Salmanoviç Rubaşov: Stalin'in Partiden attığı eski bir Bolşevik. Kendisini dâvâya adanmış zeki bir ihtilâlcî; bağımsız düşünceli bir adam.

Vassili: Rubaşov'un ev işlerini gören bir adam. Önceleri, Rubaşov'un alayında bir erdi.

Vera Vassiliovna: Vassili'nin kızı; beyni yıkanmış bir komünist.

Numara 402: Rubaşov'un hapishane arkadaşlarından biri; Çarcı; önceleri subaydı; kaba, açık saçık konuşmalardan zevk alır; kuvvetli bir askerlik görev ve şeref hissine sahiptir.

Richard: Rubaşov'un partiden kovduğu genç bir Alman komünisti.

Kieffer "Harelip", Numara 400: Rubaşov'u ele veren genç.

Küçük Loewy: Bir Belçika limanında işçileri teşkilâtlandıran biri; 1935'te intihar eder.

Ivanov: Rubaşov'un eski bir mesai arkadaşı; şimdi Rubaşov'u hapseder; entelektüel yönden birbirlerine çok benzerler.

Gletkin: Ivanov'un genç mesai arkadaşı! Ivanov'dan daha kabadır, köksüzdür ve daha az eğitim görmüştür.

Arlova: Rubaşov'un sekreteri ve metresi; çok ağır, fakat sadık bir kadındır.

Rip van Winkle, Numara 406: Eski bir Balkan ihtilâlcisi; yirmi sene süren bir hücre hapsi yaşamıştır.

Bogrov: Rubaşov'un eski bir arkadaşı; bahriye subayı.

Numara Bir: Stalin.

Hikâye

Sene 1938: Moskova yargılamaları senesi. 1905 ile 1917 ihtilâllerine katılan; önceleri Parti Merkez Komitesi üyeliği, bir ihtilâl ordusu kumandanlığı yapan ve devlet alüminyum inhisarını yürüten, uzak görüşlü ve bilgili bir adam olan ve kendisini kırk yıldır partiye adayan Nikolai Salmanoviç Rubaşov, kısa bir müddet önce tevkif edilmiştir. Alelacele polise götürülmüş ve oradan da gece yansı, şimdiki hapishane hücrelerine bırakılmıştır. Rubaşov, gardiyanlar kendisini yalnız bıraktıktan sonra, çevresini incelemeye başlar. Kapıda sadece küçük bir delik vardır, ama mahkûmların bildikleri bir şifre ile hücrenin duvarlarına vurarak, yanındaki hücrelerde kalanlarla muhabere kurabilirdi. Yanındaki hücrede, eski bir subay ailesi mensubu ve geleneksel değerlerin savunucusu bir Çarcı vardır. Rubaşov'u, siyasî düşüncelerinden ötürü tenkit ediyorsa da, dostane bir insandır ve başlıca zevki, bayağı, açık saçık hikâyeler söylemektir. Hücrenin öteki tarafında, eski bir Balkan ihtilâlcisi bulunur. Yirmi sene hapiste yattıktan sonra, hükümetin serbest bıraktığı bu adam, ideal bir ihtilâlcî cemiyet bulmak ümidi ile Rusya'ya gider. Belki, düşüncelerini açıktan açığa söylediği veya şimdi partinin gözünden düşen kimselerle görüştüğü için, kendisini tekrar hapse atmışlardır. Koridorun alt kısmında, kim olduğu bilinmeyen ve sadece "yankı dudaklı" diye bilinen biri vardır.

Rubaşov, hücrede, yanındakilerle muhabere etmeksizin, vaktini ekseriya yapayalnız geçirir, güvenilir bir parti üyesi olarak yaşadığı yılları düşünür. Mazide, o da vicdansız bir adamdı. Meselâ 1933'te, Hitler'in, Almanya'da iktidarı ele geçirmesinden sonra, Richard adındaki genç bir komünist işçiye, Moskova'ya mutlak surette boyun eğmediği için disiplin altına al-

mıştı. Richard partiden kovulmuş ve böylece, eski arkadaşlarının koruma ve himayesinden de çıktığından, hemen hemen Naziler'in elinde ölüme mahkûm edilmişti. Rubaşov da Naziler'e esir düşmüş, işkenceye maruz kalmış ve sonra Rusya'ya döner dönmez yeni bir görevle Batı Avrupa'ya gönderilmişti. İtalya, Etiyopya ile harp halinde idi ve Ruslar, faşist ülkelere harp malzemesi gönderiyordu. Anti-faşist olduğu için Komünist partisini destekleyen liman işçileri, benzin ve stratejik hammaddele ambargo koyduklarından, Rubaşov, Rus gemilerini boşaltmalarına müsaade edilmesi için işçileri ikna edecekti. Kendisine karşı gelen Loéwy adındaki eski bir parti üyesi, alenen hıyanetle suçlandı ve intihar etti. Rubaşov, daha sonra, Berlin'deki işçi delegasyonunun lideri oldu. Sekreteri ve metresi Arlova, sadık bir kadındı. Rusya'da büyük tenkitler başladığı zaman kadın, parti aleyhine fesat tohumları saçmakla suçlandırıldı. Arlova, Rubaşov'dan, kendisini temize çıkarmasını istedi ise de, Rubaşov, postu kurtarmak için sessiz kalmayı tercih etti. Şimdi, kendisini de aynı kader beklemektedir.

Bir müddet sonra, ifadesi alınmak üzere hâkim huzuruna çıkarılır. Hakkındaki soruşturmayı yürüten kimse, Ivanov adında, eski bir üniversite arkadaşdır. Rubaşov, Numara Bir'i (Stalin) öldürmek için komplo hazırlayanlarla işbirliği yapmakla suçlandırılır. Diğerleri, suçlarını itiraf etmişlerdir. Maamafih, bunlar sadece teferruattır. Aslında onun suçu, halihazır liderlik hakkında fazla bir heyecan taşımamaktan şüphe edilmesidir. Artık kendisinden ve partiden "biz" diye değil, "ben" ve "siz" diye bahseder. Numara Bir'i öldürmek istediği yolundaki iddialara nasıl inanıldığına hayret eder. Rubaşov, maamafih, komünizmin, ihtilâli aldattığında her geçen gün daha fazla şüphe beslediğini itiraf eder. Ivanov, onun kısmî bir itiraf yapmasını teklif eder: Hakkındaki esas ithamları reddedecek, fakat anti-parti inanışlarına sahip bulunduğunu kabul edecektir. Rubaşov, yargılanacak, hapsedilecek ve nihayet ıslah edilecektir. Ivanov, Rubaşov'un başka türlü hareket etmesine imkân olma-

diğını bilmesine rağmen, onun bu teklif üzerinde düşünmesini ister.

Ivanov'un emrinde çalışan Gletkin adında bir genç vardır. İhtilâlden bu yana hiçbir eğitimden geçmemiş bu gencin Rubaşov ve Ivanov gibi entelektüel kökleri yoktur. Gletkin'in metodları daha şiddetli ve dolaysızdır. Rubaşov'un, Bogrov adındaki eski bir deniz subayı arkadaşına üç gün işkence yaptıktan sonra, Rubaşov'un hücresinin önünden geçirerek idam edileceği yere götürmüştü. Rubaşov, o zamana kadar idamı, soyut terimlerle düşünüyordu. Şimdi ise, beşer ıstırapı açısından ele alır. Rubaşov, Arlova'nın böyle ölmüş olabileceğini düşünür. Artık, siyasî kuvvet ve terörü haklı göstermek için önceleri ileri sürdüğü düşüncelerin hepsi güçlerini kaybetmiştir. Şimdi araya beşer unsuru girdiğinden, eski mantıkî denklemler dengelenemez. Bu tür gelişme, Ivanov'un dikkatle hazırlanan psikolojik harp ilanını altüst eder. Gletkin'le kavga eder ve öldürmeyi hak ettiğini söyler. Gletkin bir şey söylemez, fakat Ivanov'un bu sözlerini unutmaz ve zamanının gelmesini bekler.

Tekrar Rubaşov'u sorguya çeken Ivanov, şimdi onunla bir entelektüelin diğeri ile tartışmasını andırır bir tarzda tartışır. Rubaşov'ı, yeni keşfettiği hümanizminden ötürü paylar. Partinin, tarihî ihtiyacın bir vasıtası olduğunu ve bundan böyle yapması gereken her şeyi yaşayacağını söyler. Hayatı boyunca vicdansız biri olan Rubaşov'un da takdir edeceği üzere, ihtilâlin devam edebilmesi için vicdansızlık gereklidir. Rubaşov tekrar hücrelerine götürüldüğü zaman, teslim bayrağını çekmeye karar verir. Onun anladığı mânâdaki âdil, beşerî bir devletin kurulmasına, onu kırk sene önce partiye üye olmaya sevkeden ideallerin gerçekleştirilmesine, tarihin şimdiki dönüm noktasında imkân yoktur. Bu ideallerin gerçekleştirileceği ortamın kurulacağı zaman kadar, zaruretlere boyun eğmek, bir kimsenin kendi düşüncelerine baskı altına alması, şahsî utanç ve gurur hislerini, zayıflık alâmetleri olarak bir kenara atması ve hâlâ parti hizmetinde çalışması gerekeceğini idrak eder. Ivanov'a bir

not göndererek, itirafnameyi imzalamaya hazır olduğunu bildirir.

Ardından, uzun bir bekleme devri gelir. Rubaşov tekrar soruguya çekildiği zaman, karşısında Gletkin'i görür. Dâvâyı yumuşak bir görüşle ele aldığından, Ivanov kurşuna dizilmiştir. Soruşturma şimdi, daha zalimce bir safhaya götürülür ve Ivanov'la yapılan eski anlaşmanın hiçbir değeri kalmaz. Rubaşov'un, Numara Bir'i öldürmek için hazırladıkları planı bütün teferruatı ile anlatması gerekmektedir. Aleyhindeki başlıca şahit, eski bir arkadaşının oğlu olan "Yarık dudak" denilen mahkûmdur. Rubaşov'un, her şeyi alenen itiraf etmesi gerekmektedir. Rubaşov, şimdi direnmeye çalışır, fakat uyumasına müsaade edilmeksizin günlerce, devamlı bir şekilde parlak ışıklar altında yapılan soruşturma neticesinde, itiraf etmesi istenen şeyleri teker teker itiraf etmeye başlar. Rus topraklarını Almanlar'a bırakmak için Alman diplomatları ile Rusya aleyhinde planlar hazırladıklarını, Numara Bir'in yemeğine zehir katmak istediğini ve diğer hıyanetlerini itiraf eder. Gayet önemsiz ve hiçbir suç ifade etmeyen küçücük bir gerçek bile, onun vatana hıyanet suçu taşıdığını gösterircesine işlenir. Rubaşov'un sadece bunları değil, ses çıkarmamak suretiyle diktatörlüğü benimsemediğini göstermesi de, bir kriz ve harbin yaklaştığı bir zamanda, devlete karşı yöneltilen bir tehdit olarak belirtilir. Gletkin bir vaade bulunur. Rubaşov, partiye bu son hizmeti yaptığı takdirde, zafer kazanıldıktan sonra, ismi temize çıkarılacaktır. Rubaşov bunu da kabul eder.

Muhakeme çabucak sona erer. Rubaşov yargılanır ve her şeyi zelilâne bir tarzda itiraf eder. Hüküm çabucak infaz edilir. Rubaşov'un ölümünde bir dram veya haysiyet yoktur. "Yarık dudak" ondan on dakika önce öldürülür. , hücresinde, gardiyanların gelip kendisini götürmelerini beklerken, Numara 402, neşeli bir şekilde duvara vurarak onun moralini yüksek tutmaya çalışır. Ardından gardiyanların kendisini götürmek üzere hücreye gelişi, hapishanenin bodrum katındaki mahzenlerinde

sendeleyerek yürüyüşü, beynine sıkılan bir kurşun... Ve sessizlik, kırk senelik bir sadakat devresinden sonra, Musa gibi vadedilen ülkeye girmeye muktedir olamaz. Fakat, Musa'nın aksine, vadedilen bir ülkenin mevcut olduğunu dahi bilmez.

Eleştiri

Gün Ortasında Karanlık'ı, bir sahne eserini akla getiren birliği, yoğunluğu ve ekonomisi var. Bu yüzden, başarılı bir tiyatro eseri olarak da sahnelendi. Hikâyenin odak noktası, bir kişinin hayatının son birkaç gününde, bir yerde geçirdiği tecrübelerdir. İkinci derecedeki karakterlerin görevi, sadece merkezî durumu aydınlatmaktır. Gerçekte, Ivanov ve Gletkin'in ayrı ayrı karakterler olmadıkları; Rubaşov'un, kendisi ile yaptığı dahilî diyalogdaki sesler oldukları iddia edilebilir. Onlar Rubaşov'u, kendisinin düşüncelerini kendisi aleyhine çevirmek suretiyle mağlûp ederler. Böylece, fevkalâde yoğun bir roman ortaya çıkar. Hâdiselerin cereyan ettiği dar sahne de romanı, daha da pekleştirir: Küçük bir hücre, penceresiz bir soruşturma odası, bir mahzen. Daha geniş, daha kalabalık sahneler, sadece hatırlananlar veya gazete haberleri olarak belirtilir. Açık hava, hikâyeyi havalandırmaz: Kalabalıkların gürültüsü, Nikolai Rubaşov'un ıstırap içinde geçirdiği yapayalnız hayattan bizi uzaklaştırmaz.

Koestler, maamafih, hikâyeyi sağlam bir şekilde tarihî muhtevası içine oturtur. Rusya, Stalin ve komünizm gibi isimleri kullanmaması da kimseyi yanıltmıyor. Sahne, Moskova yargılamalarının yapıldığı devredir ve Koestler, kahramanına yaşlı Bolşevik liderlerine -ki bunlardan bazılarını yakından tanıyordu- uygun bir meslek yarattı. Komünist hareketin hümanistik ideallerini hatırlayan yaşlı entelijansiyasmanın bir mensubu olarak Rubaşov, eski ve yeni cemiyet arasında bir köprüdür. Rubaşov, Gletkin gibi

genç komünistlerden çok daha muğlak, kültürlü ve ahlâkî biridir. Rubaşov'un indinde, Gletkin, beşerin altında bir insandır; onu, Neandertal (ilk insan numunesi) olarak gösterir ve Gletkin'in, Rubaşov'un kurmaya çalıştığı bir cemiyetin ürünü olduğunu kabul eder.

Bu kitap kısmen, Moskova muhakemelerinin ortaya koyduğu bir soruyu da cevaplandırıyor: Rejimin suçladığı insanlar, kendilerini suçlayanlarla niye işbirliği yaptılar? Stalin'in, kurbanlarının kendilerine atfedilen suçları itiraf etmelerini istediğini kabul edelim. Rubaşov, kendisini küçük düşüren alenî muhakemeye gerek duyulmaksızın sâkince ölemez miydi? Bu soruya muhtelif cevaplar veriliyor. Bazıları, işkenceden korktu. Diğerleri, ailelerini korumak istediler. Mahkûmlar arasında dâvâyâ hâlâ candan bağlı olanlarda kendilerini, dâvâyâ son bir hizmet olmak üzere, şamar oğlanlarına ihtiyaç hisseden partiye kurban ettiler. Ve hiç kimse, suç işlemeksizin yönetemeyeceğinden, hepsi itham edildikleri suçlar ölçüsünde olmasa bile, muhtelif derecelerde suçlu idiler. Hepsinin vicdanında bir Arlova veya bir Richard vardı. Nihayet, yaşadıkları hayatın kurbanı oldular. Senelerce, diğerlerine olduğu kadar kendilerine de ferdî hürriyet tanımadılar. Özel vicdanı, hissiyat ve özel hükümleri de, hıyanet diye reddettiler. Şimdi, kendilerine, üzerinde durarak protesto edecekleri bir yer bırakmamışlardı.

Gerçi tarihe dayalı ise de, *Gün Ortasında Karanlık*, aslında bir fikir romanıdır; âdil bir hedefin, gayriâdil vasıtaları ne derece mübah kılacağı meselesinin incelenmesi. Rubaşov, eski ahlâkî ölçüleri reddetti: Vicdansız veya aç gözlü bir insan olduğu için değil, kendi tarih felsefesinin bu eski ahlâkı reddetmesini istediğinden. Ahlâkın, iyi niyetler bir yana, tarihle bir ilgisi olmadığına inanır. Önemli olan, objektif bir şekilde haklı olmak yani tarih tarafından doğrulanmaktır. "Eğer haklı idi isem" der, "Niye pişman ola-

yım? Şayet haksız hareket etti isem, cezasını çekeceğim.” Ama böyle bir felsefe, dehşetli bir sorumluluk yükler; zira kendisine yol gösterecek bir ahlâk anlayışı bulunmadıkça, bir yönetici, tarihin kendisini haklı göstermesi için nasıl davraması gerekeceğini, tamamen zekâsına dayanarak hareket etmekle öğrenebilir. Muvaffak olamadığı takdirde, kendisini mazur gösteremeyeceği gibi, ikinci bir fırsat da verilmez. Ve, gerçekte de vuku bulduğu üzere, aynı mantık, birbirlerinden farklı insanları birbirleriyle bağdaşamayacak neticelere götürdüğü zaman, bir kimsenin, ayakta kalabilmesi için, kendisinin hatadan beri olduğundaki subjektif düşüncesinden başka dayanacağı bir şeyi kalmaz. Numara Bir’in kendisine güveni vardır, fakat Rubaşov, onun artık hatadan arınmış olduğuna pek emin değildir; işte bu güvensizliktir ki, kendisinin de kaybolmasına yol açan hakikî sebeptir.

Hizmet ettiği parti, takip ettiği mantık kuralları ve güvendiği tarih kanunları tarafından terkedilen Rubaşov, şimdi başka tarafa bakmaya zorlanmıştır. Hücresinde yalnız kaldığı zamanlarda, kırk senedir baskı altında tuttuğu hakikî benliği ile bu tür anlaşılmaya varmaya çalışır. İçinden gelen ses, “ben” der. Halbuki Rubaşov, o zamana kadar bu kelimeye, bir gramer hayali diye sırt çevirmişti. Parti, bir insanın kendi benliğinin varlığını tanımaz. Rubaşov, şimdi, mantıksızlığına ve çağdışı sayılan vicdanına ve hissiliğine rağmen, sonunda, sadece kendi benliği ile başbaşa kalır. Dinî kelimeleri kullanmaya alışmış olsa idi, ruhunu keşfetmiş olduğunu söyleyecektir.

Yazar

Birçok yazar, bir dili konuşarak büyüdü ve sonraları, bir başka dille de yazmasını öğrendi; Arthur Koestler şu bakımdan hayret uyandırıcı ki, dilini iki defa değiştirdi: Macarca’dan Almanca’ya ve sonra İngilizce’ye. Budapeşte’de doğdu, babası bir mucit idi. Koestler, on yedi yaşında iken Vi-

yana'ya gitti ve dört sene üniversiteye devam etti. Mezun olduktan sonra, gazeteciliğe başladı. Orta Doğu, Paris ve Berlin'de Avrupa gazetelerinin muhabirliklerini yaptı. 1930'da bir Berlin gazetesinin editörlüğünü üzerine aldı ve ertesi yıl, Graf adındaki zepinle Kuzey Kutbu'na giden gruba katıldı.

Koestler, 1931'de, çağın birçok entelektüeli gibi komünist oldu. Sovyetler Birliği ve Orta Asya'da geniş geziler yaptı. İspanyol Dahilî Harbi patlak verdiği zaman, çatışmayı bir gazeteci olarak, ilkin, ihtilâlciler safında, ardından Kralcılar safında takip etti. 1937'de, faşistler kendisini ele geçirdi ve bir casus diye ölüme mahkûm ettiler. Fakat üç ay hapis yattıktan sonra, esirlerin mübadelesi sırasında serbest bırakıldı. Koestler, İspanyol tecrübelerini, 1938'de yayımladığı *İspanyol Belgesi* adlı kitabında yazdı. Aynı yıl Moskova'daki yargılamalar sırasında, komünistlerden ümidini keserek partiden istifa etti.

İkinci Dünya Harbi başladı (1939) Koestler Fransa'da idi. Fransız polisi kendisini tevkif etti ve İspanyol mültecileri için hazırlanan bir kampa koydu. Bu kampta geçirdiklerin: *Scum of the Earth (Yeryüzünün Pisliği, 1914)* adlı kitabında anlattı. Fransa'dan kaçtıktan sonra İngiliz ordusuna yazıldı. O zamandan beri de, hayatının büyük bir kısmını İngiltere'de geçirdi. Koestler'in en başarılı eseri, *Gün Ortasında Karanlık'tır*. Diğer eserleri arasında şunlar da vardır: *Yogi ve Komiser (1945)*, *Hasret Çağı (1951)*, *Bir Milletın İntiharı (1963)* ve *Yaratıcılık Hareketi (1964)*.

Doktor Jivago

Yazan

Boris Leonidovich Pařternak

(1880-1960)

Başlıca Karakterler

Yuri'nin Ailesi

Yuri Andreiviç Jivago (Yura, Yuroçka): Bir doktor ve şair; Andre Jivago'nun oğlu.

Andrei Jivago: Müflis bir milyoner; servetini kaybedince intihar eder.

Maria Nikolaevna Jivago: Yuri'nin vefat etmiş annesi.

Nikolai Nikolaieviç Vedeniapin (Kolya): Yuri'nin dayısı; cüppesiz bir papaz; sonraları tanınmış bir yazar olur.

Evgraf Jivago (Grania): Yuri'nin üvey kardeşi; sonraları nüfuz sahibi tanınmış bir general olur.

Tonya'nın Ailesi

Ivan Esnertoviç Krueger: Tonya'nın büyük babası; Urallar'da varlıklı bir demirci ustası.

Aleksandır Aleksandroviç Gromeko: Yuri'nin üvey babası; ziraat profesörü.

Anna Ivanovna Gromeko (evlenmeden önce Krueger): Aleksandır'ın karısı.

Nikolai Aleksandroviç Gromeko: Aleksandır'ın ağabeyi; bir kimya profesörü ve bekâr.

Antonina Aleksandrovna Gromeko (Tonya): Aleksandır'ın kızı; Yuri'nin karısı.

Şaşa: Yuri ve Tonya'nın oğulları.

Maşa: Yuri ve Tonya'nın kızları.

Lara'nın Ailesi

Amalia Karlovna Guişar: Ruslaşmış bir Fransız kadını; bir Belçikalı mühendisin dul karısı; bir terzi atölyesi vardır.

Larisa Feodorovna Guişar (Lara): Mme. Guişar'ın kızı; Paşa Antipov'un karısı; sonraları Jivago'nun metresi olur.

Rodion Guişar (Rodya): Lara'nın kardeşi.

Pavel Palloviç Antipov (Paşa): Bir öğretmen; Lara'nın kocası; sonraları Strelnikov diye bilinir.

Katenka: Paşa ve Lara'nın kızları.

Tanya Bezoçeredeve: Lara ve Yuri'nin kızları; çok küçük yaşta, Sibirya'da terkedilmiştir.

Marina'nın Ailesi

Markel Saçapov: Gromeko ailesinin işlerini yapan uşak.

Agafia Saçapov: Karısı.

Maria (Marina, Marinka): Markel'in kızı; sonraları Yuri'nin nikâhsız karısı olur.

Kapitolina (Kapka): Yuri ve Marina'nın kızları.

Klodya (Klajka): Yuri ve Marina'nın kızları.

Diğerleri

Viktor İppolitoviç Komarovski: Bir avukat; önceleri Madam Guişar'ın ve ardından Lara'nın sevgilisi.

Averki Stepanoviç Mikulitsin: Kruger'in önceki menaceri.

Liberius Averkieviç Mikulitsin (Livka): Mikulitsin'in oğlu; Orman Kardeşliği hakkındaki Bolşevik partizanların bir lideri.

Mişa Gordon: Yuri'nin, Gromekoların yanında kalan bir çocukluk arkadaşı.

Innokenti Dudorov (Nika): Yuri'nin bir çocukluk arkadaşı.

Lavrenti Mikailoviç Kologrivov: İhtilâlcı fikirlere sahip zengin bir fabrikatör.

Nadia Kologrivova: Lavrenti'nin kızı; Lara'nın okul arkadaşı.

Anfim Efimoviç Samdeviatov: Jivagolara yardım eden Yuriatinli bir avukat.

Daria Antipova: Paşa'nın annesi.

Pavel Frapontoviç Antipov: Bir demiryolu işçisi ve azimli bir Bolşevik; Paşa'nın babası.

Bakkus: Torfinaialı bir şoför.

Blajeiko: Zibuşinolu bir yobaz.

Vasia Brikin: Emek birliklerindeki bir köylü çocuğu.

Emma Ernestova: Komarovski'nin vekilharcı.

Matmazel Fleury: İsviçreli bir kadın; önceleri Zibuşino'daki mahallî bir kontes ailesinin çocuklarına bakan dadı.

Kolya Fnolenka: Biriuçi'deki telgrafçı.

Gimazetdin Galiullin: Tiverzinlerin yaşadığı binanın hademesi; Yusufka'nın babası.

Fatima Galiullin: Hademe; Yusufka'nın annesi.

Osip Gamizetdinoviç Galiullin (Yusufka): Moskova'daki demiryolu tamirhanelerinden birinde çalışan bir çırac; sonraları Urallardaki anti ihtilâl kuvvetlerinin bir lideri olur.

Vlas Pakhomiviç Galuzin: Kadoskoie'de bir bakkal.

Olga Galuzina: Galuzin'in karısı; Polia Tiagunova'nın kız kardeşi.

Terenti Galuzin (Teroşka): Olga'nın oğlu; kaba bir aptal çocuk.

Komiser Gints: Meliuseievo'daki bir devlet görevlisi; orduda kaçanlar tarafından öldürülür.

Zakar Gorazdik: Liberius'a karşı plan hazırlayan partizan bir asker.

Gregori Osipoviç Gordon: Bir avukat; Mişa'nın babası.

Karlam: Veretennikili bir köylü; Poli'ya iftira eder.

Karapugina: Tivezinlerin binasında yaşayan bir kiracı.

Pedro Kudoleiv: Bir demiryolu ustabaşısı.

Makim Aristarkoviç Klintsov-Pogarevşik: Zyuşinolu bir sağır ve dilsiz.

Lipa Kologrivova: Nadia'nın kız kardeşi; Lara'nın bir öğrencisi.

Serafima Filippovna Kologrivova: Nadia'nın annesi.

Kornakov: Lara'nın, kazaen kurşunladığı bir savcı.

Kostoied-Amurski: Önceleri bir Sosyal İhtilâlcî; sonraları Lidoçka adı altında bir Bolşevik olur.

Kubarikha: Bir askerin büyücülük yapan karısı.

Dr. Kerenyi Lajos: Partizan kuvvetlerinde görevli bir Macar doktoru.

Marfa Hala: Tanya'nın üvey annesi.

Elena Progiovna Mikulitsina: Mikulitsin'in ikinci karısı.

Ogrizkova: Polia Tiagunova'nın rakibi.

Olia Domina: Madam Guişar'ın atelyesinde çalışan bir kız.

Kristina Orletsova: Dudorov'un nişanlısı.

Pamphil Palyik: Deliren bir partizan asker.

Petila: Marfa ve Vasili'nin oğulları.

Prokhor Karittonoviç Prituliev: Emekçi birliğindeki işçi.

Serioza Rantseviç: Beyazlar ordusunda, Jivago'nun yaraladığı bir asker.

Roşka Riabik: Terioşka Galuzin'in bir arkadaşı.

Rzanitski: Partizanların öldürdükleri eski bir ihtilâlcı.

Şura Şilesinger: Madam Gromeko'nun egzantrik bir arkadaşı.

Sivoblu: Bir partizan askeri; Liberius'un muhafızı.

Prov Aranasieviç Sokolov: Kilisede ilâhi okuyanlardan biri.

Prences Stolbunova-Enrici: Andrei Jivago'nun metresi; Evgraf'ın annesi.

Albay Strese: Karşı ihtilâlcı bir subay.

Sventitskiler: Yuri'nin dayısı Kolyo'nun akrabaları.

Palagia Nilovna Tiagunova (Polia): Prituliev'in metresi.

Kuprian Savellieviç Tiverzan: Brest demiryolunda çalışan bir mühendis.

Marfa Gavrilovna Tiverzina: Dul bir kadın; Kuprian'ın annesi.

Avdotia Tuntseva: Mikulitsin'in görümcesi; Yuriatin'de bir kütüphaneçi.

Glafira Severinovna Tuntseva: Mikulitsin'in ikinci görümcesi; bir işçi.

Simuşka Tuntseva: Tuntseva kız kardeşlerin en küçüğü; heyecanlı bir dindar.

Fadei Kâzimiroviç Tanysekeviç: Çello çalan bir müzisyen; Madam Guişar'ın komşusu.

Ustinia: Zibuşino'da bir vekilharç.

Vasili Amca: Tanya'nın üvey babası.

Vdoviçenko: Eski bir anarşist; 1905 ihtilâline katılmıştır.

Ruffina Onissomovna Voit-Voitkovski: Bir kadın avukat, Komarovski'nin arkadaşı.

Er Voroniuk: Emekçi birliğindeki bir muhafız.

Ivan Ivanviç Voskoboinokov: Bir yazar; Kolya Dayı'nın bir arkadaşı.

Nil Feoktistoviç Vivoloçniv: Tolstoy'un fikirlerine sadık bir idealist; Kolya Dayının başka bir arkadaşı.

Hikâye

Moskovalı zengin bir işadaminin oğlu olan Yuri Jivago, 1889'da doğmuştur. On yaşında iken annesi ölür, birkaç sene sonra da, parasını kaybeden babası intihar eder. Yuri'nin, kültürlü ve müşfik bir aile olan Gromekolann yanında kalması için anlaşma yapılır. Aile, onu öz çocukları gibi büyütür. Yuri, tıp fakültesine devam eder ve boş vakitlerinde şiir yazar. Yirmi yaşlarında iken, Gromekoların kızları Tonya ile evlenir ve Şaşa adında bir erkek çocukları dünyaya gelir. Fakat 1914'te orduya alınması ile, istikbâl vaadedici hekimlik çalışmalarını bırakmaya mecbur kalır.

Lara Guişar da, Moskova'da oturan genç bir kızdır. Bu kız ve Yuri farklı sosyal çevrelerde yetiştiklerinden ilkin yolları birleşmez. Guşar, Ruslaşmış bir Fransız kadının kızıdır. Kadın duldur ve bir terzi atelyesi vardır. Çocuk yaşlarında iken, Komarovski adındaki bir avukat, Lara'nın huzurunu son derece bozar. Önceleri, babasının bir arkadaşı olan Komarovski, sonra annesinin âşığı olur ve daha sonra dikkatlerini Lara'ya çevirir. Avukattan kurtulmak için Lara, eski bir okul arkadaşının ebeveynleri olan Kologrivov ailesinin öteki çocuklarına özel öğretmenlik yapmaya başlar. Kologrivovlar ona, ailenin bir mensubu gibi muamele ederler. Kardeşi Rodion borca girdiği zaman, Lara'ya borç para verirler. Hâmillerinin bu cömertliğinden mahcup olan Lara, önceki âşığı Komarovski'nin, Kologrivovlara olan borcunu ödemesini ister. Komarovski bu parayı ödemek istemeyince, Lara onu öldürmeye çalışır. Bereket versin, kurşunlar Komarovski'ye isabet etmez. Komarovski de, bu skandalı örtmek için meseleyi kapatır.

Lara'nın evi yakınındaki bir binada oturan ve bir demiryolu işçisinin oğlu olan Paşa Antipov adındaki bir genç, uzun zamandır Lara'ya âşıktır. Komarovski hâdisesinden sonra dahi, Lara ile evlenmek istemekten vazgeçmemiştir. Lara, onun bu teklifini kabul eder. Her iki genç de öğretmendirler. Evlendikten

sonra, ikisi de Ural Dağları'ndaki Yuriatin şehrinde öğretmenliğe başlarlar. Paşa, iyi bir öğretmen, bir idealist ve karısını düşünen bir kocadır, fakat evlilik hayatlarında bazı huzursuzluklar başgösterir. Lara daha kültürlü bir aileden geldiğinden, Paşa, Lara'nın onun yüksek sosyal mevkiine veya Komarovski ile daha önceleri geçirdiği maceraya kızdığını sandığından korkar. Nihayet, bir subay olarak orduya girer.

Harp, bütün Rusya'yı sarmıştır. Bir topçu çatışması sırasında, Paşa'nın arkadaşları onun öldüğünü sanırlar. Kocasından hiçbir haber alamayan Lara, hastabakıcı olarak orduya yazılır. Paşa'yı cephede bulacağını sanarak, o da cepheye gider. Bu arada Jivago da, ön safta çarpışmış ve bir şarapnel parçası ile yaralanmıştır. İyileşmesi için Jivago'yu, Meliuseievo adındaki bir köye gönderirler. İyileştikten sonra, doktor olarak bu köyde kalır. Orada, Paşa'nın öldüğünü sanan Lara ile tanışır. İkisi, birbirlerine âşık olmak üzere iken, aralarındaki ilişkinin daha fazla gelişmemesi için Lara hastaneden ayrılır. Kısa bir zaman sonra da Jivago, Moskova'ya döner, karısı Tanya'ya ve hemen hemen hiç tanımadığı çocuğuna kavuşur.

Şimdi sene 1917'dir, harp bir ihtilâle dönüşmüştür. Yeni rejim, Jivago'nun çalıştığı hastaneye el koyduğu zaman, çok sayıda doktor özel hekimlik yapmak üzere hastaneden ayrılır, fakat Jivago sosyal mesuliyet hissi duyarak hastanede kalır. Moskova muhasara altındadır, sokaklarda çatışmalar vuku bulmaktadır; açlığın zayıf düşürdüğü halk arasında da tifüs salgını baş göstermiştir. Nihayet Jivago ve Tonya, şehir dışına taşınarak çiftçilik yapmaya karar verirler. Tonya'nın büyük babası Krueger'in bir zamanlar büyük bir çiftliğe sahip bulunduğu ve Yuriatin'den çok uzakta olmayan Varikino'ya yerleşirler.

Fakat Varikino, onlar için sakın bir yer değildir, zira zengin bir kapitalistin torunu olan Tonya'yı herkes tanır. Yine de, Krueger çiftliğini yöneten Mikulitsin, onları mütereddit de olsa benimser. Çok çalışarak ve gösterişsiz bir hayat sürmek suretiyle,

hiç olmazsa karınlarını doyurur ve kendilerini sıcak tutarlar. Jivago, boş vakitlerinde yeniden şiir yazmaya başlar.

Paşa ve Lara da, Yuriatin'e dönerler. Paşa ölmemiş, sadece yaralanmış ve esir düşmüştür. Kaçtıktan sonra, Strelnikov adını alır ve Bolşevik olmamasına rağmen, ihtilâlcı kuvvetlere katılır. Paşa, şimdi Yuriatin bölgesinin kumandanıdır; bölgeden karşı-ihtilâl kuvvetlerini püskürtmüş ve gayet âdil bir yönetim kurmuştur. Kim olduğunu belirtmemek için Lara ile muhabere etmez. Lara, kızı Katenka ile birlikte bir apartman katında oturmaktadır. Paşa'nın bu kararına hürmet eder ve âdeta bir dul gibi yaşar.

Lara, bir gün kasabaya gittiği zaman, Jivago'ya rastlar ve aralarındaki aşk yeniden canlanır. Jivago, maamafih vicdan azabı içindedir. Karısı Tonya'yı sever ve vicdanı ile yaptığı bir mücadeleden sonra Lara ile ilişkisini keser. Bu noktada, kader araya girer. Varikino'ya giderken, Orman Kardeşliği denen bir grup Bolşevik gerillalar Jivago'yu ele geçirir. Grubun doktoru öldürülmüştür ve Jivago, silâh zoru ile onun yerini almaya mecbur bırakılır.

Jivago gerillalarla bir sene kaldıktan sonra kaçır. Yuriatin'e döndüğü zaman, kimlikleri bilinmeyen gerillalann Varikino'yu yağma ettiklerini, fakat ailesinin sağ salım Moskova'ya gittiğini ve oradan da Fransa'ya göç ettiğini öğrenir. Şimdi Lara ile tekrar ilişki kurabilir. Bir müddet için diğerlerinden tamamiyle tecrit edilmiş olarak başbaşa yaşarlar. Maamafih, Bolşevikler güçlendikçe, hayatları tehlikeye girer. Bir partili olmayan Antipov, çok güçlenmiştir ve çok şey bildiğinden, yönetimini sürdürmesi arzu edilmez. Antipov, mevkiinden düşürülür ve Lara da, tevkif edilmek tehlikesi ile karşılaşır. Jivago da, mülkiyet sahibi önceki bir sınıfın mensubu olduğu gibi, partizanlardan da kaçmıştır. Onun da durumu tehlikelidir. Bu noktada, Lara'nın önceki âşığı Komarovski araya girer. Şimdi bir ölçüde nüfuz sahibi olan Komarovski, Kızıllar'ın henüz tamamiyle kontrol altına alamadıkları Siberya'ya gitmek üzeredir. Eğer Jivago, Vladivos-

tok'tan ülkeyi terketmeyi ve yurt dışındaki ailesinin yanına gitmeyi kabul ederse, Jivago ve Lara'yı beraberinde götüreceğini söyler. Jivago, bu şartlar altında hürriyetine kavuşmaya pek yanaşmak istemez ise de, Lara'nın güvenlik içinde bulunması için yapılacak başka bir şey yoktur. Lara da Jivago'nun geride kalmasına müsaade etmez. Jivago ise, şayet Lara yola çıkarsa, çok kısa bir zaman sonra peşlerinden geleceğini söyler. Fakat, Moskova'ya döner.

Sene şimdi 1922'dir ve pejmürdeleşen Jivago'nun morali bozulmuş, tıp mesleğini terketmiş ve günü gününe bulduğu işlerde çalışarak karnını doyurmaya başlamıştır. Bir ara, Ural-lar'da tanıştığı Vasia adındaki bir gencin yanında kalır. Vasia, kitap kapağı desenleri yapar. Jivago'nun ara sıra yazdığı şiirleri yayınlar. Vasia ile arkadaşlığı sona erdikten sonra, babasının bir zamanlar Gromeko'nun evinde uşaklık yaptığı Marina adındaki bir kadınla nikâhsız yaşar. İki çocukları dünyaya gelir. Eski çocukluk arkadaşları, Jivago'ya yardım etmek isterler. Üvey kardeşi Evgraf'ın yardımı ile bir hastanede iş bulur. Sene şimdi 1929'dur ve Jivago da sadece kırk yaşında. Fakat sıhhati iyice bozulmaktadır. Bir gün, bir tramvayda kalp krizi geçirir ve ölür. Geride bıraktığı yegâne şey, önceki arkadaşları arasında elden ele dolaşmaya başlayan şiirleridir.

1943'te vuku bulan hâdiseler, hikâyeyi bir adım daha ileri götürür. Lara, Jivago'dan ayrıldığı zaman hamile idi. Çocuk, Siberya'da doğdu. Ülkenin büyük bir kargaşa içinde bulunduğu bu sıralarda, Lara çocuğunu bir aileye bırakmaktan başka bir yol göremez. Jivago'nun ölümünden sonra, Lara da kaybolur. Muhtemelen, Stalin çağında tevkif edilir ve temerküz kampında ölür. Çocuğu Tanya'ya gelince, üvey annesi kendisine kötü muamele eder. Ardından, dehşet saçıcı bir şekilde, üvey babası ve üvey ağabeyi, civardan geçen bir serseri tarafından öldürülür. Tanya, başıboş, âvare bir hayat sürmeye başlar. İkinci Dünya Harbi'nde, Tanya'yı cephede, Çamaşırcı kız olarak

görüyoruz. Jivago'nun üvey kardeşi -ki şimdi Rus ordusunda tümgeneraldir- Tanya'yı nihayet tanır ve evlat edinir.

Romanın ek kısmında, "Yuri Jivago'nun Şiirleri" var. Bu yirmi dört şiirin hiçbirisi romandaki maceralarla ilgili değildir. Ekserisinin ana fikirleri dindir ve bu şiirler, Doktor Jivago'nun kısa ve mutsuz hayatının mânâsını açıklar.

Eleştirii

Doktor Jivago'nun yarattığı şiddetli tartışmalar göz önünde tutulduğu takdirde, okuyucuların romanı siyasî bir belgeden ziyade bir sanat eseri olarak ele almaları için seneler geçmesi gerekmektedir. Esere hücum edenler de, savunanlar da kitabın, komünist devletini suçlayan bir belge olduğunu söylüyorlar. Pasternak bu sayfalarda, Dahili Harb'in vahşetini, ihtilâlcilerin fanatikliğini, Lara'yı temerküz kampına gönderen mânâsız işkenceleri, Dudorov'un hapishanede "yeniden siyasî eğitiminden geçirilmesi"ni ve çok sayıda diğer hadiseleri anlattı. Maamafih, kendisine yöneltilen en ciddi itham, cemiyette açıktan açığa yürütülen işkenceleri belirtmesinden ziyade zekâ ve ruhu baskı altına almak için ustalıkla yürütülen suçlar üzerinde durduğudur. Lara, romanın bir yerinde der ki: "Kötülüğün kökü... bir kimsenin kendi düşüncelerine beslediği güveni kaybetmesi idi." Başka bir ifade ile kütlelerin kafalarını aynı kalıpta yoğurma arzusu; düşüncenin bayağılaştığı, dilin klişelerle dejenere olduğu ve insanlar arasında hakikî muhaberenin imkânsızlaştığı bir atmosfer yarattı. Temerküz kampları dışında kalanlar için dahi, böyle bir atmosfer sadece mecazî olarak değil, gerçekten de öldürücü oldu. Jivago, romanının bir bölümünün sonlarında kendisinin kalp hastalığından öleceğini söyler ve bunu da; kendi neslinin içinde yaşamaya zorlandığı ruhî çatışmalara bağlar:

“Kalp hastalıklarının mikroskopik şekilleri, son senelerde sık sık görünmeye başladı... Bu tipik bir modern hastalık. Ben, bunun sebeplerinin ahlâkî olduğunu sanıyorum. Büyük bir ekseriyetimiz, daima, sistematik bir ikiyüzlülük hayatı sürüyor. Her gün, hissettiklerinizin aksini söylersiniz sevmedikleriniz karşısında haysiyetinizi ayaklar altında çiğnersiniz, sıhhatinizin bundan etkilenmemesi imkânsız... Sinir sistemimiz bir hayal değil, bedenimizin bir parçası, ruhumuz da boşlukta ve içimizde. Bunlar tıpkı ağızımızdaki dişler gibi, tesirlerini hissettirmeksizin, sonuna kadar suiistimal edilemez. İnnokent hapishanede nasıl yeniden eğitimden geçtiğinizi ve olgunlaştığınızı bize anlattığınız zaman, sizi dinlemek bana ıstırap verdi. Bu, bir sirk tayınının, kendisini sirke nasıl alıştırdığını dinlemekten farksızdı.”

Bu dehşetli suçlamaya rağmen, Pasternak'ın anti-komünist olmaktan ziyade gayrısıyasî bir kimse olduğu söylenebilir. Jivago, Çar veya Kerenski veya Kolçak veya Batı kapitalizmi nâmına af dilemediği gibi -eğer elinden gelse idi- nasıl bir cemiyet yaratmak isteyeceğinin ipuçlarını da vermemiştir. Cemiyetin, zahirî konformite (aynı kapta yoğurulma) yaratmasının ancak dahilî gerginlikler pahasına mümkün olabileceği, sol istibdat rejimleri için olduğu kadar demokratik sol rejimler için de doğrudur ve hatta bazen demokrasilerde de işitilir. Pasternak, bir ölçüde, bütün devlet şekillerini suçluyordu. Rusların, onu yıkıcı bulmalarının gerçek sebebi muhtemelen budur. Eğer, kendi ülkesine hitap ederek, “Yoldaşlar, iyi niyetlisiniz, ama bazı hatalar yapıyorsunuz,” demiş olsa idi, affedilebilirdi; ama o dedi ki: “Sizin bin senelik geleceğiniz beni ilgilendirmez; beni yalnız bırakın.” Bu, affedilemeyecek bir suç.

Bu halde, gayesinin, siyasî bir tez yazmak değil de bir sanatkâr olarak, çağının ıstıraplarını belirtmek olduğunu söyleyen Pasternak'ı dinlemek faydalı. O, bize şunu de-

mek istiyor: Asrımızın ilk otuz senesinde Rusya'da hayat böyle idi. Unutmamak gerekir ki, Pasternak şahit olduğu hadiseleri anlatıyor. Jivago, Pasternak gibi, medenî ve haysiyetli bir hayat sürdürülmesine imkân sağlayan, bütün lüks unsurların, temiz zevklerin, iyi yetişmenin, hissî olmanın ve şerefli bir vicdan geliştirmenin mümkün olduğu, yukarı-orta sınıf bir ailede doğdu. Ardından harp, ihtilâl ve dahilî çatışmanın üçlü dehşeti geldi. Böylece, hayatın dokusu ya parçalandı veya hazin bir şekilde kabalaştı. Aileler birbirlerinden ayrı düştü, dostluklar zehirlendi. İnsanlar her gün tevkif edilmek korkusu içinde yaşadılar. Jivago otuz yaşına geldiği zaman ümitlerini tamamiyle kaybetmiş, tıp mesleğini veya yazmayı bırakmış, tamamen başıboş, âvâre bir hayat sürmeye başlamıştır. Kırk yaşında da ölür. Zairen, hayatta mağlup olmuştur, ama onun bu trajik hayatında müellif, Jivago'yu, mağlûbiyetinde dahi bir fatih olarak görür. Her şeyden önce, haysiyetini korumasını bilmiştir. Sahte mâbudlar önünde eğilmemiş, tiksindiklerini öğretmemiştir. Onun metanetini üç şey ayakta tutmuştur. İlki ve başlıcası, Lara'ya olan aşkıdır. İkincisi edebiyat, bilhassa şiirdi ki, mesleği tıp olmasına rağmen, gerçek hayatının işi budur. Üçüncüsü de tabiat; bilhassa Jivago'nun huzura kavuştuğu ve Pasternak'a hafızalardan çıkmayan sayfalarını ilham eden Urallar.

Bu tezler -sanat, aşk ve güçlülere tahammül etmek- hikâyenin ortalarına doğru takdim edilen canlı bir sembolde birleşirler; üvey ağacı. Bu ağaç Jivago'yu ele geçiren orman partizanlarının kampı civarında yetişmektedir. Ağacın, kışın dahi dalları, karlı çevrede parlayan ve aç kuşları doyuran portakal rengindeki meyvelerle doludur. Üvey ağacı, aynı zamanda, Jivago'nun işittiği bir halk şarkısında, askerdeki sevgilisinin hasretini çeken kızın aşkının da ifadesidir. Bu ağaç, Jivago için de, sevgilisini sembolize eder, ağacın beyaz dalları Lara'nın kollarını hatırla-

tır. Nihayet hürriyetini yeniden ele geçirmek için, buradan kaçtığı zaman, rehberi bu ağaçtır. Bu imajlar, -kar altındaki ağaç, sevilen kadın, onların ilişkilerini açıklayan şarkı ve şarkının ilham ettiği hürriyete kaçış- romanın esas mânâsına çok yakın olan bir sembolde birleşirler.

Doktor Jivago'da çok sayıda ölüm sahnesi bulunmasına rağmen, -kitabın ilk bölümü bir cenazeyi anlatır- dirilişin de imajları vardır. Jivago kelimesi “yaşayan, hayatta bulunan” demektir ki, Rusların İncil’inde, İsa’nın boş mezarında bir kadını karşılayan melek tarafından kullanılır: “Yaşayanı, niye ölümler arasında arıyorsun?” (Payne, *Boris Pasternak’ın Üç Dünyası*, s. 170). Ana akıntı altındaki sakin sular gibi, kitap boyunca dinî semboller üzerinde haddinden fazla durmalarından şikâyet etmiş ve bu sembolleri sadece esirinin dokusuna daha fazla yoğunluk getirmek için kullandığını söylemişti. Bu, Rus edebiyatının resmî efendilerinin kulakları için söylenmiş bir af hissini uyandırıyor; bunun için de, Pasternak’ın bu sözlerine muhtemelen pek önem vermemek gerek.

Jivago’nun hikâyesi, basit, aşikâr bir şekilde dinî değil. Maamafih, romanın sonuna eklenen şiirler önümüze başka bir resim koyuyor. Bunlardan sekiz tanesinin tezleri dindir ve kitabın son sayfasındaki şiirin son kıt’ası, İsa’nın dirilişini anlatıyor. Bununla beraber, roman hakkındaki en iyi yorum, Yuri Jivago’nun şiirlerinin ilki, “Hamlet” başlıklıdır. Hatip -ki bir aktör veya Prens Hamlet veya İsa veyahut Jivago’nun kendi- bu şiirde oynayacağı dramdaki rolünü kabul eder ve dram şimdi sona erdiğinden sahneyi terketmeye hazırdır.

“Perdenin nihaî indirilişini kimse önleyemez.”

“Yapayalnızım. Her tarafta iki yüzlülük.”

“Hayatı sonuna kadar yaşamak hiç de çocukça bir görev değil.”

Bu satırlar, Pasternak’ın hayatının parolası da olabilir.

Yazar

Bir eleştirici, Boris Pasternak'ın zamanımıza kadar gelmesini anormal bir hadise diye vasıflandırdı ise de; diğerleri, onun, şu bakımdan ondokuzuncu asrın son büyük Rus yazarı olduğunu söylediler: Pasternak, kafası Çarlık Rusyası'nın entelektüel atmosferlerinde teşekkül eden belibaşlı son yazardır. Sanatkâr bir aileden dünyaya gelmişti: Babası Leonid Ossipoviç Pasternak, tanınmış bir portre ressamı ve annesi de, konser piyanisti idi. Babası Odesalı bir Yahudi idi ve annesi de yarı-Yahudi. Fakat aile Ortodoks dinini benimsemişti ve Boris, ailesinden belirli Yahudi özellikleri tevarüs etmedi. Aile, ilkin mütevazı yaşıyordu, fakat Leonid tanındıkça, daha iyi bir hayat sürmeye başladılar. Pasternak'a, gençliğinde bilhassa üç kişi tesir etti: Ailenin bir dostu olan -ve Leonid'in kitaplarını resimlendirdiği- Tolsto; Boris'in, Tolstoylar vasıtasıyla tanıdığı şair Rainer Rilke; bir aile dostları ve komşuları olan kompozitör Aleksandır Scriabin, Boris, Scriabin'in nüfuzu altında musiki çalıştı ise de, on dokuz yaşına geldiği zaman bir kompozitör olma ümitlerini yitirmişti.

Pasternak'ın gençliği, 1905 İhtilâli'ne ve Nijinski'nin Pavlova'nın, Rasputin'in zamanlarına rastlar. Üniversiteye girdiği zaman, ilkin felsefe eğitimi yapmaya başladı ise de, sonraları edebiyata döndü. Bu sıralarda, kabiliyetli genç bir talebe hayatı yaşıyordu: Derslerine çalıştı, basit bir hayat sürdü, ders verdi, arkadaşlarıyla mütemadiyen konuştu, tartıştı ve çağının genç öncü yazarları arasına girdi. Pasternak, 1912'de, Marburg Üniversitesi'nde bir sömestri felsefe eğitimi yaptı.

Çocukluğunda, bacağından geçirdiği bir sakatlıktan ötürü, 1914'te orduya alınmadı. Kınımış ayağı, belki de onun hayatını kurtardı. Ural- lar'daki bir kimya fabrikasında kâtiplik işi buldu, şiirler yazdı, tercümeler yaptı ve kısa hikâyelerle uğraştı. 1917'de ihtilâl patladığı zaman, Moskova'ya döndü ve Sovyet Eğitim Bakanlığı'nda kütüphane memuru olarak çalıştı. Pasternak, 1923'te evlendi, bir erkek çocuğu dünyaya geldi, boşandı, tekrar evlendi, birkaç çocuğu daha oldu ve yazılarına devam etti.

1920'lerdeki ilk tecrübî edebiyat dalgalarından sonra ülkenin kültürel atmosferi, hakikî yaratıcılığa imkân vermeyecek derecede bozuldu. Lenin'in yerini Stalin almış ve bir Bizans konformitesi cemiyeti başlamıştı. Pasternak'ın arkadaşlarından bazıları kayıplara karıştılar. Yesenin, 1925'te, Mayakovski de 1930'da intihar ettiler. Gorki de, 1936'da şüpheli bir şekilde öldü. Rusya'da şimdi bir tenkil devri başlamıştı: Pasternak'ın

başlıca hâmisî, Parti teoristi Bukharin, hıyanetli suçlandı ve 1938'de öldürüldü. Pasternak'a bir şey yapmadılar, zira siyasî bir yazar değildi ve kendisini Bazı klâsiklerini Rusça'ya tercüme işine vermişti. Fakat o günlerin siyasî muhtevası içinde, sadece Shakespeare'i tercüme etmek dahi siyasî bir tutum takınmak demektir. Onun bu tutumu hiçbir tarafa bağlı olmamak istemesi diye yorumlandı. Sınıf mücadelesi teoristleri indinde Pasternak, kendisini çağın büyük meselelerinden uzakta tutan bir fildişi sarayı sanatkârı idi.

Doktor Jivago'nun yazılmasına 1945'te başlandı. Stalin'in ölümünden sonra, bir ara doktrinel katılığın yumuşatılacağı ümidi beslendi. Pasternak, eserini 1956'da, *Novy Mir* adındaki edebî dergiye takdim etti. Derginin yazı heyeti, otuz sayfalık hakaret edici yorumla eseri geri gönderdi. Pasternak, anti-demokratik olmakla, ihtilâli yanlış yorumlamakla ve Çarlık günlerine dönmek istemekle itham edildi. Kendisini ümitsizliğe kaptırmayan Pasternak, kitaptaki bazı tartışmalı pasajları çıkararak, bastırmak imkânlarını aradı. Bu sırada Feltrinelli adındaki bir İtalyan komünisti ile anlaşma yapıldı, kitabın İtalyanca nüshasının basılmasına karar verildi. Kitap böylece basılmış olsa idi, Pasternak, muhtemeldir ki, kendisini zorluklar içinde bulmayacaktı. Fakat Pasternak hastalandı ve gerekli tâdilâtı yapamadı. Kitabın, Moskova'da yayımlanması gerekiyordu. Feltrinelli, elindeki orijinal müsveddeleri İtalyanca'ya çevirtmeye başladı. Ruslar endişeye düştüler. Surkov adındaki tanınmış bir yazarı -ki Sovyet Yazarlar Derneği'nin sekreteri idi- İtalya'ya göndererek kitabın basılmasını durdurmak istediler. Feltrinelli, bir ara tereddüt etti, zira mesele gittikçe muğlaklaşıyordu, ama elinde bir şaheser bulunduğunu da biliyordu. Bu sırada Pasternak'tan gelen bir mektup, Feltrinelli'nin, şahsî kararını kullanmasını istedi. Bunun üzerine, Surkov'un engel olmak istemesine rağmen, Feltrinelli kitabı yayımlamaya karar verdi. Kitabın İtalyanca nüshası 1957 Kasım'ında yayımlandı. Ertesi sene de İngilizce nüshası çıktı.

Pasternak önceleri, kendisini derin bir tartışma içinde bulmadı. Batıdaki eleştiriciler bu kitabın, derhal, *Harp ve Sulh* ile mukayese edilecek ölçüde büyük bir eser olduğunu gördüler. Fakat kitabın yayımlandığı zaman, soğuk harp yılları idi. İngiliz ve Amerikan okuyucuları *Doktor Jivago*'yu, anti komünist bir belge olarak alkışlayınca, Ruslar artık kitaba sırt çevrilmeyeceğini anladılar. Ardından 1958 Ekimi'nde, İsveç Kraliyet Akademisi, Pasternak'a Nobel Edebiyat Mükâfatını verdi. Bu mükâfat, bir Rus yazarına ikinci defa olarak bahşediliyordu. Bazıları, Çekov'a, Tols-

toy'a ve Gorki'ye verilmeyen bu mükâfatın, komünist inanışlarından zeresini kaybetmeyen Şolokhov'a verilmesi gerektiğini iddia ettiler. Rusya'da, büyük bir protesto fırtınası koptu; Parti basını Nobel Mükâfatı'nın siyasî düşünceler altında verildiğini iddia etti.

Bu baskı altında Pasternak, "yaşadığım cemiyetin, bana bahşedilen bu şerefi nasıl yorumladığını göz önünde tutarak," Nobel mükâfatını reddetti. Bu arada, Pravda ve Komsomol, Pasternak'ın bir hain olduğunu söylediler ve şayet linç edilmek istemiyorsa, ülkeyi hemen terketmesini istediler. Sekiz yüz Sovyet yazarı -ki Pasternak'ın kitabını okumalarına imkân yoktu- Pasternak'ın vatandaşlıktan çıkarılmasını teklif etti. Pasternak'a hücum edenler arasında Solokhov da vardı. Pasternak şimdi -Galile'nin başından geçen ıstırap verici hâdiseyi hatırlatırcasına- hatalarını itirafa zorlandı. Krushev'e bir mektup yazan Pasternak, Rusya'da yaşamasına müsaade edilmesini rica etti. Sovyet Yazarlar Birliği'nin bir üyesi olarak oturduğu ev elinden alındı, geliri kesildi ve Rusya dışında biriken milyonlarca dolar telif ücretinden yararlanamadı. Üstelik hasta idi. Pasternak, 1960'da ciğer kanserinden öldü ve arzusuna rağmen, dinî âyin yapılmaksızın gömüldü.

Düşmanlarının intikamı, Pasternak'ı, ölümünden sonra da bırakmadı. Aradan henüz birkaç hafta geçmişti ki, Madam Olga Ivinskaya adındaki yakın bir edebiyatçı arkadaşı aleyhine dava açıldı. Ivinskaya ve kızı, Pasternak'ın, Rusya dışındaki parasını gizlice Rusya'ya getirmekle suçlandılar. Lara gibi Madam Ivinskaya da Sibiry'a sürüldü, kızı üç sene hapse mahkûm edildi. Pasternak'ı ölümünden önce üzerinde çalıştığı bir piyesine de el kondu. Kısacası, Pasternak'ın, komünist devletinin manzarasını çizerken haklı veya haksız olduğu konusunda bir soru kafaları kurcaladı ise de, Rus otoriteleri, hareketleri ile, bu soruyu cevaplandırdılar.

Lord Jim

Yazan

Joseph Conrad

(1857-1924)

Başlıca Karakterler:

Jim: İngiltere'nin kır bölgesindeki bir papazın sağlam yapılı denizci oğlu.

Charles Marlow: Hikâyeyi anlatan şahıs. Tecrübeli bir denizci olan Marlow, Jim'e sempati besler, ona yardım etmek ister.

Stein: Filozof bir Alman taciri ve kelebek koleksiyoncusu.

Cornelius: Patusan adasında yaşayan dejenere bir beyaz tacir

Jewel: Cornelius'un inanılmaz derecede sadık ve güzel kızı.

Doramin: Patusan'da, yaşlı ve haşin bir kabile reisi.

Dain Waris: Kabine reisinin oğlu, Jim'in sadık bir arkadaşı ve yoldaşı.

"Centilmen" Brown: Kanun kaçağı, kana susamış bir korsan.

Hikâye

Tertemiz giyinen Jim, ilk bakışta, Doğudaki limanların herhangi birinde çalışan bir kâtipten çok daha göz alıcıdır. Fakat küçük bir tekne ile limana giren gemilere yaklaşıp onlara günlük ihtiyaçlarını satmaktan ibaret olan bu liman kâtipliği işi, Jim'in mizâcı ile bağdaşmaz. Bir müddet bu işi yaptıktan son-

ra, aniden ve esrarengiz bir şekilde deniz aşın limanlardan birine gider.

Charles Marlow adındaki yaşlı denizci; bu esrarengiz görünüşlü, uzun boylu, sanşın İngiliz delikanlısının başından geçenlerle ilgilenir. Gerçi Jim, kırsal bölgedeki bir kilise papazının oğlu idi ise de, herkes onu "gerçek" bir centilmen olarak görüyordu. Marlow, maamafih, bu gencin Patna meselesi denen yüz kızartıcı bir işe karıştığını, meseleyi araştıran mahkeme komisyonunda görev aldığı zaman öğrenir.

Jim, çıkraklık devresini geçirdiği yıllarda, iki defa kolaylıkla korkaklık olarak vasıflandırılabilir kararsızlık halleri göstermiştir. Daha sonra sarhoş, korkak ve yaşlı bir kaptanın yönetimindeki Patna adında köhne bir gemide çalışmaya başlar. Gemide, sekiz yüz Malayalı yolcu vardır. Geminin mürettebatı, Jim dışında her ne pahasına olursa olsun para yapmayı düşünen insanlardır. Gemideki yegâne centilmen Jim'dir.

Tabiat-üstü sayılacak kadar sessiz bir gecede yolcular, güvertenin pisliği arasında uyurlarken, Patna, ne olduğu anlaşılmayan bir nesneye çarpar. Kaptan yardımcılarının biri, gemideki bölmelerden birinin genişliğine dikkat eder ve mürettebatı, geminin batmakta olduğunu söyler. Alarm zili çalındığı takdirde -gemideki sadece yedi tane tahliye filikası bulunduğu- yolcular paniğe kapılacağı için onları kurtarmak mümkün olmayacaktır. Böylece, geminin her an batabileceğini savanan mürettebat, yolcuların uyanmaması ve paniğe kapılmaları için alarm zilini çalmaksızın tahliye filikalanna atlar, gemiyi terkederler.

Mürettebatın korkaklığı karşısında şaşkına dönen Jim, bir müddet güvertede kalır. Paslanmaz bölmeleri bir defa daha kontrol ettikten sonra, geminin batacağına kani olur. Kaptan ve mürettebat Jim'e seslenerek sandallardan birine atlamasını söylerler. Jim, ölmekten korktuğu için değil de, uyandıkları zaman dehşet içinde kalacak yolculara hiçbir şey yapamayacağını düşünür ve insiyakî olarak bir sandala atlar.

Sandallar kıyıya ulaşır ve dehşet içindeki İngiliz müstemleke yöneticilerine olup bitenleri anlatırlar. Bu yöneticiler -onlardan başka türde bir davranış beklemediklerinden- kaptanın ve mürettebatın tutumuna hayret etmezler, fakat Jim'in davranışı onları şaşkına çevirir. Jim'i sevdiklerinden, Tahkikat Komisyonu'nun kendisini bulamaması için, kaçması için para dahi teklif ederler. Fakat kaçmayı gururuna yediremeyen Jim, hayır diyerek neticeyi beklemeyi tercih eder.

İşte, bir kimsenin kendi davranışlarından kendisini meşgul olduğu düşüncesi, Marlow'u bu denizci ile ilgilenmeye sevkeder. Meselâ, bir gün, hâkimlerin bilhassa haşin davrandığı bir yargılama sırasında, biri sokakta sürünen bir köpekten bahsettiği zaman Jim, "köpek" kelimesi ile kedisinden bahsedildiğini sanarak, oturduğu yerde hiddetle kıpırdamaya başlar. Marlow, bu gencin nasıl derin bir ıstırap içinde kıvrandığını, vicdan azabı çektiğini görür.

Kaderin istihzasına da bakınız ki, Patna batmaz, bir Fransız muhafaza gemisi tarafından kurtarılan kadar su üstünde sürüklenir. Fransız kaptanı, Patna'nın kendi gemisine bağlanmasını emreder ve limana ulaşınca kadar Patna'nın güvertesinde, sefil, perişan yolcularla birlikte kalır. Patna tahkikat komisyonu, Fransız kaptanın da ifadesini alır. Kaptan da, Patna'da iken ölesiye korktuğunu, fakat görevini yerine getirdiğini anlatır. Komisyon, Patna'nın kaptanın ve kaptan yardımcılarının ehliyetlerini ellerinden alır ve muhakeme böylece sona erer.

Realist düşüncelere sahip olur Marlow, tedricen Jim ile arkadaşlık kurar. Bu talihsiz gençte aynı şey kendi başından geçtiği takdirde, ne yapacağını aynasını görür. Bir piring fabrikasının sahibi ile görüşerek, Jim'e fabrikada bir iş bulur. Jim, bir müddet, bu işten hoşlandığı intibasını yaratır. Fakat bir gün, Patna'nın önceki kaptanlarından birini fabrikada gördüğü zaman, Jim, tek kelime söylemeksizin işini terkeder. Daha sonra, birbirini ardına birçok işte çalışır ve her defasında biraz daha doğuya doğru gider; böylece, medeniyetten uzaklaşarak, yüz kı-

zartıcı tutumunun unutulacağını umar. Fakat artık herkes Jim'in hikâyesini öğrenmiştir. Jim, hiçbir işte uzun zaman kalmaz, gerçi çevresindekiler Patna hadisesinden bahsetmeyecek kadar anlayış gösterirlerse de, Jim'in vicdanı kendisini rahat bırakmaz.

Jim'in hiçbir zaman huzura kavuşamayacağını görerek ümitsizliğe düşmeye başlayan Marlow, Stein adındaki eski bir Alman dostunu ziyarete gider. Kendi ismi ile anılan bir şirketin müdürü olan bu zengin Alman amatör bir filozoftur da. Stein, Jim'in içinde çalkalandığı hali teşhis eder; Jim, romantik bir kimsedir, insanoğlunun dünyadaki sınırları hakkındaki realist olmayan düşüncelere sahiptir ve kendisi hakkında çok asil düşünceleri vardır. Bundan böyle, kısa bir tereddüitten sonra, tamamen beşerî düşüncelerle hareket ederek korkaklık yoluna sapmasını affetmez.

Stein, Jim'in Patusan adında uzaktaki bir adaya gönderilmesini tavsiye eder. Stein'in bu adada bir ticaret merkezi vardır. Orada, beyaz insanlardan uzakta, Jim'in belki de mazisini unutacağını ve kendisine gelebileceğini umar. Stein, Jim'e yaşlı bir kabile reisi olan Doramin adındaki arkadaşına kendisini tanıması için bir yüzük verir. Marlow gözyaşları ile Jim'i uğurlar.

Jim, ilkin Patusan'a zorluklarla karşılaşır. Getireceği ticarî rekabetten korkan zalim bir Raja Jim'i hapseder. Jim hapisten kaçır; arkadaşı Doramin de kendisine yardım eder.

Doramin ve oğlu Dain Waris'in destekleriyle, Raja ile giriştiği kanlı savaşı kazanır.

Jim, bu arada, Stein'in bu iş merkezinde kendisinden önce çalışan biri ile tanışır. Cornelius adındaki bu yaşlı ve dejenere adam ilkin, Jim'i adadan ayrılmaya ikna etmeye uğraşır. Buna muvaffak olamayınca ve Jim, kendisinin güzel kızı Jewel'e âşık olunca, ondan nefret emeye başlar. Jim'in Patusan'a gitmesinden iki sene sonra Marlow, kendisini ziyaret ettiği zaman, işlerin gayet iyi gittiğini görür. Jim ve Cornelius'un kızı birbirini öylesine severler ki, Jewel ilkin, Marlow'un Jim'i kendisinden ayır-

maya çalıştığını sanır ve ona soğuk davranır. Cornelius'un kızı, güçlü ve hürmet edilen sevgilisinin dış dünyada başarılı olamadığına inanmak istemez. Halkın nefret ettiği Raja'yı mağlûp ettiğinden ve adaya refah getirdiğinden, Jim şimdi bir kahraman olmuştur. Yerli halk ona "Tuan" veya "Lord" (yani efendi) adını verir. Jim'in kendi benliğini bulmakta olduğunu gören Marlow, adadan memnunlukla ayrılır.

Fakat "centilmen" Brown adında meş'um bir kimsenin adaya gelmesiyle güçlükler başgösterir. Brown, kanun kaçağı bir korsandır; adaya sığınmak, yiyecek ve para bulmak için Patu-san'a gelmiştir. Jim nehrin yukarı kısmında bir geziye çıktığı sırada, Brown ve adamları, muvakkaten Dain Waris'in kumandasında bulunan kaleye hücum ederler. Yerliler bu hücumu geri çevirirler. Zira Brown ve adamları, açlık ve yorgunluktan yarı-ölü haldedirler. Dain Waris, Brown ve mürettebatını tepedeki bir sığınağa sürer. Fakat bu sığınağı ele geçiremez.

Jim, döndüğü zaman, tehlikeyi de göze alarak, tek başına Brown ile görüşmeye gider. Brown, Jim'e yalvarır. Affedilmesini, kendisine bir fırsat daha tanınmasını rica eder. Nihayet, Jim de, hayatta ikinci bir fırsatı ele geçirmemiş miydi?

Bu kelimeler Jim'i sarsar. Kendini bu eşkıyadan daha iyi bir insan olarak görmez. Kendisine hayatta ikinci bir fırsat verilmiştir. Böyle bir fırsatı "Centilmen" Brown'dan şimdi esirgeyecek miydi? Tepeden aşağı iner ve yerlilerin muhasarayı kaldırmalarını söyler.

Yerliler, onun bu isteğini tereddütle yerine getirirler. Vahşi Brown, Jim'in yaptığı bu iyiliğe karşı, yerlilere hücum eder, aralarında Dain Waris'in de bulunduğu bazılarını öldürür. Hayatta ikinci büyük hatasını yaptığını sanan Jim, kedere boğulur ve Dain Waris'in babasına teslim olur. Yerli halkın adalet anlayışına göre, Dain Waris'in katili Jim'dir; çünkü Dain Waris ancak böyle ele geçireceğine inanan Jim, yüreği sızlayan kabile reisi Doramin'den, göğsüne ateş ederek kendisini öldürmesini ister.

Marlow, Jim'in, ancak böylesine trajik bir ölümle ruhunu kurtaracağına inanır.

Eleştiri

Lord Jim'e Conrad'm *Hamlet*'i diyenler oldu. Çünkü *Lord Jim*'de de doğuştan asil bir insan olan Jim'in kararsızlığının yarattığı "bir hata" ve trajedi, sevdiği insanların ölüm ve yıkımına sebep olur. Şekli itibariyle, Conrad'ın başarılı çağında yazdığı bu roman, *Hamlet*'ten daha az zengin ve daha az muğlak değildir. Düşüncelerini devamlı değiştirir ve hikâye içinde hikâyeler anlatır.

Kaledoskopik zaman değişimleri ve yüksek ölçüde diğer roman teknikleri ile Conrad, Jim'in Patna'dan ayrılması mevzuundan muğlak bir ahlâkî ders çıkarır. Böylece, aslında basit olan bir hadise, insanoğlunun kaderi ile ilgili ve içinde hakikat payı bulunan büyük bir hikâye haline gelir.

Conrad, ilkin, Patna hadisesi etrafında kısa bir hikâye yazmayı tasarlamıştı. Bunu bir roman şeklinde geliştirmek istediği zaman, Patusan hikâyesi ile tek bir roman halinde birleştirmekte büyük güçlük çekti. Romanda en zayıf noktanın burası olduğunu idrak eden Conrad, bir arkadaşına, kitabın ortasındaki gediği "hayat veremediği bir toprak kil" gibi hissettiğini söyledi. Maamafih, bu noktada üzülmesine gerek yoktu; zira Lord Jim, onun en iyi eserlerinden biridir.

Tamamen romantik bir insan olan Jim, hiçbir zaman realiteyi benimsemez. Ekseriya kararsızlık içinde bocalamasına ve bazen korkakça hareket etmesine rağmen, beşerî bir yaratık olarak, kendisinin gücünün sınırlı olduğunu hiçbir zaman kabul etmez. Sadece Stein ve Marlow, Jim'in, bir yandan günahlarının kefaretni ödemesi yolundan kahraman, diğer yandan saçma ve "dik kafalı" oldu-

ğunu bilirler. Onun romantikliğinin, hem şaşıaası, hem de saplandığı çıkmazın sebebi olduğunu anlarlar.

Jim, güvenilir ve hürmet edilir mahallî bir lider olarak, yüz kızartıcı Patna hadisesindeki günahlarını affettirmek üzere iken, adanın Brown ve onun katil mürettebatı tarafından istilâ edilmesi, Jim'i hiç de realist olmayan ve şövalye ruhlulara yakışan aptalca bir karar vermeye sevkeder ki, bu da arkadaşlarının ölümüne sebep olur. Şayet Brown, Jim'e ıştırıp veren hislere sinsice hitap etmeseydi, bu hatayı yapmış olmayacaktı. Böylece, en büyük trajedilerde olduğu gibi, Jim'in -mazinin günahlarından kurtulamayan ve kurtuluş yolunda kaybolan- karakteri, kendisinin felâketini hazırlar.

Yazar

İngiliz romanının büyük bir paradoksu şurada ki, onun en büyük üstadlarından biri Ukrayna'da doğdu (ebeveynleri Polonyalı idi) ve yirmi yaşına gelinceye kadar hiç İngilizce bilmiyordu. "Aralık 1857'de doğan istikbalin bu İngiliz romancısının tam adı Teodor Josef Niecz Konrad Korzenowski idi: Babası, bir şair ihtilâlcı, Shakespeare mütercimi idi; hayatı,, siyasî bir mahkûm olarak Rusya'da son buldu; annesi de, acı ve ıştırıp içinde yine Rusya'da öldü.

Genç Conrad'ı, teamüllere sadık, fakat anlayışlı amcası Tadeusz Bobrowski büyüttü. *Karanlığın Kalb'i*ndeki Mariow gibi, Conrad da gençliğinde, kendisini haritaların cezbesine kaptırmış ve dünyayı gezip dolaşmak arzusu ile yanıp tutuşmuştu. Böylece, 1847'de, bir Fransız gemisinde çalışırken hayret uyandırıcı maceralar yaşadı ve bu arada, İspanya'daki Carlislere silah kaçırırken bir düello da yaptı. Nihayet 1878'de İngiliz ticari gemilerinden birinde çalışmaya başladı. İngiliz uyruğuna geçti ve 1884'te de kaptanlık ehliyetini kazandı.

Ardından gelen birkaç yıl zarfında, Conrad, dünyanın büyük bir kısmında, bilhassa Uzak Doğu'da dolaştı. Shakespeare'nin eserlerini ve Trollope'nin romanlarını denedi. İlk eseri *Almayer's Folly*, çağın büyük yazarlarından John Galsworthy'ye gösterildi. O da, bu denizciyi teşvik

etti, yazılarını devam ettirmesini söyledi. *Almayer's Folly*'nin (*Almayer'in Aptallığı*) yayınlanmasından bir süre önce, 1894'te, Conrad İngiltere'ye yerleşti ve güçlükler içinde, kalem ile hayatını kazanmaya başladı.

Yazı yazmak, Conrad için her zaman güçtü. Bir defasında, İngilizce yazdığı, Fransızca düşündüğünü ve Polonya dilinde hayal kurduğunu söyledi. Fakat ailesi genişlemekte olduğundan çok mücadele etti ve bir-biri ardından romanlarını yayınladı: *An Outcast of the Island* (1896), mükemmel şekilde yazılmış *Nigger of the "Narcissus"* (1897) ve *Lord Jim* (1900). Gerçi çağının romancıları -bilhassa John Galsworthy ve Wells-onun bir üstad olduğunu hemen görmüşlerse de, üslûbunun güçlüğü, psikolojik imalar, zaman üzerinde işleyişi, ciddî ve kuru istihzalı okuyucuları şaşırttı.

Hakkında bahsedilenlerden rahatsızlık duyan Conrad, denizdeki maceralarla ilgili olmayan üç sanayi roman yazmaya başladı: Güney Amerika siyasî hayatı üzerine ve en uzun romanı *Nostromo* (1904), Londra'daki anarşistlerle ilgili ve baştanbaşa alaylı *The Secret Agent* (*Gizli Ajan*, 1907) ve Rus Psikolojisi'ni inceleyen acı bir kitap: *Under Western Eyes* (*Batının Gözleri Önünde*, 1911).

Siyasî açıdan muhafazakâr, ahlâkî yönden de sadakat ve şeref gibi sağlam denizcilik geleneklerine bağlı bulunan Conrad, İngiliz romanında benzersiz bir sestir. Roman hayatı geç başlayan Conrad, Birinci Dünya Harbi'ne kadar hemen hemen kendisini tüketmişti. Bununla beraber *Chance* (1913) ve *Victory* (1915) adlı eserleriyle çok daha geniş bir okuyucu kitlesine hitap etmek fırsatını buldu. Conrad, Birleşik Amerika'yı ziyaret ettikten sonra, 3 Ağustos 1924'te kalp krizinden öldü.

Diğer Eserleri

Nostromo: Conrad, en büyük, eseri olan ve büyük güçlüklerle yazılan bu romanı, gemilerde çalıştığı yıllarda Güney Amerika'yı ziyaret ettikten sonra planladı. Conrad, kitabında Costaguana adındaki tipik bir Güney Amerika ülkesini ele alır. Bu dejenere millet bir ihtilâl içindedir. Goul gümüş madenlerinde çalışan Nostromo adındaki genç bir İtalyan, gümüş hazinesinden bir kısmını bir çöl adasına saklar. Hazine taşıyan geminin battığı söylentisini yayar, hazineyi de kendisi alır. Fakat, sevdiği kızın babası Nostromo'yu bulur ve öldürür. Merkezî plan etrafında örülen ve çok

sayıda ikinci derecedeki planlarla *Nostromo*, Conrad'ın romanlarının en zengini ile muğlağıdır. Güney Amerika karakterleri ve politikası hakkında da, bugüne kadar, onun bir benzeri henüz yazılmadı.

Victory (Zafer): Conrad'ın önemli romanları arasında sonuncusunu teşkil eden *Victory*, *Hamlet*'in kahramanlarından birini andıran Axel Heyst adında bir İsveçli ile ilgilidir. Hayatta hayal kırıklığına uğrayan Heyst, insanlardan uzaklaşmak için kendisine ait bir adaya çekilir. İstememesine rağmen, kaba bir Alman otelcisi olan Schomberg tarafından kötü muameleye maruz kalan Lena adında bir kızla ilişki kurar. Heyst, Lena'yı adasına kaçırır ise de, *Lord Jim*'deki "Centilmen" Brown gibi, kötülük tim-sali olan Jones onu takip eder. Heyst, Lena'nın kendisini Jones'e ihbar ettiğini sanır. Fakat kadın tarafından ölünceye kadar sevildiğini ve kendisinin, bu aşkı anlayamadığını ancak iş işten geçtikten sonra öğrenir.